

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
Факультет початкової освіти та філології
Кафедра педагогіки

**ДОБРОБУТ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ТА УЧИТЕЛІВ
У СУЧАСНИХ УМОВАХ
ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ТА СОЦІУМУ**

Матеріали

міжвузівської (заочної) науково-практичної конференції
(до 100-річчя Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії)

26 лютого 2021 року

УДК 378.061:316.728/.364.1(063)

Д 56

Рекомендовано до друку рішенням кафедри педагогіки (протокол № 8 від 05 лютого 2021 р.) та Вченої ради (протокол № 3 від 24 лютого 2021 р.) Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Рецензенти:

Галус Олександр Мар'янович – доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи (Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія);

Мачинська Наталія Ігорівна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри початкової та дошкільної освіти (Львівський університет імені Івана Франка);

Кім Галина Григорівна – кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв (Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського).

Д 56 Добробут здобувачів освіти та учителів у сучасних умовах освітнього простору та соціуму: матеріали міжвузів. (заочної) наук.-практ. конф. (до 100-річчя Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії) (Хмельницький, 26 лют. 2021 р.). Хмельницький: ПП «А.В.Царук», 2021. 196 с.

Матеріали конференції містять наукові статті учених, науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти України, педагогів усіх категорій закладів дошкільної та загальної середньої освіти, практичних психологів, соціальних педагогів, працівників, здобувачів вищої освіти із таких питань: добробут населення України: проблеми та шляхи їх вирішення; здоров'я та добробут – пріоритет сучасної освіти XXI століття; добробут дитини у сім'ї як визначальний фактор розвитку її особистості; добробут здобувачів освіти в умовах реалізації Концепції Нової української школи; здоров'я, щастя, успіх – показники добробуту вчителя; підтримка емоційного добробуту вихователя, вчителя, соціального працівника; підготовка майбутніх фахівців до здійснення професійної діяльності на засадах гуманної педагогіки.

Редакційна колегія: голова – **Шоробура І.М.**, ректор ХГПА, д. пед. н., професор, член-кореспондент НАПН України, заслужений діяч науки і техніки України, дійсний член Академії наук вищої школи України; **заступник** – **Казакова Н.В.**, к. пед. н., доцент; **члени редколегії** – **Ящук І.П.**, д. пед. н., професор, заслужений діяч науки і техніки України; **Сівак Н.А.**, к. пед. н., доцент; **Цегельник Т.М.** – викладач кафедри дошкільної педагогіки і психології та фахових методик, методист.

За достовірність фактів, дат, назв, посилань, літературні джерела тощо відповідальність несуть автори матеріалів.

© Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, 2021

© Факультет початкової освіти та філології, 2021

© Кафедра педагогіки, 2021

ЗМІСТ

Барановська В.М. Формування професійних компетентностей соціальних працівників.....	6
Борисяк Т.М. Проблема добробуту населення України.....	9
Вітюк І.С. Способи розпізнання та захисту документів.....	11
Войтова Л.Д. Соціальна активність студентської молоді як запорука добробуту сучасного українського суспільства.....	16
Гавловська В.І., Моцна Т.А. Інтерактивні технології у розвитку пізнавальної активності здобувачів початкової освіти.....	19
Гайдамашко І.А. Соціальна анімація як технологія сприяння добробуту різних категорій населення.....	22
Галузинська І.О. Розвиток критичного мислення у молодших школярів як запорука успішного навчання в НУШ.....	25
Гордійчук М.С. Проблема патріотичного виховання дітей дошкільного віку в різноманітних наукових підходах.....	29
Гринько В.І. Підготовка майбутніх фахівців до інтеграції в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.....	32
Дарманська І.М., Дарманський С.М. Правові засади соціального захисту дітей.....	34
Дєдова О.О. Застосування інноваційних технологій ЛЕГО під час організованої діяльності з дітьми старшого дошкільного віку.....	36
Джигун Л.М., Левицька В.Ю. Особливості процесу здоров'язбереження здобувачів вищої освіти.....	38
Дудчак Г.І. Забезпечення добробуту вчителя як один із способів профілактики професійного вигорання.....	41
Дунець Л.М. Здоровий спосіб життя як показник добробуту здобувачів вищої освіти.....	44
Жовнич О.В., Непийвода Д.О. Стан та перспективи цифровізації у процесі викладання іноземної мови.....	46
Жук О.В. Використання здоров'язберігаючих технологій у роботі вчителя фізичної культури.....	49
Зданевич Л.В. Збереження психічного здоров'я та виховання добрих стосунків батьків з дітьми як профілактичний засіб соціальної дезадаптації.....	51
Ішук Т.В. Забезпечення особистісно орієнтованого навчання майбутніх практичних психологів на засадах гуманної педагогіки.....	55
Зозуляк-Случик Р.В. Гуманістична спрямованість професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери.....	58
Казакова В.С. Використання QR-кодів на уроках англійської мови, як елемент інноваційної діяльності вчителя в початковій школі	61
Казакова Н.В., Казаков В.О. Подолання симптомів стресового стану у педагогічних працівників в умовах пандемії COVID-19.....	64

Кіт Г.Г., Тополюк Ю.В. Добробут та здоров'я вчителів початкової школи як пріоритет в освіті в умовах пандемії	67
Кіт Г.Г., Шиманська Г.С. Вплив емоційного інтелекту на добробут молодшого школяра в умовах НУШ.....	70
Козяр-Бакіна Н.О. Добробут здобувачів освіти в умовах реалізації концепції Нової української школи	72
Крищук Б.С., Крищук В.Л. Актуальні питання підготовки соціальних працівників на сучасному етапі.....	75
Лоб О.В. Підтримка емоційного стану майбутніх вчителів у освітньому просторі.....	79
Лопатюк О.В. Використання сюжетно-рольової гри як засобу соціалізації молодших школярів.....	83
Лукашук М.А., Олійник А.В. Професійне здоров'я педагога як умова ефективної виховної діяльності	88
Мазуренок Н.І. Реалізація концептуальних засад гуманної педагогіки у процесі навчання іноземної мови здобувачів вищої освіти.....	92
Мармаза О.І. Гуманістичні засади роботи керівника з педагогічним персоналом.....	94
Маслай С.Ю. Використання музичних ігор для розвитку музикальності дітей дошкільного віку	97
Мачинська Н.І. Професійне вигорання: поняття, симптоми та детермінанти виникнення.....	100
Машкіна Л.А. Добробут дитини у сім'ї як основа правильно сформованої особистості.....	102
Мельник Ю.В. Заклад дошкільної освіти та сім'я – вектори взаємодії	105
Миринюк Н.І. Організація гурткової роботи зі студентами як умова забезпечення їх творчого добробуту.....	107
Модіна І.В. Нерівність як основна диспропорція в суспільстві, що безпосередньо відображається у освітньому процесі України.....	110
Мотозюк Л.М. Підготовка соціальних робітників до здійснення професійної діяльності в пенітенціарній системі України на засадах гуманної педагогіки.....	113
Моцна Т.А. Педагогічна діагностика як один з компонентів педагогічного процесу початкової школи.....	116
Нежура Т.В. Практичні аспекти реалізації завдань фізичного виховання в умовах закладу дошкільної освіти.....	119
Олійник Н.А. Позашкільна освіта – простір для реалізації індивідуальних здібностей учнів.....	121
Олійник Р.В. Підтримка дитини з особливими освітніми потребами у сім'ї як визначальний фактор розвитку її особистості.....	123
Остапчук Г.Б. Організація роботи вихователя в інклюзивній групі у закладі дошкільної освіти.....	125
Пісоцька Л.С. Соціальне забезпечення педагогів в умовах закладу дошкільної освіти у контексті нормативно-правового законодавства.....	127

Поляновська О.Р. Роль системи соціальних служб у забезпеченні соціального добробуту населення.....	131
Поплавська Б.М., Моцна Т.А. Розвиток пізнавального інтересу здобувачів початкової освіти.....	134
Рудницька-Юрійчук І.Р., Андрушко М.В. Гуманна педагогіка – орієнтир сучасного вихователя.....	136
Северіна Т.М., Попик А.С. Overcoming language anxiety in second language learning in secondary school.....	139
Сербіна-Лукасюк Л.П., Мелешко В.Д. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокальної діяльності.....	142
Сергєєва З.П. Формування здорової особистості в умовах освітнього простору закладу вищої освіти	146
Сівак Н.А., Гладка І.Й. Використання технології «створення ситуації успіху» в організації самоосвітньої діяльності здобувачів початкової освіти.....	149
Сивак Ю.В. Виховання гуманних почуттів у молодших школярів у процесі реалізації проєктів.....	152
Скрипник Л.Б. Формування читацької компетентності здобувачів початкової освіти в умовах реалізації Концепції НУШ.....	156
Тафінцева С.І., Херовимчук С.А. Соціальний статус жінки у сучасних гендерних дослідженнях.....	160
Тафінцева С.І., Юкальчук Т.А. Детермінанти девіантної поведінки у підлітковому віці.....	164
Томашевська Г.М. Реалізація права на освіту дітей із затримкою психічного розвитку в Новій українській школі.....	168
Трач Л.П. Забезпечення добробуту дітей з особливими освітніми потребами у початковій школі в умовах інклюзії.....	171
Цегельник Т.М. Психолого-педагогічний супровід батьків, які виховують дитину з особливими освітніми потребами.....	174
Чернюк С.В. Соціально-педагогічна робота з підвищення емоційного благополуччя дитини в школі.....	177
Чорна О.М. Психологічне здоров'я здобувачів освіти як важливий показник добробуту особистості.....	181
Швець Т.М. Психолого-педагогічний супровід дошкільників з особливими освітніми потребами.....	184
Шепель І.М. Попередження конфліктів як умова підтримки емоційного добробуту педагога.....	187
Шоробура І.М., Рашина І.О. Сім'я як соціальний інститут виховання дитини молодшого шкільного віку.....	190
Ящук І.П. Реалізація сучасних завдань освіти крізь призму сугестопедагогіки.....	194

Барановська Валентина Миколаївна,
*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри природничо-математичних дисциплін
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії*

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

У сучасних умовах трансформації українського суспільства, підвищення соціальних ризиків, безперечно, все більшого значення набуває проблема надання якісних соціальних послуг різним групам клієнтів, модернізація соціальних інституцій, які надають ці послуги, вивчення інноваційних підходів у сфері соціальної роботи.

Економічні перетворення, що відбуваються на сучасному етапі становлення української державності, а також процеси демократизації та розбудови громадянського суспільства супроводжуються змінами в соціальній сфері, соціальній політиці, діяльності різних соціальних інститутів. Нові суспільні відносини значною мірою впливають на становлення соціальної роботи як професійної діяльності.

Соціальний розвиток у XXI столітті супроводжується в більшості країн світу нагромадженням гострих проблем життєдіяльності людей та пошуками шляхів і можливостей їх розв'язання. Це призводить до ускладнення умов людського буття в усіх сферах суспільства, загострення проблем існування та гідного самоутвердження особистості. За таких умов потрібно як теоретично, концептуально осмислити нові суспільні реалії, так й ініціювати технологічні, прикладні підходи та механізми формування й реалізації ефективної соціальної політики та соціальної роботи.

Сучасний етап становлення та розвитку системи соціальної роботи в Україні характеризується значними змінами як на рівні системи соціально-політичних відносин, так і на рівні окремих індивідів та груп. Це вимагає підвищеної уваги до соціальної проблематики, основних напрямків та змісту соціальної політики, соціальної роботи, форм соціальних впливів як на особистісному, так і на рівні суспільства в цілому, а також удосконалення системи підготовки фахівців соціальної сфери.

Вітчизняна система соціальної роботи перебуває на етапі активного розвитку теоретичних положень та аналізу й систематизації досягнень соціальної практики. Її розвиток базується на інтеграції зусиль, засобів і можливостей різних інституцій на всіх рівнях, вивчення та імплементації міжнародного досвіду. Змінюються державні підходи та законодавство у сфері соціального захисту населення і, відповідно, коригуються державні стандарти підготовки фахівців соціальної роботи. Органи державної влади та місцевого самоврядування, громадські організації та соціальні інституції впроваджують нові соціально орієнтовані проекти для розв'язання наболілих соціальних проблем. Вітчизняні фахівці соціальної сфери намагаються творчо поєднати

кращий закордонний досвід із власними досягненнями, змінити філософію та методику надання соціальних послуг різним групам клієнтів.

В умовах сучасного розвитку освіти в Україні пріоритетним стає розроблення нового змісту, методів навчання та виховання соціальних працівників. Основним у цьому відношенні стає створення нових проектів, розкриття внутрішніх зв'язків, які існують в системі соціальної роботи. Враховуючи нинішні освітні реалії, вагоме місце займає ряд положень педагогічних інновацій, що спрямовують діяльність майбутніх фахівців на всебічний розвиток у галузі соціальної роботи, на формування у них творчих здібностей, здатності та вміння знаходити нові шляхи для розв'язання практичних завдань, застосування набутих знань у професійній діяльності. Фахова підготовка соціальних працівників набуває особливої актуальності, оскільки має бути спрямована на формування особистості, яка спроможна провадити плідну управлінську діяльність у сучасних умовах.

Модернізація освіти України спрямована на пошук ефективних наукових підходів до формування професійних компетентностей соціальних працівників [1].

Існують різні підходи до визначення структури компетентності особи. Констатуємо, що компетентність є складним утворенням, інтегрованим результатом навчання, дослідники здебільшого виділяють певні види компетентностей. У структурі системи соціально-професійних компетентностей фахівця можна виділити чотири блоки, два з яких є базовими і необхідними для формування двох наступних:

1) *інтелектуальний* – сукупність прийомів розумової діяльності (аналіз, синтез, порівняння, зіставлення, класифікація, систематизація, узагальнення та ін.), сформованих у випускника;

2) *особистісний* – особистісні якості випускника (відповідальність, цілеспрямованість, самостійність, організованість тощо);

3) *соціально-значущі компетентності* – ті, володіння якими уможлиблює забезпечення життєдіяльності випускника у сучасному світі та його взаємодію з іншими людьми, групою, колективом;

4) *професійні компетентності* – їх набуття уможлиблює виконання професійної діяльності.

Зазначимо, що компетентність не зводиться лише до накопичення досвіду в певній вузькоспеціальній сфері [2, с. 13-29]. Вона, у найширшому розумінні, є синонімом суми знань, умінь, навичок та відношень, володіння якими дає змогу ефективно здійснювати певну діяльність [3, с. 13-39].

Компетентність передбачає досконале знання своєї справи, сутності виконуваної роботи, складних зв'язків, явищ і процесів, можливих способів і засобів досягнення поставленої мети [4, с. 9-22].

Відповідно до визначення Міжнародного департаменту стандартів для навчання, досягнень та освіти (International Board of Standards for Training, Performance and Instruction (IBSTPI)) поняття компетентності визначено як спроможність кваліфіковано здійснювати діяльність, виконувати завдання або

роботу. При цьому поняття „компетентність” – це сукупність знань, умінь та навичок, володіння якими дає змогу фахівцеві ефективно забезпечувати роботу або виконувати певні функції задля досягнення певних стандартів у професії або в діяльності [5]. Для оцінювання рівня компетентності Міжнародний департамент стандартів пропонує визначити такі індикатори поняття: знання, уміння, навички та навчальні досягнення.

У цьому контексті важливим стає той факт, що розвиток професійної майстерності майбутніх соціальних працівників залежить від створених організаційно-педагогічних умов викладачів вищих навчальних закладів. Так, для розвитку професійних компетентностей майбутніх соціальних працівників викладачам необхідно застосовувати інтерактивні форми проведення занять, що мають конкретну мету – розвиток конструктивного критичного відношення соціальних працівників до своєї праці. Однією з найважливіших якостей соціального працівника, умов успішності його як професіонала є готовність до здійснення соціального аудиту, інспектування та консультування. Таким шляхом є, насамперед, необхідність поглибленого вивчення соціальної політики та правових основ соціальної роботи.

Список використаних джерел та літератури

1. Меркулова Н. В. Соціальний аудит, інспектування та консультування: навчальний посібник. Мелітополь : Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, 2016. 90 с.
2. Стратегія реформування освіти в Україні : рекомендації з освітньої політики / Розроблено за підтримкою Програми розвитку ООН, Міжнародного фонду «Відродження», Інституту відкритого суспільства (Будапешт)]. Київ: К. І. С., 2003. 296 с.
3. Овчарук О. В. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти. *Шляхи реформування освіти України*. Київ, 2004. С. 13–39.
4. Ничкало Н. Г. Неперервна освіта як філософська та педагогічна категорія. *Неперервна професійна освіта : теорія і практика*. Київ, 2001. Вип. 1. С. 9–22.
5. Spector, J. Michael-de la Teja, Ileana. ERIC Clearinghouse on Information and Technology Syracuse NY. Competencies for Online Teaching. ERIC Digest. Competence, Competencies and Certification. 2001. p. 1. URL: <http://www.ericdigests.org/2002-2/teaching.htm>.

Борисяк Тетяна Миколаївна,
*вихователь Кам'янець-Подільського дошкільного
навчального закладу (ясла-садок) №18 загального розвитку*

ПРОБЛЕМА ДОБРОБУТУ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Починаючи з найдавніших часів, людство в цілому прагнуло та прагне жити в достатку. Ще за часів коли люди жили в печерах та харчувались сирою їжею, в них підсвідомо вже було бажання жити краще та в кращих умовах, саме еволюція їх поглядів на життя дала поштовх до розвитку розуміння потреби добробуту.

З плином часу маркери добробуту змінювались але ніколи не зникали зовсім. У кожній країні вони були своїми та залежали від ментального складу розуму не тільки кожної людини окремо але і суспільства загалом.

В Україні маркери рівня добробуту змінювались в залежності від того хто був при владі.

Для якісної оцінки рівня життя та добробуту існує система показників: інтегральні показники рівня життя, до яких входять макроекономічні, демографічні, показники економічної активності та пенсійного забезпечення населення; показники матеріальної забезпеченості населення, що містять доходи населення, нерівність у розподілі доходів між окремими групами та показники бідності населення; рівень і структура особистого споживання; житлові умови населення; соціальна напруженість.

Досі науковцями не виділено множини показників, які варто використовувати для оцінки добробуту населення. Виходячи з того, що суспільний добробут визначається повнотою забезпеченості населення раїни життєво необхідними засобами (матеріальними, соціальними, культурними, духовними та екологічними благами), в першу чергу до показників добробуту слід віднести валовий внутрішній продукт на душу населення, рівень податкового навантаження на доходи громадян та диференціацію доходів в Україні [2, с.304-305].

Варто зауважити, що влада робить вагомі кроки для покращення добробуту населення, але незважаючи на це населення масово їде за кордон в пошуках кращої долі та кращого доходу. Що в свою чергу призводить до певної демографічної проблеми, адже їдуть молоді люди, які завжди в перспективі не відкидають можливості у тій країні де вони зараз. Чому їдуть? Через не впевненість у завтрашнім дні, через те що не завжди після закінчення, не тільки вищого навчального закладу, але і професійно-технічних навчальних закладів молодий спеціаліст не може знайти одразу роботу, не тільки по спеціальності, хоча б будь яку.

Одним із об'єктивних критеріїв добробуту є можливість робити заощадження. Частина населення, має змогу заощаджувати, але ніхто не зважає на те що заощадження мають під собою економію та ведення домашнього господарства.

Можна виділити показники якості життя, які безпосередньо впливають на добробут як окремої людини так і всього суспільства:

1) Здоров'я людей – його стан характеризується наступними показниками: тривалість життя, рівень смертності, тривалість і тяжкість захворювань тощо;

2) Харчування – регулярність харчування, його склад, цінність, смакові якості, свіжість і чистота продуктів;

3) Освіта – тривалість і рівень навчання; ступінь оволодіння науковими знаннями, художній і моральний рівні літератури, доступність бібліотек, телебачення, музеїв та інших закладів культури;

4) Зайнятість та умови праці – умови і характер праці, її напруженість і ефективність, відповідність особистим нахилам і здібність людей, свобода вибору професії, тривалість робочого часу, щорічних відпусток, зайнятість і безробіття, матеріальна і моральна оцінка праці;

5) Житлові умови – площа і облаштування житла, обстановка, зручність планування і благоустрій населеного пункту;

6) Соціальне забезпечення – соціальна рівність, гарантія зайнятості, забезпечення старості, тимчасової непрацездатності, допомога сім'ї з дітьми та відповідні показники допомоги, пенсій, дотацій тощо;

7) Одяг – якість, можливість вибору, доступність, міцність і різноманітність одягу та взуття;

8) Відпочинок і вільний час – його тривалість, можливість вибору, доступність різних установ для відпочинку і спорту, туризму, екскурсій, подорожей, задоволення проведенням вільного часу і відпочинку;

9) Права людини – можливості реалізації прав людини, забезпечення безпеки; захист від епідемій, катастроф, стресової напруги у зв'язку з військовими та національними зіткненнями [1,с.8-9].

Підвищення якості показників життя може виступати також показником підвищення добробуту.

В українській ментальності закладено те, що чим все дорожче, чим сучасніший ремонт помешкання, чим воно більше, чим дорожчий і більший автомобіль, чим більше дорогих прикрас тим більший добробут тієї чи іншої людини. Навіть престижність навчального закладу грає роль, адже у більшості випадків вибирають його батьки. Не важливо чи це подобається чи ні, батьки обирають його не зважаючи ні на що.

Велику проблему що стосується добробуту українців складає зарубіжний вплив. Дивлячись кінострічки, музичні кліпи, більшість думає що те насправді, не задумуючись, що шикарні будинки взяті в оренду і насправді в них ніхто не проживав.

Добробут кожної людини залежить від неї самої. Від її адекватної оцінки оточуючого середовища та суспільства. Проблем є багато і кожен має змогу вирішити їх шляхом переосмислення власної ментальності. Для вирішення проблем у сфері підвищення рівня якості життя можна запропонувати зменшити кількість населення що або знаходиться за межею бідності або на її межі. Варто переосмислити відношення до матеріальних благ, не дивитись що в

сусіда хата більша, машина краща, якщо це тобі не потрібне не варто того прагнути. Не варто гнатися за дорогими, люксовими речами якщо тобі це не потрібно. Не варто вчитись у престижному ВНЗ, якщо тобі то не до душі.

Добробут річ важлива. Його коригування справа яка розглядається не тільки на державному рівні, але і на рівні кожної людини. Кожен може змінити своє життя на кращі умови.

Список використаних джерел та літератури

1. <https://www.wunu.edu.ua/pdf/023.pdf> (дата звернення 24.01.2021 р.)
2. Антонюк В.П., Щетініна Л.В. Оцінка і пріоритети добробуту населення України. *Університетські наукові записки*. 2013. №2 (46). С.303-309.

Вітюк Іванна Сергіївна,

*викладач-стажист кафедри педагогіки
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії*

СПОСОБИ РОЗПІЗНАННЯ ТА ЗАХИСТУ ДОКУМЕНТІВ

Документи є засобами свідчення, доведення певних фактів і тому мають велике правове значення. Вони широко використовуються у повсякденній діяльності людей. Як носії інформації документи сприяють поліпшенню внутрішньої організації підприємств, установ, служать підставою для прийняття рішень тощо.

Документ (від. лат. *documentum*) – це в дослівному перекладі зразок, посвідчення, доказ, письмовий акт, який може слугувати доказом юридичних відносин або фактів, що породжують правові відносини [1]. У повсякденному житті «документ – це засіб фіксації відомостей про факти, події, явища об'єктивної дійсності та розумової діяльності людини» [2]. Як правило, документ асоціюється з предметом, частіше плоским, на якому в символіко-знаковій формі закріплені якісь факти, юридичні відносини, зобов'язання.

Документ як засіб закріплення інформації, її обробки, зберігання і подання в сфері соціального управління є унікальним матеріальним утворенням [4]. У юридичній літературі на сьогоднішній день немає єдиного загальноприйнятого поняття документа.

Нині документ є засобом не тільки фіксації юридичних фактів, відносин, а й управління соціальною діяльністю. Комп'ютеризація і автоматизація обробки інформації змінили функції та властивості документів, їх зовнішній вигляд (писемність і паперовість). Вони набули нових форм та змісту.

Документи класифікуються за різними критеріями.

За способом фіксації інформації (письмові – всі рукописні та машинописні документи; графічні – креслення, графіки, карти, малюнки, схеми, плани; фото, кінодокументи дають можливість зберегти об'єкти, явища, процеси, які

неможливо зафіксувати іншими способами; фонодокументи дають можливість зробити звукозапис інформації).

За змістом документи поділяються на організаційно-розпорядчі, фінансово-розрахункові, постачальницько-збутові та ін.

За найменуванням – положення, накази, розпорядження, інструкції, звіти, акти, записки, листи, ордери, плани, баланси та ін.

За способом виготовлення – типові, трафаретні, індивідуальні. Типові складаються заздалегідь і служать текстом-зразком для індивідуальних. На їх основі складаються конкретні документи із збереженням композиції, форми, тексту зразка. У трафаретних – частина тексту віддрукована на бланку, а частина вписується при його заповненні. Індивідуальні документи створюються кожен раз заново і складаються довільно (доповідні та пояснювальні записки та ін.).

За ступенем складності документи поділяються на прості (містять одне питання) та складні (мають два чи кілька питань).

За місцем складання – внутрішні (створюються на тому чи іншому підприємстві, де вони й функціонують) та зовнішні (ті, що надійшли ззовні або надійшли іншим підприємствам, установам, громадянам).

За терміном виконання – термінові і нетермінові.

За походженням – службові (створюються в організаціях, установах, на підприємствах з питань їх діяльності) та офіційно-особисті (стосуються конкретних осіб (заяви, листи, скарги та ін.)).

За ступенем гласності – звичайні, секретні, для службового користування.

За юридичним значенням документи поділяються на справжні (бувають дійсними, які мають на даний момент юридичну силу, і недійсними – документи, що з якихось причин втратили юридичну силу) та підробні (підробка документів може бути матеріальна чи інтелектуальна)

За призначенням документи поділяються на оригінали та копії. Оригінал – документ, створений вперше і належним чином оформлений. Він може бути розмножений копіями. Оригінал і копії мають однакову юридичну силу. Копія – це точне відтворення оригіналу, має у верхньому правому кутку позначку «Копія» і завірена у певному порядку. Є три види копій – відпуск, витяг і дублікат. Відпуск – це повна копія відправленого куди-небудь оригіналу, яка залишається у відправника. Витяг – копія, що відтворює частину тексту документа. Дублікат – другий екземпляр документа, виданий у зв'язку із втратою оригіналу.

До недавнього часу криміналістів цікавили лише письмові документи, виконані по площі матеріального носія, головним чином паперового.

З появою документів-предметів, які специфічно відбивають інформацію завдяки своїм властивостям, виникла потреба введення в криміналістичний обіг широкого кібернетичного тлумачення документа, спрямованого на вузьке криміналістичне розуміння документа [5].

Виконуючи посвідчувальну і управлінську функції, документи нерідко піддаються різним неправомірним діям, наприклад підробці, що порушує нормальну функцію документів у соціальній діяльності.

В.М. Попович в своїх роботах «Тіньова економіка» [3] і «Детінізація економіки», дає класифікацію документів, що функціонують в різних сферах підприємницької діяльності і вказує, що зараз необхідно працювати над можливою уніфікацією цих документів та вдосконаленням системи документообігу. Це можливо зробити через поступове, науково вивірене введення в систему документообігу режимно-облікових бланків, тобто бланків сурового обліку, сурової звітності, інформаційно-ідентифікаційних бланків. В практиці бухгалтерського обліку України категорія бланків суворої звітності вже є. Основна їх частина стандартизована і певною мірою уніфікована, проте не є закінченою. «Правила виготовлення бланків цінних паперів і документів суворого обліку» недотримуються, є цілий комплекс порушень.

Під час розслідування злочинів необхідна інформація з документа – речового доказу, може бути отримана різними способами: шляхом вивчення його зовнішнього вигляду, матеріальної основи (бланка, стану поверхні паперу), реквізитів, почерку, речовини штрихів тексту та інших елементів. Іноді важливим є виявлення документа у визначеному місці, у конкретної особи або за іншими відношеннями до справи.

Найбільше підроблених документів в експертні установи надходять по справах про розкрадання, від різних закладів та підрозділів: фінансових і банківських установ (органів); органів соціального забезпечення, податкових органів тощо.

Співробітникам правоохоронних органів, які безпосередньо працюють з документами або вивчають їх з метою вирішення питання про наявність ознак злочину в тих чи інших діяннях, необхідно вміти виявляти ознаки як повної так і часткової підробки документів. Для виявлення таких ознак необхідно виконувати загальні вимоги: ретельний огляд, логічне мислення та наявність певних спеціальних знань про можливі способи підробки документів [4].

Виявити повну підробку документів чи встановити окремі її ознаки можливо у тих випадках, коли співробітник, який працює з документами, має уявлення про технологію виготовлення бланків.

В роботах вчених-криміналістів розроблені питання про необхідність запобігання підробок документів, починаючи з 40 – 50 років. Д.Я. Мирський, А.А. Ейсман, пізніше В.П. Колмаков, Т.Ф. Шаркова, Є.Т. Коновалов, С.І. Тихенко, О.О. Гусев, І.Я. Фрідман пропонували конкретні рекомендації посилення засобів захисту документів від підробок.

Їх можна розділити на чотири групи:

1. Засоби, засновані на використанні якостей тексту і знаків свідчення;
2. Засоби, пов'язані з використанням якостей матеріалів і знарядь письма;
3. Спеціальні заходи захисту від підробки;
4. Захисні заходи організаційного характеру.

Це ділення умовне, проте має практичне значення, тому що сприяє систематизованому описанню різних засобів захисту, з'ясуванню їх сутності, розмежуванню компетенції вчених різного фаху і практичних органів.

Однією із основних причин зростання кількості підроблених документів у господарській діяльності будь-якої країни є поширення, доступність, ефективність сучасної копіювально-розмножувальної та комп'ютерної техніки, створення нових програмних продуктів, які дозволяють удосконалювати способи матеріальної підробки документів [5].

Для успішної роботи з виявлення наявності захисних ознак справжності необхідно також мати інформацію про елементи захисту тих або інших цінних паперів (грошових знаків певної держави та інших документів), а також ознаки, які має новітня копіювально-розмножувальна техніка, як один із основних засобів підробки документів на сучасному етапі.

Щоб виключити можливість підробки документів (цінних паперів, грошових знаків, бланків тощо), більшість держав додержуються вдосконалення їх захисту. Найкращим особистим захистом є якість виконання документів. Оригінальні методи друку і першокласні матеріали роблять завдання підробки настільки важкими, що це дорого коштує, а тому такі дії втрачають будь-який сенс.

Першочергове значення для встановлення способу виготовлення сумнівних документів та встановлення їх справжності відіграють спеціальні криміналістичні знання, носіями яких передусім є фахівці в галузі судової експертизи, які проводять техніко-криміналістичні дослідження документів, тому слідчі в необхідних випадках мають звертатися до спеціалістів, що займаються судово-експертним дослідженням документів, виконаних за допомогою сучасних копіювально-розмножувальних апаратів [7].

Що ж потрібно робити для захисту документів? На нашу думку, потрібно розробляти не окремі елементи захисту, а комплекс таких елементів, які б зробили підробку документа економічно не вигідною. Такий захист повинен носити комплексний характер і включати в себе захист від підробки паперу, фарбників, спеціальні способи друку, графічні елементи захисту, різноманітні додаткові елементи захисту, різноманітні елементи захисту які вносяться в документ на стадії заповнення тощо. Не варто використовувати для виготовлення документів, особливо для їх заповнення барвники, що погано проникають в товщу паперу, а то і взагалі залишаються на його поверхні. Це призводить до того, що записи виконані таким способом можна легко видалити і замінити іншими. Як приклад можна навести документи, векселі, заповнені на лазерних принтерах. Злочинці навчилися видаляти тонер з поверхні паперу, на якому виконано бланк векселя, не залишаючи слідів та не руйнуючи захисної сітки, нанесеної на бланк в якості захисного елемента.

Сьогодні для захисту документів також використовують різноманітні види ламінатів, які дозволяють закривати як всю поверхню документа, так і окремі його частини. Такий вид захисту не дає можливості злочинцям здійснювати

часткову підробку документів, оскільки ламінатом закриті, як правило, окремі реквізити документа.

Окрему групу захисних елементів складають аерозолі та спеціальні печатки, які не видно ні під УФ-променями, ні в інших зонах спектру. Особливість такого захисту полягає в тому, що перевірити такий вид захисту може лише сам виконавець документа, тому у такому випадку повинен бути налагоджений надійний зв'язок з такою особою [6].

Всі елементи захисту розраховані на спеціалістів різних рівнів і поділяються на три великі групи. Перша група елементів захисту розрахована на тих людей, які не є спеціалістами. Це такі ознаки, які можна розпізнати візуально. Людина без спеціальної освіти, без приладів спираючись на ці ознаки може виявити підробку. До них відносяться водяні знаки, приховані зображення, складна обширна композиція. Другий рівень елементів захисту – це елементи захисту які визначаються приладами. Людина може бути, а може і не бути спеціалістом, але якщо вона знає, що і де дивитись, та з допомогою того чи іншого приладу вона може більш-менш достовірно визначити справжність документа. Третій рівень елементів захисту – захист по видах та способах друку, спеціальні елементи, технологічні елементи захисту, які вносяться як на стадії виготовлення паперу, на якому виготовлено документ, та і самому документі. Ця група елементів захисту в основному зорієнтована на експертів і на людей, які серйозно, професійно займаються проблемами дослідження цінних паперів [7].

Отже, ефективно боротись з підробкою документів можливо лише за умови тісної взаємодії як виробників такої продукції, так і споживачів – банкірів, бухгалтерів, підприємців та простих громадян. Важливе місце в цій боротьбі повинні займати спеціалісти, фахівці в галузі дослідження документів, як носії спеціальних знань, що дозволяє їм проводити повне, всебічне та об'єктивне дослідження на належному професійному рівні.

Список використаних джерел та літератури

1. Белевцова Я. С. Механізм підвищення якості соціальних послуг на рівні місцевих органів влади: автореф. дис. канд. наук з держ. упр. : [спец.] 25.00.02. Харків. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, 2011. 20 с.
2. Все про соціальну роботу: навч. енциклопед. словник-довідник / [За ред. В. М. Пічі. Вид. 2-ге, виправлене, перероблене та доповнене]. Львів: «Новий Світ – 2000», 2013. 616 с.
3. Іляш О. Щодо перспективних напрямів підвищення якості соціальних послуг в Україні. Аналітична доповідь. Нац. ін-т стратег. досліджень. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/763> (дата звернення: 28.01.2021).
4. Карлсон М. Управління якістю соціальних послуг: теорія та практика. Досвід мікропроектів УФСІ з інноваційних соціальних послуг. К.: Укр. Фонд соц. інвестицій, 2007. 99 с.

5. Про соціальні послуги: [Закон України від 19 черв. 2003 р. № 966-IV (із змінами, внесен. згідно із 8 Законами в 2004-2012 рр.)]. Офіц. вісн. України. 2003. 1 серп. (№ 29). С. 52. Ст. 1435.

6. Стандарти соціальних послуг: зб. документів. Кн. 2 / За ред. Л.Л.Сідельнік. К.: ТОВ «ЛДЛ», 2007. 232 с.

7. Студеняк І. П. Основи стандартизації та сертифікації товарів і послуг. Київ: Кондор, 2007. 152 с.

Войтова Людмила Дмитрівна,
соціальний педагог

Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

СОЦІАЛЬНА АКТИВНІСТЬ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ЯК ЗАПОРУКА ДОБРОБУТУ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Постановка наукової проблеми та її значення. Студентська молодь – одна з великих соціально-демографічних груп сучасного українського суспільства, потужна інноваційна сила, здатна до новаторства і творчості. За ситуації, коли наростає соціально-економічна напруженість викликана пандемією COVID-19, стає очевидним, що лише соціально активна особистість спроможна сприяти добробуту суспільства, успішно самореалізовуватися, брати на себе відповідальність за власне майбутнє і майбутнє своєї країни. Сучасне українське суспільство потребує соціально активних громадян. Саме тому виховання молоді наразі має бути орієнтоване на розвиток соціальної активності особистості.

Мета статті – уточнити сутність соціальної активності студентської молоді як запоруки добробуту сучасного українського суспільства.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Проблема соціальної активності – предмет досліджень багатьох науковців: актуальні питання соціального становлення особистості висвітлено в роботах О. Безпалько, І. Звереві, А. Капської, Л. Коваль, І. Ковчиної, М. Лукашевич, В. Поліщук; сутність феномену соціальної активності, її структуру та загальні закономірності розвитку розкрито в розвідках К. Абульханової-Славської, Є. Ануфрієва, О. Леонт'єва, А. Мудрика, Т. Мальковської, В. Петровського, С. Рубінштейна; процес формування і розвитку соціальної активності особистості досліджувався як вітчизняними, так й зарубіжними науковцями, такими як А. Адлер, Б. Ананьєв, І. Бех, О. Киричук, П. Конанихін, І. Мілославова, Н. Михайленко, Н. Пономарчук, А. Реан, К. Роджерс та інші. Проблема формування соціальної активності особистості стала предметом дисертаційних робіт Н. Клімкіної, О. Тельн, Л. Нафікової, В. Косовець та інших учених.

Виклад основного матеріалу. Поняття «соціальна активність» варто аналізувати у філософському, психологічному, соціологічному та педагогічному аспектах.

З філософського погляду (Л. П. Буєва, А. В. Брушлінський, Л. Н. Мітрохін) соціальну активність трактують як особливий стан діяльності, що характеризується позитивно вираженою стороною, як специфічну форму взаємодії суб'єкта з навколишнім середовищем [7].

Психологічний підхід соціальну активність убаचाє у «входженні людини у світ інших людей з певною метою» [3].

Соціальну активність, на думку С. Грабовської, С. Чолій, розглядають як особистісну якість, яку дослідники визначають як інтеграційну характеристику його самоорганізації та мотиваційноціннісної орієнтації, його соціально спрямованої діяльності та поведінки, взаємодію із членами колективу й соціальним середовищем при виконанні соціально значущої діяльності [3].

О. Безпалько визначає соціальну активність як динамічне утворення, суб'єктом-носієм якої виступає людина, яка через систему зв'язків із навколишнім соціальним середовищем у процесі пізнання, діяльності та спілкування здійснює її розвиток [1].

М. Колесникова в своєму дослідженні розглядає соціальну активність студента як властивість особистості, що дозволяє йому здійснювати реалізацію різних соціально значущих видів діяльності в процесі професійного становлення в цілях зміни себе, довкілля, соціуму відповідно до власних позитивних ціннісних орієнтацій і завдань суспільного розвитку [4].

Взявши за основу дослідження вченої М. Колесникової, можна виділити основні сутнісні характеристики соціальної активності сучасного студента: готовність до здобуття соціально-професійних знань; наявність соціально орієнтованих мотивів соціально спрямованої професійної діяльності, що формуються на основі отриманих професійних знань і виражають суб'єктивне ставлення до діяльності; спрямованість на розширення соціально значущих форм і сфер діяльності (створення проєктів, участь у волонтерській, громадській, професійній, творчій діяльності і т. д.); ініціація власної активності в процесі професійного становлення і активності свого оточення; здатність аналізувати і оцінювати мотиви своєї практичної діяльності і її результати; можливість прогнозувати і планувати подальшу практичну соціально значущу діяльність на основі отриманих результатів [4].

Виділяємо такі форми організації громадської діяльності для виховання соціальної активності студентів:

- Студентське самоврядування. Беручи участь у громадському самоврядуванні студенти набувають особистий досвід взаємодії з різними категоріями населення, з представниками установ, організацій. В процесі такої діяльності студенти отримують навички спілкування, планування та організації діяльності, вчать аналізувати, працювати у команді, залучати додаткові сили. Громадська робота створює оптимальні умови для формування лідерських якостей молодій людині, в цьому випадку лідерство означає соціальну

активність або активну життєву позицію. Саме в ній зацікавлені роботодавці, оскільки вона є певним показником креативності та критичності мислення, неординарних підходів, нестандартних рішень, що завжди забезпечувало добробут суспільства.

- Волонтерський рух. Основна мета – розвинути почуття громадянської відповідальності, емпатії, виховувати потребу допомагати іншим, створити умови для рефлексії, допомогти студентам зрозуміти важливість виконуваної справи.

- Екологічний рух – громадська активність студентів, мета якої – привернення уваги суспільства до екологічних проблем, формування екологічної свідомості та культури, захист екологічних прав громадян, а також охорона природи України. Оскільки чисте довкілля – це гарантія здоров'я та благополуччя населення, виховання соціально, екологічно свідомих, активних громадян – має бути пріоритетом сучасної освіти.

Завдання ЗВО – надати студентам можливість самореалізації. Залучення до громадської діяльності позитивно впливає на внутрішній світ молодшої людини, дає можливість практикувати особистісну громадянську відповідальність через співпрацю з іншими і розвивати такі якості як чесність, громадянську самосвідомість, альтруїзм, толерантність до культурного розмаїття, підприємливість, лідерство, хазяйновитість.

Виховуючи молодь соціально активною – ми дбаємо про щасливе майбутнє нашої держави. Соціальна активність є запорукою добробуту, сприяє покращенню якості життя, що у сучасній науці розуміється як «комплексна характеристика людини в різних соціальних станах, яка відображає ступінь її свободи, можливості всестороннього розвитку і реалізації здібностей і життєвих планів. Це сукупність і якість матеріальних, соціальних, культурних і духовних цінностей, наданих суспільством людині для задоволення її потреб і реалізації інтересів» [6].

Висновки й перспективи подальших досліджень. Становлення демократичного простору, перебалансування сучасного українського суспільства, переоцінка цінностей – викликають потребу у вихованні соціально активних людей. Добробут суспільства залежить від особистостей з чіткою громадянською позицією, які володіють знаннями, навичками, вміють і можуть брати на себе відповідальність. Тому перед закладами вищої освіти постає завдання – виховання соціально активної студентської молоді, здатної працювати задля благополуччя та добробуту українського суспільства, поєднувати власні інтереси з інтересами держави.

Перспективою подальших досліджень є вивчення мотиваційної сфери під час формування соціальної активності студентської молоді.

Список використаних джерел та літератури

1. Безпалько О. В. Розвиток соціальної активності особистості у дитячому об'єднанні. Вісн. психології і педагогіки : зб. наук. пр. 2012. №4. URL: <http://www.psyh.kiev.ua>

2. Булавенко С. Співпраця батьків та школи для формування соціальної активності учнів. Молодь і ринок. 2019. №10 (177). С. 134–139.

3. Грабовська С. Чолій С. Соціальна активність в процесі соціалізації особистості. Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. ГС. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка. Київ, 2010. С. 171–181.

4. Колесникова М.В. Педагогические исследования в области социальной активности личности. Вестник Томского государственного университета (общенаучный периодический журнал). Томск, 2007. № 298. С. 176–178.

5. Косовець В. І. Розвиток соціальної активності молоді в умовах соціокультурного середовища села : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 Київ, 2009. 23 с.

6. Потапов І.А. Соціальний добробут: сутність поняття у контексті сучасних теоретичних підходів. Теоретичні та прикладні питання державотворення. 2011. №8. С. 430–447. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tppd_2011_8_29

7. Чернета С. Соціальна активність особистості як умова розвитку сучасного українського суспільства. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2015. №1. С. 177– 180.

Гавловська Валерія Ігорівна,

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
групи ПО-51 факультету початкової освіти та філології
спеціальності 013 Початкова освіта
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії;*

Моцна Тамара Анатоліївна,

*викладач кафедри педагогіки
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії*

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ У РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Реалії сьогодення вимагають орієнтації освіти молодших школярів на розвиток пізнавальної активності особистості як основи особистісного розвитку, позаяк в процесі початкового навчання закладається фундамент уміння вчитися, який в подальшому стає основною умовою безперервної освіти.

Зростання варіативності типів навчальних закладів неоднозначно позначається на якості формування знань, умінь і навичок учнів, в силу не розробленості організаційних, методичних та правових засад їх функціонування. На наш погляд, науково не обґрунтовані спроби активізувати пізнавальну діяльність за рахунок збільшення обсягу досліджуваного матеріалу, інтенсивності його подачі призводять до зниження якості освітнього процесу.

Недосконалість традиційної системи контролю і оцінки знань учнів часто входить в протиріччя з мотиваційною сферою навчального процесу [3, с.25].

Розвитку пізнавальної активності молодших школярів присвятили свої праці А. Алексюк, Ш. Амонашвілі, Л. Аристова, Ю. Бабанський, В. Бондаревський, М. Данилов, І. Лернер, П. Лебедев, В. Лозова, М. Махмутов, Н. Менчинська, Н. Морозова, В. Мясіщев, В. Онищук, П. Підкасистий, М. Скаткін, Д. Трайтак, А. Пономарьов, П. Якобсон, Л. Шамова, Г. Щукіна та ін. Однак, не розкритою залишається сьогодні проблема розвитку пізнавальної активності у Новій українській школі.

У педагогічному словнику пізнавальна активність трактується як діяльнісний стан особистості, що виражається в наполегливому прагненні до знань, до розумової напруги і прояву вольових зусиль у процесі оволодіння знаннями [5, с.315].

Енциклопедія освіти за ред. В. Кременя трактує пізнавальну активність як «рису особистості, яка виявляється в її ставленні до процесу пізнання, що передбачає стан готовності, прагнення до самостійної пізнавальної діяльності, спрямованої на засвоєння індивідом соціального досвіду, накопичених людством знань, способів діяльності, а також в її якості» [1, с. 768].

Визначаючи пізнавальну активність як особливий психологічний феномен, науковці досліджують її в різних аспектах. Так, Т. Шамова розглядає пізнавальну активність школяра як якість діяльності, у якій виявляється особистість самого учня в його ставленні до змісту і процесу діяльності, прагненні до ефективного оволодіння знаннями і вміннями, а також мобілізації морально-вольових зусиль для досягнення навчально-пізнавальних цілей [6, с. 76].

В. Лозова підкреслює, що як риса особистості пізнавальна активність знаходить свій вияв в якості діяльності, обумовленої свідомим вибором оптимальних шляхів для досягнення мети пізнання [2, с. 25].

Аналіз педагогічної теорії та практики показав, що важливого значення у формуванні пізнавальної активності молодших школярів набуває використання учителем інтерактивних форм та методів навчання.

Інтерактивне навчання є однією з форм організації пізнавальної активної діяльності в умовах Нової української школи, яке має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність.

Аналіз наукової літератури засвідчив відсутність єдиного підходу до класифікації інтерактивних методів навчання.

Так, М. Кларін інтерактивні методи навчання характеризує за принципом активності:

- фізичні (зміна робочого місця, виконання записів, малювання тощо);
- соціальні (ставлення запитань, формулювання відповідей тощо);
- пізнавальні (доповнення відповідей, виступ, самостійний пошук розв'язання проблеми тощо).

У працях М. Скрипник класифікація інтерактивних методів представлена за принципом – взаємодія – діалог. Відповідно, інтерактивні методи є:

- інформаційні («Моє ім'я», «Перше знайомство», «Хвилина мого життя», «Мені подобається...»);
- пізнавальні («Від А до Я»);
- мотиваційні («Мої очікування», «Самооцінка», «Інтерв'ю»);
- регулятивні («Виробимо правила»).

О. Пометун та Л. Піроженко залежно від мети уроку та форм організації навчальної діяльності учнів інтерактивні технології поділяють на 4 групи:

- кооперативне навчання;
- колективно-групове навчання;
- ситуативне моделювання;
- опрацювання дискусійних питань [4, с.44].

До технологій кооперативного навчання належать такі інтерактивні технології, як: робоча в парах, ротаційні (змінні) трійки, два чотири-всі разом, карусель, робота в малих групах, акваріум.

Їх можна ефективно використовувати як на уроках засвоєння, так і на уроках застосування знань, умінь і навичок. Це може відбуватись одразу ж після викладу вчителем нового матеріалу, замість опитування, на спеціальному уроці, присвяченому застосуванню знань, умінь і навичок, або бути частиною узагальнювального уроку.

За допомогою інтерактивних технологій учні мають змогу: аналізувати навчальну інформацію, творчо підходити до засвоєння навчального матеріалу й таким чином зробити засвоєння знань доступнішим; навчитися формулювати власну думку, правильно її висловлювати, доводити власну позицію, аргументувати й дискутувати; навчитися слухати іншу людину, поважати альтернативну думку; моделювати різні соціальні ситуації, збагачувати власний соціальний досвід через включення в різні життєві ситуації, їх моделювання; вчитися будувати конструктивні стосунки у групі, уникати конфліктів, розв'язувати їх, шукати компроміси, прагнути діалогу та консенсусу; розвивати навички проектної діяльності, самостійної роботи, виконання творчих робіт.

Отже, з метою розвитку пізнавальної активності молодших школярів потрібно використовувати інтерактивні технології, що належать до кооперативного навчання (робота в парах, ротаційні (змінні) трійки, два чотири-всі разом, карусель, робота в малих групах, акваріум), колективно-групового навчання («Мікрофон», «Мозковий штурм», «Навчаючи-вчуся», «Ажурна пилка», «Незакінчені речення», «Дерево рішень»), ситуативного моделювання (імітація, рольова гра, драматизація), опрацювання дискусійних питань (метод «Прес», «Обери позицію», «Зміни позицію», «Безперервна шкала думок», «Дискусія в стилі телевізійного ток-шоу», дебати).

Список використаних джерел та літератури

1. Енциклопедія освіти. Акад. пед. наук України / гол. ред. В.Г.Кремень. Київ : Юрінком інтер, 2008. 1040 с.

2. Лозова В. І. Цілісний підхід до формування пізнавальної активності школярів. 2-е вид., доп. Харків : ОВС, 2000. 164 с.
3. Нова українська школа: порадник для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
4. Пометун О. Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія і практика. Київ : Вища школа, 2002. 136 с.
5. Словарь, справочник по педагогике / под. ред. Пидкасистого П. И. Москва: ТЦ Сфера, 2004. 439с., с.315
6. Шамова Т.И. Активизация учения школьников. Москва : Педагогика, 1982. 208 с.

Гайдамашко Ірина Аркадіївна,
*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії*

СОЦІАЛЬНА АНІМАЦІЯ ЯК ТЕХНОЛОГІЯ СПРИЯННЯ ДОБРОБУТУ РІЗНИХ КАТЕГОРІЙ НАСЕЛЕННЯ

В умовах глобалізації та інформатизації сучасного українського суспільства актуальності набуває реалізація тих технологій соціокультурної діяльності, що спрямовані на розширення кругозору особистості, формування її соціальної компетентності та позитивних моральних якостей, набуття соціальних цінностей, створення умов для її особистісного зростання та творчої самореалізації. З огляду на це, з метою сприяння добробуту населення підвищується увага соціальних працівників до використання у професійній діяльності соціальної анімації як інноваційної технології роботи з різними категоріями населення.

Аналіз наукової літератури свідчить про посилення наукового інтересу до соціальної анімації. Свідченням цього є низка наукових праць, що висвітлюють різні аспекти досліджуваної проблеми, зокрема: теоретичні аспекти анімації (М. Аріарський, Г. Вовк, Ю. Красильников, Т. Лесіна); соціальну анімацію як технологію розвитку громади (Л. Абрамов, Т. Азарова, Н. Максимовська, Т. Скорик, Л. Тарасов); прийоми і засоби соціокультурної анімації (Т. Вдовенко, В. Дуліков, Т. Кисельова, Л. Сайкіна, І. Сидор); підготовку фахівців до здійснення соціальної анімації (О. Белоліпцева, Л. Волик, Т. Лесіна, І. Шульга та ін.).

Термін «анімація» (в перекладі з латин. – пожвавлувати, одухотворювати) трактується як натхнення, стимулювання життєвих сил, залучення в активну діяльність, тобто пожвавлення суспільних відносин. Даний термін ввівся до наукового обігу на початку ХХ ст. у Франції

Як свідчить аналіз наукової літератури, єдиного бачення серед науковців щодо трактування сутності поняття «анімація» не існує. У своїх визначеннях дослідники акцентують увагу на різних аспектах. Так, Є Мамбеков трактує

анімацію як сукупність занять і видів діяльності, у яких провідна роль належить добровільним та професійним аніматорам. М. Ярошенко розглядає дане поняття як гуманістичну технологію переборення соціального та культурного відчуження і є складовою педагогіки соціально-культурної діяльності [5].

Термін «анімація» використовується у вузькому і широкому значенні. У вузькому значенні анімація передбачає організацію дозвілля в туристичних комплексах, готелях, на корпоративних заходах, дитячих святах; напрямом, що припускає особисту участь відпочиваючих у культурно-масових заходах. Анімація у широкому сенсі слова розглядається як діяльність щодо розробки та впровадження спеціальних програм проведення вільного часу населення [4, с. 220].

Очевидним є той факт, що будь-яке із запропонованих вище визначень певним чином пов'язане із соціальним аспектом, тобто характеризує суспільні відносини. Саме тому вважаємо доцільним акцентувати увагу на розкритті сутності та змісту соціальної анімації.

У педагогіці дозвілля поняття «анімація соціальна» (соціокультурна анімація) визначається як особливий вид соціально-культурної діяльності суспільних груп та окремих індивідів, що ґрунтується на сучасних технологіях (соціальних, педагогічних, психологічних, культурологічних та інших), що забезпечують подолання соціального та культурного відчуження [3, с. 4]. Згідно точки зору Н. Максимовської, анімація є одним із напрямів соціально-педагогічної роботи, у процесі якої відбуваються активізація і спрямування соціальних суб'єктів на соціальне вдосконалення та позитивні перетворення в умовах регіонального простору [2, с.22]. Т. Лесіна трактує соціальну анімацію як «вид соціально-педагогічної діяльності, спрямований на реалізацію фахово обґрунтованих дій з метою оздоровлення соціального клімату певного середовища, створення атмосфери креативності тощо» [1].

Ґрунтовним є визначення соціальної анімації, запропоноване Т. Скорик [5], яка трактує досліджуване явище як важливу сучасну технологію соціокультурної діяльності, завдання якої полягає у подоланні соціального та культурного відчуження, усунення соціальної дезінтеграції та створенні умов для соціальної активності особистості, здатної до перетворення навколишньої дійсності. Дослідниця зазначає, що соціальна анімація являє собою ефективний механізм якісного поліпшення життя громадян на основі принципів самоорганізації, та є однією із найбільш перспективних технологій соціально-культурної роботи з населенням.

Л. Тарасов розглядає соціальну анімацію як «соціально-духовне явище, сукупність самоорганізованих суспільно-педагогічних рухів, реалізованих здебільшого непрофесіоналами, що представляє собою синкретичне злиття різних видів соціальної та культурної діяльності на основі реалізації громадськими групами та окремими індивідами духовних потреб» [1; 4; 5]. Таким чином, науковець визначає соціальну анімацію як непрофесійну діяльність. Проте, соціальну анімацію як технологію використовують у професійній діяльності фахівці різних галузей, зокрема у соціальній роботі, педагогіці, психології, туризмі, спорті тощо.

Як технологія соціальної роботи соціальна анімація характеризується низкою ознак, що визначають її зміст. Т. Скорик [5, с.220] визначає наступні *характерні ознаки соціальної анімації*: наявність педагогічного потенціалу, що передбачає виховання особистості на засадах провідних гуманістичних цінностей, соціальним вихованням латентного характеру; спрямованість на розвиток особистості, її творчого потенціалу; активізація внутрішніх ресурсів людини на соціально спрямовані види діяльності; позитивна спрямованість форм соціальної анімації, що сприяють підвищенню внутрішнього самопочуття учасників; активний процес соціальної інтеграції до громади; спрямованість на вдосконалення соціальних відносин в цілому шляхом участі та залучення.

Враховуючи той факт, що соціальна анімація орієнтована на те, щоб зробити кожного учасника активним суб'єктом анімаційного процесу, необхідно акцентувати увагу на їх особливостях. Так, до *суб'єктів соціальної анімації* слід віднести: фахівців соціальної сфери, психологів, педагогів, фахівців у сфері організації дозвілля та інші професійні групи; соціальні установи та організації, заклади освіти, соціокультурні інститути та громадські об'єднання; особистість, сім'ю, дітей, молодь, людей похилого віку, національні та етнічні меншини; соціально вразливі категорії населення (люди з інвалідністю, безробітні, переселенці, діти-сироти, матері-одиначки та ін.), а також громаду в цілому.

Доцільність та значимість соціальної анімації у забезпеченні добробуту населення підтверджується низкою функцій, які вона виконує. Як свідчить аналіз наукової літератури [1; 3; 4; 5], основними *функціями соціальної анімації* є: соціальна функція адаптації та інтеграції, рекреаційна, освітня, превентивна, критична, культурна.

Різноманітність суб'єктів соціальної анімації вимагає ретельного добору та використання ефективних форм соціальної роботи. Соціальна анімація передбачає групову та масову форми соціальної роботи. До *основних форм організації соціальної анімації* відносимо: проекти різного спрямування (соціальні, творчі, екологічні та ін.), квести, фестивалі, педагогіку переживання/проживання, творчі конкурси, туристичні походи, соціальна реклама, спортивні змагання, тимбілдінг, благодійні акції, соціальна робота в клубі за інтересами, аукціони, вікторини, ігри, створення відеопродукту, театральна анімація тощо.

Таким чином, на основі аналізу поглядів науковців, визначаємо *соціальну анімацію* як технологію соціальної роботи, що спрямована на профілактику негативних суспільних явищ, створення умов стимулювання соціальної активності особистості, її успішної соціалізації, а також створення сприятливого мікроклімату у певному соціальному середовищі та забезпечення добробуту населення. Дана технологія актуалізується низкою соціальних проблем та спрямована на їх профілактику.

Вважаємо, що використання соціальної анімації у громаді як технології соціальної роботи спрямовано на реалізацію таких *завдань*: розширення кругозору населення; привернення уваги громади до актуальних соціальних

проблем; оптимізацію міжгрупових та міжособистісних відносин; профілактику негативних проявів поведінки; організацію та проведення змістовного дозвілля; створення умов, спрямованих на соціальний, фізичний та духовний розвиток людини; розвиток самосвідомості особистості; формування здорового способу життя; створення умов, за яких особистість зможе долучитись до національно-етнічної культури, а також вивчати та дотримуватись традицій та звичаїв українського народу; творчу самореалізацію особистості; соціальну реабілітацію критичних станів людини; формування активної життєвої позиції; вдосконалення соціальних відносин тощо.

Подальшого наукового пошуку потребує розкриття змісту підготовки соціальних працівників до організації та проведення соціальної анімації з різними категоріями населення.

Список використаних джерел та літератури

1. Лесіна Т.М. Інноваційний потенціал анімаційної діяльності у соціально-педагогічній роботі з дезадаптованими дітьми та підлітками. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znpkr_sp_2011_16_42.pdf (дата звернення 25.01.2021)
2. Максимовська Н.А. Анімація в сфері дозвілля як напрям соціально-педагогічної діяльності. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2011. № 1. С. 19-27.
3. Педагогіка дозвілля. Підручник. Упоряд. А. Воловик, В. Воловик. Харків, 1999. 470 с.
4. Сидор І. П. Сучасні технології соціокультурної анімації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Педагогіка. Соціальна робота». 2014. Випуск 32. С.173-174. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2014_32_65 (дата звернення 25.01.2021)
5. Скорик Т.В. Соціальна анімація як провідна технологія сучасної соціокультурної діяльності. *Мистецтво та освіта: новації та перспективи*. Серія: Педагогічні науки. 2018. № 151. Т. 2. С. 219-222.

Галузинська Ірина Олександрівна,
вчитель-методист, вчитель початкових класів
Хмельницького ліцею № 15 імені Олександра Співачука

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ЗАПОРУКА УСПІШНОГО НАВЧАННЯ В НУШ

У Концепції Нової української школи зазначено, що випускником нової школи має стати цілісна особистість, усебічно розвинена, здатна до критичного мислення. Серед ключових компетентностей, якими має оволодіти учень НУШ визначено: вміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, творчість та ініціативність, здатність логічно обґрунтовувати позицію, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати

ризика, приймати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими особами [4].

У Державному стандарті початкової освіти зазначаються вміння, які є спільними для всіх ключових компетентностей: читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, творчість, ініціативність, здатність логічно обґрунтовувати позицію, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими особами [2, с.4].

Сучасна початкова школа має на меті виробити в учнів звичку вирішувати важливі питання, які виникають у житті, вчить формулювати, висловлювати та доводити свою думку. Саме завдяки цим навичкам особливого значення набуває проблема розвитку критичного мислення молодших школярів, яке передбачає детальне розмірковування, висунення припущень та гіпотез. Це, в свою чергу, є запорукою успішного навчання учнів початкових класів у школі.

Теоретичний аналіз літератури з проблеми дослідження дозволив з'ясувати, що поняття «критичне мислення» трактується як:

- дав.-гр. критікῆ τέχνη – «мистецтво аналізувати, судження» – це наукове мислення, суть якого полягає в ухваленні ретельно обміркованих і незалежних рішень [5];

- це мислення, яке на виході формує не лише вміння використовувати кілька відсотків операційних можливостей власного мозку (свідомо аналізувати, синтезувати, робити власні висновки, бачити проблему з різних сторін і т. д.), а й – позицію, духовну наповненість особистості [1, с.68].

До характеристик критичного мислення Л. Києнко-Романюк відносить: самостійність, постановка проблеми, прийняття рішення; чітка аргументованість, соціальність [3, с.3].

Уміння й навички дослідницького пошуку обов'язково потрібні кожному учневі початкових класів, оскільки дитяча потреба в дослідницькому пошуку обумовлена біологічно. Погоджуємося з думкою О.Пометун, що розвинуте критичне мислення сприяє формуванню в учнів таких дослідницьких навичок: спостерігати (бачити і помічати властивості об'єкта); описувати (зазначати, як об'єкт виглядає); порівнювати (встановлювати подібності й розбіжності між об'єктами; оцінювати що-небудь і порівнювати з іншими речами); визначати (показувати чи доводити існування об'єкта; розпізнавати об'єкт як конкретну річ); асоціювати (розумово установлювати зв'язок між об'єктами; з'єднувати об'єкти за принципом їхньої взаємодії); узагальнювати (робити висновки на основі наявної інформації чи фактів); прогнозувати (передбачати, що відбудеться в майбутньому; пророкувати що-небудь); застосовувати (використовувати у відповідності; отримувати практичну користь від чого-небудь) [8, с.19].

Критичне мислення забезпечує систематичне вдосконалення процесу й результатів розумової діяльності на основі її критичного аналізу, розуміння й оцінювання. Критичне мислення трактуємо як активність розуму, спрямованого

на виявлення й виправлення своїх помилок, точність тверджень і обґрунтованість міркувань.

Д. Шакірова ключовими елементами критичного мислення визначає такі: уміння мислити, відповідальність; формулювання самостійних суджень [9, с.74].

До ознак людини, яка мислить критично, Н.Кудикіна відносить:

1.Здатність сприймати думки інших критично. Людина виявляє здатність прислухатись до думок інших, оцінювати й аналізувати їх щодо розв'язання поставленої проблеми.

2.Компетентність. Людина виявляє прагнення до аргументації прийнятого нею рішення на основі життєвого досвіду, фактів з життя та знання справи.

3.Небайдужість у сприйнятті подій. Людина виявляє інтелектуальну активність у різних життєвих ситуаціях, здатність зайняти активну позицію у конфронтаційних ситуаціях.

4.Незалежність думок. Людина прислуховується до критики на свою адресу, може протиставити свою думку думкам інших або не погодитися з групою.

5.Допитливість. Людина виявляє вміння проникнути в сутність проблеми, глибину інформації.

6.Здатність до діалогу і дискусії. Людина вміє вести діалог і дискутувати, тобто вислухати думку інших, з повагою ставитись до цих думок, переконливо доводити свою позицію, толерантно поводити себе під час проведення дискусій [6, с.13].

Розвиток критичного мислення – запорука успішного навчання молодших школярів та у повсякденному житті. Тому важливо, щоб вчитель початкових класів розвивав у якості [7, с.27]:

1.Готовність до планування. Оскільки думки часто виникають хаотично, важливо упорядкувати їх, вирішити, у якій послідовності їх викласти. Упорядкованість думки – ознака впевненості.

2.Гнучкість. Якщо учень не готовий сприймати ідеї інших, він ніколи сам не зможе стати генератором ідей. Гнучкість дозволяє почекати з винесенням судження, поки учень не буде мати різноманітну інформацію.

3.Наполегливість. Часто, зіштовхуючись з важкою задачею, учні вирішують відкласти її розв'язання на невизначений час. Вчителю слід виробляти наполегливість у напруженні розумових сил, тоді учні обов'язково досягнуть значно ліпших результатів навчання.

4.Готовність виправляти свої помилки. Людина, що критично мислить, намагатиметься не виправдати свої неправильні рішення, а зробити правильні для себе висновки, скористатися помилкою для продовження навчання.

5.Усвідомлення. Це дуже важлива якість, що передбачає уміння спостерігати за собою в процесі розумової діяльності, відслідковувати перебіг міркувань.

6. Пошук компромісних рішень. Важливо, щоб ухвалені рішення могли сприйняти інші люди, інакше ці рішення так і залишаться на рівні висловлювань.

Таким чином, розвиток критичного мислення є досить складним процесом творчої переробки інформації, пов'язаної з її усвідомленням, переосмисленням будь-якої діяльності. Саме розвинене критичне мислення сприяє не лише сприйняттю отримуваної інформації, а й самостійному розгляду пропонує ідей із різних точок зору, що сприяє успішному навчанню.

Однак результати дослідження не висчерпують усіх аспектів досліджуваної проблеми. Навчити учнів критично мислити – це означає правильно поставити питання, спрямувати думки в правильне русло, вчити робити висновки та знаходити рішення. Для цього необхідне розумне педагогічне керівництво, що і може бути подальшим предметом наукових пошуків.

Список використаних джерел та літератури

1. Вукіна Н. В. Критичне мислення: як цьому навчати. Харків, 2007. 190 с.
2. Державний стандарт початкової освіти»: прийнятий 21.02.2018 р. URL : <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>(дата звернення: 10 .01.2021).
3. Києнко-Романюк Л.А. Розвиток морального критичного мислення. метод. рекомендації. Вінниця : ВПУ ім. М.Коцюбинського. 2007. 11 с.
4. Концепція Нової української школи : прийнята 27.10.2016 р. URL : <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення 10.01.2021).
5. Критичне мислення. Вікіпедія URL : uk.wikipedia.org (дата звернення 09.01.2021).
6. Кудикіна Н. Педагогічне керівництво інтелектуальними іграми у позаурочному навчально-виховному. *Початкова школа*. 2004. №4. С.10–13.
7. Марченко О. Формування критичного мислення школярів. Харків: Основа, 2007. 156 с.
8. Пометун О. І. Путівник з розвитку критичного мислення в учнів початкової школи. Київ, 2017. 96 с.
9. Шакирова Д. М. Теоретические основания концепции формирования критического мышления. 2006. № 9. С. 72-77.

Гордійчук Мар'яна Сидорівна,
*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методик дошкільної освіти
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*

ПРОБЛЕМА ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В РІЗНОМАНІТНИХ НАУКОВИХ ПІДХОДАХ

Патріотичні почуття належать до найбільш складних і найвищих проявів духовного світу людини і тому ще не можуть бути глибоко розвинуті в дошкільників. Але саме в цьому віці закладаються основи цих почуттів у результаті сприймання дитиною подій навколишнього життя.

Психологи вважають, що 80% інтелекту людини формується саме в дошкільному віці. Прислухаймося до слів Л.Костенко: «Душа летить у дитинство, як у вирій, бо їй на світі тепло тільки там». Яскраві враження в дитинстві від краси рідної природи, творчої праці наших людей, героїчного минулого, багаті спадщини з її традиціями сприяють вихованню в дитини любові до Батьківщини, свого народу. Складні моральні почуття не є вродженими. Їх необхідно виховувати і розвивати в дітей у процесі всієї освітньо-виховної роботи.

Зазвичай малій дитині дуже складно усвідомити почуття патріотизму. Незважаючи на те, що дитина багато чує про Батьківщину і сама вживає це слово, читаючи вірші чи заучуючи пісні, її уявлення про Батьківщину ще не чітке. Але це не заважає їй читати вірші з піднесенням і радіти, пишатися, слухаючи вірші наших видатних співвітчизників про рідний край, природу.

У вітчизняній психології та педагогіці переконливо доведено, що основою свідомого ставлення до навколишньої дійсності та до самої людини є знання. Поки в дитини немає достатньої системи знань, недостатньо розвинене оцінювальне ставлення до хорошого і корисного, порочного й шкідливого, поки вона не усвідомить себе частиною свого народу, до того часу не може йтися про усвідомлене почуття дійового патріотизму [1, с.21].

Сьогодні багато авторів прямо і опосередковано розглядають сутність патріотичного виховання. Даній проблематиці присвячені фундаментальні праці вчених-філософів В.Бичка, О.Забужка, І.Надольного, І.Стогнія, В.Шинкарука тощо. Психологічну складову патріотизму досліджують у своїх наукових працях сучасні психологи: І.Бех, А.Богущ, М.Боришевський, В.Котирло. Майже в усіх наукових роботах, публіцистичних статтях автори дотримуються думки, що патріотичне виховання - це процес, що формує усвідомлення своєї причетності до історії, традицій, культури свого народу, любов до своєї Батьківщини, вболівання за долю свого народу, його майбутнє. Результатом ефективного патріотичного виховання є формування патріотизму патріотичних почуттів, функція яких полягає у позитивному ставленні до свого народу, Батьківщини. Для формування в дітей початкових соціальних і громадянських уявлень, моральних суджень і оцінок потрібно насамперед

накопичити в них конкретні враження про навколишнє життя, збагатити їх певними знаннями про суспільні явища, події, громадянську поведінку людей. Лише на цій основі у дітей виховуються перші почуття, які поступово перетворюються в осмислене і обґрунтоване ставлення до навколишнього. Враження і уявлення про різні суспільні явища вихованці дошкільних закладів дістають двома шляхами: стихійно, індивідуально, ненавмисно - в процесі впливів всієї різноманітності навколишнього життя - і цілеспрямовано, систематично - в організованому педагогічному процесі. Перший шлях збагачує дитину яскравими, заснованими на емоціях уявленнями, другий систематизує враження і підводить до узагальнень. Збагачення дошкільників певними знаннями про явища і події суспільного життя, поглиблення їх здійснюється під час проведення спостережень та екскурсій, на заняттях з розвитку мови та ознайомлення з навколишнім. Для успішного засвоєння дітьми цих знань важливо визначити систему занять та зміст і кількість пізнавального матеріалу. В цілому це сприяє розвитку розумових здібностей, правильному сприйманню ними навколишньої дійсності, усвідомленню деяких соціальних явищ і подій, моральної сторони дій і вчинків людей.

Неодмінною умовою свідомого й успішного засвоєння пізнавального матеріалу у процесі формування уявлень і початкових патріотичних почуттів є опора на власний досвід дітей. Формування знань потрібно пов'язувати з їх життєвою основою - різноманітним чуттєвим сприйманням образів, що є в дітей. Це допоможе дошкільникам знаходити опору в знайомих уявленнях про конкретні явища і події навколишнього світу для усвідомлення нових уявлень і понять [3, с.54].

Ми можемо запропонувати методи формування патріотизму, але слід зважати на вікові особливості. Рідна мова - найяскравіший вияв національного буття народу, його головна духовна скарбниця. Вона є могутнім природним засобом об'єднання людей. Через мову народ передає з покоління в покоління свою мудрість і славу, традиції і культуру. Оволодіваючи рідною мовою, дитина пізнає свій народ, його характер, культуру, історію та думки. Зважаючи на вікові особливості молодшого дошкільного віку, спочатку треба визначити ступінь володіння українською мовою, - хто з дітей володіє, хто розуміє її, але взагалі не говорить, а хто взагалі не розуміє. Для цього слід використати український фольклор, народні ігри, бесіди за змістом прослуховування художніх творів, побутові розмови. Варто також поцікавитись якою мовою розмовляють рідні і близькі дитини. Інтерес у дітей до української мови і культури можна розвивати за допомогою усної народної творчості - невичерпного джерела виховання дитини. Скарбниця усної народної творчості невичерпна, багата. Є в ній і казка і легенда, загадка і лічилка, приказки й прислів'я, скоромовки, чистомовки, колисанки, забавлянки, потішки. Вона є дзеркалом життя народу його історії, мови, народної мудрості. Через народну творчість дитина дістає перші уявлення про культуру та побут свого народу. Прислів'я та приказки приваблюють дітей яскравою грою слів, барвистістю мови, ритмікою. Часто їх можна використовувати у спілкуванні з дітьми: під

час сніданку, обіду, коли дитина виконує трудові доручення неохоче або відмовляється від роботи. Також на прогулянці в різних ситуаціях. Поповнювати знання і словник дітей прислів'ями і приказками краще під час спостережень в природі. Скоромовки, чистомовки, заклички доречніше використовувати під час усіх видів діяльності дітей дошкільного віку. Заучуючи їх з дітьми колективно на заняттях з розвитку мовлення, індивідуально, у повсякденному житті, в ранкові та вечірні години, з метою вправлення дітей у правильний вимові звуків. Казки, легенди та притчі, які містять в собі значний пізнавальний і виховний потенціал також історією українського народу, його традиції вони доступні до сприймання дошкільниками.

Варто зауважити, що неможливо говорити про виховання любові до Батьківщини без повідомлення дітям певних знань про неї. Важливим напрямом патріотичного виховання є вивчення культури, побуту, звичаїв рідного народу.

Українська державна символіка має особливе значення для виховання патріотизму сучасної дитини. Тому на заняттях потрібно ознайомити дітей з державними символами (Гербом, прапором, Гімном). Паралельно з цим закріпити знання дітей про народні символи та національну символіку, що розвивалися й встановлювалися упродовж століть (український віночок, рушник, вишиванка, верба, калина, барвінок та інше).

Виховувати в дитини дошкільного віку почуття гордості за своє рідне селище/місто, видатних людей свого краю, бережливе ставлення до суспільних цінностей означає формувати відповідну систему відношень, що є компонентом складного почуття патріотизму. Але для цього замало лише переживань. Дитина повинна багато дізнатися, з'ясувати правильні зв'язки між сприйнятими нею предметами та явищами навколишнього життя, між окремими конкретними фактами.

Єдина система асоціацій, як зазначає Г. Люблінська, складається з почуттів, понять, уявлень і оцінок, що визначають не тільки поведінку і вчинки дитини, а в низці випадків і напрям пізнавальної діяльності. Тільки на основі створеної в дитини цілісної системи знань оцінні судження дорослих викликатимуть у неї відповідну емоційну реакцію. А якщо вихователь намагається викликати в дитини почуття тільки завдяки своїм захопливим висловлюванням, то емоції дітей перетворюються на сентиментальність, тобто без знань почуття беззмістовні [2, с.46].

Основний напрям розвитку почуттів у дошкільників - це збільшення їх «розумності», що пов'язане з розумовим розвитком дитини. Чим серйозніше й глибше дитина пізнаватиме навколишній світ, тим обґрунтованішими буде її ставлення до дійсності: до праці, людей, до природи, Батьківщини. Це ставлення яскраво виявлятиметься насамперед у почуттях дитини.

Отже, пам'ятаючи, що потреба сьогодення - встановлення розірваних зв'язків з минулим, повернення втрачених народних традицій, відновлення ланки духовності й осмислення формули «минуле - сучасне - майбутнє»,

вихователям ЗДО потрібно поширювати інтерес дітей до народних традицій, формувати патріотичні почуття, залучаючи їх до джерел народної творчості, що сприятиме всебічному розвитку національного типу особистості. Аналіз в становлення та розвитку ідей патріотичного виховання в, вказує на те, що ця проблема завжди займала одне з провідних місць у вітчизняній педагогічній думці. Упродовж багатьох століть до неї зверталися видатні вчені, педагоги, психологи, філософи, політичні діячі.

Загалом структура патріотичних почуттів виявляється у ставленні до себе. До людей, до Батьківщини, до національних цінностей. Зміст патріотичного виховання розкривається у розділах: державному, соціальному, родинному.

У патріотичних почуттях відбивається ставлення особистості до людей, до своєї держави, до її минулого, майбутнього та сьогодення. Мета переконань полягає в тому, щоб підвести дитину до усвідомлення патріотизму, до внутрішнього його сприйняття.

Список використаних джерел та літератури

1. Крутій К. Технологія формування полікультурної особистості (конспекти занять з українського народознавства з дітьми старшого дошкільного віку) / К.Л.Крутій, Н.І.Котій. Запоріжжя: ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2010. 220 с.
2. Лемешенко Н. Національні символи України. Вікторини. Випуск 4 / Н.В.Лемешенко. Запоріжжя: ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2006. 104 с.
3. Лисенко, Н.В., Лаппо, В.В. Етнопедagogіка. Івано-Франківськ: Плай, 2003. 85 с.

Гринько Валентина Іванівна,
*старший викладач кафедри дошкільної
педагогіки, психології та фахових методик
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії*

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДО ІНТЕГРАЦІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Глибокi економічні, духовні зрушення, що відбуваються в Україні, спонукають до реформування системи освіти. Концепція сучасної освіти передбачає підготовку компетентних, кваліфікованих фахівців на рівні світових стандартів, професійно обізнаних. Сучасні реалії орієнтують на підготовку вихователя як гуманістично зорієнтованої особистості, яка здатна реагувати на динаміку соціально-економічних процесів, умов власної професійної діяльності, впроваджувати нові технології у процес навчання і виховання.

Сучасні дослідження розкривають окремі сторони підготовки фахівців дошкільної освіти. У докторських і кандидатських дисертаціях висвітлено питання формування професійної компетентності вихователя закладу дошкільної

освіти в умовах ступеневої підготовки (Г.Беленька), до роботи з дезадаптованими дітьми дошкільного віку (Л.Зданевич), до роботи з неблагополучними сім'ями (Т.Жоровцева).

Сьогодні підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти розглядається науковцями як багатофакторна структура, формування фахової майстерності, інтересу до роботи з дітьми та родинами, а також розвитку успішної діяльності.

Сучасний вихователь дітей дошкільного віку – це професіонал, який орієнтується на наукових досягненнях, володіє різними технологіями розвитку, навчання та виховання [3, с.101]. Тобто суспільство потребує фахівців, рівень професійної компетентності яких дає змогу швидко орієнтуватися в нестандартних ситуаціях, приймати відповідальні рішення. Для цього необхідно забезпечити входження педагогів до інформаційного простору, що містить поле професійної інформації.

Використання ІКТ дає змогу забезпечити вдосконалення форм і змісту роботи педагогів, їх активність у набутті знань, умінь і навичок. Для цього, на думку З. Дорошенко, майбутні вихователі мають бути здатними створювати інформаційний ресурс та застосовувати його у своїй професійній діяльності [1, с.101]. Це допоможе створити новий методичний продукт. Однією з форм організації роботи є створення мережевої педагогічної інтернет-спільноти, яка дасть змогу виявити ефективні форми навчання, підвищити якість навчання, надати студентам доступ до широкого кола інформації. Сьогодні створено інтернет-сервіси, які можна використовувати у навчальній роботі, зокрема у вигляді тематичних груп, майданчиків для відео конференцій. Ефективній підготовці майбутніх вихователів сприятимуть інтернет-сервіси, як веб-журнали, вікі-енциклопедії, сервіси для збереження мультимедійних веб-ресурсів.

Інноваційність та інтерактивність є основними характеристиками сучасного соціокультурного простору дошкільної освіти. Принцип інтеграції обґрунтований багатьма науковцями. Основною формою організації інтегрованої діяльності дошкільників визначає інтегроване заняття, ключовою характеристикою якого є об'єднання різних видів діяльності, що враховує синкретичну природу кожної дитини і дає можливість забезпечити розуміння ними зв'язків, єдності та цілісності докільця. Під час інтегрованого заняття формуються системні знання, оскільки задіюють елементи знань з різних галузей. І.Кіндрат вважає, що інтеграція має реалізовуватися у двох аспектах [2]:

- предметно-змістовий (створення інтегрованого змісту освіти);
- операційно-процесуальний (способи засвоєння дітьми інтегрованого навчального змісту).

Для впровадження інновацій майбутніх педагогів потребують мотивації та методичних розробок конкретних і детальних. Вирішальною умовою побудови освітнього процесу на засадах інтеграції є формування інноваційного клімату в колективі. Сприятиме цьому спрямованість роботи на підвищення знань, умінь і навичок фахівців з методично-практичних аспектів освітньої діяльності.

Професійна підготовка майбутніх вихователів дітей дошкільного віку є складною багатогранною системою, яка спрямована на розвиток загальних і професійних компетентностей у процесі навчання у закладі вищої освіти. Оволодіння майбутніми педагогами інноваційних технологій є одним із пріоритетів у діяльності сучасних закладів дошкільної освіти.

Список використаних джерел та літератури

1. Дорошенко З. Органзація методичної роботи з педагогами на мережевій основі: використання інтернет-технологій. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2014. № 11. С.4-11.

2. Кіндрат І. Інтеграція побудови освітнього процесу в дошкільному закладі: інноваційні аспекти. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2014. № 10. С.4-9.

3. Підготовка вихователя до розвитку особистості дитини в дошкільному віці : монографія. Г.В. Беленька, О.Л. Богінч, З.Н.Борисова. Київ: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова. 2009. 310 с.

Дарманська Ірина Миколаївна,
доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри менеджменту освіти та педагогіки вищої школи
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Дарманський Сергій Миколайович,
лікар-рентгенолог ТОВ «ОДВІС» м. Хмельницького

ПРАВОВІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ

Згідно норм Конституції України держава має дбати про дітей, створюючи для цього відповідні умови. До напрямів державної політики в сфері соціального захисту дітей можна віднести наступні:

- Права дітей у суспільстві;
- Права дітей у сім'ї;
- Запобігання дитячій бездоглядності та безпритульності;
- Соціальний захист дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування;
- Соціальний захист дітей-сиріт;
- Соціальний захист дітей, позбавлених батьківського піклування;
- Соціальний захист дітей, що постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів;
- Соціальний захист дітей, що перебувають у складних життєвих обставинах;
- Соціальний захист безпритульних дітей;
- Соціальний захист дітей-інвалідів;

- Соціальний захист багатодітних сімей;
- Соціальний захист дітей, що перебувають у будинках сімейного типу.

Як бачимо державна політики щодо соціального захисту прав дітей побудована таким чином, що законодавчі та підзаконні акти України, підтримуючи міжнародний досвід, передбачають і містять норми, зміст яких передбачає механізми захисту незахищених, мало захищених дітей або таких, що перебувають у складних життєвих обставинах. Такий досвід вважаємо позитивним, оскільки він підтверджує активність нашої країни у процесах сприйняття та запровадження системи правового захисту дітей залежно від тих ситуацій, в яких вони опинились.

Права дитини, визначені Конституцією України 1996 року [1], базуються на міжнародному законодавстві, що автоматично розповсюджується на громадян України у випадку його ратифікації.

Таким чином до міжнародних документів, що визначають засади захисту прав дітей, відносять наступні нормативно-правові акти: Загальна декларація прав людини; Декларація прав дитини; Конвенція про права людини; Конвенція прав дитини; Всесвітня Декларація про забезпечення виживання, захисту та розвитку дітей; Пекінські правила (мінімальні стандартні правила ООН щодо здійснення правосуддя стосовно неповнолітніх); Конвенція про контакт з дітьми; Конвенція про права інвалідів; Конвенція про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей; Європейська Конвенція про здійснення прав дітей; Факультативний протокол щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії; Факультативний протокол щодо участі дітей у збройних конфліктах; Конвенція про визнання і виконання рішень стосовно зобов'язань про утримання та інші. Кожен із зазначених міжнародних документів вніс суттєвий вклад у розвиток законодавства щодо захисту прав дітей.

Проаналізувавши міжнародні та всеукраїнські акти із соціального захисту дітей ми дійшли до висновку, що на законодавчому рівні враховано усі проблеми, шляхи їх вирішення, напрями і механізми втручання держави у процеси захисту дітей кожної країни, у тому числі України. Діти – майбутнє кожної країни, перспектива її економічного, соціального та демократичного розвитку, у той же час діти є найбільш незахищеними від суспільного лиха. Тому відповідні контролюючі органи мають постійно дбати про неухильне дотримання соціальними та іншими службами норм зазначених вище нормативно-правових актів з метою недопущення насильства, приниження, порушення прав тощо дітей нашої держави.

Список використаних джерел та літератури

1. Конституція України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 20.01.2021).

Дєдова Оксана Олександрівна,
*вихователь Кам'янець-Подільського дошкільного
навчального закладу (ясла-садок) №18 загального розвитку*

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЛЕГО ПІД ЧАС ОРГАНІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ДІТЬМИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Розвиток сучасної дитини як особистості передбачає максимальну реалізацію нею свого життєвого потенціалу, активності, самостійності, творчої ініціативи, прагнення обирати на власний розсуд шляхи й засоби досягнення цілей, намірів, реалізовувати свої власні потреби та інтереси, пізнавальну активність. Я переконана, що ставлячи собі за мету виховання компетентної особистості, кожен вихователь має пам'ятати, що той, хто здатен конструктивно мислити, швидко вирішувати логічні завдання, найбільш пристосований до життя, тому що швидко знаходить вихід зі скрутних ситуацій, приймає раціональні рішення.

Конструювання – це діяльність, що має моделюючий характер. Засоби ЛЕГО-конструкторів дають змогу дитині моделювати навколишній простір в самих істотних рисах і відносинах. Така специфічна спрямованість своєрідно впливає на психічний розвиток дітей дошкільного віку.

В оновленому Базовому компоненті дошкільної освіти однією з основних провідних освітніх напрямів є «Гра дитини». Зміст цієї лінії «...передбачає здатність дитини до вільної, емоційно насиченої, спонтанної активності з власної ініціативи, в якій реалізується можливість застосування наявних і освоєння нових знань та особистісного розвитку через прагнення дитини до участі в житті дорослих шляхом реалізації інтересів в ігрових та рольових діях в узагальненій формі».

Гра забезпечує задоволення ігрових уподобань кожної дитини, сприяє виникненню дружніх, партнерських стосунків та ігрових об'єднань за інтересами, спонукає до обміну думками, оцінювання себе й інших, заохочує до імпровізації, висловлювання власних оцінно-етичних суджень». І тому ігри з ЛЕГО покликані сприяти не лише всебічному розвитку дошкільника як творця завтрашнього, а і становленню педагога – творця сьогодення, який прагне відійти від педагогіки копіювання, шаблонування, практики однієї правильної відповіді і нав'язування дитині свого бачення.

Метою конструктора ЛЕГО є розкрити, зберегти та розвинути внутрішній потенціал кожної дитини, формувати її цілісний світогляд та збагачувати ігровий досвід засобами конструктора ЛЕГО, розвивати креативний підхід до створення конструкцій та здобувати знання в сучасному потоці інформації, сприяти успішній самореалізації в умовах майбутнього дорослого життя.

Робота з конструктором ЛЕГО дозволяє дошкільнятам у формі пізнавальної гри дізнатися багато важливих ідей і розвинути необхідні в подальшому житті навички. Відбувається знайомство з навколишнім світом за

допомогою гри та творчості. На кожному занятті вихователь пропонує певну тему, що стосується історії, географії, культури, сім'ї, свята та ін., а діти конструюють на задану тему. Особливості конструктора ЛЕГО, його висока якість дозволяє дітям втілити найрізноманітніші проекти, працюючи за своїм задумом і в своєму темпі, самостійно вирішуючи поставлену задачу, бачити продукт своєї діяльності, конструювати свої простори, в яких можна з задоволенням грати, змінювати і вдосконалювати.

Мислення дитини відрізняється від дорослого. В дітей старшого дошкільного віку переважає предметно-дієве мислення – рішення завдання здійснюється шляхом реального маніпулювання предметами, випробуванням властивостей об'єктів. Пізнаючи об'єкт, дитині зовсім не обов'язково торкатися його руками, але їй необхідно чітко сприймати і наочно уявляти цей об'єкт. За допомогою конструктора ЛЕГО вирішуються завдання освітньої діяльності старшого дошкільця за наступними напрямками:

- 1) розвиток дрібної моторики рук, стимулюючи в майбутньому загально мовленнєвий розвиток і розумові здібності;
- 2) навчання правильному і швидкому орієнтуванню в просторі;
- 3) ознайомлення з математичними поняттями, розв'язування математичних та логічних задач;
- 4) розширення уявлень про навколишній світ, архітектуру, транспорт, ландшафт;
- 5) розвиток уваги, пам'яті, творчого мислення;
- 6) формування навички діалогічного мовлення, розширення словникового запасу?
- 7) вміння працювати у групі, спілкуватися, бути толерантними один до одного;
- 8) створення атмосфери змагання.

Добре організована робота з конструктором ЛЕГО має великий виховний потенціал: допомагає виробляти певні якості особистості – посидючість, терпіння, взаємоповагу, охайність. Все це разом узятє і дозволяє активізувати мислення, формувати стійкий інтерес до організованості.

Діапазон використання ЛЕГО з точки зору конструктивно-ігрового значення для дітей досить широкий.

Педагог під час організації занять з ЛЕГО — партнер дитини, який підтримує, надихає, за потреби допомагає їй віднайти відповідь на питання. Він мотивує дитину бути самостійною, спонукає до дій у різні засоби, зокрема власним прикладом, адже дитина вчиться наслідувати дорослого. Упродовж усього заняття педагог знаходиться поруч з дитиною, ставить їй запитання, цікавиться успіхами, звертає увагу на розв'язання певних задач. Так відбувається взаємодія дорослого з дитиною, створюється довірлива атмосфера, яка сприяє розв'язанню проблемних завдань, формуванню вміння слухати і чути дорослих та однолітків, розвитку мовлення, вміння висловлювати свої думки та з повагою ставитися до думок оточуючих.

Наостанок, слід ще раз відзначити величезний позитивний вплив ЛЕГО на дитину. Якщо зазирнути в майбутнє, то конструктор допоможе у формуванні впевненості маленької людини в собі і в своєму успіху.

Список використаних джерел та літератури

1. Комарова Л.Г., Строим из LEGO (моделирование логических отношений и объектов реального мира средствами конструктора LEGO). Москва: «ЛИНКА-ПРЕСС», 2001 г. 88с.

2. Програма розвитку конструктивних здібностей дітей дошкільного віку «ЛЕГО-конструювання», автор Пеккер Т.В., М. А., Голота Н. М., Терещенко О.П., Резніченко І. Ю. Київ, 2010

3. Програма розвитку дитини від 2 до 6 років та методичні рекомендації «Безмежний світ гри з LEGO» / Рома О.Ю., Близнюк В.Ю., Борук О.П., the LEGO® Foundation, 2016. 140с.

4. Сухенко І. Використання LEGO – конструювання в освітньому процесі ДНЗ. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. №2, 3. 2012. С.24-30.

5. Фешина Е.В. Лего-конструирование в детском саду. Москва: ТЦ Сфера, 2012, 144с.

6. <https://education.lego.com/ru-ru/preschool/intro2>
<https://naurok.com.ua/didaktichni-materiali-vikoristannya-kubikiv-lego-na-urokakh-matematiki-32344.html>

7. Базовий компонент дошкільної освіти (Нова редакція)
<https://www.pedrada.com.ua/article/2895-bkdo-2020-prokt-novogo-standartu-doshklno-osvti>

Джигун Людмила Миколаївна,
*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри психології та педагогіки
Хмельницького національного університету;*

Левицька Вікторія Юрївна,
*здобувачка магістратури зі спеціальності «Психологія»
Хмельницького національного університету*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Потенціал здорової молоді – один з найвагоміших показників розвитку країни загалом. Формування здорового способу життя студентів – це одна з провідних ролей держави. Одним з чинників погіршення стану здоров'я серед студентської молоді є низький рівень мотивації до збереження власного здоров'я, його раціонального формування і зміцнення впродовж усього життя, що пов'язаний з високим рівнем емоційного виснаження протягом навчання.

«Молодь є основним резервом трудових ресурсів суспільства» – так заявлено у «Доктрині молодіжної політики України як основи формування, розвитку й ефективної реалізації сучасної конкурентоспроможної особистості». Підсилюється протиріччя між зростаючою потребою суспільства в активізації молодіжного резерву й зниженням потенціалу підростаючого покоління.

Водночас наразі розвиток мотивації як ключового елементу будь-якого виду діяльності особистості потребує більш чіткої організації якісної вищої освіти разом із пролонгованим працевлаштуванням. На сьогоднішній день працевлаштування молоді відіграє особливу роль у процесі їх становлення як особистості.

Здоров'я молоді – це головна проблема сучасного і майбутнього будь-якої країни. Юнаки та дівчата є одним з найважливіших репродуктивних, інтелектуальних, економічних, соціальних і культурних резервів держави. Саме вони є основою для утворення нових трудових ресурсів, комплектування збройних сили країни. Важливу роль відіграє формування в молодого покоління правильного, цілісного світогляду, поглядів на майбутнє та життєвих цінностей, що мають вагомое значення в становленні їх як особистостей, та підготовка до виховання своїх дітей

Поняття «здоров'я» вважається наскрізною категорією, адже поширене в багатьох галузях науки, в яких певним чином досліджуються особливості існування та діяльності людини, а також певні аспекти функціонування її організму (медицина, філософія, біологія, соціологія, педагогіка, валеологія психологія). Здоров'я – це фундаментальна характеристика людського життя, яке внаслідок тривалої історії свого вивчення й дослідження дослідниками різних наукових напрямів має велику кількість визначень.

Здоров'я, як це визначено Всесвітньою організацією охорони здоров'я (World Health Organization, WHO), є станом повного фізичного, психічного та соціального благополуччя, а не лише відсутністю хвороби або недуги. Здоров'я може бути визначено як здатність адаптуватися та керувати фізичними, психічними та соціальними проблемами протягом усього життя

Здоров'я – це найбільша цінність людини. В сучасному суспільстві на стан здоров'я впливає низка чинників, які включають як позитивні, так і негативні аспекти. Сучасна медицина, нескінченна кількість різних видів вітамінів, харчових добавок, лікувальних засобів, поєднуються зі зміною способу життя, що включає зниження активності, погіршення стану екології, зменшення якості продуктів харчування тощо. Однак, ключовим елементом в цій системі є сама особистість і від її вибору залежить її майбутнє.

Здоровий спосіб життя (ЗСЖ) – це активна діяльність індивіда, що спрямована на збереження і поліпшення стану здоров'я. Здоровий спосіб життя передбачає такий тип поведінки, що демонструє життєву позицію направлену на збереження і зміцнення здоров'я та заснована на виконанні норм, правил і вимог особистої і загальної гігієни, а також є необхідним елементом прогресивного розвитку суспільства [1].

Здоровий спосіб життя включає:

- свідоме або сформоване нормами суспільства відповідальне ставлення особистості до власного біологічного, психічного здоров'я, що не припускає його погіршення або руйнування;

- відсутність захворювань, стан повного фізичного та соціального благополуччя;

- сукупність факторів, методів, процедур послуг, що підтримують здоров'я сприяють добробуту особистості.

Здоров'язбереження – це активність людей, спрямована на поліпшення і збереження здоров'я, а також узгодженість і єдність всіх рівнів життєдіяльності людини [2].

Згідно з науковими дослідженнями М. Амосова термін «здоров'язбереження» прийнято розглядати як динамічну характеристику процесу життєдіяльності людини, яка поєднує в собі наявність тих знань, умінь і навичок, що потрібні їй при здійсненні здоров'язберігаючої діяльності, а також за допомогою освітнього процесу формування списку пріоритетів людини, де чільне місце посідатиме створення здорової особистості.

Своє бачення поняття «здоров'язбереження» висловлює М. Співак, зазначаючи, що здоров'язбереження слід розуміти як процес спрямований на зміцнення і збереження здоров'я, що здатен перетворювати емоційно-психологічну, фізичну та інтелектуальну сфери людини, а також формувати сприйняття стану свого здоров'я і здоров'я інших як найвищої цінності, загальне усвідомлення особистої відповідальності людини за власне здоров'я.

Дослідник Д. Райгородський, у свою чергу, акцентує, що процес самозбереження, який частково схожий зі здоров'язбереженням відрізняється тим, що це здатність до збереження і збільшення життєвих сил людини, а також поліпшення можливостей, властивостей і здібностей свого організму [3].

Проаналізувавши різні позиції, ми робимо власний висновок, що здоров'язбереження – це динамічна характеристика процесу життєдіяльності людини, що спрямована на засвоєння та застосування інформації, яка поєднує в собі основні складові у здійсненні здоров'язберігаючої діяльності, а також утворення в майбутньому правильних цінностей, що є фундаментальними для здорової особистості.

Вивчаючи значення поняття здоров'язбереження та співзвучних із ним компонентів, ми вважаємо, що даний процес неможливий без достатнього рівня розвитку всіх компонентів мотиваційної сфери.

Мотивація до здоров'язбереження – це комплекс установок, спрямованих на покращення рівня здоров'я особистості, завдяки її власним бажанням та прагненням.

Мотивація здоров'язбереження розглядається і реалізується як сукупність оздоровчого, психофізичного, пізнавального, соціально-морального і професійного компонентів, що визначаються відповідними цінностями фізкультурно-оздоровчої діяльності.

Отже, для формування позитивної мотивації до здоров'язбереження студентів закономірною умовою є подолання емоційного виснаження,

подолання страхів, різних стресів, що підвищить рівень діяльнсько-поведінкового компонента та сприятиме покращенню стану здоров'я молоді.

Список використаних джерел та літератури

1. Натанзон Э. Ш. Трудный школьник и педагогический коллектив: пособие для учителя. Москва: Просвещение, 1984. 104 с.
2. Петровський А. В. Личность. Деятельность. Коллектив. Москва: Просвещение, 1982. 125 с.
3. Райгородский Д. Я. Психология личности. Хрестоматия. Т. 2. Самара: Издательский Дом Бахрах. Москва, 2002. 208 с.

Дудчак Галина Іванівна,
*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОБРОБУТУ ВЧИТЕЛЯ ЯК ОДИН ІЗ СПОСОБІВ ПРОФІЛАКТИКИ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ

На сучасному етапі Україна перебуває в умовах реформ та криз, що суттєво позначається на рівні життя населення, його здоров'ї та працездатності. Особливої уваги наразі потребують педагогічні працівники. Багатофункціональна специфіка їх професійної діяльності, низький рівень оплати педагогічної праці, перевантаженість «паперовою роботою», високий рівень емоційних співпереживань та моральної відповідальності за майбутнє своїх учнів і суспільства загалом, активізує явище професійного вигорання.

Професійне вигорання особистості – це соціально-психологічний феномен, зумовлений синдромом фізичного, розумового та емоційного виснаження, що призводить до розвитку негативної самооцінки, байдужого ставлення до професійної діяльності, деперсоналізації [2, с. 451].

Синдром професійного вигорання негативно впливає на почуття задоволеності вчителем своєю професійною діяльністю, породжує відчуття апатії.

Одним із напрямів профілактики означеного явища є забезпечення добробуту вчителя.

Поняття добробуту відображене у наукових вченнях українських та зарубіжних авторів, зокрема, Р. Адамса, О. Безтелесної, А. Бентама, С. Дразниці, Е. Лібанової, А. Маршала, А.Сміта, Дж.Тобіна та ін. Однак, практично відсутні дослідження проблеми добробуту вчителя та способів його забезпечення.

Аналіз низки інформаційних джерел показав, що однозначного визначення поняття «добробут» сьогодні не існує.

Зокрема, А.Сміт вважав, що рівень добробуту вимірюється заробітною платнею, а Дж.Бентам розглядав його як щастя найбільшої кількості людей [1].

Якщо перший підхід до тлумачення сутності добробуту є конкретним, то другий – абстрактний, оскільки поняття «щастя» кожною людиною тлумачиться по-своєму.

В академічному тлумачному словнику сучасної української мови добробут визначено як матеріально-побутове забезпечення, достаток [3].

Однак, вважаємо таке формулювання неповним, оскільки добробут виявляється не лише у матеріальних речах. Особливо значущими у житті людини є і нематеріальні блага, зокрема, здоров'я, честь, гідність, успіх та ін.

Таким чином, добробут людини будемо розглядати як її задоволеність своїм життям з точки зору різних потреб та інтересів.

Добробут учителя насамперед визначає його стан здоров'я, його самопочуття. Здоровий вчитель – сповнений енергії, сил та бажання працювати. Він оптимально використовує усі ресурси, а його діяльність характеризується високим рівнем професійно-педагогічної майстерності.

Вчитель із високим рівнем добробуту є достатньо вмотивованим. Він із ентузіазмом реалізує свої професійні функції, є носієм невичерпного джерела творчості та енергії.

На нашу думку, забезпечення добробуту учителя здійснюється на трьох рівнях: на рівні держави, закладу освіти, у якому працює учитель та на рівні готовності самого вчителя до забезпечення власного добробуту.

1. На рівні держави створення добробуту виявляється у розмірі заробітної плати, гранично допустимому тижневому навантаженні, обсягу шкільної документації, матеріально-технічному забезпеченні освітнього процесу тощо.

Зокрема, гідна оплата праці учителя дасть змогу йому максимально використовувати усі свої ресурси у педагогічній діяльності, не шукаючи при цьому додаткового заробітку. Скорочення обсягів паперової роботи, розумне навантаження та забезпечення усіма необхідними засобами для навчання та виховання вивільнять час педагога. Як зазначав В.Сухомлинський, «Вільний час учителя – це корінь, який живить гілки педагогічної творчості і учителеві потрібний вільний час, щоб обдумувати нові досягнення науки, поповнювати свої знання, узагальнювати набутий досвід» [4, с.73].

Учителю вкрай необхідний час для читання художньої літератури, періодики, відвідування музеїв, театрів, виставок, перегляду фільмів і телепередач, вивчення спеціальної та психолог-педагогічної літератури. Разом із тим, час необхідний для сім'ї та власного хобі.

2. На рівні закладу освіти, у якому працює вчитель, його добробут створюється шляхом забезпечення позитивного морально-психологічного мікроклімату, сприятливих умов праці, ефективної співпраці адміністрації школи та педагогічного колективу, організації і проведення семінарів, тренінгів із профілактики професійного вигорання.

Позитивна атмосфера у педагогічному колективі виявляється в його організованості та згуртованості, мажорному настрої, єдності офіційної та неофіційної сфер спілкування. В такому колективі дуже низький рівень

конфліктності, і разом із тим, завжди панує дух творчості, співпраці та високих досягнень.

Керівництво школи, яке дбає про високу працездатність педагогічного колективу, систематично організовує заходи з профілактики професійного вигорання, під час яких учителі вникають у сутність поняття «синдром професійного (емоційного) вигорання», з'ясовують його причини, етапи розвитку та оволодівають практиками, зорієнтованими на його профілактику та подолання.

3. Готовність учителя до забезпечення власного добробуту виявляється у здатності ефективно здійснювати самоорганізацію праці та відпочинку, відновлювати свої ресурси, зміцнювати здоров'я.

Опитування вчителів початкової школи показало, що більшість із них за роки навчання у закладі вищої освіти оволоділа системою знань, умінь і навичок з організації освітнього процесу, взаємодії з учнями та батьками, досвідом самоосвітньої діяльності, однак так і не навчилися правильно відпочивати, виділяти час на себе і з користю його проводити, піклуватися вчасно про своє здоров'я. Ці аспекти практично завжди виступають другорядними у їх житті, що веде до емоційного виснаження, втоми та вигорання.

Тому, вважаємо за доцільне, означену готовність внести до переліку основних видів готовності вчителя до професійно-педагогічної діяльності і сприяти її формуванню упродовж усіх років навчання у закладі вищої освіти.

Цьому сприятиме удосконалення змісту дисциплін психолого-педагогічного циклу, введення спецдисциплін, зокрема, «Профілактика професійного вигорання вчителя» та систематичної організації позааудиторної роботи в означеному напрямі.

Отже, забезпечення добробуту вчителя на усіх рівнях сприятиме добробуту його учнів та держави загалом. Спокійний, не втомлений, задоволений життям та умовами своєї професійної діяльності вчитель володіє стійкістю до розвитку синдрому професійного вигорання.

Список використаних джерел та літератури

1. Дrajниця С.А. Добробут населення України: Проблеми та шляхи їх вирішення. URL: file:///C:/Users/галя/Downloads/Unzap_2013_2_48.pdf (дата звернення: 30.01.2021 р.).

2. Машак С.О. Професійне вигорання особистості як соціально-психологічна проблема. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. №2 (1), 2012. С.444-452 URL: [file:///C:/Users/галя/Downloads/Nvldu_2012_2\(1\)_54.pdf](file:///C:/Users/галя/Downloads/Nvldu_2012_2(1)_54.pdf) (дата звернення: 03.02.2021 р.).

3. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970-1980). URL: <http://sum.in.ua/s/dobrobut> (дата звернення: 30.01.2021 р.).

4. Сухомлинский В.А. Павлышская средняя школа: обобщение опыта учебно-воспитательной работы в сельской средней школе. Москва: Просвещение, 1979. 393 с.

*Дунець Лілія Михайлівна,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології та соціальної роботи
Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*

ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ ЯК ПОКАЗНИК ДОБРОБУТУ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Рівень та якість життя є одними з найважливіших соціально-економічних категорій, які характеризують добробут населення країни. Добробут - одна з центральних проблем, які хвилюють кожну людину. З прадавніх часів і по сьогоднішній день питання про те, в чому саме полягає добробут породжувало найрізноманітніші відповіді у людей різних епох, культур, професій. Зазвичай ця тема розглядалася у філософському, релігійному, моралістичному політичному або соціологічному аспектах. З недавнього часу тематика добробуту стала предметом досліджень та інтересів не лише економістів, а й психологів.

Інтерес до теми добробуту в зарубіжній психології величезний. Уперше до цієї теми в західній психології виник інтерес на початку 70-х років минулого століття. Тема розроблена в багаточисельних аспектах проведених великомасштабних досліджень в США, Великобританії, Німеччині, Австралії та інших країнах.

Західні психологи зазначають той факт, що перш ніж психологи звернулися до теми добробуту особистості, тема людського неблагополуччя була багатосторонньо досліджена.

У вітчизняній психології склалася дещо інша ситуація. Практично відсутні дослідження на цю тему, нечисленні звернення до цієї проблематики носять фрагментарний характер. В Україні такі дослідження проводилися вкрай мало. На думку автора, добробут слід розглядати як якість життя людей.

Якість життя – це загальний добробут людей та суспільства, що окреслює негативні та позитивні риси життя. Він складається з очікувань окремої людини або суспільства на гарне життя. Ці очікування керуються цінностями, цілями та соціально-культурним контекстом, в якому живе людина. Загальний добробут служить еталоном, за допомогою якого людина чи суспільство можуть виміряти різні сфери особистого життя. Ступінь, в якому власне життя збігається з бажаним стандартним рівнем [4].

Якість життя, пов'язана зі здоров'ям – це оцінка якості життя та її взаємозв'язку зі здоров'ям. Якість життя не слід плутати з поняттям рівня життя, яке базується насамперед на доходах. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), якість життя визначається як «сприйняття людиною

своєї життєвої позиції в контексті культури та систем цінностей, в яких вона живе, і стосовно своїх цілей» [4].

Всесвітня організація охорони здоров'я визначає якість життя як сприйняття людьми свого становища в житті залежно від культурних особливостей і системи цінностей та в зв'язку з їхніми цілями, очікуваннями, стандартами, турботами. Також вона пропонує оцінювати якість життя за параметрами:

- фізичні: енергійність, втома, фізичний дискомфорт, сон і відпочинок;
- психологічні: самооцінка, концентрація, позитивні емоції, негативні переживання, мислення;
- ступінь незалежності: повсякденна активність, працездатність, залежність від ліків і лікування;
- життя в суспільстві: повсякденна активність, соціальні зв'язки, дружні зв'язки, суспільна значущість, професіоналізм;
- довкілля: житло та побут, безпека, дозвілля, доступність інформації, екологія (клімат, забрудненість, густина населеності);
- духовність і особисті переконання [4].

Останнім часом, особливо в період пандемії, проблема здоров'я здобувачів вищої освіти як один з параметрів якості життя набула нового осмислення. Якщо раніше її вирішення пов'язувалося переважно з медико-біологічними, або санітарно-гігієнічними факторами, то сьогодні доведено, що здоров'я людини – це цілісне, системне явище, природа якого зумовлена як природними та соціальними зовнішніми чинниками, так і внутрішніми, такими, що визначають психологічне ставлення людини до себе і до тих обставин, у яких вона реалізує власне життя.

Визначення поняття здорового способу життя (ЗСЖ) – це все в діяльності людини, що стосується збереження і зміцнення здоров'я; все, що сприяє виконанню людиною своїх різних функцій через діяльність з оздоровлення умов життя – праці, відпочинку, побуту [1, с.38].

Складові здорового способу життя містять різноманітні елементи, що стосуються усіх сфер здоров'я – фізичної, психічної, соціальної і духовної. Для усвідомлення здорового способу життя важливими є поінформованість і можливість доступу до спеціальних профілактичних процедур, що мають належні екологічні умови, і стосуються переважно не тільки фізичного і психічного, а також соціального і духовного здоров'я [2, с.21].

Змінити ставлення здобувачів вищої освіти до власного здоров'я і особистого способу життя можливо за умови розуміння ними цих цінностей, надання пріоритетності збереження фізичного та психічного здоров'я через освіту.

Питання формування здорового способу життя вищі навчальні заклади вирішують завдяки оновленню відповідних психолого-педагогічних технологій, форм, засобів, змісту і методики навчання.

Проблема формування здорового способу життя охоплює широкий спектр питань. Але необхідність збереження здоров'я та запобігання його руйнації

потребує всебічного і комплексного вивчення всіх можливих форм вкорінення в систему освіти процесу формування здорового способу життя [3, с.235].

У сучасному суспільстві здоров'я розглядається як показник цивілізованості, який відображає рівень соціально-економічного розвитку суспільства. Зміна способу життя суттєво впливає на здобувачів вищої освіти та призводить до змін в їх фізичному, психічному та розумовому стані.

Отже, збереження та зміцнення здоров'я – це комплекс інформованості, мотивації на здоров'я та дотримання елементів здорового способу життя.

Таким чином, формування здорового способу життя – це не тільки спеціальна діяльність, а й організація всієї життєдіяльності молодої людини, що сприяє збереженню та зміцненню здоров'я, є показником добробуту здобувачів вищої освіти і, безумовно, якості життя населення.

Список використаних джерел та літератури

1. Ананьев В. А. Психология здоровья: учебник. СПб.: Речь, 2006. 384 с.
2. Гаврилюк О.О., Дунець Л.М. Психология здоровья: Навчально-методичний посібник. Хмельницький: 2006. 95 с.
3. Дунець Л.М. Психолого-педагогічні умови формування здорового способу життя студентської молоді. Педагогіка здоров'я: збірник наукових праць УІ Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Чернігів, 7-8 квітня 2017 р.): [в 2 т.] / ред. колегія: С.М.Шкарлет [та ін.]. Чернігів, 2017. Т.1. С.234-236.
4. https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%AF%D0%BA%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C_%D0%B6%D0%B8%D1%82%D1%82%D1%8F/

Жовнич Олеся Володимирівна,
*кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри методики навчання іноземних мов
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,*

Непийвода Діна Олегівна,
*здобувачка ступеня вищої освіти «магістр» групи ІМАП
факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв
імені Валентини Волошиної
спеціальності 013 Початкова освіта
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського*

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У наш час ефективне використання цифрового контенту являється основним показником розвитку освіти, оскільки є ключовими фактором

забезпечення формування цифровізації в Україні. «Цифрові» технології – основа добробуту в Україні; світ, де створюються наші нові можливості; сфера, що визначає суть трансформацій в країні – для кращого життя, роботи, творчості, навчання, відпочинку українців.

Процес цифровізації освіти розпочався ще у ХХ ст. і невпинно стимулює розвиток дидактичних та методичних підходів. Активно ведуться психолого-педагогічні дослідження впливу цифрових технологій на ефективність освітнього процесу та використання їх можливостей відповідно до нової освітньої парадигми [2, с. 3].

Ключова ціль використання цифрового контенту у процесі викладання іноземної мови – вдихнути нове життя в традиційні методи, прийоми та технології для забезпечення якісної освіти та формування іншомовної комунікативної компетенції. Україна у рейтингу EF EPI посіла 49 місце. За критеріями рівень знання англійською в нашій країні оцінюється як «низький». Одне з ефективних рішень у подоланні даної проблем криється там, де спершу не шукають: у модернізації системи освіти, зокрема в тотальному впровадженні іноземної мови та масштабне використання ІКТ у навчальному процесі.

Варто відзначити, що в умовах дистанційного навчання роль цифрових технологій значно зростає. З'являється більше можливостей для опанування програм: месенджери, Skype, Meet, Zoom, відеоролики на YouTube, безкоштовні додатки для смартфона. Видатний лінгводидакт Р. Потапова вважає, що « ... важко, мабуть, знайти іншу таку дисципліну, при викладанні якої ідея використання різного роду технічних засобів навчання знаходила б настільки ж активний відгук як у практиці викладання іноземних мов» [3].

На жаль, найчастіше низькі показники рівня знань іноземної мови та вміння орієнтуватися в цифрових технологіях демонструють ті люди, які довгий час працюють в сфері освіти, послуг, в муніципальних установах. Варто зазначити, що професійна компетентність педагога безпосередньо впливає на успішність учня/студента в оволодінні іноземною мовою [1]. Йде мова не лише про рівень мовної та мовленнєвої компетенції такого вчителя, а насамперед про методичну складову професійної підготовки. Необхідною складовою методичної підготовки стає опанування цифрових та мультимедійних технологій.

Провідні дослідники у процесі навчання іноземних мов наголошують, що впровадження цифрових технологій може вирішити низку важливих проблем навчального процесу, зокрема скоротити часовий розрив між знайомством з новими явищами і контролем результатів [5], вирішити проблему недостатньої диференційованості навчання, врахування індивідуальних особливостей студентів та учнів, налагодити процес цілеспрямованого навчання студентів та учнів прийомом самостійної роботи [4, с. 129].

Доказом цього може бути, що концепція Веб 2.0 не лише сформувала нове поле інформаційної культури, а й спонукає до перегляду організації навчальної діяльності. Інноваційність такого підходу ґрунтується на зміні ставлення до роботи з інформацією: якщо раніше основною діяльністю

учнів/студентів було отримання, то тепер фокус змістився на пошук, редагування та створення певних матеріалів [2, с. 2].

Більш того, формування іншомовної комунікативної компетентності за допомогою мультимедійних і цифрових технологій відповідає найважливішим методичним принципам навчання іноземних мов.

Дослідження та спостереження чітко показують, що зв'язок між рівнем знань іноземною мовою та такими факторами як інноваційний клімат, конкурентоспроможність на глобальному ринку праці, рівень соціальної та політичної рівності громадян держави, а також його відкритості до взаємодії із зовнішнім світом досить тісний.

«Цифровізація» у процесі викладання іноземної мови варто розглядати як інструмент розширення доступу до інформаційного середовища та знань. Іноземна мова – двигун прогресу, оскільки чим вище показник володіння іноземною мовою, тим вище показники того, що в країні розвивається наука, фахівці конкурентоспроможні, талановиті. У таких країнах розвиваються технології, вчені створюють унікальні проекти, які корисні не тільки жителям їх країни, а й жителям всього світу. Фахівці і вчені мають можливість спілкуватися з людьми з інших країн, черпати нові ідеї і натхнення, вислуховувати різні думки на ті чи інші ситуації. Вони можуть легко читати іноземну літературу, знайомлячись з думкою інших вчених. Світ відкритий перед ними, і вони творять для світу.

Список використаних джерел та літератури

1. Гусевская Н. Ю., Ерёміна В.М. Обучение иноязычному общению студентов неязыковых специальностей на основе использования ИКТ и активных методов обучения. Учёные записки ЗабГУ. Серия: Профессиональное образование, теория и методика обучения. 2012. № 6. С. 97-101.

2. Жовнич О. В. Дидактичні переваги і новітні тенденції застосування інформаційно-комунікаційних технологій у вищій освіті. URL: file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/Mir_2017_7_30.pdf (дата звернення 20.01.2021)

3. Потапова Р. К. Новые информационные технологии и лингвистика: учеб. пособие. Московский гос. лингвистический ун-т. изд. 6-е. Москва: ЛЕНАНД. 2016. 364 с.13.

4. Соломаха А. Застосування цифрових технологій для формування іншомовної граматичної компетенції у процесі раннього навчання іноземних мов (на прикладі німецької мови). Електронне наукове фахове видання «Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету», (8), 121-135. URL: <https://openedu.kubg.edu.ua/journal/index.php/openedu/article/view/300> (дата звернення 20.01.2021)

5. Щуров И. Образование будущего: в ожидании революции. *Компьютер-онлайн*. 2005. № 43. URL: <https://www.kinnet.ru/cterra/615/240449.html> (дата звернення 19.01.2021)

Жук Олександр Володимирович,
вчитель фізичної культури
Хмельницького навчально-виховного комплексу №4

ВИКОРИСТАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОБОТІ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Постановка проблеми. Збереження та зміцнення морального, фізичного та психічного здоров'я вихованців є одним із першочергових завдань загальноосвітньої школи, на що наголошується у Концепції загальної середньої освіти. Тому кожна школа сьогодні шукає свій шлях змін у просторі покращення якості освіти та виховання.

Здоров'язберігаючі технології можна розглядати як одні з найактуальніших освітніх підходів та як сукупність прийомів, форм і методів організації навчання без шкоди для здоров'я учнів, а також як якісну характеристику будь-якої педагогічної технології за критерієм її дії на здоров'я суб'єктів освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання збереження здоров'я підростаючого покоління є актуальним з точки зору напрацювань науковців. У багатьох дослідженнях вчених розкриваються різні аспекти даної проблеми. Зокрема особливості формування здорового способу життя школярів у навчально-виховному процесі вивчали О. Савченко, О. Дубогай, Т. Бойченко, Н. Бібік, Н.Коваль. Проблема використання здоров'язберігаючих технологій у процесі навчання школярів стала предметом дослідження таких науковців як М. Безруких, О. Іонова, М. Смірнов, Н. Сократов та ін. [2].

Мета статті. Розкрити можливості збереження здоров'я школярів шляхом використання здоров'язберігаючих технологій.

Виклад основного матеріалу. Слід зазначити, що здоров'язберігаюча педагогіка не може бути представлена як конкретна освітня технологія. Разом з тим, поняття «здоров'язберігаючі технології» об'єднує в собі всі напрями діяльності загальноосвітнього закладу щодо формування, збереження та зміцнення здоров'я учнів з метою створення безпечних умов для перебування, навчання та праці в школі, а також для вирішення завдань раціональної організації виховного процесу (з урахуванням вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних норм), забезпечення відповідності навчального та фізичного навантажень можливостям дитини.

Метою здоров'язберігаючих технологій є формування в школярів необхідних знань, вмінь та навичок здорового способу життя, навчання використовувати отримані знання у повсякденному житті. Досягнення цієї мети можливе тільки при комплексній, методичній і узгодженій роботі педагогів, лікарів, психологів, соціологів і батьків [5].

Можливості реалізації оздоровчої функції освіти багатогранні. В наш час зусилля системи освіти концентруються на тому, щоб зменшити негативний вплив школи на здоров'я учнів і вчителів. Це, перш за все, створення

комфортного, безпечного освітнього середовища та впровадження здоров'язберігаючих технологій у навчальний процес.

Науковцями обґрунтовано, що для організації використання здоров'язберігаючих технологій необхідні такі умови:

- забезпечення співпраці і взаємодопомоги;
- широкий обмін новою інформацією між учасниками навчального процесу;
- зустрічний процес, ставлення учнів до дій вчителя;
- співпереживання в радості пізнання;
- співучасть у вирішенні проблемних питань і пізнавальних завдань;
- формування екологічного простору, який пов'язаний з дією всієї сукупності чинників середовища, що впливають в школі на учнів і педагогів; урахування психолого-педагогічних чинників, що включають емоційно-психологічний клімат в школі, стилі взаємин і поведінки учасників навчального процесу.

– організація позаурочної виховної роботи: естетичне, духовно-етичне і фізичне виховання учнів [1].

Однією з основних умов використання технологій є раціональна організація рухової активності. Рухові дії підвищують адаптаційні можливості організму, розширюють функціональні резерви. Систематична рухова активність робить позитивний вплив і на емоційний стан школяра, вона набуває «стійкого імунітету» до шкідливих звичок.

Вивчаючи педагогічний досвід впровадження здоров'язберігаючих технологій, ми виділили наступні принципи організації навчально-виховного процесу:

1. Проведення комплексу діагностичних досліджень стану здоров'я з метою врахування його рівня та динаміки змін в організації процесу навчання та розвитку дітей.

2. Використання здоров'язберігаючих технологій у процесі навчання та виховання: планування розкладу занять з урахуванням біологічних процесів коливання працездатності дитини впродовж навчального дня та тижня; чергування занять із високим і низьким рівнем фізичної активності; дотримання індивідуального підходу у вимогах до учнів, урахування їх вікових особливостей, динаміки працездатності, психофізіологічного стану; фізкультхвилинки під час занять; планування обсягу домашніх завдань з урахуванням віку й інтелектуально-емоційного навантаження дитини впродовж дня і тижня; суворе дотримання вимог щодо повітряного, теплового, освітлювального режиму та вологе прибирання навчальних приміщень тощо.

3. Навчання дітей прийомів здорового способу життя: профілактичні методики, зокрема, оздоровча гімнастика (ранкова, дихальна), для профілактики застудних захворювань тощо; засоби особистої гігієни (наприклад, миття рук, використання носової хустинки при чханні та кашлі тощо); способи надання першої допомоги (при порізах, опіках, укусах тварин та отруйних комах тощо).

4. Спеціально організована рухова активність дитини: заняття оздоровчою фізкультурою; рухливі ігри під час шкільних перерв; активні форми відпочинку під час канікул.

5. Проведення масових оздоровчих заходів: спортивно-оздоровчі заходи; тематичні свята здоров'я, наприклад: «Дні здоров'я», «Дні сімейного здоров'я», колективні екскурсії на природу, у заповідники тощо.

6. Залучення школярів до участі в організації навчально-виховного процесу шляхом розвитку учнівського самоврядування, волонтерського виконання функцій асистента вчителя та класного керівника [2, с.63].

Висновок і перспективи подальших розвідок. Отже, зміст здоров'язберігаючих технологій є надзвичайно різноманітним і включає заходи, які спрямовані на збереження основних складових здоров'я школярів, головним чином на фізичне здоров'я. Ефективність використання здоров'язберігаючих технологій залежить від професійної підготовленості вчителів фізичної культури, а також від взаємодії педагога з учнями і батьками.

Список використаних джерел та літератури

1. Ващенко О.М. Організація здоров'язберігаючої діяльності початкової школи. Початкова освіта, 2005. №46. С. 2-4.

2. Єрмакова Т.С. Особливості формування здорового способу життя школярів: історичний аспект. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: зб. наук. праць. Харків: Харківська державна академія дизайну і мистецтв, 2008. № 8. С.60-62.

3. Рибальченко С. Є. Упровадження здоров'язберігаючої технології «Паросток» : [програма]. Почат. навчання та виховання. 2009. № 25. С. 15-27.

4. Формування навичок здорового способу життя у молодших школярів в позакласний час [авт.-упоряд. Л. Мазуренко]. К. : Шкіл. світ, 2008. 128 с.

5. Челах Г.С. Організація здоров'язберігаючого освітнього простору / Г.С. Челах //Здоров'я через освіту. Матеріали міжгалузевої регіональної науково-практичної конференції, 22 квітня 2009 року. Т. 1. С. 41.

Зданевич Лариса Володимирівна,
*доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри дошкільної педагогіки,
психології та фахових методик
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії*

ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ТА ВИХОВАННЯ ДОБРИХ СТОСУНКІВ БАТЬКІВ З ДІТЬМИ ЯК ПРОФІЛАКТИЧНИЙ ЗАСІБ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕЗАДАПТАЦІЇ

Постановка проблеми у загальному вигляді... У психолого-педагогічній, соціальній і медичній науках існує безліч понять, що дають можливість оцінити

функції організму людини на всіх рівнях його організації, особливості розвитку особистості, специфіку її внутрішніх станів та адаптаційних (дезадаптаційних) процесів. Деадаптація – це порушення адаптації, пристосування організму до постійно мінливих умов зовнішнього чи внутрішнього середовища; стан динамічної невідповідності між живим організмом і зовнішнім середовищем, що призводить до порушення фізіологічного функціонування, зміни форм поведінки, розвитку патологічних процесів або повна невідповідність між організмом і зовнішніми умовами його існування несумісне з життєдіяльністю. К. Л. Крутій, Л. В. Зданевич та ін. стверджують, що в залежності від характеру функціонування, виокремлюють дві форми деадаптації: непатологічну: підтримання гомеостазу можливо за режиму посиленого, але “нормального” фізіологічного функціонування; патологічну: підтримання гомеостазу можливо лише при переході до патологічного функціонування [7].

Аналіз досліджень і публікацій... Найбільш сутнісними, але в той же час, досить суперечливими, є дві дефініції – “психічне здоров’я” та “психологічне здоров’я”. Сьогодні ще продовжують залишатися поза увагою і позитивним втручання діти, чий стан можна схарактеризувати як граничний щодо норми і кваліфікувати як “психічно не хворі, але психологічно вже не здорові”. Зауважимо, що традиційний психіатричний сервіс передбачає роботу тільки з контингентом, що має фіксований медичний “статус” – діагноз, облікову форму тощо. За межами уваги лікарів-психіатрів виявляється значна частина дітей і підлітків з так званими донозологічними станами, які ускладнюють адаптацію дітей у соціумі, їх здатність виконувати вимоги освітньої програми, привносять значні внутрішні страждання [12, с. 9]. Визначення рівня психічного та психологічного здоров’я дошкільників і школярів має неабияке значення як для фахівців і батьків, які приймають рішення про своєчасну кваліфіковану допомогу дітям, так і для оцінки поширеності психічних розладів у дитячо-підліткової популяції.

Психологічна служба закладу дошкільної освіти за умов правильної її організації здатна вести динамічне спостереження за дітьми, забезпечити раннє виявлення порушень психічного і психологічного здоров’я дітей, пов’язаних із деадаптацією дітей дошкільного віку, корекцію і профілактику здоров’я, а за необхідністю, залучаючи сили фахівців сфери охорони здоров’я.

Формулювання цілей статті... Метою статті є аналіз дефініції “психічне здоров’я”, що найбільш часто використовується в суміжних науках – психології, педагогіці та медицині; визначення змісту поняття та запропонування авторських підходів до розмежування понять і критеріїв.

Виклад основного матеріалу... Передусім визначимося з дефініцією здоров’я. У контексті нашого дослідження будемо використовувати тлумачення Всесвітньої організації охорони здоров’я (ВООЗ), яка запропонувала таке визначення: це – “...стан повного фізичного, духовного і соціального благополуччя” [1], отже, здоров’я – це комплексний, багатоаспектний феномен, що охоплює медичні, психологічні, педагогічні та інші аспекти.

У психології здоров'я багато авторів дотримуються системного підходу до його розгляду (О. С. Васильєва, Ф. Р. Філатов та ін.) [8]. У широкому значенні виокремлюють біологічний, психологічний, соціальний і духовний (ментальний) рівні функціонування здоров'я. Вивчаючи здоров'я людини, дослідники на біологічному рівні шукають механізми, що забезпечують його нормальну життєдіяльність; на психологічному рівні розглядають поняття “здорової особистості” та умов її формування; на соціальному рівні роблять акцент на повноцінному виконанні людиною своїх соціальних функцій; на духовному – гармонію тіла, душі та духу [3].

Розглянемо докладно цю дефініцію. Термін “психічне здоров'я” було введено ВООЗ у 1979 році. У США і Великобританії (і вцілому в англomовних публікаціях) словосполучення “mental health” позначає якісне виконання психічних функцій, результат продуктивної діяльності, встановлення відносин з іншими людьми, здатність адаптуватися до змін і справлятися з неприємностями. З раннього онтогенезу до пізніших періодів життя психічне здоров'я складає основу інтелектуальної діяльності та комунікативних навичок, навчання, емоційного зростання, стійкості і самоповаги.

З точки зору багатьох авторів [5; 8; 10], психічне здоров'я є інтегральною характеристикою повноцінності психічного функціонування індивіда, що охоплює розуміння природи і механізмів його підтримання. Це власна життєздатність індивіда, адже основу психічного здоров'я становить повноцінний розвиток вищих психічних функцій, психічних процесів і механізмів на всіх етапах онтогенезу.

Поняття психічного здоров'я не може бути зведене тільки до поняття норми. Норма становить лише одну третину здоров'я. Розуміння психічного здоров'я також не може бути зведене лише до комфортності власного самопочуття (станом душевного благополуччя), тому що це відображає суб'єктивний підхід, а реальна клінічна практика заснована на суто об'єктивному підході.

Усі фізіологічні, психічні, емоційні, інтелектуальні та інші властивості дитини дошкільного віку перебувають у стадії розвитку та формування, що необхідно враховувати під час оцінки психічного здоров'я. Швидкий біологічний і психічний розвиток, характерний для дошкільного віку, робить дитину надзвичайно вразливою до впливу багаточисельних фізичних і психо-соціальних чинників навколишнього середовища [2; 4; 6]. Вплив одного з чинників викликає виражені клінічні прояви, оборотність яких залежить від віку дітей і тривалості впливу. Інтеграція даних із суміжних наук до єдиного комплексу знань, розгляд його з позицій системного підходу, дозволяє нам визначати психічне здоров'я як багатовимірний феномен, що поєднує в собі різні компоненти і відбиває фундаментальні аспекти розвитку особистості.

Зазначимо, що в цьому контексті індивідуальність розглядається як комплексне поняття, що охоплює адекватні віку: емоційність – здатність адекватно виражати почуття і емоції в різних життєвих ситуаціях; інтелектуальність – процес вилучення, засвоєння інформації, уміння

переробляти і використовувати її відповідно до отриманих знань; особистісні характеристики – процес усвідомлення себе як особистості, якій притаманне самовідчуття, самооцінка, самопізнання і самореалізація [9].

На основі досліджених у літературі численних визначень психічного здоров'я запропонуємо своє розуміння поняття психічного здоров'я – це максимальний ступінь прояву індивідуальності особистості при адекватному рівні її адаптації (відсутності дезадаптації) до довкілля і відсутності психічних розладів.

Основними критеріями психічного здоров'я (за визначенням ВООЗ) є: усвідомлення і відчуття безперервності, сталості та ідентичності свого фізичного і психічного “Я”; почуття сталості та ідентичності переживань в однотипних ситуаціях; критичність до своєї власної психічної продукції (діяльності) та її результатів; відповідність психічних реакцій (адекватність) силі і частоті середовищних впливів, соціальним обставинам і ситуаціям; здатність керування поведінкою відповідно до соціальних норм, правил, законів; здатність планувати власну діяльність і реалізовувати її; здатність змінювати спосіб поведінки залежно від зміни життєвих ситуацій і обставин [1].

На підставі зазначених критеріїв кожна обстежена дитина може відноситися до однієї з чотирьох груп психічного здоров'я: I – абсолютно здорові і оптимально адаптовані; II – здорові з напруженою адаптаційних процесів і легкими функціональними порушеннями (псіхоадаптаційний стан); III – зі значним напруженням адаптаційних процесів (псіхODEзадаптаційний стан); IV – зі зривом адаптаційних механізмів – псіхODEзадаптаційний стан клінічного рівня у вигляді невротичного, неврозоподобного, патохарактерологічного та інших варіантів [11, с. 53].

Висновки... Безумовно, найкращим профілактичним засобом дезадаптації є збереження психічного здоров'я дітей, добрі стосунки батьків з дітьми, розуміння дорослими внутрішнього світу своєї дитини, її проблем і переживань, уміння поставити себе на місце своїх дітей. Перспективу подальших розвідок у даному напрямі вбачаємо у з'ясуванні дезадаптаційних феноменів у дітей різних вікових категорій.

Список використаних джерел і літератури

1. Европейская декларация по охране психического здоровья / Хельсинки. Финляндия. 12-15 января, 2005. 11 с.
2. Егорова Л. Х. О важности сохранения психологического здоровья на разных этапах детского онтогенеза / Л. Х. Егорова, И. Н. Алешина // Психолого-педагогический журнал “Гаудеамус”. 2006. Т. 1, № 9. С. 31–36.
3. Ермолаева М. В. Психология развивающей и коррекционной работы с дошкольниками : учеб.-метод. пособие / М. В. Ермолаева. М.: Изд-во Московского психолого-соц. института ; Воронеж : Изд-во НПО МОДЭК, 2002. 176 с.

4. Захаренков В. В. Состояние психического здоровья и проблемы его мониторинга / В. В. Захаренков, И. Л. Левина // Сибирский педагогический журнал. 2010. № 6. С. 90–98.
5. Калитеевская Е. Р. Психическое здоровье как способ бытия в мире: от объяснения к переживанию / Е. Р. Калитеевская // Психология с человеческим лицом: гуманистическая перспектива в постсоветской психологии / под ред. Д. А. Леонтьева, В. Г. Щур. М., 1997. С. 223–230.
6. Карпов А. М. Вызовы эпохи охране психического здоровья / А. М. Карпов // Практическая медицина. 2010. 41 (апрель). С. 6–10.
7. Крутий К. Л., Зданевич Л. В. Деадаптаційні феномени як причина та наслідок порушення психічного і психологічного здоров'я дитини / Педагогічний дискурс : зб. наук. праць / гол. ред. І. М. Шоробура. Хмельницький : ХГПА, 2012. Вип. 12. С. 189–193.
8. Левина И. Л. Психическое здоровье учащихся общеобразовательных учреждений разного вида / И. Л. Левина // Бюллетень ВСНЦ СО РАМН. 2002. № 6 (Том 1). С. 180–182.
9. Левина И. Л. Распространенность, типология, клиническая динамика и профилактика школьной дезадаптации : автореф. дисс....д.м.н. / И. Л. Левина. Томск, 2003. 44 с.
10. Лызь Н. А. О структуре психического здоровья человека (обзор исследований) / Н. А. Лызь // Известия Таганрогского государственного радиотехнического университета. 2004. Т. 41, № 6. С. 241–251.
11. Никифоров Г. С. Психология здоровья : учеб. для ВУЗов / Г. С. Никифоров. СПб. : Питер, 2003. 607 с.
12. Слободская Е. Р. Психическое здоровье детей и подростков : распространенность отклонений и факторы риска и защиты / Е. Р. Слободская // Вопр. психического здоровья детей и подростков. 2008. № 2 (8). С. 8–20.

Ішук Тетяна Василівна,
магістр психології, старший викладач кафедри психології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ НА ЗАСАДАХ ГУМАННОЇ ПЕДАГОГІКИ

Система підготовки компетентних педагогічних працівників переживає період пошуку стратегічних шляхів свого розвитку.

Оновлення вищої освіти, на думку відомих науковців (В. Буряк, А. Бойко, С. Гончаренко, В. Кремень, В. Лозова, О. Савченко, І. Прокопенко, Г. Шевченко та ін.), має здійснюватися на принципах демократизації, особистісного підходу, гуманізації та гуманітаризації. Проголошення особистісно орієнтованого підходу як важливої мети педагогічної освіти

вимагає великої роботи з формування змісту освіти, адекватного меті, психологічної організації навчального матеріалу і виявлення способів його засвоєння з урахуванням унікальності й неповторності кожної особистості [1].

Особистісно орієнтоване навчання привернуло до себе увагу тим, що проголошується необхідність особистісно орієнтованого підходу, але парадигма особистісно орієнтованого навчання утверджується повільно.

В особистісно орієнтованому навчанні мова йде про педагогічну підтримку розвитку особистості, про створення умов для актуалізації суб'єктного досвіду і особистісних структур свідомості, тому тут потрібна така технологія, яка безпосередньо виходить на особистість. Ця підтримка полягає в ненасильницькій організації особистості на можливі способи самореалізації, самоактуалізації і самоорганізації в процесі самостійної діяльності [4, с. 57].

Особистісно орієнтоване навчання існує в режимі взаємодії конкретного викладача і конкретного студента, а отже, неповторне, і отже, творче за своєю суттю. Оцінюючи цю технологію, ми маємо враховувати її трансформацію, творчий компонент діяльності, внесений викладачем, ним створений, вистражданий, а тому для нього цінний і значущий. Можна сказати, що нова технологія навчання однаковою мірою звернена і до викладача, і до студента. Викладач щоразу по-новому будує свої стосунки зі студентами, особистісний момент стає немовби відправною точкою, центром його діяльності, при цьому характер змін, що відбуваються в суб'єктному досвіді студента, завжди тією чи іншою мірою опосередкований індивідуальністю викладача.

В особистісно орієнтованому навчанні проявляється надзвичайно вагомий у розвивальному плані феномен появи у студента потреби в самоактивності як визначальному чиннику збагачення власного досвіду. У традиційному навчанні ця потреба гальмується через педагогічну позицію щодо студента як об'єкта навчального процесу, оскільки він мусить лише відповідним чином реагувати на дії викладача, не беручи участі у проектуванні навчального процесу, на яке має орієнтуватись у своїй діяльності [5, с. 193].

Нова технологія формує у студента відповідальність в першу чергу перед самим собою, оскільки він усвідомлює себе як творця свого життєвого і професійного покликання. Це спонукає студента звертатись до свого досвіду, оцінювати свої позитивні надбання і невикористані можливості, вибудовувати особистісну програму діяльності на близьку і більш віддалену перспективу.

Особистісний підхід передбачає звільнення від функціоналізму. Це підхід до особистості як до цілісності, вважаючи, що будь-які прояви особистості, тобто стани чи властивості, дії і вчинки, зумовлені особистістю в цілому.

Особистісний підхід знайшов відображення у працях Б. Теплова, А. Бодальова, О. Леонтєва, В. Давидова, К. Платонова, Б. Ананьєва, А. Петровського, В. Століна, С. Степанова та інші [1, с. 23].

Особистісно орієнтоване навчання буде мати різну концептуально-понятійну структуру залежно від того, в рамках предмета якої науки ця концепція розглядається.

З позицій психології концепція особистісно орієнтованого навчання збагачується уявленнями про функції особистості в життєдіяльності людини, про специфічну природу особистісного рівня людської психіки, про смислову сферу, рефлексію, переживання і діалог як механізм утворення особистісного досвіду (Л. Анциферова, Г. Ковальов, І. Семенов, А. Тюков, І. Якиманська) [3, с. 48].

В умовах особистісно орієнтованого навчання відбувається перенесення уваги на особистість студента, коли центром уваги стає не задача, не способи її розв'язання, не ситуація, яка при цьому виникає, а студент, його особистість. Визнання студента суб'єктом всього освітнього процесу є вихідним моментом в умовах особистісно орієнтованого навчання. Студент як суб'єкт ВНЗ стає реальним і повноправним господарем учіння, побуту, суспільного життя і майбутньої професійної діяльності, тому повністю усвідомлює всю міру відповідальності за зроблений вибір. Гуманізація процесу навчання у вищій школі передбачає таку організацію навчальної діяльності, коли формування особистості, всебічне культивування індивідуальних здібностей студентів є головним змістом і метою педагогічних зусиль викладачів. Організатори навчального процесу мають створити такі умови, такий режим, які б дали змогу реалізувати головну мету – розвиток самої особистості студента, її творчого потенціалу.

Особистісно орієнтоване навчання забезпечує режим найбільшого сприяння реалізації індивідуальних інтересів, можливостей і здібностей студентів. Також воно створює умови для повноцінного виявлення і, відповідно, розвитку особистісних функцій суб'єктів освітнього процесу. Головне в тому, що професійна діяльність майбутнього практичного психолога, як і його навчальна діяльність, набуває якісно іншого характеру: центральною фігурою навчання стає студент. Використання особистісно орієнтованого навчання передбачає принципово інші форми контролю й оцінки знань студентів – індивідуальні співбесіди, публічні огляди, захисти результатів навчальної роботи, метод оцінки знань групами експертів. Це надійні способи позбутися суб'єктивізму в оцінюванні знань студентів [5, с. 76].

Студент отримує принципову можливість просуватися в навчанні власним темпом. Процес навчання кожної дисципліни будується на новій цільовій настанові, яка включає: бажання самого студента самостійно оволодіти навчальною дисципліною; систематичне використання в навчальній діяльності студента його суб'єктного досвіду; функціонування довільної пам'яті в процесі самостійного вивчення навчальної, наукової літератури та Інтернет-джерел.

У процесі організації особистісно орієнтованого навчання створюється новий тип відносин викладачів і студентів. Ці відносини характеризуються гуманізмом, орієнтацією на окремого студента. Центральною фігурою навчання стає студент. Діставши внутрішню свободу і незалежність, студент має змогу реалізувати свої потенційні можливості, здібності. Діючи у відомій йому сфері, доповнюючи ситуацію, приміряючи відомі способи дії до нетипового завдання, студент поступово приходить до думки, що потрібна нова інформація, щоб

виконати завдання. Оволодіння новою інформацією при цьому завжди спирається на суб'єктний досвід пошукової діяльності [3, с. 152].

Використання запропонованого нами принципу суб'єктності навчання дасть змогу суттєво впливати на створення гуманних відносин. Гуманізація навчального процесу є, безумовно, лише частиною складної і багатогранної роботи, яка характеризує організацію навчальної діяльності майбутнього практичного психолога. Наші дані і практичний досвід, накопичений у ВНЗ, вказують на актуальність даної проблеми для досягнення високого рівня активності і свідомості, самостійності і творчості студентів. Гуманні стосунки мають бути спрямовані на бережливе ставлення до особистості студента, на врахування його індивідуальних особливостей.

Список використаних джерел та літератури

1. Евдокимов В.И., Луценко В.В. Особистість студента як об'єкт і суб'єкт альтернативних педагогічних технологій. *Теоретичні питання освіти та виховання* : Зб. наук. праць. Київ : КДЛУ, 2000. Вип. 10. С. 48-50.
2. Зязюн І.А. Гуманістична стратегія теорії і практики навчального процесу. *Рідна школа*. 2000. № 8. С. 8 -13.
3. Коротяєв Б.І., Гришин Е.О., Устенко О.А. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник. Київ : НМК ВО, 1990. 176 с.
4. Пехота О.М., Кіктенко А.З. Освітні технології: Навчально-методичний посібник К.: А.С.К., 2000. 256 с.
5. Слєпкань З.І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі. Київ: НПУ, 2000. 210 с.

Зозуляк-Случик Роксоляна Василівна,
доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

ГУМАНІСТИЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

У сучасних умовах гуманізації українського суспільства, безперечно, виникає гостра потреба у фахівцях соціальної сфери, діяльність яких вимагає від особистості знань широкого кола питань. Вагомого значення надається також формуванню особистісних психологічних якостей, моральних рис, що відповідають фаховим вимогам, а також умінню спілкуватись, вести переговори, захищати інтереси клієнтів, співпрацювати з представниками суміжних професій тощо. Ми ж розглянемо конкретні особистісні моральні якості та взаємозв'язок їх з етичними нормами. Професійні фундаментальні вартісності були вироблені впродовж усього періоду існування фаху [2, с. 298].

Водночас професіоналізм фахівця соціальної сфери безпосередньо залежить від гуманістичної спрямованості його особистості. Тому у студентів необхідно сформувати гуманістичну систему світогляду та переконань задля необхідності надання допомоги людині, зміни її життєвої ситуації. А це можливо тільки через формування у них певних груп якостей, а саме:

перша група – морально-гуманістичні якості (гуманізм, альтруїзм, емпатійність, доброта, перцептивність, справедливість, терпимість, порядність, відповідальність, обов'язок, честь, гідність тощо);

друга група – психолого-педагогічні якості, які забезпечують встановлення ефективних відносин з усіма об'єктами та суб'єктами діяльності (комунікабельність, візуальність, красномовство, фактичність);

третья група – психологічні характеристики, які забезпечують придатність фахівця до протікання психічних процесів, стійкий психічний стан, високий рівень емоційних та волевих характеристик.

четверта група – психоаналітичні якості, які створюють основу для вдосконалення майбутнього фахівця соціальної сфери як професіонала (самоконтроль, самокритика, самооцінка), а також якості, які відображають стресостійкість (психофізична тренуваність, саморегуляція) [3, с. 69].

Розглянемо детальніше найбільш значимі якості майбутнього фахівця.

Така якість, як любов до людей (гуманізм), допоможе фахівцю соціальної сфери налагодити партнерські стосунки. Адже спілкуючись із клієнтом, він мусить розгледіти в ньому позитивні якості, намагання змінити думку про самого себе і таким чином сприяти позитивній трансформації особистості. Саме такий підхід дозволить згодом покращити життєву ситуацію клієнта.

Тактовність – це якість, яка передбачає вміння фахівця дотримуватись міри, визначених моральних норм. Здатність урахувати обставини, наслідки своїх учинків, важливість прийнятих рішень мають зумовлюватись професійним тактом, сформованим на основі особистісної якості [1, с. 96].

Психологи вважають, що фахівцеві слід сформувати в собі відповідну емоційну позицію, яку визначають як емпатію (тонке розуміння, співпереживання психологічного стану іншого). Це необхідна професійна риса, й опанувати її – нагальна індивідуальна фахова програма. У діяльності фахівця вона означає розуміти свого клієнта, співчувати йому, дивитись на ситуацію його очима. Така якість розвивається в міру набуття життєвого та професійного досвіду.

У формуванні фахівця соціальної сфери важливе місце посідають такі моральні чесноти, як чесність і правдивість. Перша виступає синтезом моральної цільності думок, дій особистості та виявляється у багатьох сферах суспільного життя через позитивні якості: правдивість, вірність, щирість, відвертість, принциповість тощо. Інакше кажучи, чесність – це прямота вчинків і поведінки, твердість і принциповість, вірність даному слову, які породжені глибоким ідейним переконанням. Фахівець не має права приховувати від клієнта інформацію навіть із негативним забарвленням, а, навпаки, повинен делікатним способом повідомляти про результати дій, разом аналізувати

причини невдач і визначати шляхи щодо найбільш ефективних дій і результатів.

Для ефективної праці потрібна й така обов'язкова умова та водночас важлива особистісна риса, як терпимість, що проявляється у прийнятті клієнта таким, яким він є: з його інтересами, нахилами, сильними та слабкими сторонами, певним способом життя.

Фахівець соціальної сфери оточений довірою, коли він спокійний та впевнений, проте не зарозумілий, якщо рішучість і швидкість висновків та дій поєднуються в ньому з жалісливістю, емпатійністю й водночас делікатністю, пристойністю. Отже, врівноважена вдача фахівця – то один із гармонійних зовнішніх стимулів, які сприяють допомозі клієнту. Однак це не завжди стала константа. Особистість фахівця коригується, поліпшується за умови врахування поглядів на поведінку як клієнтів, так і колег. Така інформація буває безпосередньою або вербальною, але завжди важливою.

Оптимізм фахівця – це джерело впевненості у соціальній справедливості, здатності людини до постійного саморозвитку та самовдосконалення [3, с. 83].

Самокритичність – ще одна невід'ємна якість фахівця соціальної сфери. Уміння аналізувати свої вчинки, професійну діяльність, бачити помилки та шляхи подолання допомагає самовдосконаленню у роботі.

Адекватна самооцінка необхідна фахівцю, оскільки значною мірою визначає ефективність його праці. Він повинен адекватно підходити до своїх можливостей і здібностей: завищена самооцінка часом призводить до самовпевненості, яка, у свою чергу, стає причиною помилок і негативних наслідків. На противагу, занижена самооцінка здатна викликати нерішучість у професійних діях і вчинках.

Людина, наділена добрими чеснотами, завжди прагне до морального самовдосконалення. Стосовно фахівців соціальної сфери – це прояв постійного бажання до професійного зростання, удосконалення практичних умінь і навичок, здобуття нових теоретичних знань, духовного та морального розвитку.

Творче мислення – невід'ємна характеристика фахівця. У соціальній роботі та соціально-педагогічній діяльності хоч є заздалегідь визначена класифікація стандартних положень, однак не буває цілком однакових ситуацій та ідентичних випадків. Кожне звернення унікальне, тому важливо приймати рішення саме з огляду на конкретне явище, опираючись на професійну інтуїцію [3, с. 236–240].

Отже, можна стверджувати, що специфіка професійної етики полягає у тому, що моральні принципи, людські цінності в соціальній сфері безпосередньо пов'язані з тими засобами і прийомами. Пізнання закономірностей природного і соціального в житті людини в поєднанні з етичною оцінкою та визначенням моральної мети – шлях, яким повинна йти наука у формуванні повноцінної, гармонійно розвиненої особистості, соціалізованої в сучасному українському суспільстві.

Гуманістична спрямованість особистості має внутрішній зв'язок з компетентністю фахівців, їх діловими якостями. Не власне моральні якості, а

їхнє поєднання з професійними знаннями, навичками і досвідом створюють ту своєрідну домінанту, яка реалізується під час виконання професійного обов'язку. Причому, коли йдеться про професійну мораль фахівців соціальної сфери, потрібно не тільки формулювати кодекс відповідних положень стосовно трудової діяльності, а й сприяти виробленню у фахівця здатності до морального орієнтування у складних життєвих ситуаціях, що вимагають високих морально-ділових і соціальних якостей.

Список використаних джерел та літератури

1. Зайченко І.В., Теслюк В.М., Каленський А.А. Основи педагогічної майстерності та етика викладача вищої школи : підручник Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. 484 с.
2. Зозуляк-Случик Р. В. Формування професійної етики майбутніх соціальних працівників в університетах : монографія. Івано-Франківськ : НАІР, 2019. 460 с.
3. Марченко С. Я., Краснова Н. П., Харченко Л. П. Професійна етика соціального педагога : навч.-метод. посіб. Луганськ : ДЗ «ЛНУ ім. Т. Шевченка», 2009. 563 с.

Казакова Вікторія Сатбеківна,
*заступник директора з навчально-виховної роботи,
Хмельницька спеціалізована школа I ступеня № 30*

ВИКОРИСТАННЯ QR-КОДІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ, ЯК ЕЛЕМЕНТ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

На сьогоднішній день одними з пріоритетних напрямків освітніх реформ в Україні є іноземні мови та ІТ-технології. Як було зазначено Президентом України в 2016 році «...володіння мовою міжнародного спілкування вкрай необхідно українцям, адже це розширює доступ громадян до світових можливостей освіти, культури та економіки. Без належного знання українцями англійської мови на належному рівні неможлива інтеграція України до наукового, економічного та політичного простору...» [1]. У проекті концепції «Нової української школи» спілкування іноземними мовами та інформаційно-цифрова компетентність увійшли у список 10 ключових компетентностей нової української школи [2].

Сучасні школярі не уявляють своє життя без смартфонів. Саме завдяки гаджетам вони можуть переглядати фільми, спілкуватись з друзями в соціальних мережах, слухати улюблену музику та отримувати необхідну інформацію. Тому, впровадження технологій з використанням мобільних телефонів в процес навчання англійської мови допоможе підвищити мотивацію школярів до предмета, що вивчається.

Одним із змістовних доповнень уроків англійської мови в початковій школі може бути використання QR кодів.

QR-код (з англійської Quick Response Code «швидкий відгук») – це графічне зображення, в якому зашифрована певна інформація, посилання на конкретний веб-сайт.

Принцип QR-кодування було створено японською компанією Denso-Wave в 1994 році. Спершу QR-коди використовувались в машинобудівній промисловості, проте тепер ми майже усюди можемо зустріти графічні піксельні коди. В тому числі, вони можуть використовуватись і в навчальних цілях.

Використання QR-кодів на уроках англійської мови дозволяє зацікавити молодших школярів у вивченні предмету, удосконалює комунікативні та інформаційні компетентності учнів, розширює їхнє уявлення про сфери використання смартфонів, дозволяє передати для ознайомлення великий обсяг інформації та економить час виконання завдань.

Якщо звичайний штрих-код може бути просканований лише за допомогою тонкого лазерного променя, то QR-код зчитується звичайною камерою смартфона. Проте, на ньому має бути попередньо встановлена відповідна програма-сканер. Саме доступність сканування QR-кодів дозволяє учасникам освітнього процесу без перешкод отримати доступ до необхідної інформації.

Створення коду не займе у вчителя занадто багато часу і сил. На сьогоднішній день існують спеціальні сайти та мобільні додатки, які дозволяють створювати QR-коди.

Серед українських та україномовних сайтів можна виділити:

- <http://ua.qr-code-generator.com>,
- <http://qrcodes.com.ua/>,
- <http://qr-code.com.ua>,

Також існують мобільні додатки QRcodes, QR-code generator та сервіс Plickers.

Сервіс Plickers можна використовувати для проведення вікторин, опитування на будь-якому етапі уроку. Попри це, сервіс дозволяє миттєво переглянути відповіді учнів, зробити аналіз та організувати зворотний зв'язок.

Вивчаючи досвід учителів-практиків, які вже використовують цей сервіс, були помічені такі ідеї застосування Plickers: фронтальне опитування в кінці уроку; фронтальне опитування на початку уроку за попередньою темою; виявлення попередніх знань учнів за новою темою; проведення тестування; рефлексія уроку; отримання миттєвої реакції від класу; перевірка хто присутній на уроці [3].

За допомогою QR-кодів можна урізноманітнити навчальний процес наступним чином:

- кодування посилань на домашні завдання чи діагностичні роботи (наприклад, якщо їх виконання передбачає використання гугл-форми, гугл-диску тощо). Особливо ця функція є корисною під час дистанційного, або змішаного навчання;

- проведення квесту, підказки до кожної схованки якого будуть зашифровані у вигляді відповідного QR-коду. Наприклад, програма QR Treasure Hunt Generator автоматично створює QR-вікторину із запропонованих питань;

- організація віртуальної екскурсії у місці, про яке йде мова під час вивчення конкретної теми. Вхід на таку екскурсію можна отримати після сканування відповідного QR-коду.

- розміщення в класах англійської мови відповідних кодів, кожний з яких буде містити посилання на непересічні факти, цікаві статті про мешканців країни, мова якої вивчається;

- розміщення кодів на підручниках чи книгах з англійської із посиланнями доступу до електронної версії відповідного видання, чи до додаткових матеріалів (аудіо, відео).

- організація самостійної роботи учнів, включаючи самоперевірку. Вчителю англійської мови можна розробити завдання з роздатковими матеріалами, де учні самостійно зможуть перевірити якість виконаної роботи. Для цього варто дати половину QR-коду на бланку із запитанням, а іншу половину – на бланку із відповідями. І щоб зчитати інформацію, потрібно поєднати дві частини коду. Якщо учень обрав неправильний варіант, то зчитування не відбудеться. Це прекрасний варіант роботи для самоконтролю.

- організація проектної роботи молодших школярів на уроках англійської мови під час дистанційного навчання. Учні, скануючи QR-код отримують доступ до завдань проекту, а після їх виконання кодують виконану роботу і діляться своїми здобутками з однокласниками, надсилаючи відповідний QR-код у конкретну групу у Viber, Telegram чи інших спільнотах. До речі, доступ до цих груп теж можна отримати, просканувавши QR-код.

- проведення індивідуальної роботи з відстаючими учнями і тими, що були відсутні на уроці. За QR-кодом може бути сховане посилання на додаткові матеріали, презентації, чи конспект до уроку.

Варіантів використання QR-кодів під час вивчення англійської мови в початковій школі є досить багато і їхнє впровадження в освітній процес залежить від бажання учителя, його умінь користуватися смартфонами та іншими девайсами, а також ряду інших факторів.

Використання QR-кодування має також і ряд недоліків: відносно висока вартість мобільного Інтернету; низький рівень поінформованості про технології QR-кодування; часті технічні неполадки в мережі; вплив мобільних пристроїв на здоров'я (зір) учасників освітнього процесу. Проте, останній пункт не завжди може вважатись недоліком, оскільки, час використання мобільних телефонів може і має бути контрольований вчителем, учнями та їх батьками.

У Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні [4; с. 52] зазначено, що одними з нерозв'язаних проблем загальної середньої освіти є «...недостатня його орієнтованість на формування здатності використовувати здобуті знання в житті і практичній діяльності» та «...істотні прогалини в оснащенні шкіл необхідними засобами навчання, створенні

ефективного освітнього середовища з використанням ІКТ». Проте, застосування описаних у статті QR-кодів, можливостей мобільного телефону, Інтернет-ресурсів може значно покращити рівень викладання іноземних мов, збільшити мотивацію учнів до вивчення предмету, показати учням можливості застосування власних гаджетів для освіти.

Список використаних джерел та літератури

1. 10 заходів Року англійської мови в Україні [Електронний ресурс] / ЗНО Клуб. URL: <http://znoclub.com/pidgotovkadozno/83410zakhodivrokuanglijskojimovivukrajini.html>. (дата звернення 22.01.2021).
2. Проект концепції Нової української школи [Електронний ресурс] / Портал «Освіта.уа». URL: <http://osvita.ua/doc/files/news/520/52062/newschool.pdf>. (дата звернення 19.01.2021)
3. Byrne R. Three Ideas for Using Plickers In the Classroom – Results of My First Trial [Electronic resource] / R. Byrne // Free technology for teachers : [blog]. — Access mode. URL: <http://www.freetech4teachers.com/2014/07/threeideasforusingplickersin.html>(дата звернення 19.01.2021).
4. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України; [редкол.: В. Г. Кремень (голова), В. І. Луговий (заст. голови), А. М. Гуржій (заст. голови), О. Я. Савченко (заст. голови)] ; за заг. ред. В. Г. Кременя. Київ : Педагогічна думка, 2016. 448 с.
5. Сокол І. Використання сучасних інформаційно-комунікативних технологій у викладанні англійської мови. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. №7. 2016. С.21 – 24.

Казакова Наталія Вікторівна,
*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії;*

Казаков Віктор Олександрович,
*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
групи УНЗ-71 факультету дошкільної освіти та психології
галузі знань 07 Управління та адміністрування
спеціальності 073 Менеджмент
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії*

ПОДОЛАННЯ СИМПТОМІВ СТРЕСОВОГО СТАНУ У ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Пандемія COVID-19 стала одним з найбільш серйозних випробувань для людей різних професій, зокрема для педагогів. Порушення звичного способу шкільного життя, необхідність дотримання карантинного режиму стали

факторами психологічного стресу для учителів. Однією з особливостей професії педагога є безумовне і живе спілкування з дітьми, який у період пандемії було замінено на віртуальне спілкування у зв'язку з дистанційним навчанням у закладах освіти. Крім того, освітня діяльність передбачала постійну роботу над собою, удосконалення та поповнення знань щодо організації та проведення освітнього процесу в онлайн-режимі, ненормований робочий день за комп'ютером на різних платформах; цілодобове спілкування з учнями, батьками, колегами, керівництвом у вайбері, по телефону та ін.

Все це призвело до розвитку характерних симптомів стресового стану у педагогічних працівників [2]: погіршення сну, апетиту; постійне відчуття фізичної втоми; поява проблем з травленням; погіршення пам'яті, здатності до концентрації уваги, запам'ятовування нової інформації; загострення хронічних захворювань; підвищена дратівливість та ін.

У ході емпіричного дослідження з'ясовано, що основними причинами виникнення стресів у педагогів в умовах пандемії є:

- велика кількість нових вимог і незначна кількість часу на їх виконання;
- неспокійна обстановка на роботі, що потребує стійкої уваги і напруги;
- відсутність належного рівня підготовки педагогічних кадрів до застосування у навчанні учнів телекомунікаційних мереж та інформаційних технологій;
- не завжди розумна організація праці через відсутність необхідних знань і умінь працювати в умовах дистанційного навчання;
- неувага до свого здоров'я;
- невміння молодших школярів і батьків пристосовуватися до нових умов та вимог;
- завищені вимоги батьків до учителя та ін.

З огляду на те, що психологічна перевтома призводить до зниження якості освітнього процесу, погіршення психологічного клімату в закладі, а отже, і емоційного стану дітей та самого педагога. Тому дуже важливо завчасно попередити виникнення синдрому емоційного вигорання в учителів.

Емоційне вигорання – це синдром постійної втоми, емоційного виснаження, який посилюється з часом. На сучасному етапі ВООЗ використовує цей термін тільки у випадках, пов'язаних з роботою, а тому «вигорання» класифікується як синдром. Супутні симптоми цього синдрому впливають на стан здоров'я людини та її життя загалом. Людина починає хворіти, послаблюється увага, погіршуються стосунки, з'являються конфлікти, знижується задоволення від життя.

До ознак емоційного вигорання (К. Малишева, М. Марусинець [1], О. Матвієнко, О. Ходаківська [3] та ін.) відносять:

1. Зниження самооцінки, яке виявляється в таких станах: брак позитивних емоцій, деяка відчуженість у взаємостосунках з членами родини, колегами; стан тривоги, незадоволення; безпорадність та апатія.

2. Відчуття самотності, що виявляється у непорозумінні з дітьми та їхніми батьками, неприхильних відгуків про декого з них у колі колег; антипатія, вибух роздратування; відсутності емоційного контакту з дітьми та колегами.

3. Емоційне виснаження, яке виявляється у зниженні ціннісного ставлення до життя; байдужості до всього, навіть до свого особистого життя; у втомі, апатії та депресії, що з часом призводить до розвитку серйозних хвороб – гастриту, мігрені, гіпертензії, синдрому хронічної втоми тощо.

Вигорання відбувається поетапно, кожна стадія характеризується відповідними ознаками, зокрема:

1) напруга (педагогу бракує позитивних емоцій, що призводить до зниження самооцінки);

2) опір (педагог намагається відмежуватися від неприємних вражень, та поступово у нього з'являється відчуття самотності);

3) виснаження (педагогу байдуже до роботи й особистого життя, бо він емоційно виснажений та спустошений).

Необхідно правильно реагувати на стреси. Пропонуємо такі прийоми швидкого реагування на стреси:

- усміхнутися, пожартувати;
- пригадати щось радісну подію, приємну ситуацію, добрий вчинок;
- виконати певні рухи на кшталт потягування;
- звернути увагу на гарну подію чи помилуватися пейзажами за вікном;
- розглянути квіти, фотографії, що знаходяться у приміщенні;
- уявити, що ти «купаєшся» в сонячних променях;
- виконати вправи з релаксаційного дихання;
- висловити кому-небудь комплімент або похвалити когось.

Рекомендуємо педагогам застосувати такі вправи для керованого дихання:

1) Заплющіть очі, глибоко вдихніть і повільно видихніть. Скажіть подумки:

«Я – Лев» – глибоко вдихніть і повільно видихніть;

«Я – камінь» – глибоко вдихніть і повільно видихніть;

«Я – квітка» – глибоко вдихніть і повільно видихніть;

«Я – спокійна» – глибоко вдихніть і повільно видихніть.

2) Заплющіть очі... Ви біля тихого чудового озера. Чутно лише ваше дихання та плескіт води. Сонце яскраво світить, і це змушує вас почуватися краще і краще. Ви відчуваєте, як сонячні промені зігрівають вас. Ви чуєте спів пташок та цвірінкання коників. Ви спокійні. Сонце лагідно вас пестить, повітря чисте та прозоре. Ви спокійні та нерухомі, як цей тихий ранок. Ви відчуваєтеся щасливими, вам не хочеться рухатися. Кожна клітинка вашого тіла насолоджується спокоєм та сонячним теплом. Ви відпочиваєте...

Щоб уникнути емоційного вигорання або подолати його, педагогові потрібно відшукати баланс між професійним і особистим життям. Обов'язково робити перерви на відпочинок під час робочого дня; знаходити час на заняття, що непов'язані з роботою; займатися спортом; достатньо спати та відпочивати. Крім того, можна обговорити з керівником можливу зміну графіку, навантаження або принаймні різноманіття задач. У разі неможливості

самостійно боротися з симптомами стресового стану, варто звернутися педагогічним працівникам до психолога чи психотерапевта.

Список використаних джерел та літератури

1. Марусинець М. М. Синдром емоційного вигорання в педагогічних професіях Науковий вісник УжНУ. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2014. № 46. С. 87–92.

2. Пандемія COVID-19 і психічне здоров'я: чи можна уникнути небезпечних наслідків хронічного стресу? URL: <https://mozok.ua/depressiya/article/3104-pandemya-COVID19--psihchne-zdorovya-chi-mozhna-uniknuti-nebezpechnih-nasldk> (дата звернення 25.01.2021 р.).

3. Ходаківська О. М. Професійний стрес як чинник «вигорання» фахівців у системі «людина-людина» : навч. посіб. Хмельницький : ХІСТ Університету «Україна», 2010. 339 с.

4. Що таке емоційне вигорання та як його розпізнати. URL: <https://suprun.doctor/mifi/emoczijne-vigorannya-%E2%80%93-xvoroba.html?=%page660>.

Кіт Галина Григорівна,

кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницького державного педагогічного університету

імені Михайла Коцюбинського;

Тополук Юлія Володимирівна,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти групи ЗАППІ факультету дошкільної і початкової освіти

імені Валентини Волошиної

спеціальності 013 Початкова освіта

Вінницького державного педагогічного університету

імені Михайла Коцюбинського

ДОБРОБУТ ТА ЗДОРОВ'Я ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯК ПРІОРИТЕТ В ОСВІТІ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

Добробут – ступінь задоволення певних потреб людини. Добробут характеризує забезпеченість необхідними матеріальними і духовними благами; залежить від рівня розвитку продуктивних сил і виробничих відносин; виражається системою показників, що характеризують рівень життя населення [1].

В нашому дослідженні поняття «добробут вчителя початкової школи» будемо розглядати як систему показників, що характеризують матеріальне забезпечення, якість викладання і рівень професіоналізму вчителя початкової школи, психологічну підтримку у співпраці учень – вчитель, самопочуття

вчителя, яке впливає на якість його роботи, якісне медичне страхування, організованість та можливість розставляти пріоритети; інтелектуальну мобільність; визнання досягнень та відзначення успіху вчителя.

В багатьох наукових джерелах зустрічається таке поняття, як «Індекс добробуту», що охоплює в собі дуже багато показників. Часто успіх країни вимірюється лише з економічної точки зору. Але варто врахувати, що «Індекс добробуту» також враховує показники управління, освіти, здоров'я, особистих свобод країни тощо. В нашому розумінні, під поняттям «добробут вчителя початкової школи» ми маємо на увазі не лише оплату праці вчителя, а й підтримку держави щодо компетентнісного розвитку вчителів відповідно до широкого набору показників.

Що ж стосується нашої країни, то із 142 країн світу Україна посідає 64 місце в «Індексі добробуту». Тому актуальним залишається проблема підвищення добробуту, в тому числі і здоров'я вчителів початкової школи в умовах пандемії.

Враховуючи ситуацію, що вчителі початкової школи працюють в умовах пандемії, нові програмні документи освіти мають орієнтувати на підвищення добробуту вчителів. Вважаємо, що до них мають бути включені такі напрямки, як розвиток стійкості та емоційне здоров'я педагогів та дітей. І розпочати потрібно із підтримки одного із найважливіших показників добробуту вчителя – його здоров'я. Адже, в першу чергу, здоров'я визначає якість подальшої роботи педагога, його дієздатність.

Незважаючи на зусилля держави щодо покращення умов праці вчителів в умовах пандемії, маємо низку труднощів, з якими стикаються педагоги, зокрема вчителі початкової школи. У місті Вінниця при вибіркового обстеженні умов праці вчителів початкових класів та опитуванні вчителів початкової школи щодо їх очікувань від навчального процесу в умовах пандемії та реальними проблемами, які існують в школах, можемо виокремити найбільш часті відповіді щодо даної ситуації:

- збільшилось навантаження на вчителів через поділ класів на групи;
- стало ще важче стимулювати учнів до навчання;
- вчителі не впевнені у своєму матеріальному становищі (постійні спроби з боку держави зняти доплати за класне керівництво та за перевірку зошитів і т. д.);

- дистанційне навчання займає ще більше часу для підготовки уроку, оскільки багато вчителів не готові і не вміють працювати з онлайн-інструментами для навчання, а відтак вони відчують постійний стрес і тривогу з цього приводу.

- якщо захворіє вчитель на коронавірусну інфекцію, то на самоізоляцію має піти весь клас, за яким закріплений вчитель, чи вся школа, адже вчитель спілкувався і з іншими вчителями – колегами.

У зв'язку з цим, можемо зробити висновок, що пріоритетом в освіті має стати підвищення добробуту педагогів, бо з часом можемо отримати

професійне вигорання вчителів, що призведе до погіршення якості навчання учнів.

Початкова школа є фундаментом в отриманні учнями базових знань, умінь і навичок. Вчитель початкової школи – це перша людина, яка завдяки своїй мудрості, таланту та майстерності надихає учнів до навчання. Педагог здійснює дистанційне навчання в умовах пандемії, займається виховною та розвиваючою роботою, формує національну свідомість учнів.

Останніми роками все більше доводиться констатувати зменшення кількості випускників школи, які бажають опанувати професію вчителя, зокрема професію вчителя початкової школи. На нашу думку, це, здебільшого, свідчить про те, що держава не використовує потужний потенціал для становлення престижності педагогічної професії, зацікавлення учнів до її освоєння. Тож підвищення рівня добробуту вчителя має стати як пріоритетом в освіті, так і високою метою та кінцевим результатом економічного та фінансового розвитку держави [2, с. 18].

Вчителі нині знаходяться в таких умовах, як військові і лікарі, тому потребують особливої уваги з боку держави. Необхідно подбати про безпечні умови праці вчителів в умовах пандемії, забезпечити гідну оплату їх праці, додаткові виплати та премії за творчу роботу, участь та перемогу у творчих проектах; зробити можливим для вчителя стати на чергу та отримати житло, створити кращі можливості для підвищення кваліфікації та проведення відпочинку.

Також державі варто не забувати про соціальний захист заслужених і народних учителів, тих, що стали переможцями конкурсів «Учитель року», а також заохочувати молодих педагогів до участі в подібних конкурсах, у сертифікації педагогічних працівників, метою якої є «підвищення престижності педагогічної праці, стимулювання педагогічних працівників до особистісного та професійного зростання» [3, ст. 67].

Гарною традицією могло б стати залучення кращих учителів року до публічних виступів у стінах Верховної Ради України або проголошення ними доповідей на день педагогічного працівника. Яскравим прикладом започаткування такої традиції можна виокремити виступ в 2018 році учителя Пауля Пшенічка у стінах Верховної Ради. Залучення вчителів до громадської діяльності, публічних виступів, на нашу думку, мало б значний резонанс серед учителів, адже кожному вчителю хочеться бути почутим, бути впевненим у державній підтримці.

Для прикладу, 2020-2021 навчальний рік оголошено роком математики в Україні. Вбачаємо, що було б корисно запозичити дану ідею і започаткувати проведення року Вчителя України. Але це не значить, що про вчителя потрібно згадувати лише в певний період. Державі потрібно розробити програму для підтримки педагогічних працівників, в тому числі вчителів початкової школи.

Переконані, що вчитель має отримати гідну підтримку з боку держави, можливість подальшого формування своєї компетентності. Лише тоді можна буде говорити про успішне майбутнє, а отже, добробут освіти в цілому на

державному рівні. Вважаємо, що наявність висококваліфікованих учителів початкової школи в поєднанні з гідними умовами праці та заробітною платою є ключовими факторами забезпечення їх добробуту.

Список використаних джерел та літератури

1. <https://uk.wikipedia.org/wiki/Добробут>
2. Гордей О. Д. Фінансове забезпечення суспільного добробуту: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.04.01 / О.Д. Гордей ; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. Київ, 2015. 18 с.
3. Сіленко А. Генезис і сутність американської держави загального добробуту. Людина і політика. 2010. № 2. С. 65-68.

Кіт Галина Григорівна,

*кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського;*

Шиманська Ганна Сергіївна,

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
групи 3 БПДМ факультету дошкільної і початкової освіти
імені Валентини Волошиної
спеціальності 013 Початкова освіта
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського*

ВПЛИВ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ДОБРОБУТ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА В УМОВАХ НУШ

У зв'язку з реформуванням початкової освіти постало питання визначення чинників впливу на добробут молодшого школяра, зокрема, посилення ролі емоційного інтелекту (EQ) в освітньому середовищі. Емоційний інтелект пов'язує між собою чотири компоненти: використання емоцій у розумовій діяльності, точність оцінки і вираження емоцій, розуміння емоцій та управління емоціями. Даний вид інтелекту розглядається сучасними науковцями, тому що він є рушійною силою особистісної ефективності та результативності, потужно впливає на якість життя людини, її добробут. Зокрема його досліджували такі вчені, як Р. Бар-Он, Г. Гарднер, Д. Люсін, І. Андрєєва, Д. Гоулман, Дж. Мейер, Е. Носенко, С. Курносова, Ю. Савченко та інші.

На жаль, сучасні люди останнім часом нехтують емоційною стороною свого життя. Але відомо, що саме емоції є тією рушійною силою, яка регулює психічну діяльність та поведінку людини. Нестача емоційної компетентності негативно впливає на якість життя особистості. У даний час дослідники визначають високий рівень агресивності, роздратування, пригніченості, тривоги

та самотності сучасних людей, а особливо дітей. Для того, щоб подолати таку емоційну кризу, розвивати емоційний інтелект потрібно ще з раннього дитинства, що і зазначається в Концепції НУШ.

Емоційний інтелект (EI) (англ. Emotional intelligence) – це група ментальних здібностей, які беруть участь в усвідомленні та розумінні власних емоцій і емоцій оточуючих [3, с. 17]. Люди, які мають високий рівень даного інтелекту, успішно керують як власною емоційною сферою, так і почуттями інших людей. Зважаючи на це, їх поведінка у суспільстві більш адаптивна, вони легше знаходять компроміси у різних складних ситуаціях. В результаті, взаємодія з навколишнім світом досягається легше, а цілі – швидше та ефективніше.

Р. Бар-Он зазначає, що даний феномен не що інше, як набір емоційних, соціальних, особистісних вмінь та здібностей, які впливають на уміння успішно справлятися з труднощами навколишнього середовища. Вчений виділяє п'ять основних компонентів емоційного інтелекту:

1) внутрішньоособистісна сфера – спроможність осмислювати та виражати свої думки і почуття, мати власну думку та вміння відстоювати її;

2) міжособистісна сфера – уміння взаємодіяти та знаходити спільну мову з іншими людьми, що включає емпатію, соціальну відповідальність та міжособистісні стосунки;

3) сфера адаптивності – здатність швидко вирішувати проблеми, можливість бачити речі саме такими, якими вони є насправді;

4) сфера вміння вийти зі стресу – включає спроможність витримувати стрес та контролювати свої емоції;

5) сфера загального настрою – уміння зберігати позитивне ставлення, навіть до несприятливих умов [5, с. 12-25].

Для нашої освіти даний термін є відносно новим. Однак у концепції «Нової української школи» емоційний інтелект зазначається уже як ключова компетентність в освіті, яка необхідна для успішної самореалізації особистості в суспільстві [2, с. 45].

Молодший шкільний вік є сприятливим періодом для розвитку емоційного інтелекту та культури почуттів, адже, паралельно із загальним розумовим розвитком, в учнів удосконалюється аналізаторний апарат. Він допомагає молодшим школярам пізнавати властивості предметів з різних сторін, явища природи, продукти людської діяльності, сприяє розвитку чутливості до звуків, кольорів, рухів. Усе вище сказане зумовлюється схильністю учнів початкової школи до естетичної діяльності. В ході цієї діяльності у них розвивається емоційність, вразливість, образність сприймання, що є необхідним для розвитку емоційного інтелекту [4, с. 12].

Розвивати емоційний інтелект у молодших школярів потрібно починати з вивчення основних емоцій, а з часом уже знайомитися з їх відтінками. В цьому учителю допомагають такі методи: ігрові вправи «Вгадай настрій», аналіз настрою і почуттів персонажів літературних творів, сюжетно-рольові ігри, життєві ситуації, різні види театрів, показ фотографій людей, частина з яких

виражають основні емоції, а інша частина – відтінки емоцій, малювання свого настрою та настрою оточуючих людей, естетичне сприймання світу [5, с. 54]. Розвиток EQ спрямований на: усвідомлення власних емоцій і почуттів; розвиток емпатії, тобто можливості розуміти внутрішній світ інших людей; підвищення самооцінки, самоприйняття; усвідомлення своєї унікальності; розвиток комунікабельності та вміння урегульовувати конфлікти; розвиток когнітивної сфери; зниження агресивної поведінки; підвищення лідерських якостей і навичок спілкування.

Розвиток емоційного інтелекту є дуже важливим для повноцінного розвитку дитини, покращення її психічного здоров'я і успішності у навчальній діяльності. Саме це дозволить дитині в майбутньому задовільнити усі свої матеріальні та духовні потреби, а отже, досягти добробуту.

Отже, емоційний інтелект є важливим чинником формування особистості молодшого школяра, зокрема він є надійною гарантією добробуту людини. Над розвитком EQ потрібно працювати протягом усього життя. Для того, щоб дати старт цьому розвитку, батьки і вчителі повинні допомогти дитині навчитися усвідомлювати власні емоції, керувати ними, а також розпізнавати та аналізувати емоції інших людей.

Список використаних джерел та літератури

1. Калошин В. Ф. Емоційний інтелект – головний показник ефективності використання людських ресурсів. *Практична психологія та соціальна робота*. 2008. № 4. С. 54-63.
2. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / Під заг. ред. Н.М.Бібік. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
3. Носенко Е.Л. Емоційний інтелект: концептуалізація феномена, основні функції. Монографія / Е. Л. Носенко, Н. В. Коврига. Київ: Вища школа, 2003. 126 с.
4. Савченко Ю. Ю. Розвиток емоційного інтелекту учнів молодшого шкільного віку. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2014. № 12 (31). С. 12.
5. Bar-On R. Model of emotional-social intelligence (ESI). *Psicothema*. 2006. № 18. pp. 13-25.

Козяр-Бакіна Наталія Олексіївна,

вчитель початкових класів

Хмельницького ліцею №15 імені Олександра Співачука

ДОБРОБУТ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Добробут здобувачів освіти та вчителів – це основоположна потреба будь-якої школи чи системи. Без здорових учителів у нас не буде здорових учнів,

батьків чи громад. Робота з травмами та стресом, пов'язаними із закриттям шкіл, а також переосмислення, проектування та розвиток наших систем освіти, щоб поставити добробут вчителя та учнів у центрі, є ключовими.

Концепція Нової української школи – це ключова реформа Міністерства освіти і науки. Головна мета – створити школу, в якій буде приємно навчатись і яка даватиме учням не тільки знання, як це відбувається зараз, а й уміння застосовувати їх у повсякденному житті. Нова українська школа – це школа, до якої приємно ходити учням. Тут прислухаються до їхньої думки, вчать критично мислити, не боятись висловлювати власну думку та бути відповідальними громадянами. Водночас батькам теж подобається відвідувати цю школу, адже тут панують співпраця та взаєморозуміння. Проте зміни вже розпочались, і Міністерство освіти і науки робить усе, аби вони були дієвими.

Новий Стандарт початкової освіти передбачає, що вчителі мають працювати за іншими підходами, тому відбувається масштабне перенавчання вчителів початкової школи. Вони проходять як дистанційне навчання, так і очні сесії, в межах яких спеціально підготовлені тренери закріплюють знання педагогів на практиці.

Мета НУШ – виховати інноватора та громадянина, який вмiє ухвалювати відповідальні рішення та дотримується прав людини. Замість запам'ятовування фактів та понять учні набуватимуть компетентностей. Це – динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність. Тобто формується ядро знань, на яке будуть накладатись уміння цими знаннями користуватися, а також цінності та навички, що знадобляться випускникам української школи у професійному та приватному житті [1, с.15-16]. .

Список компетентностей, яких набуватимуть учні, уже закріплено законом «Про освіту». Спільними для всіх компетентностей є так звані наскрізні вміння: читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, ініціативність, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, здатність співпрацювати з іншими людьми. Щоб набувати компетентностей, школярі навчаються за діяльнісним підходом – тобто частіше щось роблять замість того, щоб просто сидіти за партами і слухати вчителя. Концепція НУШ пропонує також впроваджувати інтегроване та проєктне навчання. Це сприяє тому, що учні отримують цілісне уявлення про світ, адже вивчають явища з точки зору різних наук та вчать вирішувати реальні проблеми за допомогою знань з різних дисциплін [2].

Міністерством розроблено нову модель оцінювання учнів у межах Нової української школи. Оновлена модель ґрунтується на формульованому оцінюванні, яке дає можливість зробити висновки саме щодо процесу навчання, а не тільки результату та поступу учня.

Зміна освітнього середовища – це зміна ставлення до дитини: повага, увага до неї та прагнення знайти оптимальний спосіб для її ефективного навчання. Саме такою є Нова українська школа. Щоб навчати по-новому, вчитель повинен отримати свободу дій – обирати навчальні матеріали, імпровізувати та експериментувати. Один із принципів Нової української школи – партнерство. Співпраця між усіма учасниками освітнього процесу – учителів, здобувачів освіти, адміністрацій та батьків –, допоможе досягти всіх інших результатів. Адже тільки так можливо втілити головну мету: змінити освітнє середовище, впровадити навчання для життя. І врешті – зробити українську школу відкритою, цікавою та сучасною.

З 2018/2019 навчального року всі перші класи працюють за компетентнісним навчанням, яке передбачає не лише опанування академічних знань (з математики, мов, природничих наук тощо), а й так званих соціальних компетентностей (уміння працювати в команді, вирішувати складні проблеми, пропонувати нові ідеї тощо). Якщо академічну частину компетентностей у школах уміють оцінювати, то соціальну – ні. До того ж, академічна частина переважно оцінюється через призму кількості помилок, хоча на оцінювання мають впливати і, наприклад, обсяг докладених зусиль і прагнення дитини. Тому для українських шкіл розробили нову модель оцінювання, що ґрунтується на описовому формульованому оцінюванні, що дозволяє оцінити компетентності та поступ кожної дитини.

Спостереження за навчальним поступом учнів та оцінювання цього поступу розпочинається з перших днів навчання дитини у школі і триває постійно. Невід’ємною частиною цього процесу є формування здатності дітей самостійно оцінювати власний поступ. Передбачається, що за результатами формульованого оцінювання вчитель може підкорегувати навчальний процес, свою роботу, а також вибудувати індивідуальну освітню траєкторію учня.

Формульоване оцінювання має на меті: підтримати навчальний поступ учнів; формувати в дитини впевненість у собі, наголошуючи на її сильних сторонах, а не на помилках, діагностувати досягнення на кожному з етапів навчання; вчасно виявляти проблеми й запобігати їх нашаруванню; підтримувати бажання навчатися та прагнути максимально можливих результатів; запобігати побоюванням помилитися. Тому важливо не порівнювати дітей між собою. В основі формульованого – позитивне оцінювання.

Діти молодшого шкільного віку сприймають оцінку за завдання як оцінювання себе особисто. Тому негативна оцінка в їхньому розумінні – це негативне ставлення до себе з боку вчителя. Щоб уникнути цього, необхідно доброзичливо ставтеь до здобувача освіти як до особистості; позитивно ставтеь до зусиль, які він спрямовує, щоб розв’язати задачу.

Список використаних джерел та літератури

1. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / Під заг. ред. Н.М.Бібік. – Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.

2. Сидоренко В.В. Концептуальні засади Нової української школи: ключові компетентності, ціннісні орієнтири, освітні результати. URL: https://lib.iitta.gov.ua/710778/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F_%D0%A1%D0%B8%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D0%A0%D1%83%D0%B1%D1%80%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%81%D1%82.pdf (дата звернення 02.02.2021)

Крищук Богдан Степанович,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії;

Крищук Валентина Леонідівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови та літератури
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Постановка проблеми в загальному вигляді... Модернізації та вдосконалення системи вищої освіти України сьогодні потребує значної уваги науковців, метою досліджень яких є розробка змісту, пошук нових, більш ефективних форм, методів, засобів професійної підготовки фахівців в закладах вищої освіти. Особливої актуальності набуває професійна підготовка майбутніх соціальних працівників, діяльність яких спрямована на забезпечення соціальних гарантій, зокрема і в частині того, що сьогодні одним із головних завдань соціальної сфери є покращення рівня життя населення в усіх його аспектах, а також робота в контексті розвитку духовного та фізичного потенціалу особистості, та покращення соціального захисту населення.

Вища школа сьогодні переживає важливий етап реформування змісту, структури та організаційних аспектів здійснення фахової підготовки. Цьому сприяє також активна розробка Стандартів вищої освіти, в яких визначено засадничі аспекти професійної підготовки фахівців в закладах вищої освіти.

Аналіз досліджень і публікацій... Дослідження ключових аспектів професійної підготовки соціальних працівників на сучасному етапі є предметом вивчення низки дисертаційних досліджень, вони обговорюються на численних наукових і науково-практичних конференціях, а також є предметом уваги науковців та практичних працівників соціальної сфери. Проблемі підготовки майбутніх соціальних працівників сьогодні присвячено низку наукових досліджень, серед яких праці Л.Романовської (професійна підготовка майбутніх працівників соціальних служб країн Європи, як найбільш близьких культурно

або історично до України, та її порівняння з відповідною вітчизняною підготовкою) [2], Н.Микитенко (аналіз сучасного стану, визначення недоліків та перспективи розвитку професійної підготовки соціальних працівників в Україні) [1], Т.Терещенко (аналіз ключових аспектів професійної підготовки фахівців соціальної роботи) [5], Г.Скачкової (аналіз особливостей професійної підготовки соціальних працівників у закладах вищої освіти України та визначення основних тенденцій її розвитку) [3] та багатьох інших.

Формулювання цілей статті... Метою статті є виокремити актуальні питання професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у закладах вищої освіти на основі аналізу нормативно-правових документів, досліджень сучасних науковців, а також власного практичного досвіду.

Виклад основного матеріалу... Нормативно-правове забезпечення професійної підготовки майбутніх соціальних працівників сьогодні регулюється серед інших, переважно, Стандартом вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота» [4], затвердженого Міністерством освіти і науки України в 2019 р. Цей документ визначає ключові орієнтири професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, зокрема й у частині формування змісту професійної підготовки. Серед іншого, зазначений Стандарт вищої освіти конкретизує предметну область спрямування професійної підготовки, академічні права здобувачів освітнього ступеня бакалавр, обсяги освітньої програми підготовки, і, що дуже важливо, концентрує увагу на компетентостях випускників (інтегральній, загальних, спеціальних (фахових, предметних) та результатах навчання, а також формах перевірки та встановлення якості і результатів навчання.

Сьогодні існує чимало проблем аспектів здійснення професійної підготовки майбутніх соціальних працівників в закладах вищої освіти. До прикладу, Н.Микитенко проводячи аналіз сучасного стану професійної підготовки соціальних працівників в Україні резюмує про недостатню кількість годин в структурі навчальних планів ЗВО щодо практичної підготовки, а також про недосконалість звітної документації за результатами практичної підготовки. Не менш суттєвим є переважання формальних методів соціальної роботи, а також недостатнє навчально-методичне забезпечення професійної підготовки такої категорії працівників, і що важливо, саме з предметів професійно зорієнтованих дисциплін [1].

Досліджуючи зарубіжний досвід підготовки соціальних працівників, Л.Романовська робить слушні зауваження і висновки з приводу того, що сьогодні заклади вищої освіти України, які займаються підготовкою майбутніх соціальних працівників повинні звернути увагу на можливість упровадження нових індивідуальних та групових, включаючи дистанційне, форм навчання, а також більше уваги приділяти практичній підготовці, оскільки за її твердженням, «при серйозній фундаментальній теоретичній підготовці вітчизняних навчальних закладів обсяг практичної діяльності студентів значно відстає від світових стандартів» [2]. Не менш важливим сьогодні є також розкриття ролі педагогів-наставників практичної підготовки майбутніх

соціальних працівників як один із шляхів підвищення ефективності засвоєння практичних умінь і навичок в галузі обраної діяльності, і також сформує результативність практичної підготовки через задоволення самих студентів практичною діяльністю. Окрім цього, на думку Л.Романовської, використання зарубіжного досвіду підготовки соціальних працівників в освітньому процесі закладів вищої освіти при підготовці такої категорії фахівців може суттєво підвищити якість їхньої підготовки [2].

Досліджуючи особливості сучасної професійної підготовки соціальних працівників у закладах вищої освіти України, Г.Скачкова виділяє серед інших такі:

- можливість ЗВО в рамках спеціальності 231 Соціальна робота впроваджувати ще й освітні програми;
- неперервність та багаторівневність системи підготовки, про що свідчить наявність усіх освітніх рівнів за цією спеціальністю;
- сфера практичного застосування знань та навичок випускників спеціальності 231 Соціальна робота в професійній діяльності (сьогодні можна спостерігати потребу в соціальних працівниках не тільки в галузі соціального захисту населення, а і в державній сфері, бізнес-структурах, громадських організаціях, що говорить про «універсальність» цієї професії;
- відсутність єдиного підходу до підготовки соціальних працівників у всіх закладах вищої освіти країни [3].

Погоджуємось із думкою С.Терещенко, яка вивчаючи зміст професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери, наголошує на тому, що «професійна підготовка майбутнього фахівця соціальної сфери великою мірою залежить від індивідуальних особливостей фахівця, як особистість сприймає вимоги, традиції, цінності, правила і норми поведінки, які набуває під час навчання, як швидко зможе адаптуватись до умов та вимог сучасного суспільства, чи зможе захистити себе від професійного вигорання» [5, с.257]. У цьому контексті варто наголосити, що важливим у діяльності закладів вищої освіти є озброєння майбутніх фахівців соціальної роботи навичками та механізмами професійної адаптації, що дасть змогу в майбутньому попередити таке явище як професійне вигорання і не допустить відтік кадрів із галузі соціальної роботи.

Висновки... Загалом можна резюмувати про важливість і доцільність професійної підготовки майбутніх соціальних працівників як ключових суб'єктів забезпечення соціального благополуччя населення. Проте сьогодні практична підготовка такої категорії фахівців у закладах вищої освіти повинна набувати іншого, модернізованого змісту, який передбачатиме:

- удосконалення змісту теоретичної та практичної підготовки (перше – незважаючи на універсалізацію вищої освіти, раціональне поєднання змісту теоретичної та професійно-орієнтованої підготовки має забезпечувати практичну спрямованість такої підготовки, друге – розширення ролі та змісту проведення практики крізь призму вдосконалення змісту, форм, методів практичної підготовки майбутніх соціальних працівників);

- використання в процесі підготовки соціальних працівників ідей зарубіжного досвіду такої підготовки;
- розробка та вдосконалення освітніх програм підготовки здобувачів вищої освіти із урахуванням сучасної нормативно-правової бази, зокрема законодавства України в сфері соціальних послуг, а також Стандартів вищої освіти зі спеціальності 231 Соціальна робота (бакалаврського та магістерського рівнів вищої освіти);
- посилення співпраці закладів вищої освіти та стейкхолдерів щодо удосконалення змісту професійної підготовки;
- удосконалення та практична реалізація в закладах вищої освіти системи внутрішнього забезпечення якості освіти в частині проведення анкетування студентів та науково-педагогічних працівників щодо досягнення результатів навчання;
- створення умов для особистісного та професійного розвитку майбутніх соціальних працівників в контексті організації роботи різноманітних гуртків, об'єднань, залучення студентів до культурно-масової, спортивно-оздоровчої, науково-дослідної та інших видів діяльності;
- забезпечення академічної мобільності майбутніх соціальних працівників з метою практичної підготовки, а також вивчення практик професійної підготовки інших закладів вищої освіти України та зарубіжжя щодо професійної підготовки майбутніх соціальних працівників;
- удосконалення освітніх програм, навчальних планів, робочих програм навчальних дисциплін в аспекті їх осучаснення та орієнтації на задоволення потреб здобувачів освіти;
- забезпечення варіативності форм і змісту професійної підготовки майбутніх соціальних працівників з метою диверсифікації освітніх послуг;
- дотримання в освітньому процесі та майбутній професійній діяльності принципів академічної доброчесності;
- підвищення організаційної, методичної, наукової, викладацької культури науково-педагогічних працівників як ключового суб'єкта організації освітнього процесу професійної підготовки майбутніх соціальних працівників.

Список використаних джерел та літератури

1. Микитенко, Н. О. (2012). Сучасний стан професійної підготовки соціальних працівників в Україні. *Наукові записки Львівського університету бізнесу і права*, 8 212–215.
2. Романовська, Л. І. (2013). Система підготовки фахівців з соціальної роботи за кордоном на прикладі розвинених країн. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*, 2013, 3. Retrieved from: file:///C:/Users/User/Desktop/Vnadps_2013_3_21.pdf.
3. Скачкова, Г. С. (2016). Особливості сучасної професійної підготовки соціальних працівників у вищих навчальних закладах. *Вісник Національного технічного університету «Київський політехнічний інститут»*, 3 (48), 128–133.

4. Стандарт вищої освіти України. (2019). Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, спеціальності 231 Соціальна робота: затверджено наказом Міністерства освіти і науки України № 557 від 24.04.2019 р. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/231-sotsialna-robota-bakalavr.pdf>.

5. Терещенко, Т. С. (2016). Актуальні проблеми підготовки фахівців соціальної роботи на сучасному етапі. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*, 39, 256–260.

Лоб Ольга Василівна,
викладач кафедри психології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

ПІДТРИМКА ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

Постановка проблеми. Педагогічна діяльність висуває серйозні вимоги до емоційної сторони кожного педагога. Напружені ситуації педагогічної діяльності викликають у молодих педагогів неадекватність в оцінюванні того, що відбувається, імпульсні дії щодо учнів, сприяють формуванню особистісних рис: безініціативність, пасивність, відчуття власної професійної непридатності. У напружених педагогічних ситуаціях учителі переживають здебільшого негативні емоційні переживання з підвищеною та зниженою психічною активністю. Існує зв'язок між особливостями напружених педагогічних ситуацій та характером емоційної регуляції в діяльності педагогів. Вплив емоційної сфери на становлення й розвиток відносин між педагогом та учнями постає визначальним фактором на педагогічній ниві і спричинив постановку даної проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Емоційний компонент у педагогічній творчості, педагогічній майстерності було розглянуто в дослідженнях Л. Ахмедзянової, Ф. Гоноболіна, М. Никандрова, Д. Ніколенка, А. Макаренка, І. Синиці, В. Сухомлинського та ін.

У працях дослідників вивчалися прояви емоційності як фактора, що здійснює позитивний або негативний вплив на організацію навчально-виховного процесу й успішність професійної діяльності в цілому.

У вітчизняній психології емоції розглядаються як регулятивні процеси. Л.Виготський, С.Рубінштейн, О.Леонт'єв, В.Віллунас зазначали, що між емоціями та діяльністю існує тісний взаємозв'язок. Емоції відображають відношення між мотивами (потребами) та реалізацією діяльності, що їм відповідає, унаслідок чого людина настроюється на подальші дії. Емоції є і результатом здійснення діяльності, і механізмом її руху. Емоційна регуляція розглядається як сила, що узгоджує загальну спрямованість і динаміку поведінки з особистісним змістом, який має для людини ця ситуація (О.Леонт'єв).

В працях Л.Виготського, О.Леонтьєва, С.Рубінштейна, Л. Аболіна, О.Асмолова, В. Асєєва, Ф.Бассина, І.Васильєва, В.Вілюнаса, Б.Додонова, О.Запорожця, Г.Костюка, В.Поплужного, О.Тихомирова, розглядався зв'язок емоцій з пізнавальними процесами, виступаючи їх обов'язковими регулятивними компонентами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Методологічними орієнтирами психологічної підготовки майбутніх педагогів є принципи та підходи гуманістичної, особистісно орієнтованої освітньої парадигми.

М. Савчин зазначає, що методологічні процедури розуміння, пояснення та інтерпретації виступають, як відшукування суті психологічних феноменів [4, с. 192]. Психологічний супровід майбутніх педагогів зумовлює у фаховій підготовці пошук нових форм, методів, шляхів і засобів методолого-психологічної підготовки. У педагогічній діяльності достатньо вивчені емпатичні переживання в регуляції педагогічної діяльності, вплив психічних станів на продуктивність діяльності вчителя, проблема емоційної стійкості педагогів, методи регуляції та саморегуляції емоцій.

У процесі належної підготовки майбутніх педагогів значна увага повина приділятися формуванню когнітивної сфери як здатності сприймати та обробляти інформацію, вирішувати завдання і генерувати нові ідеї на основі розвинених здібностей пам'яті, уваги та її концентрації, сприйняття, дії, прийняття рішень, уяви, логічного мислення [3, с.180].

Пізнавальна сфера виявляє себе в структурі особистості вербально (словесно), на противагу чому емоційна сфера – через невербальні сигнали, такі як мова рухів тіла, міміка, жести, інтонації тощо. Звично, когнітивні здібності протиставляють емоційним, а раціональне (логічне, розумне) вирішення будь-якої проблеми відмежовують від емоцій, особистісних почуттів чи інстинктів. Важливість і вагомість ролі емоцій у різних сферах людської діяльності вказує на тісний взаємозв'язок когнітивної та емоційної сфери в структурі особистості, що в науковому слововжитку конкретизовано поняттями «емоційна сфера», «емоційний інтелект», «емпатія» тощо.

Професійна компетентність – це якісна характеристика майбутнього фахівця, яка відображає рівень його готовності до виконання професійної діяльності [2, с.153]. На перший план тут виступають внутрішні мотиваційні фактори педагога: особистісні якості (структура особистісних здібностей та рис характеру, його загальна культура, управлінські та організаторські можливості), а вже потім – кваліфікаційна компетентність, яка передбачає знання, уміння, навички із спеціальності, сформовані на основі методолого-психологічної підготовки.

Не менш важливою є емоційна компетентність як основа емоційної сфери, емпатійна здатність педагога усвідомлювати свої емоції та емоції іншої людини, керувати ними і на цій основі будувати педагогічну взаємодію.

Емпатія, в обґрунтуванні К. Роджерса, є усвідомленим співпереживанням щодо емоційного стану, який переживає інша людини, але з розумінням і відчуттям зовнішньої причини цього переживання [8, с. 2–10].

Емпатія – це певний тип розуміння, який є співпереживанням у комунікативному процесі, що не є співчуттям, у повсякденному розумінні. Здатність і навички емпатії дозволять педагогові зібрати найповнішу сукупність відомостей про учня як особистість і суб'єкт процесу педагогічної взаємодії, що допоможе розкрити його потенціал, а також вибрати оптимальні індивідуальні методи навчання і виховання.

Майбутній педагог у процесі психологічної підготовки окрім професійних знань, умінь і навичок повинен навчитися бути небайдужим, оскільки навчально-виховний процес – це, перш за все, взаємодія і відносини. І якщо у процесі цієї взаємодії педагог буде піклуватися тільки про задоволення власних професійних інтересів (на основі показників рівня успішності, дисципліни, іміджу знаючого, вимогливого, строгого вчителя), то це байдужість педагога до учня як партнера і ні про яку емпатію як співпереживання його успіхів і невдач мова не йде.

Критерієм рівня сформованості емоційної сфери майбутнього педагога виступає рівень емпатії, яким він володіє і який можна діагностувати.

Методика І. Юсупова у диференціації дуже високого, високого, нормального, низького і дуже низького рівнів емпатійності. Високий рівень емпатійності майбутнього педагога вимагає: чутливість до потреб і проблем оточуючих, великодушність, схильність швидше до прощення, аніж покарання, вміння «читати з лиця» іншої людини і «заглядати» в її майбутнє, емоційна чуйність, товариськість, вміння встановлювати контакти і знаходити спільну мову з дітьми та дорослими, душевність, намагання не допускати конфлікти і прагнення знаходити компромісні рішення, здатність добре переносити критику на свою адресу, в оцінці подій, людей і явищ довіри звернення до власних почуттів та інтуїції, вміння і бажання працювати з людьми, потреба у соціальному схваленні своїх дій, однак, попри усі перераховані позитивні якості, неприйняття кропіткої роботи, прояви емоційної невірноваженості [6, с. 48].

Вийти на високий рівень емпатії майбутньому вчителю допоможе: вміння слухати інших людей, а також своїх учнів, – не перебиваючи, не критикуючи і відмовившись від усіляких негативних суджень і настанов, вміння спостерігати, щоб дізнатися, у яких обставинах та чи інша людина схильна тривожитися, проявляти занепокоєння; вести бесіду, уявляючи себе на місці своїх учнів і розпізнаючи вербальні і невербальні знаки фізичного, емоційно-психологічного стану кожного із них.

Від сформованості емоційної сфери, рівня емпатії та, в цілому, методолого-психологічної підготовленості майбутнього педагога значною мірою залежить стиль роботи педагога.

В основу розрізнення стилю у діяльності вчителя А. Маркова спільно з А. Ніконовою поклали такі ознаки: змістовні характеристики стилю (переважна орієнтація вчителя на процес або результат своєї праці, розгортання вчителем орієнтовного та контрольного-оцінного етапів у своїй праці); динамічні характеристики стилю (гнучкість, стійкість, переключення тощо);

результативність (рівень знань і навичок навчання у школярів, а також інтерес учнів до предмету). З урахуванням професійних та особистісних типологічних характеристик педагога, зокрема сформованості його емоційної сфери, психологами було виокремлено низку індивідуальних стилів педагогічної діяльності, а саме: емоційно-методичний, міркувально-імпровізаційний, міркувально-методичний стилі [6, с. 38–39], у яких сформованість емоційної культури та здатності емпатії мають концептуальне значення.

Висновки... Формування емоційної сфери майбутнього педагога як складової його особистісної психологічної та професійної компетенції сприяє підготовці не лише технічно кваліфікованого вчителя, але й, в його особі, доброї, чуйної, толерантної, цивілізованої людини, здатної до емпатії як розуміння відносин, почуттів, психічних станів іншої особи у формі співпереживання. Професійні компетенції сучасного педагога безпосередньо пов'язані із його особистісною культурною компетенцією та емоційним інтелектом, що створює основу для взаємодії та формування цих життєво необхідних компетенцій в учнів.

Емоційна культура відображає рівень професійної майстерності, емоційну зрілість особистості і впливає на імідж педагога. У ньому повинні бути присутніми педагогічний такт, самоконтроль емоційного стану і зовнішньої експресії, емпатичні якості особистості. У результаті позитивного, емпатійного ставлення з боку педагога й активного прояву цього ставлення (експресії) відбувається підвищення самооцінки дитини, а також профілактика конфліктних ситуацій і стресових станів учителя і дитини в процесі навчання.

Список використаних джерел та літератури

1. Гоулман Д. Емоційний інтелект. Харків : Віват, 2018. 512 с.
2. Дубасенюк О.А. Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід: монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 412 с.
3. Савчин М. Здатності особистості : монографія. Київ : ВЦ «Академія», 2016. 288 с.
4. Савчин М. Методологеми психології : монографія. Київ : Академвидав, 2013. 224 с.
5. Кун Д. Основы психологии: Большая энциклопедия психологии. Все тайны поведения человека. СПб. : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2007. 720 с.
6. Рогов Е.И. Настольная книга практического психолога : Учеб. пособие : В 2 кн. Москва : ВЛАДОС, 1999. Кн. 2: Работа психолога со взрослыми. Коррекционные приемы и упражнения. 480 с.

Лопатюк Ольга Вікторівна,
спеціаліст I категорії, вчитель початкових класів
Хмельницького ліцею № 15 імені Олександра Співачука

ВИКОРИСТАННЯ СЮЖЕТНО-РОЛЬОВОЇ ГРИ ЯК ЗАСОБУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

На сучасному етапі розвитку нашого суспільства особливого значення набуває проблема соціалізації, яка трактується не тільки як свідоме засвоєння норм, правил суспільства, накопичення соціального досвіду, але і творча самореалізація особистості. Починаючи з молодшого шкільного віку, необхідно організовувати процес соціалізації як реалізацію потенційних можливостей особистості, творчу переробку норм, правил.

В основі механізму соціалізації особистості молодшого школяра лежить активно-перетворююча діяльність, що дозволяє йому сформулювати соціальні зв'язки, оволодіти способами практичної діяльності, творчо самореалізуватися. Важливо звернути увагу на те, що такою діяльністю в молодшому шкільному віці є ігрова діяльність, спрямована на оволодіння комплексом ролей. Сформованість кожної ролі дозволяє молодшим школярам не тільки успішно адаптуватися до нового соціального середовища, але й використовувати отримані знання і уміння в освітньому процесі.

Соціально-педагогічні аспекти проблеми оновлення змісту освіти, створення належних умов для соціалізації дитини, оптимального її розвитку й виховання досліджують В. Болгаріна, А. Капська, Л. Коваль, С. Харченко та ін. Необхідність здійснення навчання й виховання дітей на засадах особистісно зорієнтованої педагогіки, що в сукупності забезпечить становлення дитини як суб'єкта культури і власної життєтворчості, доведена у працях Л. Артемової, І. Беха, А. Богуш, Т. Дубової, З. Плохій, Т. Поніманської та ін. Науковці зауважують, що найбільш значущими в соціальному вихованні молодших школярів є сюжетно-рольові ігри.

Теоретичний аналіз літератури дозволив з'ясувати, що сюжетно-рольова гра – це визначає як образна гра за певним задумом дітей, який розкривається через відповідні події і розігрування ролей (Т. Поніманська [5, с.14]); вид творчих ігор, який створюють самі діти і відображають в них за допомогою іграшок, ролей і ігрових дій навколишню дійсність, працю дорослих і їх взаємовідносини (Т. Дубова [2, с.7]).

Можливість використання сюжетно-рольової гри як соціалізуючого засобу дають можливість розглядати її в декількох напрямках: як метод навчання [1], як самостійну діяльність [4] і як форму навчання [6].

Особливості сюжетно-рольової гри як *методу навчання* дозволяють вчителю початкових класів організувати цікавий і ефективний процес пізнання, спрямований на розвиток психічних процесів: уваги, пам'яті, мислення, мови, воля, яка є основою успішного навчання молодших школярів.

Гра, виступаюча як *самостійна діяльність* дітей, характеризується: самостійним вибором гри і її організацією молодшими школярами, можливістю розвитку контролю і самоконтролю; здатністю перенесення дій внутрішнього плану в зовнішній план гри; умінням об'єктивної оцінки рольової поведінки учасників; стимулюванням до активної позиції учасника гри; можливістю збагачення змісту виконуваних ролей залежно від ігрової ситуації.

Відмінні риси гри як *форми навчання* в тому, що вони можуть бути використані на будь-якому етапі навчально-виховної роботи у формі ігрової фізкультхвилинки, ігрової вікторини, гри-інсценування, ігрового уроку, ігротеки і в будь-якому зручному місці – під час екскурсії, на свіжому повітрі, в спортивному залі, ігровій кімнаті, позакласних заняттях, під час консультацій.

Специфіка використання гри як засобу соціалізації в тому, що сюжетно-рольова гра:

- має величезні можливості відображення різноманітних міжособових відносин, в яких виступають люди в реальному житті;
- орієнтує на планування мовної поведінки і передбачення поведінки співбесідника;
- розвиває уміння оцінювати свої вчинки і вчинки інших;
- сприяє розвитку логічного мислення, творчого уявлення, уміння аргументовано висловлюватися;
- допомагає подолати сором'язливість, подолати психологічний бар'єр, сприяє формуванню віри в свої сили;
- дає можливість удосконалити придбані та отримувати нові знання;
- сприяє зміні умов її проведення, повному або частковому введенню нових обставин, підбору різних варіантів вирішення поставленого завдання або введення нових складніших завдань, дозволяє замінювати учасників.

Для того, щоб успішно здійснювати процес соціалізації молодшого школяра у сюжетно-рольовій грі, необхідно, щоб учитель початкових класів розпочав свою роботу з впровадженням імітаційно-ігрових вправ, особливостями організації і проведення ігрових вправ, мета яких сформувати комплекс ролей (учень, вихованець, друг, лідер, спостерігач, творець та ін.).

У початковій школі пропонуємо використовувати імітаційно-ігрові вправи, перелік яких подано у таблиці 1.

Особливостями організації і проведення цих вправ є обов'язкова бесіда, спрямована на ознайомлення із змістом ролі та обґрунтуванням необхідності оволодіння основними функціями цієї ролі. Потім учитель початкових класів повинен пропонувати і проводити сюжетно-рольові ігри, спрямовані на засвоєння, накопичення соціального досвіду і його творчу переробку, виконання ролей неживих предметів і явищ (див. таблицю 2).

Таблиця 1

Ролі та назви імітаційно-ігрових вправ для молодших школярів

Ролі	Назви імітаційно-ігрових вправ
Учень	Сумісти несумісне. Складаємо сюжет. Доповідь. Казка. Сім бід – одна відповідь.
Вихованець	Діалог по телефону. Відстоювання своїх прав. Бесіда незнайомих. Правила поведінки. Рольове обговорення. Перше знайомство. Прохання.
Співбесідник-імпровізатор	Прохання. Рольове обговорення. Бесіда незнайомих. Діалог по телефону. Розкажи казку.
Спостерігач	Згадайся, хто я. Бачення інших. Проблемна ситуація. Маска, я тебе знаю. Термінова інвентаризація.
Творець-дослідник	Хто цікавіший. Інсценування. Жива картина. Проблемна ситуація. Біографія. Доповідь. Казкове королівство. Розкажи казку. Складаємо сюжет. Кіт в мішку. Сумісти несумісне. Казка про трійку.
Цілеспрямована людина	Відстоювання своїх прав. Прохання. Не в своїх снях. Казка про трійку. Розкажи казку. Сумісти несумісне. Ти мені, я тобі.
Лідер-організатор	Хто цікавіший. Виділення лідера. Казка про трійку.
Друг-товариш	Хто твій друг. Допоможи іншому. Взаємодопомога. Ти мені – я тобі.

Таблиця 2

Перелік сюжетно-рольових ігор для молодших школярів

	Тема заняття	Мета	Сюжет і ролі
1	2	3	4
1	Пізнай себе	Переконати дітей в тому, що недопустимі дії, які можуть нашкодити власному і чужому здоров'ю і життю. Зацікавити процесом самопізнання.	<i>Сюжет:</i> Подорож по твоєму організму. <i>Ролі:</i> Кров, Кисень, Серце, Шлунок, Легені, Нерви, М'язи.
2	Людські якості	Сформувати у дітей розуміння цінностей таких якостей людини, як чесність, правдивість, доброта, відданість, цілеспрямованість, відповідальність.	<i>Сюжет:</i> Знайомство з якостями людини. <i>Ролі:</i> Сміливість, Доброта, Чесність, Творчість, Цілеспрямованість, Спостережливість.
3	Акуратність	Показати привабливість акуратної людини. Викликати бажання бути акуратним. Формувати уміння дивитися за собою, за своїми речами.	<i>Сюжет:</i> Країна Акуратності. <i>Ролі:</i> Нечепура, Чистюля, Порваний портфель, Забутий олівець, Забруднений черевик, Відірваний гудзик.
4	Школа. Правила для учнів	Добитися розуміння дітей необхідності дотримуватися правил поведінки в класі, осмислити їх значення для кожного.	<i>Сюжет:</i> Подорож по лабіринтах школи. <i>Ролі:</i> Учень, Вчитель, що Запізнився, Відповідає.

Продовження табл. 2

1	2	3	4
5	Домашні справи	Сформувати пошану і любов до батьків і інших членів сім'ї, допомагати їм у веденні домашнього господарства; розуміти і виконувати свої домашні обов'язки.	<i>Сюжет:</i> Подорож по Кімнатній країні. <i>Ролі:</i> Кватирка, Пил, Ганчірочка, Віник, Пилосос, Щітка.
6	Мамин день	Виховувати любов до мами; викликати інтерес до маминих турбот; улюбленим блюдам; учити поважати жінку.	<i>Сюжет:</i> Підготовка до свята. <i>Ролі:</i> Помічник, Кулінар, Прибиральник.
7	Уроки ввічливості	Сформувати навички культурної поведінки серед ровесників і дорослих, оволодівати нормами мовного етикету, культурною жесту, міміки, пози.	<i>Сюжет:</i> Жителі країни Ввічливості. <i>Ролі:</i> Здрастуйте, Будь ласка, Добридень, До побачення.
8	Рідний край	Формувати почуття любові до історії, сьогодення і майбутнього свого краю, викликати патріотичні відчуття, негативне відношення до руйнування або пошкодження природи і пам'яток історії.	<i>Сюжет:</i> Подорож по рідному краю. <i>Ролі:</i> Пам'ятники природи, Пам'ятник ім. Т.Шевченка, Південний Буг.
9	Наша країна Україна	Виховувати цивільні відчуття, інтерес до пізнання історії своєї держави, походження символів, державних і національних традицій.	<i>Сюжет:</i> Знайомство з Україною, з символікою держави. <i>Ролі:</i> Київ, Герб, Тризубець, Прапор, Хмельницький.
10	Свята Нового року, Паски	Викликати інтерес до колективних справ, народних традицій, формувати прагнення робити людям приємне, бути щедрим і милосердним.	<i>Сюжет:</i> Країна свят. <i>Ролі:</i> Новий Рік, Коляда, Дід Мороз, Снігуронька.
11	Моя сім'я	Познайомити школярів із правами і обов'язками батьків і дітей; навчити поважати дорослих, заохочувати вчинки, які могли б приносити радість рідним і близьким.	<i>Сюжет:</i> Сімейний відпочинок <i>Ролі:</i> Мама, Тато, Діти, Родичі.
12	Ти серед людей	Познайомити з правопорушеннями, які здійснюють діти і юридичною відповідальністю за них, формувати вміння застосовувати правові знання при оцінці фактів навколишнього життя; обґрунтувати необхідність керівництва суспільними вимогами моралі і права.	<i>Сюжет:</i> Знайомство з правовим захистом дітей. <i>Ролі:</i> Порушник, Охорона, Адвокат, Суддя.

На наступному етапі рекомендується самостійна розробка молодшими школярами змісту гри, виділення ними значущих ролей, виходячи з

пропонованої тематики ігор. Відповідно до пропонованих тем, під керівництвом вчителя учні можуть складати і організовувати ігри, спрямовані на закріплення знань про соціальні ролі. Використання вчителями таких ігор сприяє раціональному розподілу їх робочого часу і підвищенню ефективності засвоєння знань молодшими школярами, оскільки одна гра дозволяє закріплювати знання по декількох темах і предметах.

Нами запропоновано такі теми для сюжетно-рольових ігор, які діти повинні скласти самостійно: мандрівка у тишу (правила для учнів), кожній речі – своє місце (таємниця кімнати школяра); у гостях у родини неживої природи; життя на галявині; в здоровому тілі – здоровий дух; мандрівка з мікроскопом; зустріч домашніх і диких тварин; наша Батьківщина – Україна; подорож країною правил; наше ставлення до людей; допомога тваринам; український віночок – традиції українського народу та ін.

У організації і проведенні учителем початкових класів сюжетно-рольових ігор характерними є такі етапи:

- актуалізація соціального досвіду імітаційно-ігрових вправ, що вчать в ході проведення, сприяючих формуванню соціальних ролей;
- попередня бесіда з учнями, направлена на їх мотивацію;
- вибір сюжетно-ролевої гри згідно комплексному плану, виходячи з тематики, цілей, сюжету;
- розподіл виділених в комплексному плані ролей серед учнів;
- аналіз і промовляння школярами ігрових дій, після додаткового вивчення особливостей вибраного персонажа;
- попереднє моделювання гри;
- виявлення помилок і недоліків у виконанні ролей молодшими школярами;
- додаткова підготовка до виконаної ролі в домашніх умовах (у разі великої кількості помилок або незнанні змісту пропонованих ролей);
- осмислення змісту і орієнтовної основи ігрових дій;
- керівництво і контроль ходу гри;
- аналіз результатів виконання ролей і відповідності ним їх зміст;
- підведення підсумків ігрового заняття, що припускає орієнтацію на підготовку учнів до наступних ігрових занять (читання додаткової літератури, екскурсії, спостереження за живою і неживою природою, перегляд відеофільмів).

Щоб уникнути помилок в організації і проведенні сюжетно-рольових ігор, необхідно також знати і враховувати психолого-педагогічні умови використання сюжетно-ролевої гри [3, с. 10]: визначення творчого потенціалу гри; визначення місця і часу проведення, кількості учнів залежить від умов проведення і творчого характеру; забезпечення комфортності і природності гри; врахування вікових і анатомо-фізіологічних особливостей учасників гри; захист людської гідності, морального самопочуття кожного учасника гри; цілеспрямоване розширення прав учасників гри; активне включення учнів не тільки у процес програвання, а і у процес створення гри.

Таким чином, сюжетно-рольові ігри необхідні для формування знань про соціальні ролі та вироблення умінь їх виконувати. Особливість їх використання полягає в тому, що вони не вимагають тривалої підготовки і займають менше часу в межах уроку, заняття. Даний вид ігор дозволяє активізувати психічні процеси, сприяє закріпленню знань, перевірці їх якості. Наявність в грі елементів імітації поведінки дорослих, однолітків дає можливість молодшим школярам моделювати міжособистісні взаємини і співвідносити свої можливості з пропонованою роллю. У молодшому шкільному віці в ході виконання ігрових ролей ефективніше освоюються соціальні ролі, накопичується соціальний досвід.

Список використаних джерел та літератури

1. Дзеляєва І. Гра як один із методів виховання учнів початкових класів. *Початкова школа*. 2016. №10. С.51-57.
2. Дубова Т. Сюжетно-рольова гра – школа життя. *Дошкільне виховання*. 2003. № 8. С. 7 – 9.
3. Киричок В., Мартинюк І. Роль гри у навчанні й вихованні молодших школярів. *Початкова школа*. 1997. № 6. С. 40-41.
4. Кудикіна Н.В. Ігрова діяльність у початковій освіті. *Відкритий урок*. 2006. № 3. С.27–32.
5. Поніманська Т.І. Люди і я. Світ дорослих як чинник соціалізації особистості дитини. *Дошкільне виховання*. 1999. № 8. С. 14-15.
6. Сташевська О.А. Роль гри у навчальній діяльності молодших школярів. URL: http://www.yrok.net.ua/load/vchitelski_znakhidki/dosvid_roboti/rol_gri_u_navchalni_j_dijalnosti_molodshikh_shkoljariv/115-1-0-2981 (дата звернення 09.01.2021).

Лукашук Марина Анатоліївна,
викладач кафедри психології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії;

Олійник Антоніна Володимирівна,
викладач-стажист кафедри педагогіки
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

ПРОФЕСІЙНЕ ЗДОРОВ'Я ПЕДАГОГА ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОЇ ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Під професійним здоров'ям у психолого-педагогічній науці розуміють здатність організму зберігати й активізувати компенсаторні, захисні, регуляторні механізми, що забезпечують працездатність, ефективність і розвиток особистості вчителя під час педагогічної діяльності.

У сучасній психолого-педагогічній літературі велика кількість досліджень присвячена вивченню сутнісних аспектів, факторів виникнення професійного стресу, професійної дезадаптації, синдрому емоційного згорання, боротьби зі стресом, шляхів усунення синдрому емоційного згорання (М. Беребін, В.Бобрицька, Г. Зайцев, Г. Зайчикова, Л. Карамушка, С. Максименко, С. Маслач, М. Лейтер, Л. Мітіна, Е. Рутман, Л. Смик, Н. Самоукіна, Т. Форманюк, В. Шепель, Ю. Щербатих та ін.). Значно більшої уваги потребують дослідження, що стосуються розробки превентивних заходів та шляхів збереження і зміцнення професійного здоров'я педагога, формування стресостійкості майбутнього фахівця, шляхів і методів гармонізації його внутрішнього світу.

Ще у 20-х роках ХХ ст. група вчених (А. Шафранова, М. Рубінштейн, В.Кашкадимов, Н. Рибніков) проводила унікальні дослідження, присвячені вивченню проблем втоми вчителів, умов та механізмів виникнення в останніх професійної дезадаптації. Зокрема дослідники зробили спробу класифікації різних професій за ознакою «необхідності постійної роботи над предметом і собою». Вчительська професія (разом з представниками мистецтва, лікарів, інженерів) була віднесена ними до групи професій вищого типу. Були визначено і найбільш характерні особливості цієї групи: завжди нова робота, ряд зовсім недоступних для нашого спостереження і для аналізу моментів, а доступні моменти вимагають особливого психологічного аналізу; у працівників механічної праці властивості продукту визначаються зряддям виробництва, а в цьому випадку — характером і властивостями особистості самого працівника, адже властивості учнів визначаються властивостями педагога. Складність і різноманітність роботи обумовлює «високу участь вольового стимулу», постійну активну роботу мислення. У зв'язку з цим вченими відзначалась необхідність шляхом спеціальної підготовки розвивати до досконалості здібності працівників, оскільки в іншому випадку буде здійснюватись насилля над психікою і як результат — пригніченість, дратівливість, перевтома [3].

Отже, емоційне загартування організму, запобігання надмірному стресу (дистресу) є важливою умовою збереження професійного здоров'я педагога, його довголіття, творчої діяльності. Разом з тим, такий напрямок роботи ще не знаходить належного відображення у професійній підготовці педагогів.

Стати невразливим для стресу цілком під силу кожному майбутньому педагогу. Для цього необхідно замінити ненадійні, по суті дитячі способи захисту більш зрілими й ефективними, заснованими на знанні педагогом законів, що управляють роботою його власного організму. Тут доцільно рекомендувати сучасні, науково обґрунтовані системи психологічної саморегуляції які при бажанні може освоїти кожен [4]. Опанування так званою особистою психотехнікою допоможе уникнути надмірних стресів, професійних психологічних і психічних розладів та захворювань, сформувати стійкість до стресу.

Доцільною є участь майбутніх педагогів у групах тренінгів з проблем міжособистісного спілкування, що сприяє пізнанню своїх сильних і слабких

сторін, поступовому усуненню невротичних компонентів власного внутрішнього світу, узгодженню інтегральних якостей особистості, покращенню взаємодії з іншими людьми, гармонізації особистості майбутнього фахівця.

На етапі професійної діяльності здоров'я педагога може бути збережене, зміцнене тільки наполегливою працею над собою, звичкою до самодисципліни і самообмежень. Корисно для педагога побудувати власну програму збереження професійного здоров'я, захисту від професійного стресу. Обсяг такої роботи залежить від особливостей кожного конкретного вчителя, умов, у яких він живе і працює. У науковій літературі з проблем ортобіозу пропонується ряд щоденних заходів щодо збереження і зміцнення здоров'я: релаксація як шлях до психічного здоров'я (аутотренінг, медитація, релаксація, йога, творчі спроби самовираження тощо); рекреація як шлях до фізичного здоров'я (гімнастика, дихальні вправи тощо); катарсис як шлях до духовного здоров'я (спілкування з мистецтвом, маленькими дітьми, близькими, домашніми тваринами, альтруїстична допомога нужденним тощо) [1].

Щоб поставити стресам надійний заслін, педагогу необхідно перевести свою енергію в іншу форму діяльності, зайнятися чим-небудь іншим, що дасть можливість зняти емоційну напругу, наприклад, гумор на уроках, цікавинки на уроках..., неймовірне... Адже основою стресостійкої життєвої стратегії педагога є пошукова активність, яка проявляється у соціально прийнятих формах [4]. До того часу, поки педагоги з усіх сил прагнуть до бажаної цілі, вони цілком відмобілізовані і захищені від стресу. Як тільки фахівець досягає певних результатів, заспокоюється, насолоджуючись досягнутим, це відразу позначається на подальших результатах. Психіка відмовляється демонструвати свій потенціал, перш ніж педагог її певним чином не підготує, тобто відмобілізує до певної самовіддачі.

Педагогу слід серйозно задуматись над тим, які моменти у роботі допомагають зняти напругу і старатися кожного дня небагато часу відводити на заняття, які приносять задоволення і радість. Тільки так можна гідно протистояти стресу.

Ефективним профілактичним засобом є оволодіння педагогом технікою саморебефінгу [2], «антистрестехнологією» або елементами антистрес-тренінгу [3]. Цікавою є розроблена Н. Самоукіною [1] програма, спрямована на психологічний захист від стресу. Вона включає п'ять кроків (етапів): екологія духовного світу, екологія думок, екологія почуттів і переживань, екологія несвідомого та екологія способу життя людини. Ця програма може бути вдало використана педагогами для зміцнення свого професійного здоров'я, допоможе їм сформуванню стресостійкості, досягнути кар'єрного зросту без надмірного стресу.

Велике поле діяльності у напрямку збереження і зміцнення професійного здоров'я педагогів існує для шкільного психолога. Це просвітницька робота, діагностична і психокорекційна робота. У його арсеналі повинен бути комплекс різноманітних методів і засобів, які сприяють гармонізації внутрішнього світу

педагога, послабленню його психічної напруги; які спрямовані на розвиток внутрішніх психічних сил учителя, розширення його професійної самосвідомості [1]. Серед них варто відзначити індивідуальні та групові бесіди, консультації, круглі столи, присвячені цій проблематиці, брейнстормінг, психотренінг, психотехнічні ігри і вправи тощо. Корисним, на нашу думку, може бути випуск практичним психологом у школі «пам'яток для вчителя». Вони виконуватимуть передусім профілактично-просвітницьку функцію. У нашому випадку ці «пам'ятки» стали б непоганим джерелом поповнення знань педагога про професійне здоров'я, професійний стрес, професійні деформації, шляхи їх попередження, усунення і загалом про збереження здоров'я фахівця. Тематика їх може бути різноманітною, наприклад: «Стрес, дистрес і психічне здоров'я педагога», «Синдром «емоційного згорання» — це психологічний захист чи хвороба?», «Ліки для педагога-трудоголіка», «Ерозія душі педагога: що це і як з нею боротися?», «Як себе зберегти, хоча б для того, щоб довго і добре працювати», «Антистрес-технології і професійне здоров'я педагога», «Педагогічна кар'єра без стресу: міф чи реальність?» та ін.

Професійне здоров'я і довголіття педагога великою мірою залежить від діяльності, яку проводить у цьому плані адміністрація навчального закладу. Керівництво школою повинно забезпечити учителям можливість професійного росту, налагодити соціальні й інші позитивні моменти, що підвищують мотивацію. Адміністрація повинна чітко розподілити обов'язки, продумати посадові інструкції. Від неї у першу чергу залежить також психологічний клімат закладу і те, наскільки здоровими є взаємостосунки між педагогами.

Для адміністрації та для практичного психолога закладу освіти важливою ланкою діяльності повинна бути робота з молодими педагогами. У науковій літературі встановлено, що ризик виникнення синдрому емоційного згорання підвищується до третього-четвертого року професійної діяльності. Практичному психологу слід звернути увагу і на роботу з педагогами, стаж роботи яких 10-15 років (так званий період «педагогічної кризи»), і на роботу із 40-річними вчителями, коли найчастіше розвивається синдром емоційного згорання, що пов'язано із настанням піку біологічного стану здоров'я людини.

Тільки спільні зусилля насамперед самих педагогів, цілеспрямована робота всього педагогічного колективу, увага до професійного здоров'я вчителів з боку адміністрації закладу сприятимуть їх професійному довголіттю, творчому кар'єрному росту, професійному саморозвитку.

Список використаних джерел та літератури

1. Бобрицька В. Як зберегти психічне здоров'я. Директор школи. 2012. № 15. С. 8-10.
2. Бондаревська Л. Вплив психотравматуючих переживань на виникнення психічного вигорання. Київ.: Либідь, 1996. С.59
3. Мешко О.І., Мешко Г.М. Синдром «емоційного згорання» вчителя у контексті професійної діяльності шкільного психолога. Психолого-педагогічні

засади професійного становлення особистості психолога. Тернопіль, 2003. Ч.3. С. 104-112.

4. Синдром «професійного вигорання» та професійна кар'єра працівників освітніх організацій: гендерні аспекти / за ред. С.Д. Максименка, Л.М. Карамушки, Т.В.Зайчикової. Київ, 2006. С.365

Мазуренок Надія Іванівна,
*старший викладач кафедри іноземних мов,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія*

РЕАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ЗАСАД ГУМАННОЇ ПЕДАГОГІКИ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Освіта сьогодення характеризується відходом від тоталітарної уніфікації і стандартизації педагогічного процесу, інтенсивним переосмисленням цінностей, пошуками нового в теорії та практиці навчання і виховання підростаючого покоління. Актуальним стає питання гуманізації освіти в умовах широкого застосування сучасних технічних засобів в освітньому процесі; великої кількості інформації, яку повинен опанувати студент; розширення кола фахових предметів; підвищення ролі самостійної роботи студента; впровадження інноваційних технологій тощо. На думку С. Сисоєвої, саме використання інноваційних педагогічних технологій в освіті має «забезпечувати особистісний і професійний розвиток особистості, її професійну та соціальну мобільність, конкурентоспроможність на ринку праці, адаптаційну гнучкість» [6, с.45].

Значний потенціал у цьому контексті мають заняття з іноземної мови, де широко використовуються інтерактивні технології навчання, які побудовані на міжособистісній взаємодії. З англійської «інтерактив» означає: «inter» – поміж, серед, взаємо; «act» – діяти. Тобто, «інтерактивний» – здатний до взаємодії, діалогу, взаємодіючий [5, с.3].

На заняттях іноземної мови інтерактивне навчання реалізується за допомогою методів, основними з яких, на думку О. Вербицької, є: самостійна робота, проблемні та творчі завдання, аналіз конкретних ситуацій, «сократівський метод» навчання, інтелектуальна розминка, «метод проектів», дидактичні ігри тощо. Вони сприяють формуванню у студентів умінь думати, розуміти суть речей, осмислювати ідеї, шукати потрібну інформацію, трактувати її та застосовувати в конкретних умовах, формувати й відстоювати особисту думку, поважаючи інших [1].

На основі аналізу наукової літератури можна виділити такі підходи до класифікації інтеракцій: до них відносяться навчальні заняття або їх фрагменти, під час яких відбувається діалог та взаємодія між педагогом та здобувачами освіти, безпосередньо між студентами (коментування, бесіда, обговорення, опитування, взаємоперевірка, конкурс, диспут, мозковий штурм, інсценування

та ін.); інтеракції визначаються як ділові (дидактичні) ігри; інтеракції ототожнюються з уроками (або етапом уроку) так званої нестандартної форми (урок-диспут, урок-суд, урок-соціодрама, урок-КВК, урок-мандрівка, інсценування тощо). В. Мельник виокремлює превентивні інтеракції (тренінг, консультації та ін.), імітаційні інтеракції (інсценування, ділові ігри, диспут та ін.), неімітаційні інтеракції (проблемна лекція, конференція, «мозковий штурм», практикум тощо) [4, с.12].

З метою якісної підготовки майбутніх учителів до реалізації завдань гуманної педагогіки на заняттях іноземної мови доцільно використовувати проектні технології, які забезпечують досягнення дидактичної мети через детальну розробку проблеми. В їх основі лежить метод проекту, який виник на початку ХХ ст. в США. Його пов'язують з ідеями гуманістичного напрямку в освіті, висунутими американським філософом і педагогом Дж.Дьюї, а також його учнем В. Килпатріком. У процесі історичного розвитку метод проектів зазнав певної еволюції.

На сучасному етапі він є інтегрованим компонентом досить розвиненої і структурованої системи освіти. «Все, що я пізнаю, я знаю, навіщо це мені потрібно, де і як я можу ці знання застосувати» – основна теза сучасного розуміння методу проектів [3, с.28]. Проекти можна класифікувати так: за видом діяльності: дослідницькі, пошукові, творчі, рольові, інформаційні; за характером контактів: внутрішні, регіональні, міжнародні; за кількістю учасників: особисті, парні та групові; за тривалістю проведення: короткодючі (розробляються протягом кількох уроків), середньої тривалості (від тижня до місяця), довготривалі (кілька місяців). Робота над проектом складається з кількох етапів: перший – організаційний, коли учні, студенти розподіляються на групи за інтересами або за проблемами, які вони повинні розв'язати, визначаються завдання кожної групи і план подальшої роботи; другий – планування роботи, де учасники аналізують проблему, формулюють гіпотезу; третій – дослідницько-пошуковий, коли обговорюються методи перевірки гіпотези, можливі джерела інформації, шукається матеріал за конкретними напрямками; четвертий – спілкування іноземною мовою, презентація проекту. На цьому етапі учасники демонструють результати своєї роботи: альбом, бортжурнал «подорожей», комп'ютерну газету тощо [7].

Сучасне заняття іноземної мови, особливо в умовах дистанційного навчання, важко уявити без використання інформаційно-комунікаційних технологій. Зробити вивчення іноземної мови цікавим – означає дібрати і вміло використати ті дані, які вражають своєю новизною, незвичайністю. Невичерпними джерелами додаткової інформації є Інтернет. Його використання дає можливість спілкування з безпосередніми носіями мови, яке здійснюється шляхом листування електронною поштою з ровесниками з інших країн; прослуховування аудіо- та відеозаписів іноземною мовою з різних тем. Студенти вчаться досліджувати, логічно і чітко висловлювати свої думки у письмовому вигляді, надсилати й отримувати велику кількість текстової,

цифрової і графічної інформації, аналізувати її і використовувати у процесі спілкування.

Таким чином, використання інноваційних педагогічних технологій сприяє зміні моделі поведінки між викладачами та здобувачами освіти, допомагає формувати комунікативну компетентність, розвивати їхні творчі здібності і є важливою умовою підготовки майбутніх учителів до здійснення професійної діяльності на засадах гуманної педагогіки.

Список використаних джерел та літератури

1. Вербицька О. Інтерактивні методи навчання предметів гуманітарного циклу. *Початкова школа*. 2007. № 6. С.25–27.
2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посібник. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.
3. Intel® Навчання для майбутнього. К.: Видавництво «Нора-прінт», 2006. 342с.
4. Мельник В.В. Інтерація в освітньому процесі: технологія організації: науково-методичний посібник. Хмельницький, 2003. 38 с.
5. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. К.: Абрис, 2002. 135 с.
6. Сисоєва С.О. Творчий розвиток особистості в процесі неперервної професійної освіти. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. Зб. нах. пр.// За ред. І.А. Зязюна та Н.Г. Ничкало. У 2 ч. Ч.1. К., 2001. С. 45–53.
7. Ходос Б. Метод проектів як один з прийомів активізації пізнавальної діяльності учнів у викладанні іноземної мови. *Рідна школа*. 2005. №5. С.79–80.

Мармаза Олександра Іванівна,
кандидат педагогічних наук, професор,
професор кафедри наукових основ управління
Харківського національного педагогічного університету
імені Г.С.Сковороди

ГУМАНІСТИЧНІ ЗАСАДИ РОБОТИ КЕРІВНИКА З ПЕДАГОГІЧНИМ ПЕРСОНАЛОМ

Професійна діяльність керівника закладу освіти відбувається в умовах складних процесів формування суспільства та розвитку усіх інституцій на демократичних та гуманістичних засадах. Людина у такому суспільстві визнається найвищою цінністю, стає метою, а не засобом діяльності. Це зумовлює підвищення ролі психолого-педагогічних наук під час професійної підготовки майбутнього керівника, збільшує значення набутих знань та умінь ефективних комунікацій в системі «керівник – персонал» під час подальшої управлінської діяльності.

Стало очевидним, що покоління фахівців, які виростили в умовах цінностей та можливостей пострадянського періоду, вже не хоче підкорятися стереотипам авторитарного керівництва. Це покоління прагне здобути якісну освіту, знайти високооплачувану роботу, отримувати задоволення від неї та вести збалансований спосіб життя. Молоді педагоги не дуже тримаються за робоче місце у конкретному закладі. Їх не задовольняє механічне виконання немотивованих наказів та розпоряджень. Вони хочуть, щоб керівник був, перш за все, наставником; він повинен допомагати, підтримувати і просувати їх кар'єру [3].

Щоб управляти такими кадрами та за їх допомогою забезпечувати виконання складних завдань, які стоять перед закладом освіти, керівникові належить самому відповідати духові часу. Йдеться, насамперед, про наявність у сучасного керівника таких навичок, як уміння мотивувати колектив, створювати умови для розвитку персоналу, здатність впевнено вести його до успіху. З огляду на це, актуальності набувають гуманістичні підходи до управління. Керівник повинен навчитись реалізовувати ідеї партисипації, співуправління, лідерства, коучингу.

Партисипативне управління ґрунтується на довірі до колективу. Довіра розвиває у підлеглих почуття відповідальності, сумлінності, спонукає до самовдосконалення, що в цілому сприяє ефективності їх праці. Довіряти співробітникам, у свою чергу, здатна людина врівноважена, зріла та сформована як особистість. Такий керівник не тільки уміє чітко формулювати цілі та завдання діяльності підлеглих, а й здатен визнавати свої помилки, прорахунки, сумніви, поразки. Концепція партисипативного управління, яка заснована на розширенні повноважень та участі персоналу у прийнятті дієвих рішень з питань, важливих для діяльності організації і самих працівників, надає педагогам можливість розділити відповідальність, ризики і успіх разом з керівником. Участь персоналу в управлінні доцільно розглядати як спосіб мотивації; більш повне використання потенціалу; інструмент зниження плинності кадрів [2].

Партисипативне управління заохочує керівника діяти з позиції фасилітатора: він не змушує та повчає педагогів, а мотивує та спрямовує колектив у необхідне творче русло. Такий підхід реалізуються через: знання особливостей колективу та педагогів; вміння організувати спільну роботу в колективі; залучення колективу до планово-прогностичної діяльності; довіру колективу; лідерські позиції керівника в колективі; вміння встановити партнерські стосунки та розвивати навички взаємодії; чітке усвідомлення цілей та бажаних результатів діяльності колективу; збереження ентузіазму, почуття гумору, інтуїтивного відчуття, щирого ставлення до людей на усіх етапах сумісної діяльності; вміння заохочувати та морально підтримувати навіть незначні успіхи персоналу [1].

Отже, партисипативне управління дозволяє педагогам обговорювати та спільно шукати шляхи вирішення проблем закладу освіти. Такий підхід спрямований на розвиток творчої активності персоналу, а відтак візитівкою

закладу стає креативність та інноваційність. Концепція партисипативного управління максимально нівелює прояви опору рішенням та інноваціям. Об'єднання педагогів навколо керівника у такий спосіб сприятливо позначається на соціально-психологічному кліматі колективу, дозволяє сформувати корпоративний дух та систему цінностей освітньої організації.

Водночас зазначимо, що лідерство керівника виступає ключовою умовою, без якої конструктивні перетворення та якісні результати діяльності не можливі. Лідерство тут не замінити ні контролем, ні покараннями, ні заохоченнями. Колектив без лідера як корабель без капітану чи оркестр без диригента. Лідерство керівника забезпечує покращення міжособистісних стосунків, прояв здібностей працівників, розвиток активності, формування відповідальності та самостійності членів колективу, перетворення незрозумілих ідей на чіткі цілі.

Культура спілкування, яка є суттєвим компонентом професійної компетентності фахівця, завжди виступала важливою професійною рисою керівника, оскільки для нього спілкування – один із основних засобів реалізації професійних завдань. Лише керівник із високим рівнем культури ділового спілкування здатний грамотно, правильно, переконливо виражати власні погляди; налагоджувати сприятливі взаємини з педагогами, учнями, батьками, представниками громадськості; творчо і продуктивно вирішувати різноманітні проблеми та конфлікти; сприяти формуванню позитивного соціально-психологічного мікроклімату та гармонізації міжособистісних взаємин у педагогічному колективі. Володіння культурою ділового спілкування свідчить про розкриття морально-духовного та інтелектуального потенціалу особистості.

Лідерство керівника та культура управлінського спілкування є засадчими елементами коучингу, який у сучасному менеджменті розглядають як новий стиль управління в організації. Він передбачає особливі взаємини між керівниками і підлеглими. Загальну основу коучингу можна описати декількома складовими: партнерство, розкриття потенціалу, результат.

На практиці сучасний стиль керівництва з використанням ідей коучингу має відповідати певним вимогам, провідними з яких є такі: обґрунтований розподіл повноважень і відповідальності між окремими ланками і працівниками апарату управління, у тому числі й між заступниками керівника; своєчасне інформування членів колективу про потребу та критерії прийняття рішення з того чи іншого питання, а також всебічне залучення їх до підготовки та реалізації важливих рішень; доручення виконання конкретних завдань працівникам з урахуванням їх здібностей, навичок та знань; уважне ставлення до пропозицій, прохань персоналу; згуртування колективу, підкріплення існуючих між його членами ділових відносин позитивними неформальними зв'язками; створення у колективі нетерпимого ставлення до порушників дисципліни і намагань приховати недоліки у роботі, виховання у людях добросовісності та принциповості; виявлення волі та настирливості з метою своєчасного і якісного виконання завдань [1].

Отже, ефективність діяльності сучасного керівника, досягнення високих якісних показників закладу освіти в цілому значною мірою залежить від рівня організації роботи з педагогічним персоналом на засадах демократії та гуманізму.

Список використаних джерел та літератури

1. Мармаза О. І. Інновації в менеджменті освіти : монографія. Харків : Вид. група «Основа», 2019. 128 с.
2. Мармаза О. І., Козлов Д. О. Інновації в управлінні закладом освіти у контексті гуманістичного підходу. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка. 2019. № 4 (88). С. 289-299.
3. Мармаза О. І. Особливості та пріоритети управлінської діяльності за умов реформування освіти. *Завуч*. 2018. № 15 -16 (231-232). С. 17-20.

Маслай Світлана Юріївна,
музичний керівник
Хмельницького ДНЗ № 34 «Тополька»

ВИКОРИСТАННЯ МУЗИЧНИХ ІГОР ДЛЯ РОЗВИТКУ МУЗИКАЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У теорії педагогіки мистецтва розвиток музикальності дітей дошкільного віку посідає вагомим місце та є одним з головних завдань музичної освіти. Розвинена музикальність дозволяє особистості вільно орієнтуватися у сфері музичного мистецтва, адекватно сприймати та розуміти музику, багатогранно наповнювати власне життя естетичним забарвленням.

У зарубіжній науці музикальність дуже часто розглядають як синонім музичних здібностей (Г. Ревеш, С. Надель) або їх сукупність (Ю. Майноринг, К. Ламп, Н. Кей, Г. Кеніг та ін.). У вітчизняній психології музикальність вивчають у ракурсі індивідуально-психологічної характеристики особистості у результаті поєднання здібностей (В. Анісімов, Н. Ветлугіна, Є. Голубева, С. Науменко та ін.).

Музикальність як своєрідне вміння орієнтуватися в музичних явищах відзначається багатоскладовістю та комплексністю.

Здійснюючи аналіз багатьох мистецтвознавчих праць, Н. Ветлугіна визначає музикальність як «комплекс властивостей особистості, який виник і розвивається в процесі зародження, створення та освоєння музичного мистецтва» [1, с. 98].

Будучи детермінованою суспільно-історичною практикою та всіма видами музичної діяльності, музикальність характеризується єдністю біологічних і соціальних елементів особистості. Адже саме від поєднання спеціальних здібностей та особливостей суб'єкта як цілісної особистості залежить якість музикальності.

Т. Науменко зазначає, що основними компонентами музикальності в дошкільному віці є: музичний слух, почуття ритму, музичне мислення, музична пам'ять. Кожний з цих компонентів має складну структуру, а розвиток здібностей іде від простого до складного. Рівень розвитку певної музичної здібності залежить переважно від віку дитини та спрямованості навчання [3].

Музична гра є одним із засобів музичною розвитку дітей. Вона є природною формою їх розвитку, ефективним засобом залучення до самостійної музично-творчої діяльності та пізнавальної і творчої активності. Досвід роботи підтверджує, що використання музичних ігор у роботі з дошкільниками допомагає їм краще зрозуміти і відчувати звуковисотність, динамічну палітру, розвиває почуття ритму, тембровий слух, сприяє кращому запам'ятовуванню навчального матеріалу, оволодінню необхідними навичками в різних видах музичної діяльності. Ми рекомендуємо використовувати для розвитку музикальності такі музичні ігри:

1. Мовні ігри, які поділяються на ігри з буквами та звуками, ігри з іменами, ігри зі скоромовками.

2. Вправи на рух, які поділяються на вправи на засвоєння простору, вправи на копіювання, театралізовані рухи.

3. Ритмічні ігри, які поділяються на ритмічні ігри з предметами та колові ритмічні ігри [4].

Використовувати музичні ігри потрібно вже з другої молодшої групи. Вони мають бути простими, доступними й цікавими. Найлегше діти молодшого дошкільного віку сприймають звуковисотні співвідношення, бо їх музична діяльність в основному пов'язана з вокальним репертуаром, виконанням мелодій пісень. Зручно починати роботу з проведення музичних вправ на розрізнення висоти звуків, використовуючи матеріал М. Метлова (музичні драбинки), Н. Ветлугіної («На чому граю?», «Який дзвіночок звучить?», «Хто кричить?», «Птахи і пташенята») [5].

У ході подальших занять дітям слід пояснити, що на фортепіанній клавіатурі у вигляді довгої драбинки розташовуються звуки низькі, середні та високі. Ці ігрові вправи проводяться як на заняттях (перед співом), так і в години, відведені для самостійної діяльності. При цьому педагог використовує жестикауляцію (низькі звуки – рука на рівні пояса, середні – на рівні грудей, високі – голови), імітаційні рухи, набори карток, іграшки. Діти молодшого дошкільного віку, незважаючи на оснащення ігрової зони настільно-друкованим музично-дидактичним матеріалом, озвученими й не озвученими іграшками та «нотними зошитами», самостійно музично-дидактичних вправ і дій не проводять [5].

Весь вищезгаданий матеріал використовується в ігрових ситуаціях або при розгорнутій рольовій грі в сім'ю, дитячий садок тощо.

З дітьми середньої групи послідовно проводяться всі види ігор, включаючи музично-дидактичні вправи, завдання та самостійні дії з музично-дидактичним ігровим матеріалом (музичними годинниками, музичною скринькою, музичної зошитом, неозвученими інструментами тощо). Наявність певного музичного

досвіду дозволяє малюкам бути досить активними в практичній діяльності, самостійно використовувати вміння, отримані на заняттях і в повсякденному житті. Діти слухають музику зацікавлено, жваво і невимушено відгукуються на ігрову форму заняття.

У старшій групі діти можуть самостійно вправлятися в музично-дидактичних діях, самостійно проводити їх один з одним. З певною групою дітей можна проводити музично-дидактичні ігри першого та третього видів, складати їх, пояснювати послідовність ігрових дій, формулювати правила гри, підбирати необхідні посібники. Виняток становлять діти легко збудливі, неврівноважені, з ослабленою увагою, які довго не відвідували садок через хворобу й внаслідок цього не володіють необхідними до їхнього віку вміннями і навичками. Найбільш обдаровані, наділені швидкою реакцією діти шестирічного віку можуть проводити самостійно й ігри другого виду [5].

Однак, захоплюючись роллю педагога, вони часто не можуть охопити своєю увагою дії всього колективу, допускають паузи в ході проведення гри [2, с. 173].

Отже, багаторічний досвід роботи з дошкільниками з музичного виховання переконує нас в тому, що будь-яка музична гра, методично правильно проведена, відіграє важливу роль у розвитку музичних здібностей дитини. Вміле її застосування в навчально-виховному процесі ЗДО є одним із ефективних шляхів вирішення питань музичного виховання взагалі.

Список використаних джерел та літератури

1. Ветлугіна Н. Музичний розвиток дитини. Київ: «Музична Україна», 1978. 255 с.
2. Зими́на А. Н. Основы музыкального воспитания и развития детей младшего возраста: учеб. для студ. высш. учеб. заведений. Москва: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2000. 304 с.
3. Науменко Т. І. Музика діагностує. *Дитячий садок*. 2002. № 12 (1 5 6). С. 2–6.
4. Рокитянська Т.А. Виховання звуком. Музичні заняття від 3 до 9 років. Москва: Вид-во «Національна освіта», 2015. 176 с.
5. Теорія та методика музичного виховання дітей дошкільного віку : навч. посіб. / укл. С. І. Матвієнко. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 297 с.

Мачинська Наталія Ігорівна,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувачка кафедри початкової та дошкільної освіти
Львівського національного університету імені Івана Франка

ПРОФЕСІЙНЕ ВИГОРАННЯ: ПОНЯТТЯ, СИМПТОМИ ТА ДЕТЕРМІНАНТИ ВИНИКНЕННЯ

Емоційна напруженість професійної діяльності вчителя (вихователя), нестандартність педагогічних ситуацій, відповідальність і складність професійно-педагогічної діяльності збільшує ризик розвитку синдрому «емоційного вигорання». Разом з тим недостатньо уваги звертається на діючі ефективні психолого-педагогічні та медичні технології, спрямовані на збереження здоров'я педагога, що знижують ризик формування синдрому «емоційного вигорання» і появи кризи професії в цілому.

Проблема психологічного здоров'я особистості, що живе в нестабільному мінливому світі, у складних, екстремальних соціоекологічних умовах, набула особливої актуальності на початку ХХІ століття.

Підвищений інтерес до людини як до суб'єкта праці звернув увагу дослідників на зміни, які відбуваються з особистістю в процесі виконання професійної діяльності. Увага дослідників зосереджена на такому явищі як професійне вигорання. У вітчизняній літературі поняття «професійне вигорання» з'явилося порівняно недавно, хоча за кордоном цей феномен виявлено та активно досліджується вже чверть століття (Маслач, Джонс, Фрейденбергер та ін.).

Термін «синдром вигорання» походить від грецьк. syndrome – «поєднання» та англ. burn-out – «припинення горіння». Його автор, американський психіатр Г. Фрейденбергер (H. J. Freudenberger), використав поняття вигорання для опису поступового емоційного виснаження, втрати мотивації і зниження прихильності серед волонтерів громадської клініки Святого Марка (St. Mark's Free Clinic) у Іст-Віллідж, Нью-Йорк (New York's East Village), які він спостерігав як психіатр-консультант [2].

Дослідник зауважив, що цей процес протікав близько року та супроводжувався низкою фізичних і психічних симптомів: головний біль, кишкові розлади, безсоння, втома, виснаження, дратівливість, гнів та ін. Вибір цього терміна Г. Фрейденбергер пояснив через аналогію, що «люди, як будівлі, іноді вигорають». Під тиском складних ситуацій, якими насичене наше життя, внутрішні ресурси людей виснажуються, ніби випалюються вогнем, залишаючи велику порожнечу всередині, хоча зовнішня оболонка може залишатися більш-менш незмінною. Він описує вигорання як «демона, який корениться у суспільстві та часі, в якому ми живемо, у нашій постійній боротьбі за наповнення сенсом власного життя». Г. Фрейденбергер наголошує, що

вигорання – «це не той стан, який краще ігнорувати. І це не ганьба. Навпаки, це – проблема, народжена хорошими намірами» [2].

Виокремлюють декілька моделей вигорання. Найпоширеніша з них – трифакторна, запропонована у 1986 році К. Маслач і С. Джексон (S. E. Jackson), яка розглядає вигорання як тривимірний конструкт, що включає емоційне виснаження, деперсоналізацію та редукцію особистих досягнень. Більшість пізніше розроблених моделей вигорання створювалися шляхом об'єднання компонентів чи усунення одного з них із моделі, запропонованої К. Маслач.

Емоційне виснаження розглядається як основна складова вигорання. Воно викликане міжособистісними потребами, стосується виснаження або спустошення емоційних ресурсів і виявляється в зниженому емоційному фоні, байдужості або емоційному перенасиченні.

Для деперсоналізації характерна деформація відносин з іншими людьми, що виявляється у негативізмі, нелюдському, цинічному ставленні до тих, кому надаються послуги (клієнтів, пацієнтів, учнів та ін.), а не до власної персони.

Редукція особистих досягнень – тенденція до негативного оцінювання власної роботи з тими, кому надаються послуги. Ю. П. Жогно (2009) тлумачить цю складову як певну самодискваліфікацію фахівця. Редукція особистих досягнень може виявлятися або в тенденції негативно оцінювати себе, занижувати свої професійні досягнення й успіхи, негативізмі до службових досягнень і можливостей, або в применшенні власної гідності, обмеженні своїх можливостей, обов'язків щодо інших [1].

Професійне становлення – це не лише прогресивний розвиток, не лише надбання, а й втрати. Адже професійна діяльність уже на стадії її засвоєння, а надалі й під час її виконання, призводить до руйнування, деформації особистого профілю фахівця. З огляду на те, що виконання конкретних – здебільшого повторюваних – видів роботи не потребує різноманітних якостей і здібностей, у педагогічній особистості поступово формуються професійні стереотипи. Негативне й те, що вагома частка потенційних можливостей особистості лишаються невикористаними та неапробованими. А деякі професійно значущі якості з часом перетворюються на професійно небажані. Наслідком цього є професійна деформація.

У випадку, коли серед співробітників не спостерігається проявів професійної деформації, але їх виникнення в принципі можливо, провідним напрямом роботи є профілактика, тобто формування у співробітників правильного ставлення до явища професійної деформації, навчання їх прийомам самодіагностики і самопрофілактики деформації (емоційно-психологічна саморегуляція тощо), проведення загальних заходів з діагностики проявів професійної деформації серед співробітників. Саме від здоров'я педагога багато в чому залежить і психологічне здоров'я його учнів, студентів, вихованців. Дія численних емоціогенних чинників викликає у вчителів наростаюче почуття незадоволення, погіршення самопочуття та настрою, накопичення втоми. Ці фізіологічні показники характеризують напруженість роботи, що призводить до професійних криз, стресів, виснаження і вигорання.

Ми виходимо з тлумачення професійного вигорання як стану, що характеризується поступовою втратою життєвого тону під впливом пролонгованого стресу в професійній діяльності та виявляється у симптомах хронічної втоми, загальному виснаженні, деперсоналізації та редукції професійних досягнень.

Список використаних джерел та літератури

1. Практикум по психологии менеджмента и профессиональной деятельности / Под ред. Г.С. Никифорова, М.А. Дмитриевой, В.М. Снеткова. СПб.; Речь, 2001. С. 276-282.

2. Freudenberger H. J. Staff burn-out / H. J. Freudenberger // Journal of Social Issues. 1974. Vol. 30. P. 159-165.

Машкіна Людмила Андріївна,
*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної педагогіки, психології та фахових методик
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії*

ДОБРОБУТ ДИТИНИ У СІМ'Ї ЯК ОСНОВА ПРАВИЛЬНО СФОРМОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Психологічне вивчення формування й розвитку особистості є неможливим без урахування конкретних умов життєдіяльності людини, того реального життєвого контексту, в якому здійснюється розвиток особистості дитини. Справді, наукове розуміння особистості досягається лише тоді, коли вона розглядається не ізольовано, а в цілісності її соціальних зв'язків і міжособистісних комунікацій [4].

Відомо, що формування особистості значною мірою відбувається під впливом сім'ї; цей факт не викликає сумнівів, однак механізми цього формування ще поки остаточно не з'ясовані. З перших днів життя дитини соціальне середовище постає перед нею як система сімейної взаємодії. Батьки дитини є спочатку єдиними носіями соціальних стосунків і єдиною опосередкованою ланкою, яка пов'язує дитину зі світом. Це – складний вузол людських взаємин, що реалізуються в системі сімейної взаємодії й спілкування, сім'я, саме в такому значенні, є найважливішим фактором повсякденного існування й розвитку особистості.

У дослідницьких поясненнях впливу сім'ї на розвиток особистості дитини можна виділити два загальних напрями: особливості особистості дитини розглядаються як результат сімейних впливів; доводиться, що дитина сама визначає своє місце в контексті сімейних впливів.

Перший напрям створює зв'язок між певними впливами й особистісними характеристиками дітей, «об'єктами» впливу. У рамках цієї орієнтації

накопичена велика кількість емпіричних досліджень. Значна частина їх стосується зв'язку особливостей ставлення батьків до дитини.

Дослідження психологічного механізму становлення гуманістичної спрямованості дитини в умовах сімейного виховання довело, що емоційний і соціальний розвиток дитини випробовує вплив не тільки взаємин батьки-діти, а й інших факторів: загального морально-психологічного клімату в сім'ї, співвідношення батьківських позицій батька й матері, взаємин дитини з іншими членами сім'ї. Велике значення у цьому процесі набувають особистісні якості батьків, їхні соціальні установки у спілкуванні з іншими людьми поза сім'єю. Ідентифікація дитини з батьками на основі сталого емоційного зв'язку припускає засвоєння дитиною і цих особистісних рис батьків [1]

На формування турботливого ставлення до батьків, ставлення до сім'ї, до будинку як до чогось вартісного тісним образом впливає задоволеність дитини тим становищем, що вона займає у сімейному колективі, увага до неї, до її інтересів, смаків, особливостей характеру, кола спілкування, уміння й бажання бачити в дитині особистість, що потребує уваги, пестощів, турботи.

Особистісні очікування пов'язані з такими факторами, як тісний зв'язок емоційних контактів близьких дорослих з дитиною та їх оцінне ставлення до неї [3].

Вплив сім'ї на формування адекватної самооцінки обумовлює ту або іншу поведінку дитини в колективі [2].

У другому напрямі наголошується на тому, що у стосунках «батьки – дитина» варто враховувати активну позицію самої дитини. У рамках цієї орієнтації заслуговують на увагу роботи психоаналітичного напрямку, що враховують активність дитини у контексті сімейних стосунків, які використовують для цього термін «ідентифікація», уведений З. Фрейдом. Явище ідентифікації вивчається в аспекті формування особистості як процес внутрішньої динаміки сил, які спонукають дитину до формування власного «Я» за схожістю до батьків, а також, як результат цього процесу.

У контексті даної проблематики варто згадати теорію атрибуції Дж. Роттера, що займається особистістю та її соціальними характеристиками. Одне з відгалужень цієї теорії приділяє особливу увагу постійній характеристиці суб'єкта так званого «локусу контролю» (Locus of control) з оцінками екстернальності-інтернальності.

У дослідженнях, що пов'язані з впливом сімейного виховання на формування особистості дитини, стосункам «батьки – діти» надається провідна роль у забезпеченні психічного здоров'я дітей, розвитку їхніх особистісних якостей, соціальної адаптації в шкільному колективі, засвоєння моральних норм, розвитку емпатії, емоційної чуйності [3].

У психологічних дослідженнях, присвячених вивченню ролі сімейного виховання у загальному психічному й особистісному розвитку дитини, показано значний вплив сімейного виховання на формування, передусім, особливостей емоційної сфери дітей і афективних проявів у соціальній поведінці. Емоційне ставлення батьків до дитини, особливості контролю,

способи пред'явлення моральних норм у спілкуванні з дитиною, організація спільної діяльності з нею, оцінювання вчинків дитини, стиль виховання у цілому виступають чинниками, що визначають психологічні механізми такого впливу. Дослідниками проблем розвитку спілкування дітей з однолітками підкреслюється, що зрозуміти своєрідність спілкування дітей, виявити його якісні особливості й механізми розвитку можна тільки в контексті спілкування з дорослими.

Джерелом зародження у дитини емоційно-позитивних ставлень до членів сім'ї є спільна домашня діяльність, що будується на засадах дружньої взаємодопомоги.

На просоціальну поведінку дитини впливає альтруїстична поведінка батьків стосовно своїх дітей та інших людей. Діти з альтруїстичною спрямованістю переймають стиль поведінки батьків, які ставляться з емпатією і співчуттям до нещастя інших. Альтруїзм реальної поведінки на відміну від «вербальної» виховується в актуальних життєвих ситуаціях спілкування, а не тільки під дією слів. Причому максимальний вплив альтруїстичної установки вихователя виявляється у тому випадку, коли між ним і дитиною встановлюються теплі, дружні стосунки. Тепла, любляча атмосфера, загальне благополуччя у родині допомагають батькам, навіть мимоволі, навчити дитину найбільш адаптивним паттернам поведінки, що проявляється в успішності її спілкування з однолітками й у її соціальній компетентності.

Ставлення батьків до дітей, що відрізняється теплотою, розумінням, доброзичливістю, значним об'ємом спілкування, повагою їхньої незалежності й урахуванням думки дітей, сприяє формуванню високого рівня соціалізації, що включає володіння корисними навичками, формуванню високого ступеня незалежності, зрілості, упевненості в собі, активності, стриманості, допитливості, дружелюбності й уміння орієнтуватися в соціумі.

Здатність дитини до встановлення міцних емоційних зв'язків як із близькими, так і з іншими людьми, а також уміння адекватно виражати свої емоції розвивається в атмосфері щирої батьківської любові, доброти, взаємного розуміння, визнання прав дитини.

Відзначено, що у сім'ях, у яких доброзичливе ставлення до дитини поєднується з турботою про інших членів родини, дитина навчається враховувати інтереси й потреби близьких людей, вникати в їхній емоційний стан. У сім'ях делінквентних дітей переважними типами виховання виступають гіперопіка з боку батьків, або повна байдужість батьків до дитини, зокрема – при жорстокому, агресивному ставленні до неї.

У повсякденній свідомості поняття «любов» дуже складно визначити. Однак дитині не потрібні неземні почуття, їй потрібно щось цілком зрозуміле, конкретне: повсякденне відношення, що дозволяє їй зростати, почувавши себе потрібною і важливою для батьків. І ще дитині надто важливо зростати у відчутті безпеки [4].

Батьківська любов – двостороннє ставлення, і її не можна оцінити з одного погляду. Це завжди два учасники – батьки й дитина, яких зв'язують

взаєморозуміння, взаємоповага й взаємосимпатія. Батьківська любов припускає не тільки турботу про дітей і увагу до них, а й вимогливість, критичність, робить великий позитивний вплив на формування особистості дитини, допомагає їй зрозуміти цінність власного «Я», усвідомити свої достоїнства й недоліки, сформувати адекватну самооцінку. Однак у деяких родинах батьківська любов і прив'язаність до дітей надмірно розростаються, витісняючи інші форми взаємин між батьками й дітьми, що знаходить своє вираження в зниженні критичності й вимогливості батьків стосовно дітей.

Отже, батьківське ставлення, обумовлене як цілісна система різноманітних почуттів стосовно дитини, поведінкових стереотипів, що практикуються у спілкуванні з нею, особливостей сприйняття й розуміння характеру дитини і її вчинків по суті — є одним з найважливіших чинників впливу сімейного виховання на формування особистості дитини, а всі описані як позитивні, так і негативні сторони сімейного впливу, стикаючись одна з одною, утворюють певні стилі виховання.

Список використаних джерел та літератури

1. Алексеєнко Т. Ф. Умови позитивної соціалізації дитини у сім'ї. *Діти – батьки – сім'я*. 2005. Вип. 3. С. 4-9.
2. Дворук О. І. Процес виховання очима дитини. *Педагогіка та конкретні методики*. Черкаси: «Родзинка», 2006. С. 109.
3. Петрановська Л. Таємна опора : емоційний зв'язок у житті дитини. Харків: Віват, 2019. 224 с.
4. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: підручник. Київ : Академвидав, 2015. 456 с.

Мельник Юлія Вадимівна,
*вихователь Кам'янець-Подільського
дошкільного навчального закладу (ясла – садочок) загального розвитку*

ЗАКЛАД ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА СІМ'Я – ВЕКТОРИ ВЗАЄМОДІЇ

Сім'я – перший і найважливіший соціальний інститут виховання. Для того, щоб сім'я успішно виконала свої виховні завдання, необхідно, щоб батьки знали основні педагогічні вимоги і необхідні умови сімейного виховання. Співпраця вихователів з батьками забезпечує створення єдиного виховного середовища, атмосфери довіри, взаєморозуміння, підтримки.

Афективна насиченість спілкування між членами сім'ї, переважання позитивних та негативних емоцій істотно відбивається на самопочутті дитини, її світосприйманні та усвідомленні образу близьких дорослих. Від атмосфери в сім'ї, від морального обличчя батьків великою мірою залежить спрямованість активності дитини. С. Тищенко стверджує, що під впливом "теплого" сімейного клімату у дітей формується висока сприйнятливність до виховних впливів

дорослих. «Діти, які виховуються в сім'ях з таким кліматом, добре контактують з однолітками, виявляють доброзичливе ставлення до них, правильно реагують на вимоги вихователів у дитячому садку. І навпаки, у поведінці дітей, які виховуються в так званих «неблагополучних» сім'ях, переважають негативні емоції, упереджене, здебільшого недоброзичливе ставлення до оточення» [2, с. 10]. Вчені стверджують, що в дітей, які не отримують в сім'ї належного тепла і достатньої уваги, часто розвивається захисна форма поведінки, яка проявляється негативним ставленням до дорослих, неслухняністю, агресивністю. Т. Гаврилова відмічає, що галасливою грою, інколи певною жорстокістю такі діти намагаються привернути увагу оточення. [1, с. 52].

Проблеми, які виникають під час виховання гідного громадянина нашої країни, вирішуються знову ж у тісному контакті з батьками. Особливу роль у спільній роботі закладу дошкільної і сім'ї відіграють батьківські збори, комітети, анкетування батьків, бесіди з ними, відвідування дітей вдома, конкурси, круглі столи, вікторини [3, с. 15].

У роботі закладу дошкільної освіти з батьками істотне значення має спрямування педагогічної самоосвіти батьків, стимулювання прагнення і вміння поповнювати свої педагогічні знання [4, с. 35].

Дуже важливим напрямом взаємодії педагога з сім'єю є діагностика. Без використання психолого-педагогічної діагностики неможливо спланувати виховну діяльність у дитячому колективі, започаткувати роботу з колективом батьків. Будь – яка інформація, яку педагог отримує від батьків у результаті діагностики, може бути неоціненною у вихованні дітей. Результати діагностичного обстеження, якщо педагог його правильно використовує, можуть докорінно вплинути на характер спілкування дорослих і дітей в родині, змінити статус окремих членів сім'ї, стратегію їх поведінки щодо дитини.

Проведення діагностичних обстежень серед дітей та їхніх батьків накладає на педагога певні обов'язки:

- збереження конфіденційності та моральних обов'язків;
- не завжди отримані в ході діагностики дані мають об'єктивний характер.

Це означає, що отримані матеріали, які викликають найменший сумнів, потребують додаткової перевірки.

Будь-який діагностичний матеріал, що використовується у взаємодії з батьками, має бути складений таким чином, аби він був позбавлений некоректних запитань, фраз, звертань тощо, які могли б зачепити гідність людини.

Діагностика у взаємодії педагога з батьками вихованців може бути попередньою, оперативною і підсумковою. Проводячи обстеження, педагог має пам'ятати про аспекти цієї роботи і керуватися певними правилами:

1) якщо батьки поділилися з вами інформацією стосовно дитини, сімейної ситуації, характеру сімейного виховання, вона не повинна стати загальним надбанням;

2) діагностика проблеми передбачає корекційні дії педагога щодо проблеми, яка вивчається;

3) діагностичне обстеження повинне здійснюватись коректно і сприяти подальшому спілкуванню батьків з педагогом;

4) для детального вивчення проблеми одного дослідження недостатньо, необхідно залучити різні види діагностики, щоб отримати вірогідний матеріал.

Головним призначенням педагога є надання батькам психолого-педагогічної допомоги і підтримки у вирішенні проблемних ситуацій сімейного виховання. Педагогічна просвіта і підтримка з боку педагога дуже необхідні родині, якщо дитина виходить з – під контроль батьків, підпадає під вплив поганого оточення [4, с. 18].

Проаналізувавши вимоги батьків до закладу дошкільної освіти, можна спостерігати таку тенденцію: батьки опікуються фізичним та розумовим розвитком, але бачать тільки такі напрями, як вміння читати, лічити, писати. А завдання педагогів – показати їм іншу сторону розвитку дитини: витривалість, самостійність, працелюбність, відповідальність, людяність, креативність, образне сприймання світу.

Батьки налаштовані здебільшого на підготовку до навчання в школі, а не на життєву компетентність у цілому. Тому питання різнобічного розвитку і виховання особистості залишаються другорядними. Оптимальною формою взаємодії вихователів з батьками вважаємо діалог, який передбачає: об'єднання виховних зусиль закладу дошкільного закладу і сім'ї на користь дитині; уміння відстоювати свою точку зору та інтереси дитини; бачення індивідуальних особливостей своїх дітей та закономірностей психічного розвитку; подолання авторитаризму.

Список використаних джерел та літератури

1. Гаврилова Т. П. О воспитании нравственных чувств. Москва: Знание, 1984.
2. Тищенко С. П. Психологія виховного впливу сім'ї на дитину. Київ: Знання, 1982. 48 с.
3. Бишова Т. Робота з батьками. Київ: Шкільний світ, 2008. 128 с.
4. Косарева О. Партнерська взаємодія з дитиною. *Палітра педагога*. 2005. № 3,4. С. 35

Миринюк Надія Іванівна,

*старший викладач кафедри української мови та літератури
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії*

ОРГАНІЗАЦІЯ ГУРТКОВОЇ РОБОТИ ЗІ СТУДЕНТАМИ ЯК УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХ ТВОРЧОГО ДОБРОБУТУ

У «Концепції національного художнього виховання дітей...» зазначено, що «однією з граней національного змісту художнього виховання є системна робота з виявлення і виховання обдарованих дітей та молоді, створення оптимальних умов для їхнього подальшого творчого розвитку». Творчість –

атрибут повноцінного життя особистості. У ній важливу роль відіграють інтереси й мотиви, а позашкільна робота дає широкі можливості для формування інтересів і мотивів творчості. У позаурочний час студенти мають змогу зайнятися улюбленою справою, висловити свої оригінальні думки та ідеї, задовольнити власні прагнення і стимулювати себе до нових звершень царині літератури.

Після апробації цілої низки уроків з української літератури та мови, індивідуальних бесід зі студентами про умови й фактори розвитку здібностей людини, постійних спостережень за дітьми ми виділили обдарованих молодих юнаків і дівчат, визначили їхні зацікавлення, рівень начитаності, естетичні смаки, загальний культурний розвиток, активність, працездатність, особливості темпераменту й характеру... Треба відзначити, що типовим для цієї категорії студентів зазвичай є висока потреба нових вражень, необхідність самовдосконалюватися, жити яскраво, інтенсивно, цікаво. Такі талановиті особистості мають неабияке образне мислення, вони відкриті для спілкування.

Щоб підтримати творчих студентів, у Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії 20 років тому був створений гурток «Рідне слово». Емоційне самовираження, розвиток творчих здібностей, використання методів, якими обдаровані студенти не мали змоги користуватися в поурочний час, – така мета творчої співпраці студентів з педагогом у роботі нашого гуртка.

«Найважливішим засобом виховання підростаючого покоління є слово і краса, – говорив В.О.Сухомлинський. Саме ця незаперечна істина лежить в основі діяльності гуртка «Рідне слово» [4, с.1].

Заняття покликані не лише поглиблювати знання з теорії, історії рідної мови як феномена культури, а й формувати практичні вміння та навички, розвивати інтелектуальну, вольову, емоційну сферу особистості, удосконалювати її культуру, вміння спілкуватися тощо.

Як відомо, мислення починається із здивування, віднаходження, усвідомлення суперечності, парадоксу. За браком часу, внаслідок різного рівня підготовленості студентів, словесники практично не мають змоги часто використовувати на уроках проблемні й лінгвістичні завдання, дискусії тощо. Безперечно, характер виучуваного матеріалу, багатоплановість мети уроку також не дають великої можливості для цього. Тому саме на заняттях гуртка, до складу якого входять зацікавлені студенти, можна створити ситуацію пошуку, розв'язання проблеми.

Важливо сформувати в майбутніх вчителів уміння шукати аналогії, систематизовувати, класифікувати мовні явища, розвивати мислення, його гнучкість (здатність переходити від одного класу явищ до іншого, віддаленого за змістом). Треба навчити визначати специфічний аспект мовної проблеми, вчасно відмовитись від неправильної гіпотези, формувати критичність, образність мислення, пам'ять, навички самостійного здобуття знань.

Ураховуючи те, що ми повинні давати ґрунтовні, широкі знання з лінгвістики, обстоюємо принцип наукової поглибленості занять. Вважаємо за доцільне ознайомлення гуртківців із здобутками не лише українського, а й

світового мовознавства, розширення лінгвістичного кругозору, вивчення праць видатних філологів О.Потебні, А.Кримського, І.Огієнка, М.Максимовича, Є.Єрмоленко, О.Пономаріва та інших.

Велику роль відіграє усвідомлення студентами значення рідної мови для розвитку людини, зростаючої ролі лінгвістики. Використання елементів цікавої граматики, відомостей з лексики, фразеології, етимології, мов світу – все це також розвиває інтерес до позакласних заходів. Цьому ж сприяє і використання міжпредметного матеріалу, урізноманітнення видів робіт (змагання, ігри, загадки, шаради тощо).

Для того, щоб розвіяти поширений міф про те, що мова «суха» і «нецікава», ми включаємо до змісту занять лінгвістичного гуртка питання наукової теорії та гіпотези про походження мови (гіпотеза фонетичної значеннєвості, лінгвістичної відносності, гіпотези про утаємничений заповіт слов'янської азбуки Кирила та Мефодія; гіпотеза про давність мови праукраїнців та ін.).

Кілька занять присвячуємо матеріальній та духовній культурі українців. Розглядаємо проблему мови і міфології, мови фольклору; позначення у мові народних вірувань, обрядів, звичаїв, світогляду. Цікавлять студентів відомості про різновиди словесної магії, етимології слів.

Кілька занять присвячуємо проблемі формування навичок культури усного й писемного мовлення, знайомимося з основами ораторського мистецтва, вмінням вести полеміку, готувати доповідь, правилами мовленнєвого етикету (народні побажання, віншування, формули подяки та ін.). Дуже люблять гуртківці й літературно-мистецькі погостини, де зустрічаються з письменниками Хмельниччини. Професійні літератори слухають твори юних, аналізують їх, заохочують до творчої праці. Дуже важлива для студентів увага старших митців, своїх товаришів, які об'єктивно й доброзичливо висловлюють своє зауваження та поради. Від цього залежить, як буде взагалі дитина продовжувати віршувати, чи замкнеться в собі.

У позакласній роботі практикуємо проведення мовних вечорів, тематика яких може бути найрізноманітніша: «О мово вкраїнська!.. Хто любить її, той любить мою Україну», «Рідна мова – найбільший скарб нації», «Ну що б здавалося, слова...» (Т.Г.Шевченко), «Слово, моя ти єдина зброя...» (Леся Українка) та інші.

Такі вечори пвдбивають підсумки роботи гуртка. Головна роль у їх організації належить гуртківцям, які виступають на вечорах з цікавими повідомленнями, пропозиціями щодо планів на майбутнє.

Найчастіше мовний вечір проводиться як самостійний вид позакласної роботи, присвячується важливим лінгвістичним проблемам або знаменним датам.

Отже, гурток «Рідне слово» – важлива й ефективна форма позакласної роботи. Уміло й цікаво проведені позакласні заняття допомагають студентам заглибитися в історію походження та значення слів, вивчити питання виникнення мови, письма, збагнути розвиток словникового багатства нашої

мови, її фразеології; вони глибше пізнають закони мови, усвідомлюють розвиток української мови, повніше осмислюють художньо-зображальні засоби, привчаються працювати з доступною для них науково-популярною літературою з мовознавства, з різними типами словників, добирати потрібні матеріали з рекомендованих викладачем книг, вчать виготовляти наочності. На заняттях гуртка реалізується зв'язок теорії з практикою, студенти збагачують свій словник, розвивають навички правильного висловлення думки, глибше оволодівають мовними нормами, вдосконалюють навички самоосвіти. У позакласній роботі реалізується принцип індивідуального підходу до студентів, враховуються їх здібності, нахили.

Майбутні вчителі переконані, що набутий в гуртку інтелектуальний багаж згодиться їм у роботі з молодшими школярами. В анкетах студенти пишуть, що гурток «Рідне слово» приваблює їх самою атмосферою спілкування, безпосередністю, щирістю, взаєморозумінням, вчить їх людяності, пробуджує в серцях гарне, добре, виховує національну гідність і національну самосвідомість, сяє чистим вогником людської правди, вибудовує собори духовності [4, с.1].

Список використаних джерел та літератури

1. Коваленко В. Шкільна літературна студія для обдарованих. *Дивослово*. 2001. № 11. С. 61-62.
2. Потапенко О. Робота мовного гуртка. *Дивослово*. 1998. № 10. С. 47-48
3. Фільваркова О.І. Подільське гроно калинове (літературні зустрічі в студентському клубі «Діалог»). Хмельницький: Вид-во ХГПА, 2000. 56 с.

Модіна Ірина Володимирівна,
вчитель історії та правознавства, географії
Хмельницького ліцею № 15 імені Олександра Співачука

НЕРІВНІСТЬ ЯК ОСНОВНА ДИСПРОПОРЦІЯ В СУСПІЛЬСТВІ, ЩО БЕЗПОСЕРЕДНЬО ВІДОБРАЖАЄТЬСЯ У ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Сьогодні кожному суспільству притаманні соціальні нерівності. Вони стали невід'ємною частиною життя. Основами для соціальних нерівностей виступають соціокультурні, політичні, економічні та ресурсні відмінності певних груп населення у державі. Нерівність – головний чинник суспільної нестабільності: що вищою і різноманітнішою є нерівність, то вищі ризики соціальної напруги та соціального конфлікту. Проблема нерівності в суспільстві в цілому є надзвичайно неоднозначною та складною, що відображається і в освітньому процесі.

Проблематика, пов'язана з нерівністю в освітньому процесі розглядається у вітчизняних та зарубіжних авторів – Браун Г., Джантелієва Ж., Добров Д.,

Колот А., Красін Ю., Куценко О., Марутян Р., Лібанова Е., Сидоржевський М., Суліма Є., Уджмаджурідзе Г., Чуприна О. та ін. Велика кількість наукової літератури, що розглядають питання соціально-економічної нерівності подають освіту як один із чинників її формування у суспільстві. Дослідники зазначають, що рівень освіти опосередковано впливає на добробут людини та її сім'ї, і є фактором виникнення або зниження ризику бідності.

Отже, соціальна нерівність — це положення в суспільстві, коли окремі соціальні групи мають різний соціальний статус, належать до різних суспільних класів або соціальних кіл. До аспектів соціальної нерівності належить правова нерівність, обмеження свобод, майнова нерівність, нерівність щодо доступу до освіти, медичного обслуговування тощо [1, с. 21].

Варто пам'ятати, що соціальна нерівність визначається також як наслідок нерівності позицій (посад, професій), різниця в розмірі матеріальної та моральної винагороди (престиж), влади, освіти між різними прошарками населення. Як правило, поняття соціальна нерівність тісно пов'язане із поняттям бідність. Бідність визначається як економічний та соціокультурний стан людей, котрі мають мінімальну кількість ліквідних цінностей (ті, що постійно підлягають продажу та обміну) та обмежений доступ до соціальних благ [2].

Соціальна нерівність, пов'язана з нерівністю соціальних можливостей або життєвих шансів, зумовлена відмінними соціально-зумовленими ресурсами та практиками, зокрема неоднаковістю таких ресурсів, як знання, професійно-кваліфікаційний рівень, цінності, смаки, мова, манери, і проявляється в різному стилі життя, характері споживання, формах проведення вільного часу.

Класифікація форм соціальної нерівності з точки зору розв'язання проблем розвитку людини може полягати в наступному переліку:

1) класова (диференціація на класи, верстви і групи залежно від соціального статусу, рівня доходу, освіти тощо);

2) політична нерівність (відсутність рівної можливості впливу на прийняття політичних рішень на рівні безпосередніх учасників політичного процесу);

3) економічна нерівність (різний рівень матеріального забезпечення, доходів і їх суспільного розподілу, задоволення потреб);

4) гендерна (нерівність у гарантуванні і реалізації основних прав і свобод людини залежно від статі);

5) освітня (посилення соціальних функцій інституту освіти, відсутність рівного доступу до освіти через її комерціалізацію);

6) екологічна (відсутність гарантій захисту від загроз екологічного забруднення, екологічних катастроф тощо);

7) нерівність безпеки здоров'я (відсутність захищеності від ризиків захворюваності, нерівність у доступності ефективного медичного обслуговування тощо);

8) культурна нерівність (нерівність захисту культурного розвитку від деструктивних тенденцій);

9) інформаційна (заангажованість ЗМІ, відсутність об'єктивних каналів передачі інформації, нерівність доступу до інформації) [1, с. 56].

Чинники, що мають вагомий вплив на розташування в суспільстві залишаються в усьому світі такими, як і багато років назад (рисунок 1): уклад життя (міський чи сільський, оскільки відомо, що в селах оплата за працю менша, ніж в місті, і умови часто гірші, а роботи більше); соціальні ролі ((мати, батько, педагог, чиновник) — визначають статусність, престиж, наявність влади, власності); поділ праці (фізична та інтелектуальна праця оплачуються по-різному) [3].

Рисунок 1 – Чинники розташування у суспільстві

Вивчення інших опосередкованих впливів освіти на нерівність є дуже складним завданням у методологічному та методичному плані, оскільки серед науковців та практиків немає одностайного розуміння понять освітньої нерівності, освітньої рівності та соціальної справедливості. Освітня нерівність розглядається як нерівність доступу до освіти, нерівність доступу до якісної освіти, нерівність освітніх шансів або можливостей, нерівність освітнього стандарту, нерівність освітніх результатів тощо. Узагальнюючи сучасні дослідження освітньої нерівності розпорочені між двома полюсами – від макро- (освітня система в цілому) до мікрорівня (окремий індивід). Окрім того, наукові дослідження з питань освітньої нерівності, як правило, мають міждисциплінарний характер, можуть охоплювати дуже великі періоди часу, та, відповідно, бути високотратними.

Отже, освітня нерівність спірне питання для науковців та для пересічних громадян. Але це не зменшує його важливості для соціально-політичних та освітніх процесів. Враховуючи найбільш глобальнішу проблему сучасної освіти – відсутність навчальної мотивації у здобувачів освіти та їх батьків, проблема освітньої нерівності не сприяє її вирішенню. Освітня нерівність є показником мікро- та макроекономічних затрат на освіту як держави так і кожного громадянина. Відповідно уже із дитинства, особистість формується в умовах матеріальної (майнової) та соціальної ієрархії родини. Це сприяє поглибленню соціальної стратифікації, майнової нерівності, професійної

(посадової) нерівності, освітньої нерівності а відповідно значної диференціації особистості в суспільстві.

Список використаних джерел та літератури

1. Нерівність в Україні: масштаби та можливості впливу / Е. М. Лібанова за ред. Е. М. Лібанової. Київ : Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, 2012. 404 с.
2. Браун Г. Лайливе слово чи головний виклик XXI століття. URL : <https://nv.ua/ukr/opinion/lajlive-slovo-abo-holovnij-viklik-xxistolittja-2447810> (дата звернення : 29.01.2021).
3. Чуприна О.О. Соціальна нерівність як джерело загроз безпеці людського розвитку в Україні. URL : http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/1907/1/CHuprina_CHuprin_282 (дата звернення : 29.01.2021).

Мотозюк Людмила Миколаївна,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

ПІДГОТОВКА СОЦІАЛЬНИХ РОБІТНИКІВ ДО ЗДІЙСНЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПЕНІТЕНЦІАРНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ НА ЗАСАДАХ ГУМАННОЇ ПЕДАГОГІКИ

В умовах глобальних суспільних трансформацій актуальним є питання переосмислення ролі державних соціальних закладів і служб та неурядових організацій у здійсненні соціальної роботи і забезпеченні соціально-правового захисту різних категорій населення. Успішне вирішення соціальних проблем суспільства неможливе без уміння фахівців з соціальної роботи оцінювати потреби і ресурси людей, розробляти і впроваджувати соціальні проекти, програми і послуги, визначати ефективність різних форм соціальної допомоги, здійснювати пошук інноваційних методів надання соціальної підтримки та ін

До 2016/2017 навчального року спеціальність «Соціальна робота» відносилась до галузі знань 1301 Соціальне забезпечення. Проте у зв'язку із введенням у дію Постанови Кабінету Міністрів від 29.04.2015 № 266 «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» [5], ця спеціальність віднесена до окремої галузі знань 23 Соціальна робота, що показує тенденції розвитку як самої спеціальності, так і професії, а також її важливість для українського суспільства.

Сьогодні можна спостерігати потребу в соціальних працівниках не тільки в галузі соціального захисту населення, а і в державній сфері, бізнес-структурах, громадських організаціях, що говорить про «універсальність» цієї

професії [6, с.129]. У цьому контексті актуалізується проблема підготовки соціальних робітників до здійснення професійної діяльності в пенітенціарній системі України на засадах гуманної педагогіки.

Центром уваги гуманної педагогіки є унікальна цілісна особистість, здатна до творчості та максимальної реалізації своїх можливостей, орієнтована на моральні цінності та духовну домінанту, саме такі орієнтири необхідні для організації соціальної роботи з засудженими. Застосування ідей гуманної педагогіки у пенітенціарній системі необхідно розуміти як відмову від авторитарної педагогіки з її тиском на особистість. Гуманна педагогіка у пенітенціарній системі ґрунтується на неприпустимості будь-якого насильства над людиною; визнанні права бути рівноправним, хоч і різнозобов'язаним учасником; бути суб'єктом власної активності, носієм волі [3].

Принципові зміни в пенітенціарній системі України закладено у реорганізацію Державного департаменту України з питань виконання покарань в Державну пенітенціарну службу України згідно з Указом Президента України від 9 грудня 2010 року № 1085 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади». Фундаментальна концепція, яка покладена в основу нового етапу розвитку системи органів виконання покарань в пенітенціарну службу, не просто зміна назви, а переорієнтація всієї сутності діяльності кримінально-виконавчої служби з покарання злочинця на забезпечення суспільства шляхом створення умов для його виправлення та ресоціалізації. Тобто рішення щодо оновлення назви та оптимізації діяльності пенітенціарної служби передбачає відхід від каральної суті в'язниці та переорієнтацію на європейські стандарти організації соціальної роботи з засудженими на основі безумовного дотримання прав і свобод особистості, організації корисності відбування покарання і ефективності підготовки засудженого до життя в суспільстві [4].

Однією з найважливіших задач при підготовці соціальних робітників до розв'язання професійних завдань в пенітенціарній системі України, є формування у студентів психологічного мислення, психолого-педагогічної культури, глибокого розуміння взаємозв'язку психічних властивостей і поведінки особистості, сутності принципів гуманної педагогіки, розуміння законів та сутності соціальної роботи в системі виконання покарань. Озброюючи студентів знаннями, уміннями і навичками, необхідними для розв'язання професійних завдань в пенітенціарній системі, необхідно розвивати їх активність, самостійність, ініціативу, творчість, стимулювати емоційно-вольову сферу.

Аналізуючи характерні риси сучасної підготовки майбутніх соціальних робітників в системі вищої освіти України, слід відзначити і такі, що потребують розвитку та вдосконалення. По-перше, це проблема домінування теоретичної підготовки фахівців над практичною. Істотну роль в процесі професійної підготовки соціальних робітників відіграє її практична складова, реалізована в більшості випадків в ході виробничих практик в різних установах. По-друге, проблема поєднання гуманітарних та професійних предметів у навчальних планах. З одного боку, система підготовки потребує

універсальності, з іншого – на сьогоднішній день соціальній сфері та суспільству необхідні практико-орієнтовані спеціалісти, що володіють не тільки базовими цінностями та функціями, а і мають чіткі знання та практичні навички з вирішення тієї чи іншої соціальної проблеми [6, с.130]. Досвід зарубіжних закладів вищої освіти дає підстави констатувати, що в США та Канаді до підготовки соціальних робітників допускаються тільки особи, які мають спеціальну освіту, практичний досвід в цій галузі та сертифікацію із соціальної роботи. Слід відзначити, що майже кожен викладач зі спеціальності «соціальна робота» в американському закладі вищої освіти поєднує свою наукову, викладацьку діяльність із практичною супервізорською, консультативною, методичною роботою в соціальній сфері [1]. У зв'язку з цим, потенціалом для українських ЗВО, що здійснюють підготовку соціальних робітників може стати запрошення до викладання або відкритих лекцій, майстер-класів фахівців з установ, тобто спеціалістів що мають великий практичний досвід в цій галузі.

Звертаючись до досвіду Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії при підготовці соціальних робітників, можна виокремити освітні компоненти, під час яких використовуються такі форми організації навчального процесу як зустрічі із провідними спеціалістами з соціальної роботи які працюють в різних галузях суспільної практики (освітній, соціальній, пенітенціарній) з метою проведення тренінгів та ділових ігор, створення соціальних проектів, розробки програм роботи з різними групами клієнтів тощо. Такі неklasичні форми організації навчання майбутніх соціальних робітників дозволяють подолати розрив між теорією і практикою в українській системі професійної підготовки фахівців спеціальності «соціальна робота», а також підвищити мотивацію студентів та викладачів.

Список використаних джерел та літератури

1. Дрижак В. В. Пенітенціарна педагогіка: навчальний посібник. Чернігів: Чернігівський юридичний коледж Держдепартаменту України, 2009, 270 с.
2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення виконання кримінальних покарань та реалізації прав засуджених (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 43, ст.736).
3. Крейдун М.П., Лактіонов О.М., Сорока А.В. Основи пенітенціарної психології: навч. посіб. Хапків: ХНУ імені Каразіна, 2007. 140 с.
4. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку розроблення та реалізації пробаційних програм» від 18 січня 2017 р. № 24 .
5. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти [Електронний ресурс] / Постанова Кабінету Міністрів від 29.04.2015 № 266 / Кабінет Міністрів України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1460-15>.
6. Скачкова Г. С. Особливості сучасної професійної підготовки соціальних працівників у вищих навчальних закладах. *Педагогічні науки*.

Моцна Тамара Анатоліївна,
викладач кафедри педагогіки
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

ПЕДАГОГІЧНА ДІАГНОСТИКА ЯК ОДИН З КОМПОНЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Від якості освітньої галузі, від якості отриманих у школі освітніх послуг залежить подальший життєвий успіх дитини. В сучасних соціально-економічних умовах якість шкільної освіти є національним пріоритетом і необхідною умовою вступу України до європейського освітнього простору. Одним із механізмів визначення якості є моніторингові дослідження, що є ефективним засобом у визначенні перспектив розвитку шкільної освіти.

В умовах переходу сучасної школи на нові освітні стандарти виникає потреба в такій системі, яка могла б адекватно змінювати і розвивати шкільне освітнє середовище.

Нові проблеми виявили недостатньою мірою сформоване вміння всіх учасників навчального процесу моделювати конкретну педагогічну ситуацію відповідно до поставлених цілей, брати на себе відповідальність за досягнення результатів, недостатнє усвідомлення того, що неможливо жити за старими стандартами, тобто недостатню фахову мобільність педагогів [4]. Практика свідчить, що більшість педагогів недостатньо або поверхово обізнана із сучасними освітніми технологіями, методиками, які гарантують результат. Причинами є – низька мотивація учителів до професійного зростання, не підтверджена фінансово, неспроможність реалізувати свій творчий потенціал, невідповідність до впровадження нового змісту та методів якісної освіти.

Педагогічна задача будь-якого сучасного освітнього закладу полягає в тому, щоб сформована група учнів (клас) досягла високого рівня поставлених предметних цілей, у результаті засвоєння доволно підбраного змісту навчання засобами. Задачу, у якій фігурують випадкові, нечіткі і доволні дані, розв'язати важко. Якщо немає діагностичної мети, то немає і об'єктивного контролю якості навчання.

Педагогічна діагностика є одним із компонентів педагогічного процесу. Зважаючи на те, що завданням педагогічної діяльності є створення умов розвитку для учасників педагогічного процесу, а «розвиток» – це якісна зміна певного стану, можна дійти такого висновку: педагогічна діагностика – процес вивчення стану, зміни стану учасників педагогічного процесу, педагогічної діяльності, педагогічної взаємодії [5].

Педагогічна діагностика складається з чотирьох провідних груп вмінь. До першої групи провідних вмінь структури педагогічної діяльності належать діагностичні вміння педагога – вміння вивчати стан розвитку учнів, педагогічної діяльності, педагогічної взаємодії (взаємодії педагога й вихованця, в якій діяльність одного обумовлює певні дії іншого з метою їх розвитку) [3].

Вивчивши стан розвитку учнів, учитель повинен володіти другою провідною групою вмінь – умінням ставити педагогічну мету і завдання, уміння передбачати результат організованої взаємодії.

Третя група провідних вмінь – це уміння добирати систему педагогічних засобів, що передбачає володіння різними педагогічними засобами, вміння компоувати (проекувати, моделювати) педагогічні засоби для реалізації поставленої мети і завдань.

Четверту групу провідних вмінь складають рефлексивні вміння – організація рефлексивної діяльності – своєї та учнів.

За умови логічної побудови освітнього процесу на діагностичній основі учитель звільняється від недоцільних заходів, обгрунтовано обирає зміст, форми і методи роботи, тобто усвідомлено будує процес навчання та виховання, управляє успішним становленням особистості, з меншими затратами сил і часу досягає позитивних результатів на всіх етапах – початковому, поточному, кінцевому.

Підвищення фахової майстерності передбачає впровадження нововведень в педагогічну систему, що поліпшують розвиток і результати освітнього процесу.

Супроводжують процес підвищення фахової майстерності педагога діагностичні функції контролю. Завдання педагогічної діяльності полягає у виконанні різноманітних за обсягом видів робіт (чи конкретних заходів), що залежать від змісту нововведення, його мети, термінів та засобів; розроблення методичних матеріалів, які б надавали учням можливість: самостійно оволодівати знаннями; набувати необхідних навичок виконання вправ, завдань; самостійно обирати завдання відповідно до своїх здібностей (учня розглядають як особистість, що сама може впливати на зміст навчального курсу і обирати шлях навчання).

Процес діагностики та вимірювання елементів педагогічного процесу, педагогічної діяльності, педагогічної взаємодії базується на кількісних та якісних показниках. Без сумніву, кожний з підходів тільки у комплексі може дати більш об'єктивну картину дійсного стану всіх процесів. Отже, однією із найважливіших проблем теорії навчання є розроблення методів вимірювання та оцінювання його показників [2].

Визначають три етапи управління процесом підвищення фахової майстерності із впровадження педагогічного нововведення:

1 етап. Попередня підготовка починається з вибору ідей та їх оцінювання на основі порівняльної експертизи за такими параметрами :

– актуальність нововведення, що визначається за ступенем його відповідності потребам навчального закладу, соціальному замовленню, регіональній політиці в розвитку освіти, можливістю розв'язати виявлені проблеми у відповідності з досягненнями педагогічної науки і практики;

– результативність (оцінювання або на основі наявного досвіду, або на основі прогнозування);

– творча новизна (інноваційний потенціал), методична розробленість ідеї;

– рівень потреб та інтересу різних груп педагогів стосовно новації;

– умови (організаційні, кадрові, фінансові, матеріально-технічні тощо), необхідні для засвоєння ідеї.

2 етап. Дослідження стану практичної підготовки педагога до інноваційної діяльності свідчать про те, що крім загальної курсової підготовки необхідно формувати готовність педагога до конкретної інноваційної діяльності в спеціально створених для цього організаційно-педагогічних умовах, які забезпечують просування педагога від готовності впровадження конкретної інновації до готовності освоювати будь-яке інше нововведення.

3 етап. Процес трансформування педагогічної ідеї в педагогічну технологію відбувається за рівнями: інформативно-аналітичний (виокремлення з інформаційно-освітнього поля нової ідеї, її адекватне оцінювання, підвищення теоретичних знань з даної проблеми, аналіз умов, необхідних для її застосування, продуктивний синтез особистого досвіду й цільового компонента нової ідеї); організаційно-процесуальний рівень (конкретизація мети використання ідеї через формулювання дидактичних завдань) [1].

Будь-який педагог має бути обізнаним і орієнтуватися в широкому спектрі педагогічних інновацій, адже саме вони якнайкраще відповідають реаліям і потребам сьогодення. При цьому обираючи ту чи іншу технологію, слід керуватися не лише власними уподобаннями та особистим баченням, алей враховувати особливості того чи іншого освітнього середовища, здійснювати глибокий та всебічний аналіз наявної реальної ситуації.

Отже, пошук, освоєння і застосування педагогічних інновацій, аналіз отриманих результатів і власного індивідуального стилю роботи можуть сприяти створенню педагогом нових інноваційних освітніх технологій. Впровадження сучасних технологій навчання та виховання викликає суттєві динамічні зміни у педагогічній діяльності, збільшується роль педагогічної культури вчителя як суб'єкта управління в навчальному процесі. Ці зміни носять циклічний характер, тісно пов'язаний з життєвим циклом нововведення та залежить від дії особистісних поглядів вчителя.

Список використаних джерел та літератури

1. Дахин А. Педагогическая технология: мониторинг успешности и эффективности учебной работы. Школа технологи.1999. №1-2. С. 39-41.

2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навч. пособ. Київ: АКАДЕМВИДАВ, 2004. 456 с.

3. Дубасенюк О.А Освітні інноваційні технології у процесі викладання навчальних дисциплін: за ред. зб. наук.-метод. праць. Житомир: вид-во ЖДУ, 2004. 389 с.

4. Лебедева Л.И., Иванова Е.В. Метод проектов в продуктивном обучении. Педагогические технологии, 2002. №4. С. 6-10.

5. Матвієнко П. Орієнтир на освітні технології. *Початкова школа*. 2000. №1. С. 1-4.

Нежура Тетяна Володимирівна,
асистент кафедри початкової та дошкільної освіти
Львівського національного університету імені Івана Франка

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Добробут населення значною мірою залежить від показників фізичного та психічного здоров'я. Формування здорового способу життя та здоров'язберігаючої компетентності, розвиток та удосконалення життєвих навички, що сприяють фізичному та соціальному, психічному та духовному здоров'ю – ось провідні напрями організації освітнього процесу у закладах дошкільної освіти. Провідний напрям формування гармонійної особистості – це фізичне виховання.

Як зазначав Василь Сухомлинський: «Зміцнити здоров'я дитини в дитинстві, не допустити, щоб дитина ступила в юність кволою і млявою, – це означає дати їй всю повноту життєвих радощів» [2, с.132]. Таким чином, педагог окреслив важливість та роль фізичного виховання у житті будь-якої особистості.

Спираючись на аналіз низки джерел, використовуючи практичний досвід, ми зазначаємо, що основною метою фізичного виховання є фізичний розвиток, формування здорового тіла, удосконалення організму, здобуття нових вмінь та навичок для здорової життєдіяльності людини. Також дуже важливим, паралельно фізичному розвитку, є формування здорової особистості, яка поважає інших людей, турбується про загальне благо, володіє своїми емоціями, стриманістю, має добрі манери, ввічлива, бачить у ближньому не ворога, але найперше людину, яка має такі самі права та свободу, як і всі люди в світі.

Основні завдання фізичного виховання:

- підвищення фізичних можливостей та фізичної працездатності організму за допомогою фізичних вправ;
- отримання знань про організм та функціональні вправи для тіла;
- формування навичок підтримування здоров'я організму за допомогою фізичної активності;

- охорона й покріплення здоров'я, гартування організму, формування життєво важливих навичок і вмінь у природних видах рухів (гідна моторика й рефлексивність різних частин тіла);

- формування вже з дошкільного віку потреби вести здоровий спосіб життя;

- формування морально-вольових рис характеру й чеснот тощо.

Першою систематизованою формою навчання та виховання дітей є заклад дошкільної освіти (ЗДО), де реалізація означеної мети та завдань здійснюється на принципах систематичності та доступності, цілеспрямованості науковості.

Засобами здобуття фізичних показників можуть бути: систематичні тренування (гімнастичні вправи, легка атлетика, спортивні ігри, кросова підготовка); диференційований та індивідуальний добір методів організації фізичного виховання у ЗДО; налагоджена тісна співпраця з батьками щодо профілактики різних видів захворювань тощо.

Вирізняють такі методи фізичного виховання: фронтальний, потоковий й індивідуальний. При фронтальному методі – техніка полягає у одночасному виконанню вправ, дозволяє побачити можливості кожного із вихованців, забезпечує створення відповідної атмосфери. Другий – це, по-суті, почергове виконання вправ групою дітей. А індивідуальний метод допомагає більш об'єктивно оцінити можливості кожної особистості.

Окремої уваги заслуговує налагодження тісної співпраці ЗДО з батьками. Виховання дитини – це відображення самого себе у своєму маленькому оригіналі, який дуже схожий на батьків. Саме дорослі повинні знати, що їхня поведінка, а не те, що вони кажуть, сильно впливає на формування та становлення маленької особистості. Одною з функцій сімейного виховання є фізична. Така функція включає в собі не тільки м'язеву структуру тіла та навички добре грати в футбол, баскетбол чи волейбол, а також вміння добре поводитися зі своїм тілом та зі своєю душею. Фізичне виховання людини сприяє рівню імунітету, чим краще людина розуміє, що для неї є корисним, а що ні, тим менше вона буде мати проблем зі здоров'ям, та врешті забуде, що таке органи, які болять. Варто зазначити, що поняття здоров'я включає в собі фізичні вправи та відпочинок, адже від цього залежить стан здоровий чи ні [1, с. 20].

Фізичне виховання потребує також джерела енергії за допомогою якої можна розвивати цю функцію. Забезпечення дитини відповідними благами – їжею – є невід'ємним аспектом виховання, мова йде про уможливлення розвитку фізичної функції, що потребує прискіпливого догляду за раціоном, який споживається особистістю. Воно передбачає забезпечення якісною питною водою, необхідною кількістю вітамінів, мікроелементів, протеїнів, жирів, вуглеводів, продуктів підвищеної біологічної цінності, фітопродуктів, спеціальних продуктів і харчових добавок, що мають поліпшувати стан здоров'я і протидіяти природному процесу старіння.

Фізичне виховання у ЗДО є важливою передумовою для його активного продовження в школі, адже учень саме в той віковий період перебуває в момент

розвитку свого тіла. Також важливим елементом є фаховість викладання фізичної підготовки, яка є в освітньому закладі і зрідка зустрічається в сімейних умовах. Відповідна підготовка вчителя / вихователя, його зовнішність, комунікація є одним із важливих аспектів налагодження тісної педагогічної взаємодії, оскільки спостерігається відповідний результат. Коли вихованці бачать відповідний приклад фізичної підготовки наставника, то самі починають прагнути самовдосконалення: «Не зупиняючись на досягнутому, постійний крок уперед, до вершин майстерності» [1, с. 73]. Бажання постійно зростати не дозволить фізичному стану індивіда занепадати, реалізація фізичної функції повинно бути таким, щоб у майбутньому людина могла сама допомогти своєму тілу. Потрібно пробудити відчуття відповідальності за свій фізичний стан, та сприяти виробленні звички займатися собою.

Отож, фізичне виховання – як один із провідних напрямів розвитку особистості – актуальний і провідний науково-практичний аспект дослідження вітчизняних педагогів як теоретиків, так і практиків.

Список використаних джерел та літератури

1. Сливка Л.В. Здоров'язбережувальна педагогіка: навч.-метод. посіб. Івано-Франківськ: видавець Кушнір Г.М., 2016. 200 с.
2. Сухомлинський В. О. Сердце віддаю дітям. Київ: Радянська школа, 1978. 270 с.

Олійник Наталія Алімівна,
*викладач кафедри інструментально-виконавських дисциплін
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академії*

ПОЗАШКІЛЬНА ОСВІТА – ПРОСТІР ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ

Вчасне визначення індивідуальних здібностей які закладені в дитині природою, їх розвиток – складний процес, у якому особливу роль відіграють позашкільні навчальні заклади. Адже саме в них кожна дитина має можливість розвивати їх, здобувати певні знання та навички. І саме позашкільна освіта створює простір для навчання, виховання, розвитку й соціалізації особистості.

Теоретичні основи позашкільної освіти як соціально-педагогічного феномена закладені в працях відомих педагогів Є.Мединського, А.Зеленько, С.Шацького, які побачили світ на початку минулого сторіччя. Окремі питання позашкільної освіти піднімалися також у працях В.Вахтерова, Г.Вашенка, С.Русової, В.Сухомлинського, а починаючи з 2000-х років цією проблемою активно почали займатися сучасні науковці О.Биковська, В.Вербицький, Г. Пустовіт, А.Щетинська та ін. Аналіз праць перелічених авторів демонструє, що позашкільна освіта є багато аспектним об'єктом, невід'ємною частиною мікро середовища, яке сприяє реалізації індивідуальних психофізичних і соціальних потреб особистості, що розвивається, розкриттю її творчого

потенціалу, формуванню соціально значущих якостей. Зокрема, О.Биковська позашкільну освіту визначає як складову системи безперервної освіти, цілеспрямований процес і результат навчання, виховання, розвитку і соціалізації особистості у вільний час у позашкільних навчальних закладах та інших соціальних інституціях [1, с.24].

Система позашкільної освіти – освітня підсистема, що включає державні, комунальні, приватні позашкільні навчальні заклади; позашкільна освіта – сукупність знань, умінь та навичок, що отримують вихованці, учні і слухачі в позашкільних навчальних закладах у час, вільний від навчання в загальноосвітніх та інших навчальних закладах [2].

Сучасний етап розвитку суспільства, утвердження позашкільної освіти як складової структури освіти України зумовили переосмислення її місця і ролі, визначення основних засад підвищення якості. Позашкільна освіта є цілеспрямованим процесом оволодіння систематизованими знаннями щодо природи, людини, суспільства, культури. Також вона забезпечує застосування знань на практиці, опанування вміннями та навичками творчої діяльності, вирішує питання емоційного, фізичного та інтелектуального розвитку особистості, формування її компетентностей. Водночас сприяє забезпеченню потреб особистості у самореалізації та соціалізації.

Особливістю позашкільної освіти є забезпечення вільного часу особистості, її перебування в позашкільних навчальних закладах та інших соціальних інституціях. Традиційно організація освітньої підсистеми визначається роботою закладів освіти, культури, мистецтва, фізкультури та спорту. Серед них – позашкільні навчальні заклади, гуртки, творчі об'єднання, клуби за місцем проживання, дитячо-підліткові фізкультурно-спортивні клуби, дитячо-юнацькі спортивні школи, спортивні майданчики, клубні заклади, центри дозвілля, школи естетичного виховання, бібліотеки, театри тощо.

Система позашкільної освіти в Україні широко організована. Внаслідок цього забезпечується доступність позашкільної освіти для дітей і молоді, функціонують та розвиваються її різноманітні форми та напрямки, зокрема: художньо-естетичний, науково-технічний, еколого-натуралістичний, туристсько-краєзнавчий, дослідницько-експериментальний, фізкультурно-спортивний або спортивний, військово-патріотичний, бібліотечно-бібліографічний, соціально-реабілітаційний, оздоровчий, гуманітарний [2].

На сьогоднішній день у м. Хмельницькому функціонує достатня кількість установ у яких можна розвивати здібності учнів, серед них: обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді; обласний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді; обласний центр науково-технічної творчості учнівської молоді; обласний центр фізичного виховання учнівської молоді; державний центр естетичного виховання учнівської молоді; три дитячі музичні школи, дві школи мистецтв, дитяча художня школа, школа іконопису «Нікош», палац творчості дітей та юнацтва тощо [3].

Отже, в позашкільних навчальних закладах діти здобувають певні знання, природно реалізують здібності, інтереси і потреби, особистісні і соціальні

амплуа, розвивають активність, творчу ініціативність, здійснюють пошук нових ціннісних орієнтирів шляхом вільного вибору видів діяльності. Проаналізувавши діяльність позашкільних закладів освіти у місті Хмельницькому, з'ясовано, що такі заклади існують, розвиваються, плідно працюють, створюються нові.

Список використаних джерел та літератури

1. Биковська О. Теоретико-методичні основи позашкільної освіти. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2012. №2. С.24-29.
2. Закон України «Про позашкільну освіту» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, N 46, с.393).
3. Офіційний сайт Хмельницької державної адміністрації. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.adm-km.gov.ua/> (дата звернення 19.01.2021).

Олійник Роксоляна Василівна,
аспірант кафедри педагогіки та психології дошкільної освіти
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ПІДТРИМКА ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ У СІМ'Ї ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ФАКТОР РОЗВИТКУ ЇЇ ОСОБИСТОСТІ

Сучасний етап розвитку освіти характеризується пошуком нових шляхів всебічно і організованого розвитку особистості дитини, зокрема дітей з особливими освітніми потребами. Значних успіхів у соціалізації дитини з особливими освітніми потребами може бути досягнуто лише за активної участі в цьому процесі сім'ї, і в першу чергу батьків, адже сім'я є першим соціальним інститутом у житті дитини та визначальним фактором її розвитку.

Аналізуючи, концепцію сімейного і родинного виховання варто зазначити те, що «сучасна сім'я має стати головною ланкою у вихованні дитини, забезпечити їй належні матеріальні та педагогічні умови для фізичного, морального і духовного розвитку», адже педагогічна та психологічна зрілість батьків, їхні ідеали, досвід соціального спілкування найчастіше мають вирішальне значення в розвитку дитини.

Сім'я – це мікросоціум, в якому формуються моральні якості дитини, її відношення до людей, уявлення про характер міжособистісних взаємин, і це безперечно впливає на емоційне благополуччя та дитини та її соціалізацію [4, с.300].

А власне особистісні якості батьків визначають можливості соціалізації дітей та адаптації до життя, тобто їхнє майбутнє. Важливою є наявність у батьків такої важливої якості як стресостійкість, саме вона необхідна для підтримки дитини. Відсутність же цієї якості вказує на нездатність батьків здійснювати виховання та соціальний супровід власної дитини протягом всього

життя, взаємодіяти з фахівцями різного рівня, адже лише співпраця з усіма фахівцями позитивно впливатиме на становлення та розвиток дитячої особистості.

Дитина з особливими освітніми потребами – не пасивний член суспільства, а особистість, яка має право на задоволення власних соціальних потреб: на повноцінну освіту, відпочинок, , доступ до культурних цінностей. Тому питання особистісного розвитку дитини з інклюзією привертає велику увагу батьків, педагогів та інших фахівців [2].

З огляду на це ведуться пошуки чинників, що сприяють успішному вихованню та навчанню маленької особистості та запобіганню невстигання дитини в колективі, труднощів її адаптації.

Як зазначає науковець І.Д.Бех, що основну роль у вихованні дітей з особливими освітніми потребами відіграють саме батьки, що важливою функцією сімейного виховання є пробудження та підтримка дитини в різних видах діяльності [1, с. 276].

Важливо також пам'ятати, що дотримуючись простих правил, батьки можуть забезпечити своїй дитині щасливе майбутнє.

Незважаючи на певну несхожість дитини з іншими, потрібно ставитися до неї як до дитини з особливими потребами, яка потребує більшої уваги, спеціального навчання, виховання та догляду.

Перш за все, потрібно навчати дитину різних способів спілкування, що допоможе соціалізації у суспільстві. Дітям варто пояснювати, що існують основні правила поведінки. Дуже важливим моментом є виявляти і розвивати творчі здібності дитини.

Найбільше ефективним є створення у сім'ї середовища емоційної безпеки; виховання дитини в атмосфері любові, поваги та добра; дотримання постійного режиму дня; позбавлення від тих чинників, що можуть спричинити у дитини страх чи негативну емоційну реакцію [3, с.231].

Виховуючи дитину з особливими потребами, треба навчитися:

- поважати свою дитину;
- сприймати її такою, як вона є;
- дозволяти їй бути собою;
- хвалити і заохочувати до пізнання нового;
- стимулювати до дії через гру;
- розмовляти з дитиною, слухати її, спостерігати за нею;
- підкреслювати її сильні властивості;
- впливати на дитину проханням – це найефективніший спосіб давати їй інструкції та чимало іншого.

Виховання та розвиток кожної дитини відбувається за певних умов і під впливом осіб з різного соціального оточення. Кожному, хто виховує дітей з особливими потребами, завжди треба пам'ятати слова великого вченого І. Павлова: «Ніщо не залишається непорушним, а все завжди може змінитися на краще аби тільки були створені відповідні умови».

Отже, батьківське ставлення, обумовлене як цілісна система різноманітних почуттів стосовно дитини, поведінкових стереотипів, що практикуються у спілкуванні з нею, особливостей сприйняття й розуміння характеру дитини і її вчинків по суті є одним з найважливіших чинників впливу сімейного виховання на формування особистості дитини з особливими освітніми потребами, а всі описані як позитивні, так і негативні сторони сімейного впливу, стикаючись одна з одною, утворюють певні стилі виховання.

Список використаних джерел та літератури

1. Бех І. Д. Виховання особистості. У 2-х кн. Київ: Либідь, 2003.
2. Дмитренко А. К., Мармазинська П. Є., Тарновська О. С. Психологія сімейного виховання. Чернівці: Прут, 2001.
3. Маркова Т. А. Влияние семьи и семейного воспитания на формирование личности ребенка-дошкольника. Основы дошкольной педагогики; под ред. А. В. Запорожца, Т. А. Марковой. Москва : Педагогика, 1980. С. 229–249.
4. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта : навчальний посіб. Київ : ТОВ «Агентство «Україна»», 2019. 300 с.

Остапчук Галина Броніславівна,

вихователь Хмельницького закладу дошкільної освіти №30 «Журавлик»

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ВИХОВАТЕЛЯ В ІНКЛЮЗИВНІЙ ГРУПІ У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Питання інклюзії сьогодні набуває широкої актуальності. Інклюзія – це процес залучення дітей з особливими потребами до суспільного життя. Тому завдяки впровадженню інклюзивного навчання, діти з особливими освітніми потребами мають змогу відвідувати дошкільні заклади та школи. Згідно Конституції України, кожна дитина має право на освіту.

Інклюзивна освіта стала доступна для дітей, які мають порушення слуху, зору, мовлення, опорно-рухового апарату, розлади спектру аутизму, інтелектуальні порушення, затримку психічного розвитку тощо.

Основною метою інклюзивного навчання є реалізація права дітей з особливостями психофізичного розвитку та отримання освіти відповідно до їхніх можливостей і здібностей, їхня соціальна адаптація в суспільство. Це потребує створення дійсно інклюзивного середовища, де кожна дитина зможе відчувати затребуваність власного існування. Суспільство зобов'язане дати можливість дитині з особливими потребами, незалежно від її потреб та інших обставин, повністю реалізувати свій потенціал, приносити користь суспільству і стати повноцінним його членом.

Перший етап залучення дітей із порушеннями фізичного, інтелектуального розвитку до загальноосвітнього простору відбувається саме в закладі дошкільної освіти. Тому створення інклюзивних груп в закладі дошкільної

освіти – це крок назустріч дитині. Важливим є те, щоб не дитина підлаштовувалась під систему, а щоб система враховувала потреби дитини.

Теоретичний аналіз літератури з проблеми дослідження (Заєркова Н. В., Трейтяк А.О. [1], Колупаєва А. А., Савчук Л. О. [2]) дозволив визначити основні завдання інклюзивного навчання та виховання дітей у закладі дошкільної освіти:

1) створення адаптивно-освітнього простору, який задовольнить освітні потреби дитини з порушеннями фізичного, інтелектуального розвитку;

2) розвиток потенційних можливостей дітей з порушеннями фізичного, інтелектуального розвитку в спільній діяльності зі здоровими однолітками;

3) організація психолого-педагогічного супроводу дітей з особливостями в розвитку в закладах дошкільної освіти;

4) реалізація корекційно-розвиткового навчання, спрямованого на виправлення або послаблення наявних у дітей фізичних або психічних порушень, які заважають їхньому успішному навчанню і розвитку;

5) формування в суспільстві позитивного ставлення до дітей із порушеннями фізичного, інтелектуального розвитку, створення психологічного комфортного середовища в освітньому закладі;

6) формування життєво важливого досвіду та цілеспрямованого розвитку когнітивних, мовленнєвих, моторних, соціальних функцій у дітей, які дадуть змогу знизити залежність дитини від сторонньої допомоги та підвищити соціальну адаптацію;

7) запобігання виникненню та подолання вторинних, третинних порушень фізичного або психічного розвитку дітей з особливими потребами;

8) надання консультативної допомоги сім'ям, які виховують дітей із порушеннями фізичного, інтелектуального розвитку, залучення законних представників до процесу навчання та виховання дитини, формування в них адекватного ставлення до особливостей її розвитку, напрацювання оптимальних варіантів сімейного виховання.

Ольшевська Ж., Мягких Н., Щербина З. переконані, що для забезпечення рівних умов перебування всіх дітей та виконання корекційно-розвиткового та освітнього процесу, потрібно правильно облаштувати простір в інклюзивній групі та організувати психолого-педагогічний супровід [4]. В інклюзивних групах, крім вихователя та помічника вихователя з дітками додатково працює асистент вихователя та профільні спеціалісти – логопеди, сурдопедагоги, тифлопедагоги, психологи, медсестра, музичний керівник, фізичний інструктор. Всі спеціалісти є учасниками навчально-виховного процесу. Дітям, які самостійно не пересуваються і потребують сторонньої допомоги призначається асистент дитини.

Відповідно до Наказу МОН і МОЗ України «Про затвердження комплектування інклюзивних груп у дошкільних навчальних закладах» групу можуть відвідувати до 15 дітей, 1-3 з яких з особливими потребами, в тому числі з інвалідністю [3]. Але, на жаль, наповнюваність інклюзивних груп значно більша.

Компетентність фахівців, які працюють у інклюзивній групі, злагодженість їх роботи – це одна з умов ефективності дошкільної освіти. Вихователям, асистентам та іншим педагогам рекомендовано проходити тренінги та тестування. Педагоги повинні створювати у групі психоемоційний комфорт. Для цього потрібно організовувати психологічні та розвиткові заняття, рухливі ігри, тренування, використовуючи обладнання в ресурсній кімнаті, різноманітні дидактичні матеріали, розвиваючі іграшки та навчально-наочні посібники.

Сьогодні відбувається пошук нових способів організації освіти дітей з особливими освітніми потребами. Наразі на базі Хмельницького ЗДО № 30 «Журавлик» обладнано ресурсну та сенсорну кімнати, кабінети психолога, дефектолога, логопеда.

Проте, вважаємо, що недостатньо розроблено механізм здійснення інклюзивного навчання дошкільнят, які потребують корекції психофізичного розвитку. Крім того, низький рівень готовності педагогічних кадрів, фахівців до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Це не завжди дозволяє у повній мірі задовольнити усі потреби особливої дитини, а отже, не сприяє забезпеченню її добробуту.

Список використаних джерел та літератури

1. Заєркова Н. В., Трейтяк А.О. Інклюзивна освіта від А до Я: poradnik для педагогів і батьків. Київ, 2016. 68 с.
2. Колупаєва А. А., Савчук Л. О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Видання доповнене та перероблене : наук.-метод. посіб. Київ : Видавнича група «АТО-ПОЛ», 2011. 274 с.
3. Наказ МОН і МОЗ України «Про затвердження комплектування інклюзивних груп у дошкільних навчальних закладах» від 06.02.2015 р. №104/52
4. Ольшевська Ж., Мягких Н., Щербина З. та ін.; упоряд. Семизорова В., Духновська О., Радоміцька Н. Вихователю інклюзивної групи. Київ : «Видавнича група «Шкільний світ»», 2018. 144 с.

Пісоцька Леоніда Станіславівна,
*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної педагогіки,
психології та фахових методик
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії*

СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЕДАГОГІВ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА

У сучасних умовах соціально-економічних перетворень, що відбуваються в Україні, кардинальної перебудови усієї сукупності суспільних відносин

стратегічні завдання Державної національної програми «Освіта» (Україна ХХІ ст.) орієнтують на радикальну зміну управлінського механізму системи освіти загалом та дошкільної зокрема на принципах демократизації і гуманізації, реалізації творчого потенціалу особистості. Це викликає необхідність осмислення нової парадигми управління, котра б забезпечувала високу ефективність реалізації змісту освіти, сприяла би задоволенню потреб громадськості у якісній освіті та сприяла би забезпеченню нормального життя кожного педагога в суспільстві.

Надзвичайно важливо сьогодні є врахування людського фактору в управлінській діяльності, який забезпечує якість дошкільної освіти, надає освітні послуги в дошкільній освіті при цьому у педагогів відбувається професійне вигорання. Вважаємо, щоб цього не відбулося, варто дбати на управлінському рівні про соціальне забезпечення кожного педагога відповідно нормативно-правових актів, які діють в Україні. Адже розвиток українського суспільства на сучасному етапі характеризується інтенсивними процесами розвитку національної системи законодавства в галузі освіти і виховання. Ми нині опинилися перед протиріччям, коли законодавець вимагає модернізації, реформування системи дошкільної освіти, щоб підняти її на якісний рівень розвитку, а з іншого боку – дошкільна освіта розвивається на ентузіазмі працівників ЗДО, які працюють на мінімальній платі за свою діяльність, без суттєвого збільшення заробітної плати для них на державному рівні, при цьому надавши пріоритетності вчителям у школі. З метою розв'язання означеного протиріччя необхідно проаналізувати основні напрями управління дошкільною освітою і акцентувати увагу на управлінні соціальним розвитком і забезпеченням педагогів. Серед важливих завдань дошкільної освіти визначаємо управління людськими ресурсами, яке розуміємо як цілеспрямовану взаємодію суб'єктів управління, спрямовану на підвищення виробничої, творчої віддачі та активності працівників; опрацювання та реалізацію політики добору й розстановки персоналу; опрацювання правил приймання працівників на роботу та звільнення їх відповідно до законодавства; вирішення питань, пов'язаних з навчанням і підвищенням кваліфікації персоналу; забезпечення нормального життя кожної особистості педагога за межами професійної діяльності [4, с.117].

Якщо керівник ЗДО є фасилітатором, то педагоги в ЗДО будуть унікальними, задоволеними від діяльності і життя, будуть спрямовані на позитивні установки до навколишнього.

На нашу думку, управління соціальним розвитком і забезпеченням в умовах дошкільної освіти складають такі основні складові : *основні законодавчі акти*, які регулюють трудові відносини (кодекс законів про працю, Закон України «Про зайнятість населення», Закон України «Про колективні договори і угоди», Закон України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)», Закон України «Про оплату праці», Закон України «Про охорону праці», Закон України «Про пенсійне забезпечення»; *соціальний захист; соціальні гарантії; соціальне забезпечення; умови праці; методи управління.*

Дамо коротку характеристику_ кожній із узагальнених нами складових.

Констатуємо, що робота керівника з колективом вимагає чіткої регламентації прав і обов'язків усіх учасників трудових відносин, щоб е забезпечити нормальне поза робоче життя і комфорт у ньому. Це досягається шляхом прийняття відповідних законодавчих актів державними органами влади та розробки науково-методичних документів, які сприяють їхню реалізацію, а саме : правила, положення, норми, інструкції, рекомендації тощо.

Закон України «Про зайнятість населення» визначає соціальні гарантії з боку держави в реалізації громадянами права на працю [4].

Закон України «Про колективні договори і угоди» визначає правові засади розробки, укладення та виконання колективних договорів і угод з метою сприяння регулювання трудових відносин і соціально-економічних інтересів кожного члена колективу. Як показує практика, колективний договір визначає взаємовідносини адміністрації і трудового колективу в розв'язанні питань дотримання законодавчо-правових прав кожної особистості педагога, поліпшення умов праці та побуту, використання засобів, котрі виділяються для розвитку ЗДО і кожного працівника, а також на соціально-культурні потреби та матеріальне заохочення працівників. Розробці колективного договору у ЗДО передуює збір пропозицій від працівників ЗДО. Договір обговорюється і схвалюється на загальних зборах трудового колективу [2, с.131].

Закон України «Про оплату праці» визначає економічні, правові та організаційні засади оплати праці, від чого залежить добробут і матеріальне становище педагога [4, с.132].

Закон України «Про охорону праці» визначає положення щодо реалізації конституційного права на охорону життя і здоров'я в процесі професійної діяльності,що у подальшому впливає на все життя людини [4, с.132].

Соціальний захист педагогічних працівників ЗДО полягає у тому, що кожен має право на пенсійне та медичне страхування, виплату малозабезпеченим родинам, страхування майна та від нещасних випадків, виплату по вагітності та родах, одноразову допомогу при народженні дитини.

Соціальні гарантії забезпечуються державою. Вона забезпечує належні умови праці, побуту і відпочинку; соціальний, правовий і професійний захист; підвищення кваліфікації; компенсації, встановлені законодавством у разі втрати роботи; призначення і виплату пенсії відповідно чинного законодавства; виплати надбавок за вислугу років щомісячно; надання щорічної грошової винагороди за сумлінну працю; виплату на оздоровлення; перегляд заробітної плати з індексацією тощо [1].

Соціальне забезпечення педагогічних працівників ЗДО здійснюється з метою охорони здоров'я та його зміцнення і створення для цього відповідних умов. Сюди відносимо амбулаторне лікування педагогів, соціальні відпустки, відпустки без збереження заробітної плати, забезпечення житлом через пільгові молодіжні кредити, одержання службового житла [3].

Кожне робоче місце у ЗДО має гарантувати успішне виконання посадових обов'язків. Умови праці мають відповідати нормам та правилам безпеки

життєдіяльності. До них ми відносимо санітарно-гігієнічні умови, забезпечення необхідним матеріалом для здійснення освітнього процесу та професійної діяльності педагога дошкільної освіти тощо. Для забезпечення необхідних умов ЗДО здійснює атестацію робочих місць і сприяє дотриманню умов праці [3, с.115].

На основі аналізу теоретико – практичних підходів до обґрунтування соціально – психологічної групи методів управління ми вважаємо за необхідне наголосити, що ці методи спрямовують колектив на креативність, на активізацію діяльності кожного члена колективу через матеріальне і моральне стимулювання. До цієї групи методів відносяться: вимогливе, але коректне, розпорядження, прохання, побажання, переконання, подяки, власний приклад керівника ЗДО, врахування людського фактору. До цієї групи відносяться методи суспільного впливу, що реалізуються шляхом залучення до управління працівників ЗДО, колективного обговорення основних проблем закладу і можливостей їх вирішення.

Нинішні соціально-економічні проблеми нашої країни актуалізують роль соціально-економічних методів управління на рівні держави і ЗДО. Відзначаємо, що ці методи мають реалізовуватися шляхом втілення в управлінську аксіому важливого принципу: від кожного за здібностями – кожному по праці, що в освітянському просторі у повному обсязі, вважаємо, досягти неможливо. У систему позитивного відзначення працівників ЗДО можна включити: відзначення за наслідками навчального року, за успіхи у підготовці дітей до навчання у школі, за кращі показники у вихованні дітей тощо; відзначення у зв'язку з урочистими датами; відзначення за перемогу в оглядах – конкурсах на кращу групу, організацію цікавих справ, інноваційну діяльність тощо [4, с.117]. Для керівника ЗДО використання економічних важелів досить серйозна справа, оскільки відзначення має бути справедливим і чесним відповідно до результативності праці. Переоцінка і недооцінка заслуг кожного приводять до порушення стабільності у колективі. Акцентуємо, що кожен керівник ЗДО повинен застосовувати соціально-психологічні і соціально-економічні методи в залежності від ситуації у колективі, від особливостей колективу, від важливості поставленого завдання і керуватися філософськими роздумами Г.Сковороди, в основі яких завжди у центрі стояла проблема людини, її життя й щастя.

Список використаних джерел та літератури

1. Закон України «Про освіту» (05.09.2017р №2145 зі змінами). Кодекс дошкілля: збірник нормативних документів для управління ЗДО. Київ: УкрІНІ. 136 с.
2. Лист Міністерства соціальної політики України «Щодо укладення колективного договору» від 06.04.2014. Кодекс дошкілля: збірник нормативних документів для управління ЗДО. Київ:УкрІНІ. 136 с.
3. Пісоцька Л.С. Актуальні проблеми управління розвитком дошкільної освіти в Україні : моногр. Хмельницький : ХГПА, 2016. 195 с.

4. Професійний розвиток керівника закладу освіти : навч. посіб. Кам'янець-Подільський : Видавець Зволейко Д.Г., 2010. 208 с.

Поляновська Ольга Романівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

РОЛЬ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СОЦІАЛЬНОГО ДОБРОБУТУ НАСЕЛЕННЯ

На сучасному етапі розвитку українське суспільство має вирішити низку питань, які більш гостро стали відчутними внаслідок світової та внутрішньої економічних криз, пандемії COVID-19, реформування у різних сферах (освіта, медицина та ін.). Найважливішими з них можна назвати проблему безробіття, зuboжіння значної частини населення, погіршення рівня життя, здоров'я, можливості соціальної комунікації. Вирішення цих проблем неодмінно вплине на покращення рівня соціального добробуту громадян.

На думку І. Потапова, соціальний добробут розуміється, як відсутність хвороб і можливість задовольнити основні потреби людей [2].

Окрім того вважаємо за потрібне розкрити суть поняття суспільний добробут, оскільки вони є дещо тотожними за своєю суттю. У статті Д. Хохича суспільний добробут розглянуто як форму життєзабезпечення, відтворення фізичних сил індивіда. У його структурі науковець виділяє три компоненти: доходи і споживання, державні соціальні гарантії і платні послуги, соціальний захист і соціальне страхування [4].

З метою підвищення рівня соціального добробуту різних категорій населення, а особливо тих, що опинилися в складних життєвих обставинах в Україні діє система соціальних служб, яка надає такі соціальні послуги: прості, комплексні, комплексні спеціалізовані, допоміжні. Коротко охарактеризуємо їх сутність.

Прості соціальні послуги – не передбачають надання постійної або систематичної комплексної допомоги (інформування, консультування, посередництво, надання притулку, представництво інтересів тощо).

Комплексні соціальні послуги – передбачають узгоджені дії фахівців з надання постійної або систематичної комплексної допомоги (догляд, виховання, спільне проживання, соціальний супровід, кризове втручання, підтримане проживання, соціальна адаптація, соціальна інтеграція та реінтеграція тощо).

Комплексні спеціалізовані соціальні послуги – надаються певній категорії отримувачів соціальних послуг (ВІЛ-інфікованим особам, особам із залежністю від психотропних речовин, особам, які постраждали від торгівлі людьми, біженцям, особам із психічними розладами та іншим).

Допоміжні соціальні послуги – надаються у вигляді натуральної допомоги (продукти харчування, предмети і засоби особистої гігієни, санітарно-гігієнічні засоби для прибирання, засоби догляду, одяг, взуття та інші предмети першої необхідності, організація харчування, забезпечення паливом тощо) та технічних послуг (транспортні послуги, переклад жестовою мовою тощо) [3].

Отже, отримання цих послуг забезпечує система соціальних служб, у тому числі спеціальних, в Україні. Їх діяльність спрямована на підвищення рівня різних складових соціального добробуту населення.

Служба підтримки сім'ї створюється з метою здійснення соціальної підтримки сім'ям з дітьми, які опинилися у життєвій скруті, наданням адресних комплексних соціальних послуг. Її завданнями є сприяння позитивним змінам у сімейному середовищі, підвищенню та відновленню виховного потенціалу батьків; раннє виявлення і запобігання жорстокому поведженню та насильству в сім'ї, торгівлі дітьми, залученню їх до найгірших форм дитячої праці; термінове реагування на них; робота з сім'єю та її найближчим оточенням щодо подолання складних життєвих обставин, у тому числі запобігання влаштуванню дитини до закладів інтернатного типу; представництво інтересів дітей та сімей із дітьми, які опинилися у складних життєвих обставинах [1].

Служба раннього втручання має на меті сприяти формуванню усвідомленого й відповідального ставлення молоді до створення сім'ї та виховання дітей, соціальну підтримку молодих сімей із дітьми. Головними завданнями служби є поширення у молодіжному середовищі засад відповідального, усвідомленого батьківства, формування здорового способу життя як умови сімейного благополуччя, надання підтримки молодим сім'ям у повноцінному розвитку дитини, запобігання відмовам матерів від народжених ними дітей [1].

Служба супроводу сімейних форм виховання сприяє забезпеченню реалізації права дитини на зростання і виховання в сімейному середовищі шляхом розвитку та підтримки сімейних форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Її завданнями є захист прав та інтересів дітей, влаштованих до сімейних форм виховання; сприяння реінтеграції прийомних дітей та дітей-вихованців дитячих будинків сімейного типу в сім'ї біологічних батьків та родичів; сприяння дотриманню державних гарантій щодо соціального захисту дітей, влаштованих у сімейні форми виховання; забезпеченню реалізації права дитини на зростання і виховання в сімейному середовищі шляхом добору та підготовки майбутніх прийомних батьків, батьків-вихователів, опікунів, усиновителів, підготовки дітей до розміщення в сімейні форми виховання, соціального супроводу таких сімей [1].

Служба реінтеграції та соціалізації вихованців інтернатних закладів надає комплекс соціальних послуг їм та їхнім родинам з метою повернення дітей до біологічних сімей, до родинного оточення; підготовки випускників до самостійного життя, створення власної сім'ї та виконання батьківських функцій. Першочерговими завданнями цієї служби є відновлення та зміцнення стосунків вихованців інтернатних закладів із біологічними батьками, родичами;

сприяння поверненню вихованців інтернатних закладів у родинне оточення; підготовка вихованців інтернатних закладів до самостійного життя; соціальний супровід випускників інтернатних закладів; сприяння дотриманню державних гарантій щодо соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа [1].

Здійснення профілактики правопорушень та негативних проявів серед неповнолітніх, реабілітації підлітків та молоді, що перебувають у конфлікті з законом, - мета діяльності Служби супроводу дітей, які перебувають, у конфлікті з законом. Завданнями служби є: запобігання правопорушенням, проявам протиправної поведінки серед неповнолітніх; здійснення соціальної підтримки дітей, схильних до правопорушень; дітей, які скоїли злочин та засуджені до покарань, не пов'язаних із позбавленням волі; сприяння реінтеграції неповнолітніх та молоді, які перебувають або перебували у школах, училищах соціальної реабілітації, виховних та виправних колоніях, повернулися з місць позбавлення волі.

Відповідно до наявності типових потреб дітей і сімей, кадрових та фінансових ресурсів у громаді можуть бути утворені інші спеціалізовані служби, наприклад: служба супроводу сімей, які виховують дітей із ВІЛінфекцією, або самі є хворими на ВІЛ; служби підтримки сімей, які виховують дітей з особливими потребами, в тому числі з обмеженими фізичними функціями тощо.

Спільна діяльність системи соціальних служб допомагає покращити рівень соціального добробуту, зокрема посприяти підвищенню доходів громадян, забезпечити державні соціальні гарантії, соціальний захист і соціальне страхування.

Список використаних джерел та літератури

1. Інтегровані соціальні служби: теорія, практика, інновації: навч.-метод. комплекс. За заг. ред.: І. Д. Звереві, Ж. В. Петрочко. Київ: Фенікс, 2007. 528 с. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>

2. Потапов І. А. Соціальний добробут: сутність поняття у контексті сучасних теоретичних підходів. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. 2011. Вип. 8. С. 430-447.

3. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>.

4. Хохич Д. Г. Теорія економіки добробуту та проблеми її реалізації в Україні. *Фінансова система України. Збірник наукових праць*. Вип. 8. Ч. 1. Острог: Вид-во «Острозька академія», 2006. С. 452–461.

Поплавська Богдана Миколаївна,
*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
групи ПО-51 факультету початкової освіти та філології
спеціальності 013 Початкова освіта
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії;*

Моцна Тамара Анатоліївна,
*викладач кафедри педагогіки
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії*

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

В останні роки активно змінюється характер навчання в сучасній школі. Ці зміни зумовлюються не тільки внутрішніми факторами розвитку, але й зовнішніми – стрімкими соціальними, політичними та економічними трансформаціями в Україні.

Безперервність початкової, середньої та старшої ланок освіти, посилення її випереджальної функції, адаптація нових навчальних програм до потреб і пізнавальних можливостей здобувачів освіти передбачає переорієнтацію процесу навчання на формування та розвиток в них інтелектуального потенціалу, вмінь цілеспрямовано організувати власну діяльність.

Нова українська школа розглядає здобувача початкової освіти не як педагогічне явище, а як життєве, не як об'єкт, а як особистість, яка інтенсивно розвивається. Розвиток інтересу до навчальної діяльності належить до найбільш важливих і актуальних проблем сучасної педагогіки. Саме він є тією рушійною силою, яка допомагає особистості проникнути в суть предмета і самостійно поглибити свої знання.

Інтерес є могутнім засобом успішного навчання й виховання, необхідною умовою досягнення позитивних результатів. Виховання у здобувачів початкової освіти інтересу до вивчення будь-якого предмета – одне з важливих завдань, що стоїть перед учителем.

Питання пізнавального інтересу досліджувались у працях таких науковців: Л. Виготського, А. Смирнова, Б. Теплова, В. Мясіщева, Л. Занкова, Д. Узнадзе, Г. Щукіної та ін..

Пізнавальний інтерес – це інтерес до пізнання, у процесі якого відбувається оволодіння змістом навчальних предметів і необхідними способами, вміннями і навичками, за допомогою яких учень отримує освіту [4].

Пізнавальний інтерес дитини не потрібно ігнорувати, його потрібно враховувати і формувати. Розв'язання і дослідження розвитку та формування пізнавальних інтересів є дуже важливим і актуальним, оскільки саме пізнавальні інтереси допомагають дітям навчатися, у майбутньому зорієнтувати і спрямувати свої зусилля на досягнення певної професії, що подобається і

притягує, краще сприймати навколишній світ, глибше вивчати предмет, що подобається.

Пізнавальний інтерес стимулює пізнавальну активність учнів, спрямовує розвиток розумової, психічної, соціальної сфери особистості, створює умови для формування навчальної діяльності здобувачів початкової освіти.

Пізнавальний інтерес сприяє загальній спрямованості діяльності молодших школярів та може відіграти значну роль у структурі їх особистості. Вплив пізнавального інтересу на формування особистості забезпечується такими умовами:

- рівнем розвитку інтересу (його, глибиною, сталістю);
- характером (багатобічними, широкими інтересами, локальними-стержневими або багатобічними інтересами із стрижневого);
- місцем пізнавального інтересу серед інших мотивів та його взаємодією;
- своєрідністю інтересу в пізнавальному процесі (теоретичною спрямованістю чи прагненням для використання знань прикладного характеру);
- зв'язком із життєвими планами і перспективами.

Зазначені умови забезпечують собі силу й глибину впливу пізнавального інтересу на особистість молодшого школяра [3].

Окрім того, варто зазначити, що формування пізнавальних інтересів молодших школярів є можливим при дотриманні педагогами таких умов:

- розуміння дитиною змісту і значення матеріалу;
- збудження інтересу – це наявність нового як у змісті виучуваного, так і в самому підході до його розгляду;

- емоційна привабливість навчання. Треба прагнути, щоб здобуті на уроках знання викликали в учнів емоційний відгук, активізували їх моральні, інтелектуальні та естетичні почуття. Кожний захід, який викликає бодай епізодичний інтерес учнів до знань, має педагогічну цінність. Постійне ж створення умов, при яких виникає зацікавленість, забезпечить розвиток глибокого пізнавального інтересу, а це й вирішує успіх у навчанні;

- використання оптимальної системи тренувальних, творчих, пізнавальних та інших завдань;

- практична спрямованість матеріалу;
- самостійність дітей у їхній діяльності;
- ґрунтовне знання вчителем предмета, інтерес до нього, вміння зацікавити ним дітей [1].

Формування пізнавального інтересу у молодшому шкільному віці можна здійснювати за допомогою низки способів, серед яких:

1. Розкриття значущості знань. На першому уроці, коли учні ознайомлюються з новим предметом, треба допомогти їм зрозуміти значення предмета – показати, яке місце дана наука займає серед інших наук, у житті людини, у народному господарстві.

2. Цікавість матеріалу. Кожна наука має багатий матеріал, який сприяє збудженню інтересу. Нове, цікаве, «загадкове» треба розкривати учням на основі тих знань, що в них уже є.

3. Створення проблемних ситуацій. Великі можливості для розвитку інтересу учнів до навчального предмету мають уроки, на яких вчителі застосовують різноманітні способи спонукання учнів до навчання.

4. Ефект парадоксальності, подиву значно сприяє розвитку інтересу учнів до виучуваного матеріалу. Особливо, якщо він підкріплюється використанням науково-популярної та художньої літератури.

5. Пізнавальні ігри. Намагаючись подолати пасивність учнів на уроках, учителі нерідко використовують ігрові моменти. [2].

Отже, розвиток пізнавального інтересу в молодших школярів у процесі навчання є важливим завданням учителя початкової школи. Цей процес характеризується певною специфікою, від врахування якої залежить його результативність. Зокрема, в молодшому шкільному віці відсутній стійкий інтерес до певного виду діяльності, що вимагає від педагога постійної його підтримки; учні молодшого шкільного віку захоплюються новим, цікавим, яскравим, незвичайним, що вимагає в учителя відповідного підходу до організації педагогічного процесу.

Список використаних джерел та літератури

1. Бібік Н. М. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів: монографія. К.: Віпол, 1998. 198 с.
2. Ковальчук Л. Пізнавальний інтерес як фактор розвитку особистості молодших школярів: проблемні питання. Магістр. 2005. Вип.1. С.63-67.
3. Сапронов И. А. Познательный интерес в структуре учебной мотивации младшего школьника. Проблемы педагогики и психологии. 2008. № 3. С. 185–188.
4. Словарь психолога-практика / Сост. С. Ю. Головин. Минск: Харвест, 2001. 976 с.

Рудницька-Юрійчук Ірина Романівна,
*кандидат педагогічних наук, асистент
кафедри педагогіки та психології дошкільної освіти
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;*

Андрушко Марія Володимирівна,
*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету педагогіки, психології та соціальної роботи
спеціальності 012 Дошкільна освіта
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича*

ГУМАННА ПЕДАГОГІКА – ОРІЄНТИР СУЧАСНОГО ВИХОВАТЕЛЯ

Розвиток соціальних процесів в Україні викликав потребу у перегляді стану сучасної системи професійної підготовки педагогів. Особливого значення

набуває завдання утвердження в суспільстві гуманістичних цінностей добра, справедливості, честі, гідності, совісті, обов'язку, відповідальності. Існуюча система педагогічної освіти намагається іти в ногу з часом: впроваджуються нові реформи, закладам освіти частково надається свобода змісту і системи навчання, підбір форм і методів, розглядаються потреби її здобувачів. Проте, ще й досі вітчизняна освіта не може побороти авторитарний стиль навчання. У якому студент постає об'єктом, що змушений підкорятися вказівкам викладачів, виконувати їх накази [3, с. 8], це спонукає, натомість, до нівелювання душі вихованця та його байдужості. Виокремимо, важливі протиріччя у процесі підготовки вихователя:

- між реальними вимогами суспільства та ускладненнями: стереотипним мисленням, традиційними «диктаторськими» підходами;
- між стандартизованою системою підготовки педагога та індивідуально-творчим характером виховної діяльності;
- між застарілими формами, методами, засобами викладання педагогічних дисциплін та потребою ЗВО;
- між реальним закладом дошкільної освіти та складністю впровадження у навчальний процес нових педагогічних технологій, які мають виховний, стимулюючий характер.

Важливо зрозуміти, що навчаючись у ЗВО із гуманізованим освітнім процесом, майбутні вихователі будуть продовжувати розвивати ідею толерантного ставлення до дитини – особистісно-орієнтованого підходу не тільки у своїй професії, а й пропагувати «педагогіку світла» у житті. Над вирішенням проблеми впровадження гуманної педагогіки у різні сфери освіти працюють науковці: І.Д. Бех, Є.С. Барбіна, Г.О. Балл, О.А. Захаренко, І.А. Зязюн, О.Я. Савченко.

Гуманізація освіти належить до визначальних цінностей суспільного життя, є умовою і результатом якісної освіти ХХІ століття. Підтвердження ми знаходимо у державних національних програмах «Освіта (Україна ХХІ століття)», «Діти України», законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Концепції гуманістичного виховання та інших законодавчих актах навчання та виховання. Осягнути велич та ефективність використання гуманістичної педагогіки можливо, звернувшись до думок українських і зарубіжних педагогів, зокрема, Ш.О. Амонашвілі, Д. Брандеса, Я. Корчака, Й. Г. Песталоцці, В.О. Сухомлинського, К.Д. Ушинського.

О.Я. Савченко підкреслює, що дитина є головною педагогічною цінністю, а педагог має бути здатний до її виховання, соціального захисту, збереження її індивідуальності. Відповідно до концептуальних положень гуманізму, людина є не засобом, а метою, саме тому не дитину треба пристосовувати до системи освіти, а освіту – до неї [4]. Педагог взаємодіє з внутрішнім світом своїх вихованців.

Уся проблема сучасного освітнього розвитку полягає в тому, що духовний процес виховання і навчання змінюється матеріальними способами і прийомами впливу на дітей. Пам'ятаймо, дитина – це всесвіт, їй не можна

нав'язувати ззовні жорстокий спосіб розвитку, навпаки, необхідно підтримувати її власні тенденції вдосконалення, тобто стимулювати самовиховання і саморозвиток, у жодному разі не нав'язувати усталені шаблони розуміння і сприйняття світу. Вихованець має відчувати себе особливим та надзвичайно потрібним в освітньому процесі, що сповнений любов'ю.

Науковці одностайні в думці, що головною метою гуманної педагогіки є виховання шляхетної людини. Сучасним вихователям варто звернутися до праць світила гуманної педагогіки, Шалви Олександровича Амонашвілі, адже педагог надає багато порад та вказівок: «Наш виховний процес буде гуманним, якщо ми:

- створимо для дитини образи чесності, любові, доброти, краси, відвертості, відданості, рішучості, справедливості, поваги, сміливості, співчуття;

- зосередимо її погляд на свій внутрішній духовний світ, допоможемо зрозуміти її прагнення;

- пробудимо в ній почуття співчуття, переживання, що призведе до добрих вчинків;

- розвинемо відповідальність за свої слова та вчинки;

- порушимо і розвинемо пристрасть до пізнання, любов до труднощів у пізнанні, інтерес до знань, допитливість» [1].

Запроваджувати гуманний підхід надзвичайно важливо саме у дошкільному віці, тому що це найсприятливіший період для морального розвитку дітей. Дошкільник вивчає світ людських відносин, розкриває закони, на основі яких будується взаємодія між людьми. Головною ідеєю гуманної педагогіки виступає повага до дитини, глибоке розуміння її потреб і вікових особливостей, неповторності особистості кожного вихованця. Однією з провідних умов реалізації гуманної педагогіки вважається використання прийомів колективно-групового та кооперативного навчання. З їх допомогою педагог створює ситуації перемоги для кожної дитини, вчить розуміти свої потреби та вирішувати труднощі самостійно [2, с. 209].

Отже, орієнтуючись на гуманну педагогіку – співробітництво, повагу, творчий пошук – педагоги відкривають нові перспективи для виховання гуманної особистості, впевненої у своїх діях, з почуттям гідності та розумінням до інших людей. Майбутнім вихователям варто взяти за кредо слова Шалви Олександровича: «Даруй себе дітям! Будь терплячим і будь готовим до зустрічі з ними в дитинстві».

Список використаних джерел та літератури

1. Амонашвили Ш.А. Как любить детей : опыт самоанализа . Артёмовск : Центр Гуман. педагогики, 2010. 128 с.

2. Гуманізація – найкоротший шлях до особистості: матеріали Всеукраїнської науково-практичної майстерні (Кременчуцький педагогічний

коледж імені А.С. Макаренка, 13 вересня 2019 року) / [редактор-упорядник: О.В. Діброва]. Кременчук : Методичний кабінет, 2019. С. 208-210.

3. Дубасенюк О.А., Семенюк Т.В., Антонова О.Є. Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності: Монографія. Житомир : Житомир. держ. пед. ун-т, 2003. 193 с.

4. Савченко О.Я. Виховний потенціал початкової освіти: посіб. для вчит. і метод. початкового навчання. Київ, 2009. 226 с.

Северіна Тетяна Миколаївна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри іноземних мов
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії;

Попик Анна Сергіївна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
групи ФІЛ-41а факультету початкової освіти та філології
спеціальності 014 Середня освіта (Мова і література (англійська))
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

OVERCOMING LANGUAGE ANXIETY IN SECOND LANGUAGE LEARNING IN SECONDARY SCHOOL

The learning process is not only the acquisition of students' knowledge, but also the ability to master them. The final result of the learning process depends significantly on the psychological readiness of students to overcome prevailing difficulties of studying.

It is known that psychological issues emerging during the educational process negatively influence the process of mastering the subject. These include anxiety, fear, self-doubt, fear of mistakes etc. In general, “anxiety” is a feeling of unease, such as worry or fear. Everyone has feelings of anxiety at some point in their life. But during the Second Language Learning students can face the phenomenon of “language anxiety”.

Severe scientists understand this concept in different ways. So, for example, MacIntyre and Gardner perceive it as “*the feeling of tension, fear and apprehension associated with such foreign language contexts as speaking, listening and learning*” [6, p. 515]

Another researchers Richard C. Atkinson and Ernest Hilgard understand “language anxiety” as “*a psychological construct, commonly described by psychologists as a state of apprehension, a vague fear that is only indirectly associated with an object*”. One of the greatest researches in this area of psychological linguistics was made by E. Horwitz and his colleagues. They understood it “*as a combination of other anxieties that create a separate form of anxiety intrinsic to language learning; a certain set of self-esteem, beliefs, feelings*

and principles of behavior associated with learning a foreign language, which, in turn, is due to the uniqueness of this process” [5, p. 128]

Due to this, the notion of “language anxiety” I can interpret as the psychological broader kind of anxiety as a fundamental human emotion, which includes the feeling of pressure, dread and apprehension related to such foreign language contexts as speaking and listening.

Researchers of the problem of language anxiety emphasize that such issue in foreign language classes that it manifests itself in specific situations and is manifested through a nervous state before the need to express, fear of evaluation of others, fear of falling behind others in learning and more. Language anxiety can be developed from learners’ learning challenges, contrasts in learners’ and target language societies, contrasts in social status of the speakers and interlocutors, and from the fear of losing self-identity.

Language anxiety as one of the signs of the mental boulder in the cognitive plan is a great obstacle to the effective mastering of a foreign language. Linguistic anxiety can be expressed in the secretive behavior of the speaker, in his silence, shyness, fear, and even panic [5, p. 126].

Researchers divide Foreign Language Anxiety into 3 components:

1. Communication Apprehension – People with communication apprehension have difficulty in expressing their thoughts and ideas in their target language. It’s hard for them to speak and comprehend the messages of others.

2. Fear of Negative Social Evaluation – This form of FLA arises when you believe you need to make a positive social impression on others and you fear that you won’t.

3. Test Anxiety – This type of FLA affects students and foreign language learners who attend courses and have to do exams. In short, test anxiety is the fear of academic assessment [5, p. 130]

The basic features of this phenomenon are a lack of confidence, losing faith in your ability to succeed, a reluctance to speak, even insomnia in some cases, feeling discouraged about language learning, trying to escape from participating in any foreign language activities, giving up efforts to learn the target language entirely and so on.

Anxiety is also accompanied by psychophysiological reactions: tremors, increased sweating, and increased blood pressure. Therefore, the state of anxiety is a subtype of the state of emotional tension with all the typical forms of phenomena for it [2, p. 273-280].

Foreign scientists have developed a system for measuring language anxiety in the form of a test - Foreign Language Classroom Anxiety Scale (FLCAS), consisting of 33 questions based on a 5-point Likert scale. This test became the starting point of surveys in the study of language anxiety in various situations and contexts. This Scale includes such questions, like “I never feel quite sure of myself when I am speaking in my foreign language class; I don’t worry about making mistakes in language class; I am usually at ease during tests in my language class; I start to panic when I have to speak without preparation in language class; I feel confident when I speak in foreign

language class; I keep thinking that the other students are better at languages than I am” and others. In my opinion, such Scale is completely relevant to this issue and helps teachers or educators to recognize language anxiety and start to cope with it on time.

There are plenty of methods and techniques to reduce or even overcome the language anxiety: increasing confidence of students by giving them the opportunity to choose for themselves reading assignments; motivating students to more often compose written tasks based on their personal experience, using of clearly structured tasks and sensitivity to the fears of students [1; 4]; raising awareness of teachers, students, and those who creates curriculum on language anxiety; creating a calm, relaxed atmosphere in the learning environment; using of topics and materials that are in some way related to the students’ own lives and interests; encouraging the application of sketches, plays, games in class [3; 7; 8]

Due to this it’s important to highlight some ways to deal with it. The first method is communicative approach the basic principle of which is to communicate in the classroom only in the foreign language since the first lesson. It is one of the most effective ways to overcome the language barrier. It provides for the maximum immersion of the student in the language process, which is achieved with minimal reference to the native language. We should replace the lack of mechanically reproducible exercises by game situations, stories and comparisons, which involve not only memory but also logic, attention, the ability to think analytically and figuratively.

Another method is cooperative learning which means such form of work that is based on the joint work of students in small groups and contributes to the humanization of relations between teachers and students. A teacher manages the work of each student indirectly. The relationship between a teacher and students becomes cooperative, because a teacher directly interferes in the work of groups only if students have questions and they themselves turn to him for help. Cooperative learning creates natural interactive contexts in which students have authentic reasons to listen to each other, ask questions, discuss concepts learned, test comprehension, clarify some questions and formulate points of view.

All in all, such concern as “language anxiety” is really significant in the learning process and teachers should not only recognize problems, but pay a great deal of attention to such learners to avoid any barriers or mental offences of them and assist them to tackle the feelings of unease and discomfort. To conclude, overcoming the language anxiety leads to conversation in more confident and fluent way.

Список використаних джерел та літератури

1. Bailey P., Onwuegbuzie J., Daley C. E. Foreign language anxiety and students’ attrition: psychology : *Academic Exchange Quarterly*. London, 2003. N. 2. P. 17–40.
2. Carver, C. S., Scheier, M. F., & Weintraub, J. K. Assessing Coping Strategies : *Journal of Personality and Social Psychology*. 1989. Vol. 56. N. 2. P. 267-283.

3. Cohen E. G. Restructuring the classroom: conditions for productive small groups : *Review of Educational Research*. 2004. N 4. P. 1–35.
4. Dosaka J. Students' voices on foreign language anxiety: language learning : *Academic Exchange Quarterly Gale*. 2008. P. 36–49.
5. Horwitz E.K., Horwitz M.B., Cope J. Foreign Language Classroom Anxiety : *The Modern Language Journal*, 1986, p. 125-132.
6. MacIntyre P. D., Gardner R. C. Language anxiety: Its relationship to other anxieties and to processing in native and second languages : *Language Learning*. Ontario : The University of Western Ontario, 1991. P. 513-534.
7. Meihua L. An Exploration of Foreign Language Anxiety and English Learning Motivation. 2011 – URL: <http://www.hindawi.com/journals/edu/2011/493167/> (Last accessed: 05.01.2021).
8. Worde R. Students' perspectives on foreign language anxiety : inquiry : *R. von Worde*, 2003. Vol. 8. P. 15–27.

Сербіна-Лукасюк Людмила Петрівна,
*старший викладач, викладач кафедри вокалу
та диригентсько-хорових дисциплін
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії;*

Мелешко Вікторія Дмитрівна,
*старший викладач, викладач кафедри вокалу
та диригентсько-хорових дисциплін
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії*

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО ВОКАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Неодмінним компонентом фахового становлення майбутнього вчителя музичного мистецтва виступає вокальна підготовка, тому що спів є одним із основних видів діяльності учнів на уроках музичного мистецтва. Завдяки співу у школярів збагачується емоційна сфера, знання про культуру своєї та інших країн, розвиваються вокальні навички, а в широкому розумінні формується духовна складова особистості, що є основним завданням педагогічної діяльності в цілому.

Л. Василенко вважає, що вокальна підготовка студентів музично-педагогічних факультетів – це процес, спрямований на максимальний розвиток у них здатності до глибокого розуміння музичних образів та втілення їх у досконалії співацько-виконавській формі, усвідомлення студентами ролі співу в системі життєдіяльності, загальнокультурного і музичного розвитку особистості, а також вироблення у майбутніх вчителів умінь застосовувати методи й організаційні форми, адекватні завданням вокального навчання учнів [1, с. 9].

Аналіз філософської, психолого-педагогічної та мистецтвознавчої літератури дав змогу конкретизувати сутність поняття «вокальна підготовка», яку розглядаємо як цілісний, розгорнутий у часі, регульований у закладах вищої освіти вокально-педагогічний процес упорядкованої взаємопов'язаної діяльності викладача та студента, спрямованої на практичне засвоєння та теоретичне осягнення засад вокального навчання для здійснення майбутньої вокально-педагогічної діяльності.

Зміст вокальної підготовки обумовлений завданнями, з якими майбутній учитель зустрінеться у процесі формування вокальної культури школярів та передбачає єдність науково-теоретичної, виконавсько-практичної й психофізіологічної складових, спрямований на формування професійних якостей співака-виконавця, педагога-музиканта, його художньо-естетичних смаків, здатності до творчої діяльності в педагогіці та мистецтві. Н. Ройтенко правомірно розглядає вокальну підготовку як цілісну складну систему, що є сукупністю різних складових: суб'єктів, об'єктів, структури, методики, етапів розвитку, а також, різноманіття існуючих між ними зв'язків [4, с. 101].

Метою і основним завданням вокальної підготовки є формування в майбутнього вчителя музичного мистецтва готовності до вокально-педагогічної діяльності, що визначається рівнем оволодіння ним системою вокально-педагогічних компетенцій.

На думку А. Філіпова, вокально-педагогічна діяльність учителя – це діяльність, пов'язана із розвитком в учнів здібностей до сприймання та виконання вокальної музики і формуванням на цій основі мислення, яке виробляє емоційно-ціннісне, художньо-естетичне ставлення особистості учня до дійсності, що веде особистість до осягнення основних істин цивілізації, пошуку смислу життя та своєї діяльності, самореалізації [6, с. 12].

Отже, вокально-педагогічна діяльність – процес формування музичної культури школярів, як важливої складової духовної культури засобами вокального мистецтва; формування вокальної майстерності, осмисленого і грамотного виконання вокальних творів; розвиток вокальних навичок.

Вокально-педагогічна діяльність учителя музичного мистецтва є специфічним видом його професійної діяльності. Специфіка передбачає акцентування уваги саме на педагогічній спрямованості вокального навчання студентів. Зміст їх вокальної підготовки зумовлено метою та завданнями, які відповідають майбутній практичній педагогічній діяльності з формування вокальної культури школярів [2, с. 31].

У процесі підготовки до вокально-педагогічної діяльності викладач має не тільки навчити студента володіти вокальними навичками, а й визначати шляхи й методи організації навчального процесу у загальноосвітній школі, прийоми й методи розвитку вокальних навичок у дітей (співацьке дихання і постава, звукоутворення, дикція та артикуляція, чисте інтонування, правильне емоційне сприйняття змісту вокального твору тощо).

Тому вчені Н. Овчаренко і М. Фарина зазначають, що завдання вокальної підготовки полягають у:

- здійсненні естетичного виховання, формуванні вміння розуміти й цінувати красу вокального мистецтва та співацької майстерності;
- розвитку виконавських, художньо-творчих здібностей;
- формуванні розуміння психологічних та біофізичних механізмів співацького процесу;
- встановленні стійких критеріїв якості співу і співацької майстерності;
- розвитку активного вокального слуху, вихованні уявлення про акустично та художньо-повноцінне звучання співацького голосу;
- вдосконаленні вокально-технічних та артистичних навичок;
- формуванні знання з основ методики формування, розвитку та охорони дитячого та дорослого співацького голосу;
- підготовці студентів до самостійного підвищення співацької та вокально-педагогічної кваліфікації в умовах практичної діяльності [4, с. 101-102].

Вирішення цих завдань вимагає створення відповідних педагогічних умов підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокальної діяльності. Серед них:

- формування у майбутніх учителів музичного мистецтва мотиваційної сфери (мотивації до майбутньої професії та до самовдосконалення);
- сприяння набуттю майбутнім учителем початкового досвіду роботи з дітьми, обізнаності у сфері вікових особливостей дитячого голосового апарату та психологічних особливостей дітей в цілому;
- орієнтація змісту, форм та методів вокальної підготовки на формування ціннісних орієнтацій, осмислення і переживання особистістю досвіду власної співацької діяльності;
- активізація процесів саморегуляції у майбутніх учителів, розвиток здатності до адекватної самооцінки;
- організація упорядкованої взаємопов'язаної діяльності викладача та студента, спрямованої на практичне засвоєння та теоретичне осягнення засад вокального навчання;
- забезпечення реалізації творчого підходу самого студента як майбутнього вчителя музичного мистецтва до навчання, що реалізується за такими напрямками як: свідомою роботою над голосом, самостійною роботою над якісним звукоутворенням, розвитком відчуттів і вокальних уявлень; робота над вивченням методики розвитку вокальних і музичних здібностей засобами вокального мистецтва; опанування музичним репертуаром і вокальною творчістю композиторів різних епох і народів; – забезпечення національної основи навчання (використання української вокально-педагогічної спадщини);
- використання ефективних методів передачі викладачем вокально-педагогічного досвіду; активне залучення до вокально-педагогічної та вокально-виконавської діяльності;
- використання методів і форм роботи, які забезпечують ефективне формування вокальної діяльності в єдності її виконавської та педагогічної складових;

– забезпечення системності впровадження комплексу методів, прийомів, форм і засобів роботи.

Вокально підготовленого вчителя музичного мистецтва характеризує здатність до самовизначення, вільного виявлення власної позиції, спроможність до самостійного вибору поведінки. Самовдосконалення – свідомо професійна діяльність викладача в системі неперервної педагогічної освіти, яка спрямована на підвищення духовного рівня майбутнього вчителя музичного мистецтва, його професійну самореалізацію, динамічний розвиток професійно-значущих якостей, підвищення ефективності навчально-виховної роботи з молоддю відповідно до її інтересів, потреб, можливостей і до вимог суспільства щодо соціалізації та професійно-особистісного розвитку. Тому обов'язковою умовою професійного росту студента є мотивація до професії, головне в якій – орієнтація на розвиток особистості дитини, що не обмежується лише любов'ю до дітей. Насамперед, це прагнення стати висококваліфікованим педагогом, яке допомагає подолати труднощі на цьому шляху.

Сприятливими факторами процесу підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокальної діяльності є те, відмічає Л. Тоцька, що студентам притаманний достатньо високий рівень мотиваційної спрямованості до вокального навчання, бажання майстерно оволодіти професією вчителя музичного мистецтва [5].

Таким чином, актуальність проблеми вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва зумовлена її значущістю для вокально-педагогічної діяльності майбутніх учителів. Однак ця проблема досліджена недостатньо, що пов'язано з інтенсивним розвитком інформаційних технологій, складністю визначення готовності студентів до вокально-педагогічної діяльності. Актуальним залишається пошук нових організаційних форм, методів і технологій вокального навчання, можливостей більш широкого застосування різноманітних засобів педагогічного впливу, що надасть змогу вдосконалити вокальну підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва.

Список використаних джерел та літератури

1. Василенко Л. М. Взаємодія вокального і методичного компонентів у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя музики : автореф. дис. ... кандидата пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання музики і музичного виховання». Київ, 2003. 20 с.

2. Маруфенко О. В. Формування вокально-слухових навичок майбутнього вчителя музики : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання музики і музичного виховання». Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. К., 2006. 20 с.

3. Овчаренко Н. А. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності : автореф. дис. ... доктора пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Кривий Ріг, 2016. 38 с.

4. Ройтенко Н. О. Концептуальні засади педагогічного супроводу вокального розвитку майбутніх учителів музичного мистецтва. *Наукові записки* / Ред. кол. : В. Ф. Черкасов, В. В. Радул, Н. С. Савченко та ін. Випуск 155. Серія : Педагогічні науки. Кропивницький : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2017. 306 с. С. 101-104.

5. Тоцька Л. О. Методичні засади удосконалення вокальної підготовки майбутніх вчителів музики: автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика музичного навчання». Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова. К., 2010. 24 с.

6. Филиппов А. В. Педагогическая система формирования готовности студентов к вокально-педагогической деятельности : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Москва, 2005. 237 с.

Сергєєва Зоя Павлівна,
*старший викладач кафедри дошкільної
педагогіки, психології та фахових методик
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії*

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОЇ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

На різних етапах розвитку людського суспільства проблемі здоров'я завжди приділялася велика увага, недарма здоров'я беззаперечно входить до числа найвищих цінностей людини. Серед інших важливих проблем, що розглядаються у зазначеному контексті, особливе місце має належати, питанню визначення цінності життя і здоров'я, його збереженню та формуванню здорового способу життя.

Сприяння здоров'ю та здоровому способу життя визначено законодавством України як один з основних напрямів державної політики у галузі охорони здоров'я. Аналіз законодавчої бази доводить, що окремими з них передбачається необхідність здійснення різносторонньої діяльності у цьому напрямі, залучення до неї держави, громади, некомерційних та комерційних неурядових організацій та індивідуумів. Пріоритети цієї діяльності в Україні у цілому співпадають з пріоритетами у цій сфері, визначеними основами політики досягнення здоров'я для всіх у XXI столітті.

Законом України про «Про вищу освіту», Національною доктриною розвитку освіти в Україні та іншими нормативними документами наголошено, що потреба у здоров'ї є основоположною в системі життєвих цінностей кожної людини, без задоволення якої не можлива само актуалізація особистості [4].

Здоров'я студентської молоді є однією з найважливіших умов ефективної її участі в освітній діяльності. Різні відхилення й погіршення здоров'я є суттєвою перешкодою в досягненні успіху в освітньому процесі вищого навчального закладу та наступній професійній діяльності. Тому

важливу роль відіграє формування у студентів усвідомленої потреби в збереженні власного здоров'я, що має виявлятися у стійкій мотивації, інтересі до здорового способу життя, цілеспрямованій поведінці щодо підтримки здоров'я. Перш за все, це стосується майбутніх педагогів, які покликані сприяти вирішенню проблеми та продовжувати зміни у суспільстві, у житті людей, сімей, надавати можливість людям якомога повніше розвивати власний потенціал, збагачувати своє життя.

У контексті сучасних освітніх пріоритетів проблема здоров'я підростаючого покоління та молоді привертає увагу філософів, соціологів, психологів, педагогів. У сучасній науці поняття «здоров'я» розглядається як інтегративна величина (Г. Апанасенко, В. Єрмаков, О. Ізуткін, В. Казначеев, А.Семенко) у співвідношенні тріади: здоров'я; здоровий спосіб життя; культура здоров'я. Автори В. Лапко, С. Канішевський, Р. Раєвський вважають компонентом гуманізації системи вищої освіти формування у студентів стійкого інтересу до зміцнення власного здоров'я, засобів його збереження та покращення, що має стати першочерговою щоденною справою кожної молодої людини. [2].

Низький рівень здоров'я молоді має низку конкретних причин, серед яких: відсутність пріоритету здоров'я та мотивації на здоровий спосіб життя і культуру здоров'я. Непоправної шкоди здоров'ю завдають інфекційні хвороби, поширеність яких серед молоді зростає з кожним роком. Триває погіршення епідемічної ситуації щодо ВІЛ/СНІДу, який вражає насамперед молодих людей. Викликає хвилювання і захворювання на туберкульоз, що має місце також і серед студентської молоді. Значні проблеми на теперішньому етапі виникли і через появу пандемії COVID-19, що давно стала питанням політики, освіти і вийшла за межі медицини. Оголошення урядом України загальнонаціонального карантину, а потім і кількох лакдаунів, поставило ряд нових викликів перед закладами вищої освіти (ЗВО).

Як показує практика, виникла нагальна потреба в організації дистанційного та онлайн-навчання на різних платформах. Це явище несе потенційні ризики здоров'ю сучасного студента, котрі зумовлені збільшенням обсягу навчальної роботи та поза навчального навантаження, зростання кількості самостійної роботи, тривалості перебування за комп'ютером, і, як наслідок – перевищення гігієнічних часових нормативів та порушенню вимог до режиму дня. Це може стати причиною захворювання серцево-судинної системи, обміну речовин, дегенеративних захворювань у майбутньому.

Пошуки нових методів освіти і виховання щодо збереження і зміцнення здоров'я студентської молоді вимагають впровадження здоров'язбережувальних технологій, які будуть запобігати перевантаженню студентів, сприятимуть формуванню особистості безпечного типу, яка вміє піклуватися про своє здоров'я.

На думку окремих дослідників цієї проблеми, організація освітнього процесу у ЗВО має бути спрямована на розвиток у студентів

здоров'язберезувальних навичок, створення умов і факторів збереження і зміцнення їхнього здоров'я, забезпечення сприятливого психологічного клімату в процесі навчання, що, власне, і визначається як здоров'язберезувальне освітнє середовище [5].

У відповідності із поставленими завданнями, основними напрямками здоров'ярозвивальної діяльності ЗВО повинні стати: раціональна організація навчального процесу студентів; раціональна організація фізкультурно-оздоровчої роботи; просвітницько-виховна робота зі студентами, спрямована на формування усвідомленості цінності здоров'я і здорового способу життя, профілактика і спостереження за станом здоров'я [6].

Створенню такого середовища мають сприяти, на нашу думку, адміністрація ЗВО, викладачі. Вагоме значення при цьому має робота кураторів, органів студентського самоврядування та самих студентів.

Таким чином, приходимо до висновку : освітній процес у ЗВО за нових умов організації навчання треба зробити здоров'язберігаючим, здоров'язміцнюючим , здоров'яформуючим.

Список використаних джерел та літератури

1.Іванова І. В. Формування здорового способу життя студентів як педагогічна проблема. *Педагогические науки*. 2007. № 4.

2. Ильинский И. М. Молодежь планеты: глобальная ситуация в 90-х годах, тенденции и перспективы. Москва : Ин-т молодежи. 1999. С. 310.

3. Кириленко С. В. Соціально-педагогічні умови формування культури здоров'я старшокласників : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: [спец. 13.00.07]. К, 2004. С. 4.

4. Концепція Загальнодержавної цільової соціальної програми «Здорова нація» : Проект /http://www.mongov.ua/gg/obg/2008/22_02_08.doc

5. Редько Т.М. Проблема збереження здоров'я студентів на сучасному етапі розвитку системи вищої освіти. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» ім.Т.Г.Шевченка*. 2015. №124. С.458

6. Федько О.А. Основні принципи забезпечення здорового способу життя. *Державне управління: Удосконалення та розвиток*. 2010. №5 С.37.

Сівак Наталія Антонівна,
*кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри педагогіки
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії;*

Гладка Інна Йосипівна,
*студентка групи ПО-41б факультету початкової освіти та філології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії*

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ «СТВОРЕННЯ СИТУАЦІЇ УСПІХУ» В ОРГАНІЗАЦІЇ САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Реалії сучасного суспільного розвитку, необхідність реформування кожної ланки системи освіти, статистичні дані, які свідчать про несоціалізованість випускників, відсутність їхніх перспективних планів щодо подальшого життя, щодо вибору професії, занижений або завищений, при цьому, рівень самооцінки дозволяють зробити припущення про те, що у здобувачів освіти є проблеми із самостійністю, що призводить до проблем із самовизначеністю, самовдосконаленням, самовихованням та самоосвітою. Більше того, привчити молодшого школяра до самоосвітньої діяльності вбачається на сьогодні однією із найголовніших цілей освітнього процесу.

Навчальна діяльність у закладі загальної середньої освіти поділяється на два рівні: керовану освітню діяльність молодшого школяра учителем та самостійну роботу учня. Найвищим рівнем розвитку здобувача освіти, в контексті нашої теми, початкової освіти, є самоосвітня діяльність, яка не є тотожною жодному з визначених рівнів. У традиційній системі освіти педагог визначає й джерело засвоювання знань, і характер та обсяг навчального матеріалу, здійснюючи загальний контроль навчальної діяльності здобувачів освіти, поступово, починаючи з початкової школи, формуючи їхні самоконтроль і самооцінку.

Для розвитку самостійності здобувачів початкової освіти важливим є те, що все більша кількість частин процесу навчання передається для самостійного виконання молодшому школяреві (так, наприклад: завдання для самостійного виконання, потім самоконтроль і далі – визначення способів і завдань навчальної діяльності). У міру надбання таких навчальних прийомів учень стає все більш придатним до виконання самостійної роботи. Отже, самостійна робота здобувача початкової освіти – це така робота, яку учень виконує без участі вчителя, але за його завданням і в спеціально виділений час.

Аналіз науково-педагогічної літератури дозволяє виокремити такі компоненти психолого-педагогічної структури самостійної роботи здобувача початкової освіти:

- завдання вчителя й спеціально відведений час для виконання;
- безпосереднє виконання завдання без участі вчителя;

- подолання учнем пізнавальних складностей, розумової або фізичної напруги для виконання поставленого завдання [2]. Основою самоосвітньої діяльності є самостійність, відмінність якої від самостійної роботи в тому, що самостійну роботу учень виконує за завданням вчителя, а самоосвітою керує сам, будуючи її відповідно до особистих цілей.

Отже, самоосвіта – це особлива діяльність, яка має власну специфічну структуру, відмінну від структури навчальної діяльності та її самостійних форм тим, що її основні компоненти – мотиви, задачі, способи дії та способи контролю здобувач освіти добирає самостійно.

Варто зазначити, що в контексті нашого дослідження розрізняють такі напрями самоосвітньої діяльності молодших школярів:

1. Організація навчальної праці
 - Уміння планувати свою діяльність.
 - Уміння самоорганізації.
2. Робота з книгою та іншими джерелами інформації
 - Уміння навчально-пізнавальної діяльності.
 - Бібліотечно-бібліографічні вміння.
3. Культура усної та писемної мови
 - Розвиток усної мови.
 - Розвиток писемної мови.
4. Сформованість операцій розумової діяльності
 - Розвиток мисленнєвої діяльності.
5. Контрольно-оцінювальні вміння
8. Уміння самоконтролю [1].

На нашу думку, для організації самоосвітньої діяльності досить ефективною буде технологія «Створення ситуації успіху». Створення сприятливого середовища для розвитку здібностей здобувачів початкової освіти, надання можливості кожному учневі відчувати радість досягнення успіху, усвідомити свої здібності та віру у власні сили забезпечує використання в організації самоосвітньої діяльності технології «Створення ситуації успіху», в основі якої лежить особистісно-орієнтований підхід до процесу навчання та виховання.

В. О. Сухомлинський вказав на те, що необхідністю процесу навчання є: «Успіх у навчанні – єдине джерело внутрішніх сил дитини, які породжують енергію для подолання труднощів, бажання вчитися» [4, с. 164]. Педагог абсолютно правильно, на нашу думку, вважає, що методи, використовувані в навчальній діяльності, повинні викликати у дитини інтерес до пізнання навколишнього світу, а навчальний заклад – стати школою радості. Радості пізнання, радості творчості, радості спілкування. Це визначає головний зміст діяльності вчителя: створити кожному учневі ситуацію успіху [4].

Переживання учнем ситуації успіху:

- підвищує мотивацію навчання і розвиває пізнавальні інтереси, дозволяє учневі відчувати задоволення від навчальної діяльності;
- стимулює до високої результативності праці;

- корегує особистісні особливості такі, як тривожність, невпевненість, самооцінку; – розвиває ініціативність, креативність, активність;
- підтримує в класі сприятливий психологічний клімат [3].

Без відчуття успіху в дитини зникає інтерес до школи і навчальних занять, але досягнення успіху в її навчальній діяльності ускладнюється низкою обставин, серед яких можна назвати брак знань і вмінь, психологічні і фізіологічні особливості розвитку, слабка саморегуляція та інші. Тому педагогічно виправдано створення для школяра ситуації успіху – суб'єктивного переживання задоволення від процесу і результату самостійно виконаної діяльності. Технологічно ця допомога забезпечується низкою операцій, що здійснюються в психологічній атмосфері радості і схвалення, створювані вербальними (мовними) і не вербальними (міміко-пластичними) засобами. Підбадьорливі слова і м'які інтонації, мелодійність мови і коректність звернень, так само як відкрита поза і доброзичлива міміка, створюють у поєднанні сприятливий психологічний фон, який допомагає дитині впоратися з поставленим перед нею завданням.

Педагогічна технологія «Створення ситуації успіху» допомагає долати труднощі, включає створення різноманітних видів радості, використання прийомів, за допомогою яких розгортається робота з різними категоріями здобувачів освіти. Головне, що необхідно вчителю, який приступає до роботи за педагогічною технологією «Створення ситуації успіху», – забезпечити оптимістичну установку дитини на спільну працю, створити позитивну атмосферу для досягнення спільних цілей, дати можливість дитині відчувати себе рівним серед рівних. Виконання цих рекомендацій в поєднанні з вірою педагога у позитивні властивості дитини, її сили та успішність є великою стимулюючою силою, що сприяє всебічному розвитку особистості учня, який самостійно оволодіває необхідними знаннями, формує самостійно свої вміння та навички, зрештою, оволодіває найвищим мистецтвом – мистецтвом жити.

Список використаних джерел та літератури

1. Бухлова Н. В. Організація самостійної діяльності учнів. Харків: Вид. група «Основа», 2003. 64 с.
2. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання – нова освітня філософія. Педагогіка толерантності, 2001, С.16-19.
3. Герлянд Т. Педагогічна підтримка дитячої обдарованості // Стратегія інноваційного розвитку обдарованості в системі проектування виховного процесу: зб. наук. праць за матеріалами всеукр. наук.-практ. конф., 17-18 лют. 2010 р. / Академія педагогічних наук України, Інститут обдарованої дитини [та ін.]; редкол.: В.О.Киричук, Н.В.Лук'янчук. Київ: ІОД, 2010. 56 с.
4. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям // Вибрані твори. В 5 - ти т. Т.3. К: Рад. школа, 1976. С.7.-279.
5. Хуторской А. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования. *Народное образование*. 2003. № 2. С. 58-64.

Сивак Юлія Василівна,
спеціаліст вищої категорії, вчитель-методист,
вихователь групи подовженого дня
Хмельницького навчально-виховного комплексу № 2

ВИХОВАННЯ ГУМАННИХ ПОЧУТТІВ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЄКТІВ

Вимогою часу сучасного українського суспільства є гуманна особистість, які притаманні такі моральні якості, як доброта, людяність, порядність, щирість, ввічливість, емпатія, толерантність, повага, чесність, совісність та ін. У контексті реалізації Концепції Нової української школи актуалізується проблема гуманізації освітнього процесу в початковій школі, формування гуманістичних стосунків між дітьми та вчителями.

З огляду на вищезначене, пріоритетності в освітньому процесі початкової школи набувають форми, методи та технології, що передбачають максимальний вияв ініціативи, самостійності, активності учнів, забезпечують їх максимальне включення у різні види діяльності. Широкі можливості для реалізації цих завдань розкривають проєктні технології.

Необхідно підкреслити, що багато педагогів мають слабку уяву про гуманізм як основу людських стосунків і тим більше, як мету і засіб виховання школярів. Але, навіть, розуміючи це, вони не завжди бачать практичні шляхи, методи, форми гуманістичного виховання. Вчителі мають вміти вивчати, аналізувати і тактовно спрямовувати стосунки дітей між собою на засадах дружби, поваги, розуміння (все це обумовлює прояв жорстокості, черствості, байдужості один до одного; розшарування учнів в дитячих колективах за посадою батьків, матеріальним станом, одягом тощо).

На сьогодні соціальна значуща проблема розвитку доброти, чуйності, милосердя, гуманності у дітей молодшого шкільного віку. Батьки, вихователі, учителі чітко мають усвідомлювати важливість завдання виховувати гуманні почуття у дітей, зокрема молодшого шкільного віку.

У загальноприйнятих нормах людських стосунків поняття «гуманізм» включає повагу до особистості, утвердження цінності життя й гідності людини, її прав і свобод, доброту, милосердя. Головне призначення гуманізації школи полягає у вихованні у школярів гуманізму як важливої моральної якості. Для цього вчителю початкових класів та батькам необхідно виховувати гуманні почуття у молодших школярів: любов до близьких, милосердя, чуйність до проблем інших людей, співчуття, людяність, радість, відповідальність, власної значущості, впевненості в собі, вдячності та ін.

У наукових працях С.Ладивір, С. Кулачківської, Ю.Манилюк, Ю.Приходько [1], висвітлено питання виховання гуманних почуттів і взаємин у дітей. У наукових дослідженнях І. Бега, М. Боришевського, І. Білецької, В. Лопатинської визначено шляхи та умови виховання духовних і гуманістичних цінностей, почуття милосердя, цінності іншої людини.

Аналіз наукової літератури (І. Бех, Л. Виготський, Т.Поніманська та ін.) дозволив з'ясувати, що період між 5 і 7 роками життя є найбільш сензитивним для формування здатності здійснювати моральний вибір на основі морально-оцінної діяльності. К. Льюїс зазначив, що період від 7 до 12 років – це найважливіший час для розвитку цінностей, тому що саме в цей період діти найбільш чутливі до навчання і їхній розум усе ще піддається впливу, тому важливо формувати такі моральні цінності, як: турбота, повага, відповідальність, чесність, надійність, сміливість, справедливість, надія [2, с. 46-47]. Ці цінності успішно можна сформувати в учнів початкових класів за допомогою використання методу проєктів, який є ефективним способом організації освітнього процесу у Новій українській школі.

Термін «проєкт» є похідним від латинського «proiectus» означає буквально «викинутий вперед». У французькій мові слово «projet» перекладається як «намір, який буде здійснено в майбутньому». Американські вчені Д. Дьюї та У. Кілпатрик пропонували будувати навчання на активній основі, через практичну діяльність учня, орієнтуючись на його особистий інтерес і практичну затребуваність отриманих знань у подальшому житті. Вирішальне значення для розвитку ідеї проєктів був сформульований Д.Дьюї головний принцип навчання – «навчання через дію», за яким сутністю процесу навчання є відкриття, тобто постійне, реальне втілення чогось нового. Саме він став основою методу проєктів, або «методу проблем» [3].

Метод проєктів став предметом наукових педагогічних досліджень з 90 років ХХ ст., зокрема в таких аспектах: проблема ролі методу проєктів у контексті особистісно зорієнтованого навчання (І. Джужук, О. Блохін); його функцій як засобу активізації пізнавальної діяльності учнів (О. Гребеннікова, Н. Замошнікова), розвитку творчих здібностей (М. Сердюк, Т. Шевцова) та ін.

Вважаємо, що ефективність формування уявлень про доброту як норму і правило загальнолюдської моралі в учнів початкових класів підвищиться при залученні учнів до проєктної діяльності.

Наведемо приклади проєктів у початковій школі з метою виховання гуманних почуттів в учнів.

Тема проєкту 1: «Добро починається з тебе».

Мета проєкту: виховання в учнів найвищих моральних якостей, навчити співпрацювати з іншими учасниками проєкту.

Програма проєкту:

1. Година спілкування з учнями на тему «Добро і зло».
2. Виховний захід для учнів 3-4 класів «Співчуття і милосердя».
3. Конкурс творчих робіт для учнів 1-4 класів «Мої добрі вчинки».
4. Акції:
 - «Збережемо наш ліс» – збір макулатури;
 - «Зелене подвір'я» – садіння дерев, квітів;
 - «Смітник» – прибирання;
5. «Рука допомоги» – збір коштів, одягу, харчів для воїнів АТО.

Тема проєкту 2: «Подаруй добро»

Мета проєкту: моделювання педагогічних ситуацій, котрі би підштовхнули учнів та їх батьків до прояву милосердя, емпатії, толерантності та співчуття.

Програма проєкту

1. Проведення виховних заходів «Бути добрим – модно!»
2. Проведення тематичних акцій «Адрес турботи», «Подаруй усмішку».
3. Проведення благодійного ярмарку «Дарунки осені».
4. Проведення акції «Мрії збуваються» (з участю пенсіонерів, котрі проходять курс реабілітації).
5. Акція «Допоможи друзям крилатим» (виготовлення годівниць та їх розвішування).
6. Тиждень милосердя (збір іграшок і художньої літератури для дитячого будинку; виховна година «Твори добро»).

Тема проєкту 3: «Діти дітям»

Мета проєкту: надати допомогу дітям, які не мають батьків, та дітям із особливими потребами дитячого будинку.

Програма проєкту:

1. Збір одягу для дітей-сиріт (піжами, повзунки, штанці, сорочечки, платтячка, сарафанчики, фартушки, шапочки, шарфики, шкарпетки).
2. Виготовлення на уроках праці та додаткових заняттях подарунків для дітей-сиріт.
3. Постійне спілкування з вихованцями дитячого будинку за програмою «Ми в гостях у дитячому будинку»:
 - проведення свята козацтва, Миколая та ін.;
 - відвідування дітей у вільний час;
 - прогулянки з дітьми.
4. Підготовка до проведення свята «Подарунок»:
 - складання сценарію свята «Подарунок»;
 - розподіл ролей;
 - проведення репетицій;
 - підготовка костюмів, декорацій;
 - оформлення подарунків для дітей.
5. Проведення свята «Подарунок» у дитячому будинку, дарування одягу, виготовленого руками учнів школи.
6. Проведення творчого конкурсу «На крилах добра» у номінаціях:
 - літературний твір;
 - малюнок.
7. Проведення акції на підтримку учнів школи вчителями «Поруч з учнями».
8. Презентаційна кампанія проєкту:
 - аналіз виконаної роботи та визначення особистого внеску кожного у загальну справу;
 - проведення опитування;

— встановлення зв'язку зі ЗМІ, складання графіку виступів на радіо, телебаченні та у пресі;

— організація виставок виробів учнів у школі, міських дитячих будинках творчості; фотовиставок у школі, міській бібліотеці, міському парку відпочинку; інформаційних стендів;

— презентація проекту на раді школи та педагогічній раді та визначено шляхи подальшої роботи.

Для формування гуманних взаємин вчителя початкових класів з учнями під час підготовки та реалізації проєктів пропонуємо такі поради:

1) Вчитель має бути доброзичливим; ніколи не має наголошувати на різниці в соціальному статусі, віці між собою й учнями; уважно і зацікавлено слухати учнів.

2) Учитель має враховувати індивідуальні особливості кожної дитини (демонстративність, сором'язливість, гіперактивність, повільність, вразливість, замкнутість), його стану у конкретний момент, його безпосереднього ставлення до вчителя.

3) Учитель повинен вміти слухати і чути, переконувати; шанобливо ставитися до думки учнів (адже й вчитель може помиляться).

4) Вчителю варто схвалюватися учнів добрим словом, якщо вони цього заслуговують; не засуджувати.

5) Учитель має справедливо ставитися до дітей, поважати їх гідність, вірити та довіряти, що дозволить легко налагодити комунікацію.

На нашу думку, залучення вчителем початкових класів учнів і батьків до проєктної діяльності дозволить наблизити моральні уявлення, які формуються у дітей, до їхньої поведінки, вплинути словами і діями на почуття, мотиви діяльності; допоможе усвідомити молодшим школярам моральний досвід, сформування громадську думку. Крім того, учні відчують себе членами суспільства, здатними приносити йому благо; відчують себе потрібними не тільки своїм батькам і близьким, а й зовсім незнайомим людям; вчать позитивно оцінювати свої рішення й себе в цілому, що надає їм упевненості; аналізують й порівнюють становище нужденної дитини (або дорослого) і своє власне і, як правило, робить висновок про те, що життя її добре; привчаються до грамотного ставлення до грошей та ін.

Висновки... Сьогодні назріла необхідність включення в освітній процес НУШ дієвої системи морально-етичного виховання підростаючого покоління, внутрішнім ядром якої має бути формування гуманних почуттів, загальнолюдських цінностей – доброти, гуманності, милосердя, толерантності, чуйності – морально-психологічних якостей, які є фундаментальними характеристиками людини.

При реалізації проєктів учні пізнаватимуть себе як людину, правдиве, справедливе, моральне, добре, корисне; виявлятимуть свою індивідуальність; у них формуються та розвиваються такі моральні цінності як любов до людей, турбота про них, порядність, чесність, доброта, справедливість, толерантність, почуття особистої гідності і поваги до гідності іншої людини,

нетерпимості до зла. Вони вчать встановлювати і розвивати гуманні відносини у системі «вчитель – колектив – учень» і «учень – учень – група – колектив».

Список використаних джерел та літератури

1. Виховання гуманних почуттів у дітей С. Лидивір, О. Долинна, В. Котирло, С. Кулачківська, Ю. Приходько / Серія «Дитина замовляє розвиток». Тернопіль: Мандрівець, 2010. 168 с.
2. Ландрет Л. Правильне виховання характеру дітей. Пер. з англ. Степанова В. ВБФ «СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКА ГУМАНІТАРНА МІСІЯ». 2014. 224 с.
3. Полат Є.С. Метод проектів. URL: <https://studfile.net/preview/6306194/> (дата звернення: 09.01.2020)

Скрипник Людмила Борисівна,
вчитель початкових класів
Хмельницької ЗОШ I ступеня № 4

ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ НУШ

Відповідно до мети й завдань модернізації вітчизняної освіти перед сучасним закладом загальної середньої освіти ставиться завдання формувати в здобувачів початкової освіти не просто знання, уміння й навички, а багатофункціональні, надпредметні, базові компетенції. Тому основним результатом освіти виступає компетентність.

У Державних нормативних документах (закон «Про освіту», концепція «Нової української школи», Державний стандарт початкової освіти) визначено ключові компетентності (вільне володіння державною мовою; здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами, математична компетентність, компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій інформаційно-комунікаційна компетентність; уміння вчитися впродовж життя та ін.) та наскрізні вміння, які створюють основу для успішної самореалізації здобувача початкової освіти – як особистості, громадянина і фахівця [2].

Теорію читацької компетентності, зміст і методику її формування обґрунтовано в працях українських науковців Н. Бібік, М. Вашуленко, В. Мартиненко, О. Савченко, А. Фасолі, Н. Чепелевої, Т. Яценко та ін.

З'ясуємо зміст поняття «читацька компетентність». Вітчизняні науковці (О. Ісаєва, В. Мартиненко, О. Савченко, О. Шкловська та інші) трактують читацьку компетентність як інтегровану особистісну якість, що формується й розвивається у процесі шкільного літературного навчання, а також удосконалюється протягом життя.

С. Сафарян читацьку компетенцію трактує як здатність учня до мобілізації та застосування комплексу специфічних особистісних, когнітивних та естетико-комунікативних механізмів із метою організації та реалізації ефективної взаємодії з художнім твором [6, с. 300].

Так, О. Ісаєва визначає структуру означеного поняття як синтез когнітивного і комунікативного складників [3].

Н. Колганова, під читацькою компетентністю розуміє особливу форму особистісного утворення, що відображає систему ключових компетентностей, здобутих дитиною у процесі вивчення курсу «літературне читання». Основу читацької компетентності складають пізнавальна, ціннісно-сміслова і комунікативна компетенції [4, с.6-7].

Компетентний читач – особа, яка вдається до когнітивних читацьких процесів, навичок і стратегій із метою знайти інформацію й досягти її розуміння, а також критично оцінити актуальність і достовірність цієї інформації [1].

На розвиток читацької компетентності традиційно акцентована увага в Новій українській школі. Чинна навчальна програма зорієнтована на «цілісне сприймання здобувачами початкової освіти художніх, науково-художніх текстів, їх аналіз, інтерпретацію; формування умінь висловлювати рефлексивні судження у зв'язку з прочитаним, критично оцінювати інформацію в текстах різних видів та використовувати її для збагачення особистого читацького досвіду» [5]. Особливо актуальною є з цього погляду змістова лінія «Оволодіваємо прийомами роботи з дитячою книжкою».

Відомо, що дитина, яка не вміє швидко читати та водночас розуміти прочитане, не опанує письма і матиме труднощі у виконанні роботи в класі чи домашнього завдання. Такому учню не буде цікаво на уроках, його пізнавальна активність перебуватиме на низькому рівні, як і потреба спілкування з книгою. Чим раніше дитина оволодіє навичками читання, тим швидше вона відчує задоволення від власних навчальних досягнень, а цей аспект безпосередньо стосується концепції НУШ.

Модернізація освіти спрямована не тільки на оновлення змісту предметів, що вивчаються, але і на зміну інструментарію та методик викладання. Однією з таких інноваційних технологій є «Щоденні 5».

Дана технологія включає в себе:

1. Читання для себе – учень самостійно обирає книгу чи текст для читання; після опрацювання книги діти виконують завдання для перевірки розуміння твору, а також для усвідомлення прочитаного.

2. Читання для когось – учитель може запропонувати учням текст для читання; учні за інтересами можуть самостійно обрати книгу для роботи; учні об'єднуються у пари за інтересами (такий вид діяльності спонукає дітей вчитися співпрацювати, а саме слухати один одного, виконувати завдання в парі, ставити запитання за змістом прочитаного й аналізувати опрацьований твір); після завершення читання в парах учні розпочинають роботу над

виконанням завдань, які спрямовані на перевірку прочитаного та які їм підготував учитель.

3. Слухання – вчитель готує для учнів аудіозаписи, які вони обирають і слухають; учень може самостійно обрати аудіозапис для слухання; після завершення «Слухання» учні розпочинають роботу над виконанням завдань, які спрямовані на перевірку прослуханого та які їм підготував учитель; під час «Слухання» учні вчаться тривалий час сприймати інформацію, не відволікаючись, випрацьовувати витримку, обмінюватися думками щодо прослуханого твору, аналізувати почуте.

4. Робота зі словами – учитель добирає слова, які б він хотів опрацювати з учнями; учитель використовує і ті слова, що передбачені навчальною програмою; учні можуть запропонувати опрацювати незнайомі слова, які вони зустріли під час читання художніх творів, розв'язування математичних задач, під час роботи з текстами на уроці природознавства; учитель забезпечує школярів словниками, у яких учні можуть знайти визначення слів; робота зі словами поповнює словниковий запас школярів, вони вчаться застосовувати їх на практиці; після вивчення певної кількості слів можна запропонувати учням скласти словникову історію, казку, оповідання з їх використанням; учні вчаться працювати зі словниками, поповнюють свій лексичний запас, розвивають зв'язне мовлення, використовують набуті знання під час написання різних робіт: переказів, оповідань, письмових власних висловлювань.

5. Письмо для себе – учитель може запропонувати учням будь-яку тему для письма; школярі за інтересами можуть самостійно обирати теми, наприклад, «Моя мрія», «Моя улюблена книга», «Хто такий справжній друг?», «Мій улюблений навчальний предмет у школі» та ін.; «Письмо для себе» допоможе школярам навчитися висловлювати думки і записувати їх на папері, розвивати зв'язне мовлення; вчитель не критикує роботу учнів, не виправляє помилки, не обмежує їх в обсязі написання роботи.

Для формування читацької компетентності використовується «читання для себе» та «читання для когось». Наприклад, на ранковому колі, під час «Читання для себе» чи на уроці літературного читання можна розпочати із такого завдання: прочитати скоромовкою не менш 300 слів за хвилину, постукуючи ручкою, при цьому читати слід виразно, зі зміною настрою, інтонації та не відриваючи очей від тексту. Поступово уривок для читання скоромовкою збільшувати до половини сторінки. Для активностей «Читання для себе» та «Читання для когось» одним із завдань може бути створення буктрейлера.

У класах, які працюють за цією технологією, немає проблем із читанням, розумінням та аналізом прочитаного, оскільки щоденні активності «Читання для себе» та «Читання для когось» спонукають учнів вдумливо читати, аналізувати, прислухатися до думки однокласників. «Робота зі словами» допомагає розширювати словниковий запас слів, розуміти їх значення, доречність використання у мовленні, відпрацьовує орфографічні навички. «Слухання» сприяє розвитку вмінню уважно слухати й аналізувати почуте, робити власні висновки після прослуханого. Більш ефективною описана

технологія стає за умови застосування інших інноваційних інструментів навчання. Подальшої уваги дослідників потребує розширення кола завдань за кожною активністю технології «Щоденні 5» іншими цікавими та сучасними інструментами навчання.

Отже, формування читацької компетентності учня 1–4 класів має починатися з першого уроку навчання в школі. Під час навчання відбувається становлення та розвиток якостей дитини-читача, здатної до самоосвіти, самостійної читацької та творчої діяльності. Читання дає змогу дитині розвиватися інтелектуально, формуються морально-естетичні поняття й уявлення, літературний смак, критичне ставлення до інформації, збагачується словниковий запас, виховується любов до рідного слова, зростає потреба в систематичному пізнавальному процесі.

Список використаних джерел та літератури

1. PISA. Програма міжнародного оцінювання учнів: Інформаційні матеріали. / Укладачі Вакуленко Т., Ломакович С. Київ: Український центр оцінювання якості освіти . 2016. 36 с.
2. Державний стандарт початкової освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р., № 87). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#n12> (дата звернення: 22.01.2021).
3. Ісаєва О.О. Про основні парадигми шкільної літературної освіти. *Всесвітня література в середніх навч. закл. України*. 2011. № 1. С. 2 – 4.
4. Колганова Н. Е. Суцностные характеристики формирования основ читательской компетентности младших школьников. *Теория и практика образования в современном мире: материалы II Междунар. науч. конф.* СПб.: Реноме, 2012. С. 5-8.
5. Початкова школа. Методичні рекомендації для вчителів на 2018/19 рік. URL: <https://osvita.ua/school/materials/metod-rekom/61559/> (дата звернення: 22.01.2021).
6. Сафарян С. І. Актуальні проблеми літературознавства в компаративних вимірах. *Султанівські читання. Актуальні проблеми літературознавства в компаративних вимірах*. Збірник статей / редкол.: І. В. Козлик (голова) й ін. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2014. Вип. III. С. 299-307.

Тафінцева Світлана Ігорівна,
*кандидат педагогічних наук , викладач кафедри психології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії;*

Херовимчук Світлана Андріївна,
*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
групи ПП-41б факультету дошкільної освіти та психології
спеціальності 053 Психологія
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії*

СОЦІАЛЬНИЙ СТАТУС ЖІНКИ У СУЧАСНИХ ГЕНДЕРНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Початок ХХІ століття характерна поява принципово нових актуальних проблем визначення місця жінки в сучасному соціумі, без вирішення яких неможливий подальший прогрес держави у напрямі гуманізації та демократизації. Оновлений, егалітарний тип відносин між статями, який націлений на заміну патріархальному устрою, заснований не на відносинах домінування та підпорядкування, а на відносинах взаємодоповнення, дотримання й реалізації рівних прав та можливостей у суспільстві та родині.

Україна – одна з найбільших держав Європи, чисельність населення якої майже 54 % становлять жінки, причому в робочій силі їхня частка теж становить більше половини. Соціологічні, психологічні дослідження показують, що сучасне становище чоловіків і жінок в українському суспільстві характеризується нерівністю. На думку А. Гошовської можливість реалізації конституційно закріпленого права громадян України на рівність із чоловіками в усіх проявах стало залежним від їхньої жіночої біологічної статі. Так, дуже часто, навіть за умови однакової кваліфікації й за умови, що жінка має більше досвіду й ініціатив, на роботу наймають чоловіка. По службових щаблях також просувають у більшості чоловіків. Хоча рівень зайнятості чоловіків і жінок майже однаковий, проте перевага надається чоловікам, бо чоловік вважається стабільнішим працівником, аніж жінка [4, с. 4].

У жодній із галузей заробітки жінок не перевищують заробітки чоловіків. Протягом тривалого періоду часу заробітна плата жінок по країні не перевищує 70 % заробітної плати чоловіків. Це викликано тим, що, незважаючи на високу професійну й освітню підготовку, жінки обіймають посади менш престижні, менш оплачувані, тому й отримують заробітну плату в середньому на 30 % меншу, ніж чоловіки [4, с. 4].

Український інститут соціальних досліджень у результатах свого опитування засвідчує, що населення України вважає, що соціальний статус чоловіка в українському суспільстві вищий за соціальний статус жінки. Таку думку висловили 56 % респондентів. А 66% – не вважають проблеми гендерної рівності актуальними. Представниця закладу О. Балакірева повідомила, що причиною такої суперечності є домінування в українському суспільстві

«патріархальних стереотипів», згідно з якими чоловік є «добувачем» – більш соціально значущою фігурою, а жінка – «матір'ю», «берегинею» значущість якої в основному обмежується рамками сім'ї та вихованням дітей [2].

Аналіз відповідей на питання про соціальний статус жінки та чоловіка демонструє такі показники: 61% жінок і 82% чоловіків вважають, що за соціальним статусом чоловік стоїть вище жінки; 26% жінок і 38% чоловіків – що їх соціальні статуси рівні; 4% чоловіків і 5% жінок – що статус жінки вище; 8% жінок і 7% чоловіків не змогли дати відповідь [2].

Разом з тим, 72% чоловіків і 61% жінок вважають, що існуючі проблеми «не слід ділити на жіночі і чоловічі». 19% опитаних (27% жінок і 10% чоловіків) упевнені у наявності чисто жіночих проблем, а 5% (7% чоловіків і 3% жінок) – у наявності чисто чоловічих проблем [2].

Особливо переконливими є результати опитування громадської думки щодо економічних, політичних прав та соціальних гендерних ролей у соціумі, проведеного Gallup International у дослідженнях (Millennium Survey) в 60-ти країнах світу, включно з Україною. Узагальнений аналіз цього емпіричного дослідження свідчить про значну віддаленість українського суспільства від розвинених країн. Згідно з отриманими результатами, в Україні давно досягнуто паритет можливостей отримання всіх рівнів освіти, і тут можна говорити про наближення до гендерної рівноваги у представлення соціального статусу жінки та чоловіка. Проте опитування громадської думки фіксує неоднозначне ставлення до необхідності здобуття освіти чоловіками й жінками. Ось який вигляд має Україна на тлі інших регіонів світу щодо згоди чи незгоди з тим, що освіта важливіша для хлопчиків, ніж для дівчаток: в Україні кожна п'ята опитана людина (20 %) висловила згоду з твердженням, що освіта більше необхідна для хлопчиків; українські чоловіки значно частіше (25 %), ніж жінки (15 %), впевнені у важливості освіти насамперед для хлопчиків [4, с. 5].

За традицією, що відтворюється віками, від жінок суспільство очікує виконання насамперед ролей матері й домогосподарки (навіть якщо жінка працює поза домом), а від чоловіків – ролей працівника-годувальника і політичного лідера. Міра неприйняття такого чоловічого й жіночого соціального рольового набору дуже різниться серед регіонів світу. В Україні дослідження показало, що лише 55 % опитаних вважають, що жінки й чоловіки мають рівні права в нашій державі. До того ж чоловіки переконані в цьому значно частіше (65 %), аніж жінки (47 %) [4, с. 5].

Актуальним для нашого дослідження є погляди українців на сімейний паритет: значна частина опитаних українських громадян і громадянок (75 %) згодні з тим, що обоє – і чоловік, і дружина – мають робити внесок до сімейного доходу. Ніякої відмінності в цьому питанні між думками чоловіків і жінок не існує. Проте ставлення до жінок, як до рівних (за правами й можливостями) учасниць на ринку праці є далеко неоднозначним. Так, у ситуації економічної кризи і безробіття серед населення дуже швидко виявляється і знаходить виправдання й підтримку гендерна дискримінація. На запитання: «Чи згодні Ви з тим, що якщо не вистачає робочих місць, чоловіки

повинні мати більше прав на одержання роботи, ніж жінки?» загалом 35 % українства дало позитивну відповідь. Цей поширений у суспільстві патріархальний стереотип про справжнього чоловіка-годувальника призводить до постійно відтворюваної різниці заробітної плати (близько 30.7 %), не на користь останніх [4, с. 5].

Цінним для нашого дослідження є виділення провідних проблем, що заважають підвищити соціальний статус сучасної жінки Н. Карбовською, Т. Литвиною, Л. Магдюк. Серед найбільш гострих серед проблем забезпечення можливостей для зміни соціального статусу, саморозвитку й самореалізації жінок в Україні дослідниці визначають такі: обмежений доступ до влади і власності (зокрема, землі, кредитів); ще у 2010 р. не було жодної жінки серед глав обласних адміністрацій; рівень жіночого представництва на найвищих державних посадах залишається низьким; поширюється безробіття серед жінок; жінка обмежена у сферах зайнятості – велика кількість жінок працює неповний робочий день, або за тимчасовими контрактами, що збільшує розрив у доходах жінок і чоловіків, звужує економічні можливості жінок і веде до їхнього збіднення; при цьому серед працівників з вищою освітою жінки складають 56%, їхнє службове та професійне просування обмежене; зростання жіночих захворювань; жінка працює на 4-6 годин більше, ніж чоловік; праця у домашньому господарстві не враховується як продуктивна; супутником жіночої нерівності є злидні та бідність; багатодітна сім'я в Україні ототожнюється з бідністю і навіть злиденністю; ледь не половина Європи вирішує сьогодні свої соціальні проблеми за рахунок українських наймичок; окрім того, жінки найбільше потерпають від усіх видів сексуального насильства, серед яких домашнє насильство, сексуальні домагання та сексуальна експлуатація, торгівля жінками, примушування до проституції; найбільш яскравим проявом наявної дискримінації жінки на ринку праці є співвідношення заробітної плати жінок і чоловіків. Це співвідношення складає 72,5% заробітної плати жінок від заробітку чоловіків. В результаті пенсійної реформи жінка через 20-40 років отримуватиме пенсію, що дорівнюватиме лише 40-50% пенсії чоловіка [5, с. 5].

З цих позицій сучасне українське суспільство об'єктивно не сприяє кар'єрному зростанню жінок-фахівців. По-перше, уявлення про припустимість кар'єрного зростання жінки як такого об'єктивно знаходиться під впливом гендерних стереотипів. Так, наприклад, якщо кар'єрне просування жінки в сфері освіти (або у іншій гуманітарній сфері) може сприйматися на рівні масової свідомості як «нормальне», тобто дається адекватна оцінка самореалізації жінки в професійній сфері, то заняття жінкою посади, що традиційно сприймається як «чоловіча» (наприклад, фінансового директора комерційної фірми) часто оцінюється апріорі негативно. По-друге, неадекватним часто буває і визнання успіху: відповідно до уявлень, що базуються на гендерних стереотипах жінка не може «обійти» чоловіка завдяки своїм особистим і професійним якостям. Тому і причини кар'єрного зростання в цьому випадку часто зв'язуються з випадковістю, з нечесністю або із сексуальними маніпуляціями [1, с. 148].

В. Васишин, визначаючи провідні напрями формування соціального статусу жінки у сучасному суспільстві пропонує зосередити увагу на таких:

– враховуючи соціально-психологічні фактори, сучасний стан української економіки, недостатню підтримку з боку держави, можна стверджувати, що жінка в нашій державі практично не має права вибору: працювати чи не працювати. Роль березині домашнього затишку позбавляє її можливості працювати для себе, самореалізації в роботі, побудові кар'єри. Гендерні нерівності у сфері праці починають все більше проявлятися саме тоді, коли жінка намагається стати рівноправною учасницею ринку праці;

– найбільш вираженою в Україні формою гендерної нерівності у сфері зайнятості є гендерна професійна сегрегація, негативним проявом якої є те, що жінки сконцентровані у секторі, де оплата праці є нижчою. Вони займають близько 80 % робочих місць в освіті, охороні здоров'я та соціальній роботі. Приблизно такий самий відсоток жінок представлено у готельному та ресторанному бізнесі. Більше половини місць в оптовій та роздрібній торгівлі, у сфері фінансових послуг;

– нерівним є представництво жінок на керівних посадах у сферах прийняття рішень, на верхніх сходинках соціальної ієрархії, на ключових позиціях розподілу влади і власності. Натомість їх концентрація у найменш престижних галузях соціально-економічної діяльності є визнаним фактом сучасної України;

– узагальнений соціологічний портрет української жінки свідчить, що вона є ініціативною, розсудливою, відповідальною, здатною приймати рішення і цілком варта брати участь на рівних з чоловіками в усіх суспільних процесах. Про засвідчує широкий рух громадських жіночих організацій [3, с. 151-152].

Таким чином, незважаючи на очевидний прогрес, досягнутий Україною у забезпеченні гендерної рівності, поточна ситуація демонструє неприйнятно низький рівень соціального статусу українських жінок у суспільному житті та процесах прийняття рішень на високому державному рівні. У дослідженнях відображено не визнання потенціал соціального статусу жінок на у багатьох сферах суспільства, а також той факт, що інтереси жінок представлені недостатньо.

Список використаних джерел та літератури

1. Бойко О. В. Гендерные различия суицидального поведения. *Социокультурный анализ гендерных отношений: сб. науч. трудов.* Київ: Факт, 2001. 224 с.

2. В Україні краще бути чоловіком, ніж жінкою. *Українська правда.* 2013. Січень. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2003/01/29/2992580/> (дата звернення 06.02.2021)

3. Васишин В. Соціальне самопочуття жінок в Україні. *Психологія і суспільство.* 2013. Спецвипуск. С. 151-152.

4. Гошовська В. А., Ларіна Н. Б., Святненко В. В. Основи гендерної політики в парламентській діяльності: навчальний посібник. Київ: НАДУ, 2011. 100 с.

5. Карбовська Н., Литвинова Т., Магдюк Л. Інструменти інтегрування концепції соціально-гендерної рівності в роботу органів місцевої влади. Київ Український жіночий фонд, 2018. 120 с.

Тафінцева Світлана Ігорівна,

*кандидат педагогічних наук, викладач кафедри психології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії*

Юкальчук Таїсія Андріївна,

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
групи ПП-41б факультету дошкільної освіти та психології
спеціальності 053 Психологія
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії*

ДЕТЕРМІНАНТИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Тривалі соціально-психологічні та політико-економічні трансформації, які притаманні українському суспільству, призводять до його нестабільності, знецінення людських цінностей та зниження рівня життя населення, посилення негативних тенденцій, які провокують девіантну поведінку особистості. Найбільш вразливою демографічною верствою населення щодо розвитку девіантної поведінки є підлітки. Саме підлітковий вік є специфічним періодом онтогенезу людини відбувається докорінна перебудова психологічних структур, закладаються основи свідомої поведінки, формується здатність до рефлексії.

Девіантна поведінка тлумачиться як поведінка, яка не відповідає існуючим у суспільстві нормам, правилам, ролям. Девіантна поведінка (поведінка з відхиленнями) (від лат. *deviatio* – відхилення) – це поведінка людини, що не відповідає прийнятим у суспільстві нормам і рольовим очікуванням [8]. На думку А. Коена, девіантною є поведінка, яка відрізняється від соціальних очікувань, тобто тих очікувань, що приймаються та визнаються законними усередині соціальної системи [5]. Д. Маєрс зазначає, що негативна енергія, яку породжує девіантну поведінку, не обов'язково спрямовується на перешкоду, яка заважає досягти мети. Страх покарання або засудження за агресію, спрямовану безпосередньо на першопричину фрустрації, може зумовити перенесення агресивного удару на іншу мішень або навіть на себе самого [7].

Таким чином, у психології девіантна поведінка – це відхилення від прийнятих в даному конкретно-історичному суспільстві норм міжособистісних взаємин: дій, вчинків, висловлювань, що здійснюються в рамках психічного

здоров'я. Девіант свідомо чи неусвідомлено прагне зруйнувати власну самоцінність, позбавити себе унікальності, не дозволити собі реалізувати наявні задатки.

М. Волошенко означає підлітка девіантної поведінки як особу, яка не досягла віку кримінальної відповідальності, відхилення від загальноприйнятих норм поведінки яких коригується відповідним службами (заходами) [1, с. 6].

Зазвичай вчені пояснюють девіантну поведінку неповнолітніх недоліками виховання, внаслідок чого формуються стійкі психологічні властивості, які сприяють вчиненню несхвалюваних суспільством дій. Проте слід враховувати і вікові особливості неповнолітніх. У неповнолітньому віці девіації можуть бути наслідком незавершеності процесу формування особистості, негативного впливу сім'ї, залежності від найближчого оточення і прийнятих у ньому ціннісних орієнтацій [3, с. 30].

Підлітки, які зазнали зловживання, не сприймають батьків в якості референтної групи, характеризуються поєднанням імпульсивності та довготерпіння; підозрілістю і недовірливістю з одночасною ірраціональною вірою в можливість поліпшення внутрішньої родинної ситуації. Вони емоційно залежні і відчують почуття провини за інциденти насильства, самотність, ізоляваність, страх перед майбутнім і впевненість у відсутності перспектив, мають занижену самооцінку. Такі підлітки характеризуються високим ступенем ризику алкоголізації і наркотизації, девіантною та і делінквентною поведінкою, зухвалою сексуальною поведінкою, дромоманією (потягом до втеч з дому, поневірянь і зміни місць) [4, с. 57].

Серед підлітків із девіантною поведінкою зустрічаються діти добре розвинутим інтелектом, соціально адаптовані. Проте їх девіації виступають засобом піднімання престижу, демонстрацією своїй самостійності, дорослості, незалежності [6, с. 21].

Девіантна поведінка дітей підліткового віку може проявлятися як у порушеннях дисципліни, небажання вчитися, хуліганських вчинках, бродяжництві, алкоголізмі, наркоманії, проституції, так і в серйозних правопорушеннях і злочинах, які передбачають застосування кримінальних заходів [3, с. 30].

Аналіз та узагальнення наукової літератури за проблемою дослідження дозволяє визначити типові прояви девіантної поведінки в підлітковому віці, а саме: демонстрація, агресія, виклик, самовільне та систематичне відхилення від навчання або трудової діяльності, систематичні втечі з дому та бродяжництво, пияцтво та алкоголізм, рання наркотизація та пов'язані з нею асоціальні дії, антигромадські дії сексуального характеру, спроби суїциду тощо.

Спираючись на теоретичні підходи, Ю. Клейберг визначає такі групи чинників, що зумовлюють девіантну поведінку неповнолітніх [2]:

1. Біологічні чинники розкриваються в існуванні несприятливих фізіологічних чи анатомічних особливостей організму дитини, що утруднюють його соціальну адаптацію. До цієї групи чинників належать як успадковано-генетичні особливості (статеві відмінності, вікові особливості, фізична

конституція, витривалість, стан і типологічні властивості нервової системи, внутрішньоутробний розвиток), так й психічні відхилення (нервово-психічне здоров'я, психічні розлади та аномалії, наявність акцентуації характеру або психопатії).

2. Розглядаючи соціальні чинники девіантної поведінки, слід, насамперед, звернути увагу на зовнішні соціальні умови – соціальні, політичні, економічні, що негативно впливають на суспільство в кризовий період та опосередковано впливають на формування особистості підлітків. До таких чинників належать суспільні процеси (соціально-економічна ситуація, державна політика, традиції, мода, засоби масової інформації та ін.) та характеристики соціальних груп, в які включена особистість неповнолітнього (расова приналежність, етнічні установки, субкультура, референтна група). До зовнішніх фізичних умов девіантної поведінки віднесено такі чинники, як кліматичний, геофізичний, екологічний та ін., що можуть стати неспецифічними причинами агресивної або іншої небажаної поведінки.

3. Педагогічні чинники виражаються в дефектах шкільного, сімейного виховання, в основі яких лежать поло-вікові та індивідуальні особливості розвитку, що призводять до відхилень у соціалізації дитини (байдуже ставлення педагога до дитини, характер виховання дитини у школі та в родині тощо). У багатьох таких дітей формуються навички, що є ознаками соціальної дезадаптації – байдкування, ледарство, втеча з дому, бродяжництво тощо. Попре велику кількість сучасних наукових праць, присвячених проблемі виокремлення чинників девіантної поведінки, найбільш досліджуваними є соціально-психологічні та індивідуально-психологічні чинники ризику девіацій серед неповнолітніх.

4. Аналізуючи соціально-психологічні чинники девіантної поведінки неповнолітніх слід, насамперед, указати на несприятливі особливості взаємодії особистості зі своїм найближчим оточенням, що призводить до відсутності чи втрати психосоціальної ідентичності (рівень і стиль життя сім'ї, психологічний клімат у сім'ї, особистості батьків, характер взаємовідносин у сім'ї, стиль сімейного виховання, друзі, інші значущі люди). Сучасні дослідження в якості чинників девіантної поведінки неповнолітніх визначають психологічний клімат в родині, отже чинник сім'ї слід вважати одним з найважливіших. Умови сім'ї – її соціальний статус, рід занять, матеріальний рівень – значною мірою зумовлюють життєвий шлях дитини, оскільки вплив сім'ї особистість відчуває безпосередньо та починаючи з раннього віку. Саме від того яка атмосфера буде в родині, залежить сприйняття дитиною себе як особистості, та модель поведінки яку в подальшому вона запозичить для дорослого життя, адже діти запам'ятовують не тільки хороші, але й негативні приклади поведінки батьків, які в деяких випадках призводить до крайнощів.

5. Індивідуально-психологічними чинниками девіантної поведінки підлітків є переважно внутрішньоособистісні причини та механізми, що ускладнюють процес його соціалізації. До цієї групи належить, перш за все, деформація ціннісно-мотиваційної сфери – несформовані або послаблені

моральні цінності (совість, відповідальність, чесність), переважання девіантних цінностей. Відхилення в когнітивній сфері призводять до стереотипності й ригідності мислення, неадекватних настанов, відсутності інтелектуальних навичок. Девіантні підлітки відчувають емоційні та духовні проблеми (тривога, депресія, переважання негативних емоцій, відчуття внутрішньої порожнечі, блокування самореалізації духовного потенціалу тощо). До проблем саморегуляції призводять неадекватні самооцінка та самоконтроль, екстернальний локус контролю, низький рівень адаптивних можливостей. Зазначені індивідуально-психологічні особливості призводять до низького рівня самоповаги дитини, отже, девіантна поведінка є одним з деструктивних шляхів підвищення рівня самоповаги та створення позитивного Я-образу особистості.

Таким чином, девіантна поведінка особистості є надзвичайно складною формою соціальної поведінки особистості, що визначається не одним, а системою взаємопов'язаних чинників. Основними детермінантами, що зумовлюють розвиток девіантних форм поведінки підлітків, є зовнішні та внутрішні чинники а саме: біологічні, соціальні, педагогічні, соціально-психологічні та індивідуально-психологічні (внутрішньоособистісні). Проведений аналіз спонукає до подальших розвідок та конкретизації впливу стилів сімейного виховання, індивідуальних рис характеру та особистості, негативного життєвого досвіду на формування девіантної поведінки підлітка, що не сприяє його добробуту у родині.

Список використаних джерел та літератури

1. Волошенко М. О. Професійна підготовка майбутніх соціальних працівників до профілактично-корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки: автореф... канд. пед. наук.: 13.00.04. Рівне, 2016. 28 с.
2. Клейберг Ю. А. Психология девиантного поведения : учебное пособие для вузов. М. : Юрайт, 2001. 160 с.
3. Козубовський Р. В. Соціальні детермінанти девіантної поведінки неповнолітніх. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя*. Психолого-педагогічні науки. 2016. № 1. С. 27-31.
4. Кочемировская Е. А. Психологические особенности понимания и переживания насилия младшими подростками и юношами (психосемантический подход) : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01. Х. , 2001. 248 с.
5. Коэн А. Исследование проблем социальной дезорганизации и отклоняющегося поведения. *Социология сегодня*. М.: Прогресс, 1965. С. 519-550.
6. Лалаянц И. Энергия агрессивности. *Семья и школа*. 1995. № 6. С.20-21.
7. Майерс Д. Изучаем социальную психологию. СПб.: Прайм-Еврознак, 2000. 512 с.
8. Мардахаев Л. В. Социальная педагогика: педагогика становления и развития личности. Москва: Директ-Медиа, 2019. 252 с.

Томашевська Ганна Михайлівна,
вчитель-методист, вчитель початкових класів
Хмельницького ліцею № 15 імені Олександра Співачука

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ОСВІТУ ДІТЕЙ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Вивчення світового досвіду реабілітації дітей з вадами фізичного чи розумового розвитку доводить, що реалізація їхнього права на освіту та максимальний розвиток здібностей набуває особливого значення для повноцінної життєдіяльності таких дітей і благополуччя суспільства.

Пріоритетом у галузі освіти дітей з особливими потребами стало нині створення інклюзивного шкільного середовища, в якому всі діти навчаються разом у системі масової освіти за відповідними навчальними програмами, пристосованими до їхніх потреб.

Дослідниця А. Колупаєва переконана, що інклюзивна освіта для дитини з порушеннями розвитку за всіма параметрами має бути такою самою, як освіта, яку отримують діти без порушень. Йдеться про повну участь у навчанні у звичайному класі, в якому діти з особливими освітніми потребами проводять більшість часу і беруть участь у всьому, що відбувається в ньому. Водночас, для забезпечення таких умов доцільно застосовувати відповідні адаптації чи модифікації в освітньому середовищі [3, с. 245].

Інклюзивна освіта передбачає особистісно-орієнтовані підходи, методи навчання для кожної дитини з урахуванням її особливостей, здібностей, психофізіологічних порушень. Це – гнучка система, де враховуються потреби всіх дітей, не тільки з проблемами розвитку, а й різних етнічних, соціальних груп, різної статі, віку. І. Дичківська переконана, що система навчання підлаштовується під дитину, а не дитина під систему, тож переваги дістаються усі учні. Діти з особливими потребами можуть перебувати в школі повний час або частково, навчаючись з підтримкою і за індивідуальним навчальним планом [2, с. 3].

Коли до загальноосвітнього навчального закладу приходять дитина з особливими освітніми потребами, перед вчителем постає завдання створити сприятливий психологічний мікроклімат, подбати про найоптимальніші умови навчання як для цієї дитини, так і для дітей, з якими вона навчатиметься в одному класі. Освітні послуги дітям з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх навчальних закладах надають у класах з інклюзивним навчанням. При цьому застосовують особистісно-орієнтовані методи навчання, враховуючи індивідуальні особливості навчально-пізнавальної діяльності таких дітей [5, с. 276].

У Новій українській школі в класі з інклюзивним навчанням присутній асистент вчителя, який разом із вчителем класу здійснює соціально-педагогічний супровід дітей і особливими освітніми потребами. Основними напрямками діяльності асистента вчителя є адаптація змісту та методів навчання

до можливостей і потреб дітей з особливими освітніми потребами; застосування під час уроків системи корекційних заходів, спрямованих на опанування дітьми з особливими освітніми потребами навчального матеріалу; захист кожної дитини з особливими освітніми потребами від будь-яких форм фізичного або психологічного насильства [5, с. 345]. Асистент вчителя разом із групою фахівців, які розробляють індивідуальну програму розвитку дитини з особливими освітніми потребами, вивчає особливості діяльності та розвитку дітей з особливими освітніми потребами, оцінює їхні навчальні досягнення, виконання ними індивідуальної програми розвитку, вивчає та аналізує динаміку розвитку дітей з особливими освітніми потребами.

Для дітей з особливими потребами вчитель разом з асистентом повинні створити умови, за яких діти мають стати рівноправними учасниками навчального процесу, разом зі своїми ровесниками опановувати знання, уміння, навички, визначені навчальними програмами.

У сучасних школах в інклюзивних класах навчаються школярі із затримкою психічного розвитку. У таких школярів спостерігається недостатня концентрація уваги, ослаблення контролю за виконанням дій, зниження пам'яті, труднощі мислення. Швидка втомлюваність гальмує навчання. Учень значно важче засвоює навчальний матеріал: не утримує в пам'яті умову задачі, забуває слова, неспроможний оцінити результати власних дій, зосередитися на завданні [4, с. 57].

Для дітей із затримкою психічного розвитку на основі типових навчальних програм загальноосвітніх навчальних закладів, у тому числі і спеціальних, з відповідною їх адаптацією, розробляється індивідуальна програма, що визначає зміст, систему знань, навичок і вмінь, які має опанувати учень в навчальному процесі з кожного предмета, а також розділів і тем. До складання індивідуальної програми мають залучатися батьки, щоб мати чітке уявлення про те, чому навчання дитини потребує розроблення індивідуальної навчальної програми.

Чільне місце у навчанні посідають навчально-дидактичні та методичні матеріали, необхідні для опанування предметними знаннями. Також доцільно використовувати загальні способи модифікації навчальних матеріалів, наприклад, прилаштування тексту для читання – виділення шрифтом або кольором ключових елементів у тексті, що сприяє концентрації уваги на змісті [1, с. 10].

Одним із способів підвищення мотивації до навчання є надання можливості дитині вибирати форму домашнього завдання. Нині вчителі використовують гнучку систему заохочень і покарань, які з успіхом можна застосовувати для дітей з затримкою психічного розвитку: допомога вчителю при перевірці зошитів; дозвіл писати на шкільній дошці під час уроку або перерви, виконувати письмове завдання на комп'ютері [4, с. 58].

Зазначимо, що у нових навчальних програмах зафіксована необхідність впровадження різних форм співпраці, зокрема групової роботи як на уроці, так і в позаурочний час при вивченні різних предметів. Школяр із затримкою

психічного розвитку має обов'язково залучатися до такої співпраці. Організуючи спільну діяльність у 1-2 класах, дітей слід ділити на пари або трійки, в 3-4 класах учнів краще ділити на групи по четверо. За такого поділу школяреві із затримкою психічного розвитку потрібні не сильні, а терплячі й доброзичливі партнери, тому йому комфортно буде в групі з однокласниками, які справляються із виконанням завдань на достатньому рівні.

Діти з затримкою психічного розвитку за рівнем сформованості пізнавальної діяльності, мовлення, емоційно-вольової сфери дуже різні. Тож учителям важливо з'ясувати реальний стан дитини, її сильні і слабкі сторони й створити умови для ефективного набуття знань. Як свідчить практика, достатньо організоване навчання таких учнів у початковій школі у половині випадків забезпечує подальше продовження навчання дітей в основній школі вже без інклюзивних умов [4, с. 59].

Отже, організація інклюзивного навчання передбачає надання дитині з особливими освітніми потребами психолого-педагогічної корекційної допомоги, яку здійснює вчитель, асистент вчителя, практичний психолог, логопед та інші педагогічні працівники. Навчання у класах з інклюзією здійснюється за типовими навчальними планами, програмами, підручниками та посібниками, рекомендованими Міністерством освіти і науки України для загальноосвітніх навчальних закладів, у тому числі за спеціальними підручниками. Найголовніша умова для успішної реалізації інклюзивного навчання – позитивне ставлення педагогічних працівників до інклюзивної освіти в цілому як до закономірного та прогресивного етапу розвитку системи освіти. Адже від їхнього бажання працювати з дітьми з особливими освітніми потребами та розуміння важливості впровадження інклюзивного навчання залежить якість освітнього процесу.

Список використаних джерел та літератури

1. Болдирєва В. Е. Інтеграція та інклюзія як основні моделі навчання дітей з особливими освітніми потребами. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. 2012. №9. С. 10–17.
2. Дичківська І. Інклюзивна освіта: шляхи впровадження. *Дошкільне виховання*. 2015. №12. С.3-6
3. Колупаєва А. А. Таранченко О. М. Білозерська І. О. Основи інклюзивної освіти: навч.-метод. посібн. / за ред. А. А. Колупаєвої. К.: А. С. К., 2012. 308 с.
4. Сак Т. Організація навчання школярів із затримкою психічного розвитку в інклюзивному класі. *Початкова школа*. 2018. №1.С. 57-59.
5. Шевців З. М. Основи інклюзивної педагогіки: підруч. Київ: «Центр учбової літератури», 2016. 248 с.

Трач Любов Петрівна,
вчитель-методист, вчитель початкових класів
Хмельницького ліцею № 15 імені Олександра Співачука

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОБРОБУТУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ

Система освіти являє собою сукупність навчальних закладів, кожний з яких має специфічний вплив на рівень добробуту населення. Вважаємо, що рівень та якість життя населення істотною мірою залежать від доступності якісних освітніх послуг, зокрема для дітей з особливими освітніми потребами.

Інклюзія стала пріоритетною в освітній політиці держави, про що свідчать розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження Плану заходів щодо запровадження інклюзивного та інтегрованого навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на період до 2012 року», положення «Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки», «Національної стратегії у сфері прав людини» та ін. Згідно із цими директивами, інклюзивне навчання є комплексним процесом забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям із особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання в загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно зорієнтованих методів з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей.

У Концепції Нової української школи зазначено, що у школі має заохочуватися інклюзивна освіта. Для учнів з особливими потребами необхідно створювати умови для навчання спільно з однолітками. Для таких дітей мають бути запроваджені індивідуальні програми розвитку, зокрема корекційно-реабілітаційні заходи, здійснено психолого-педагогічний супровід і дібрано необхідні засоби навчання [7].

Працюючи в інклюзивному класі вчитель завжди знаходиться в пошуках оптимальних форм та методів, щоб активізувати усіх учнів початкових класів та нерідко доводиться працювати з дітьми з емоційними розладами. Про серйозні емоційні розлади можна говорити, якщо в дитини протягом тривалого часу спостерігаються такі симптоми [2, с. 234]:

- дитина не здатна до навчання, і це не пов'язано зі станом інтелекту, сенсорної системи або іншими медичними чинниками;
- дитина не здатна будувати задовільні стосунки з однолітками і дорослими;
- у дитини спостерігається невідповідна поведінка або дивні почуття у звичних обставинах;
- дитина посуває себе глибоко нещасною або перебуває у стані депресії;
- особисті чи шкільні проблеми викликають у дитини страх або погіршення фізичного стану.

Найчастіше для дітей зі значними емоційними розладами характерна гіперактивність, короткий період концентрації уваги, імпульсивність, агресивне

ставлення до інших, надмірні страхи і переживання, труднощі з навчанням, що може викликати значні проблеми у школі [4].

Під час розробки навчальних планів для дітей із серйозними емоційними розладами наголос треба робити на розвитку когнітивних і соціальних умінь, а також саморозуміння, самоповаги і самоконтролю.

Працюючи в інклюзивному класі значної уваги та особливостей роботи потребують школярі з дефектами мови, що спричиняються недостатністю мовних навичок і порушеннями моторики органів мови. Види дефектів можуть бути найрізноманітнішими – від поганої вимови деяких звуків до повної нездатності розуміти і використовувати мову або розладів орально-моторних механізмів мовлення [6, с. 34]. Дефекти мови можуть викликатися втратою слуху, неврологічними розладами, затримкою психічного розвитку, травмами мозку, дією хімічних і наркотичних речовин, фізичними вадами (розщілини губи і піднебіння) невикористанням мови. Однак у більшості випадків причина таких порушень невідома, а вони бувають пов'язані з іншими вадами, наприклад, аутизмом, затримками розвитку, церебральним паралічем чи різними видами нездатності до навчання.

Якщо дитина опановує мовні навички помітно пізніше за однолітків, говорять про затримку розвитку комунікативних умінь. Досить часто діти краще розуміють мову, ніж уміють висловлюватися, хоча це спостерігається не у всіх випадках [1, с. 123].

Дефекти можуть бути пов'язані з труднощами у формуванні звуків (так звані артикуляційні, або фонологічні, розлади) і проблеми з модуляцією, гучністю або якістю мови (наприклад, заїкання). Можливі також комбіновані варіанти. У дітей з дефектами мови виникають труднощі з вимовою деяких звуків, найчастіше «р» та «л». Дефекти мови негативно впливають на здатність дитини розуміти і використовувати мову, а також спілкуватися невербальними засобами. Діти з такими порушеннями можуть мати малий словниковий запас, погано розуміти і неправильно використовувати слова і граматичні форми, бути неспроможними висловлювати думки і виконувати вказівки [3, с. 34].

Затримки у розвитку мовлення у дітей, як показують спостереження, позначаються на розвитку їх мислення. Коли ці затримки усуваються, розвиток його прискорюється [2, с. 31].

Також дуже особливою є робота вчителя з школярами в яких є порушення зору. В освітньому контексті дітей із такими проблемами можна поділити на чотири категорії: діти зі зниженою гостротою зору, діти з поганим зором, практично сліпі і повністю сліпі.

Зниження гостроти зору свідчить про те, що в дитини є певні проблеми із зором, унаслідок чого вона може потребувати допоміжних пристроїв і певних змін у навчальному процесі. В багатьох випадках учневі достатньо просто сидіти ближче до дошки і тримати книжки ближче до очей. Натомість поганий зір означає, що проблем із зором не можна виправити за допомогою традиційних окулярів, медикаментозної терапії та хірургічних методів. Можуть спостерігатися порушення гостроти зору і порушення поля зору. Значно більші

труднощі виникають при роботі з дитиною в якій повністю втрачений зір і вона не бачить нічого [5, с. 32].

У процесі роботи з такими дітьми слід сконцентрувати увагу на розвитку вмінь слухати і спілкуватися, на орієнтації і пересуванні, на питаннях професійної підготовки, а також на розвитку навичок, необхідних у повсякденному житті. Учні з поганим зором і практично сліпі діти, можуть потребувати допомоги вчителя, або ж асистента, під час користування спеціальними пристроями, що дають їм можливість ефективніше використовувати залишковий зір [5, с.35].

Організуючи освітній процес для таких учнів, учитель початкових класів має враховувати офтальмологічні дані щодо ступеня зниження зору, характеру захворювання, особливостей його перебігу та прогнозу на майбутнє (можливість погіршення чи покращення). З огляду на це, вчитель має бути поінформованим з рекомендаціями офтальмолога стосовно використання звичайних і спеціальних засобів корекції (окуляри, контактні лінзи тощо) та додаткових засобів, що покращують зір (збільшувані лінзи, проектори, тифлоприлади, аудіозаписи, спеціальні комп'ютерні програми, що трансформують письмовий текст у звуковий та ін.). Учитель початкових класів має знати, кому з учнів окуляри призначені для постійного використання, а кому для роботи лише на далекій чи близькій відстані та контролювати дотримання дітьми визначеного режиму.

Поряд з роботою з дітьми з порушенням зору, не меншої уваги потребують школярі з порушенням слуху. Порушення слуху і глухота не впливають на інтелектуальний, пізнавальний потенціал людини чи її здатність до навчання, однак діти з такими вадами потребують у школі спеціальної допомоги. Дітям з порушеним слухом набагато важче оволодівати мовним навичками, ніж їхнім здоровим ровесникам.

Дослідниця А. Колупаєва у роботі з глухими дітьми та дітьми з погіршеним слухом радить використовувати такі стратегії і підходи [6, с.121-124]:

- садити дитину так, щоб вона добре бачила вчителя, зону гри або інших дітей;

- визначати, на якій відстані можна розмовляти з учнем з погіршеним слухом;

- розмовляти з нормальною швидкістю, не підвищуючи голос і без надмірної артикуляції губами;

- не розмовляти з учнем, стоячи до нього спиною чи навпроти джерела яскравого світла;

- коли ви хочете привернути увагу учня, звертайтеся до нього на ім'я. Вчіть дитину стежити за вашим обличчям. Перед тим, як що-небудь говорити малюкові, впевнюйтеся, що вона сконцентрована на вас.

Висновки... Для українських шкіл інклюзивна освіта лише впроваджується, а тому виникають труднощі, які не дозволяють у повній мірі забезпечити добробут для усіх учнів з особливими освітніми потребами (професійна

непідготовленість вчителів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, архітектурна непристосованість шкільних приміщень, перевантаженість класів великою кількістю учнів, не адаптованість навчальних до потреб дитини, негативне ставлення батьків інших дітей та ін.). Переконані, що з часом усі ці труднощі будуть подоланими, процес запровадження інклюзивного навчання буде ефективним. Варто пам'ятати, що важливою умовою добробуту дітей з особливими освітніми потребами у Новій українській школі – це командний підхід, тобто тісна співпраця педагогів, батьків та кола фахівців в цьому напрямку.

Список використаних джерел та літератури

1. Бойчук Ю. Д. Інклюзивна компетентність майбутнього вчителя основ здоров'я : монографія. Х. : Іванченко, 2015. 140 с.
2. Власова О. І. Педагогічна психологія. Київ : Либідь, 2005. 400 с.
3. Інклюзивна освіта від А до Я: порадник для педагогів і батьків / Укладачі Н. В. Заєркова, А. О. Трейтяк. Харків. 2016. 68 с.
4. Інклюзивна освіта: основні положення / Всеукраїнський фонд «Крок за Кроком». URL: http://www.ussf.kiev.ua/ie_inclusive_education/ (дата звернення: 16.01.2021).
5. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: навч.-метод. посіб. / Колупаєва А. А., Софій Н. З., Найда Ю. М. та ін.; за заг. ред. Даниленко Л. І. Київ: 2007. С. 31–32.
6. Колупаєва А. А., Таранченко О. М., Білозерська І. О. Основи інклюзивної освіти: навч.-метод. посібн. / за ред. А. А. Колупаєвої. Київ : А. С. Київ, 2012. 308 с.
7. Концепція Нової української школи. МОН України від 17.08.2016. URL:<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення 09.01.2021).

Цегельник Тетяна Миколаївна,
*викладач кафедри дошкільної педагогіки,
психології та фахових методик
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД БАТЬКІВ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬ ДИТИНУ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

В сучасних умовах розвитку суспільства все більшої уваги набуває проблема організації освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами. Традиційно проблеми сімей, які виховують таких дітей, розглядають винятково через призму проблем самої дитини з інвалідністю. У більшості випадків допомога обмежується консультаціями з питань навчання та

виховання, але при цьому випускається з поля зору дуже серйозний аспект – емоційний стан самих батьків. На сьогоднішній день приділяється недостатньо уваги психологічному стану батьків, який безпосередньо впливає на стан дитини, і є досить важливим у її загальному розвитку. Отже, ця проблема є дуже актуальною для нашого суспільства.

Проблемою навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами займались А. Граборов, К. Корнілов, Є. Мастюкова, А. Маллер, Л. Шлегер.

Участь сім'ї у навчанні та вихованні дитини з інвалідністю досліджували Л. Грачова, Н. Дементьєва, Г. Багаєва, Т. Ісаєва, М. Ліборокіна. Аналізуючи літературні джерела, хочемо зазначити, що у працях Т. Волковської, Г. Мішиної, Є. Морозової широко представлено роботу із батьками, які виховують дітей з відхиленнями у розвитку раннього та дошкільного віку.

Для сім'ї, яка виховує дитину з особливими освітніми потребами, вельми необхідним є адекватне батьківське ставлення, тому виникає така ситуація, що батьки не можуть створювати гармонійні відносини в тріаді «батько-мати-дитина», через це потреби батьків не задоволені та не забезпечують ефективного виконання ними батьківських функцій.

Для того щоб допомогти батькам, важливо зрозуміти, що відбувається з людиною, коли її дитині встановлюють інвалідність, як це загалом впливає на життя [5].

Простежуючи переживання батьками трагедії народження дитини з різними порушеннями розвитку, дослідники дійшли висновку про закономірну зміну емоційних станів батьків на шляху до адаптації:

перший етап – шок. Цей стан надто тяжкий, він може тривати довго. Але людина підсвідомо шукає стабільності, починає сумніватися: може, не все так погано, бувають помилки, потрібно все перевірити. Це означає, що настав новий етап усвідомлення біди;

другий етап – заперечення. На цьому етапі починається тривале та виснажливе мандрування від лікаря до лікаря, а далі – до знахарів, екстрасенсів із надією знайти диво, яке зробить дитину здоровою. Психологи виокремлюють у цьому періоді почуття вини, гніву, сорому. Самотність, втома від постійного і безуспішного пошуку способів зцілення дитини, виснажливий догляд за нею і зречення усіх власних потреб та інтересів – усе це провокує депресію у батьків;

третій етап – депресія. Почуття пригніченості, що є завершальним у послідовній зміні емоційних етапів, які є неконструктивними, бо свідчать про неприйняття батьками нової реальності [1].

За цих обставин складається вкрай несприятлива ситуація для розвитку дитини.

На успішне подолання батьками деструктивних станів спрямовані різні форми психологічної роботи з ними: індивідуальне консультування та групова робота (семінари, ігри).

Ефективним підходом до компенсації дефіциту батьківсько-дитячих відносин у сім'ї, яка виховує дитину з порушеннями розвитку, може стати

розробка соціально-психологічних технологій, спрямованих на створення спеціально сконструйованих соціальних груп з обмінами, зв'язками, спілкуванням, схваленням, які реально можуть допомогти батькам з дітьми з інвалідністю. Постійна соціально-психологічна підтримка батьків у межах спеціально створеної соціальної групи має величезний потенціал та надає навіть в умовах відсутності державних програм підтримки батьків дітей з особливими освітніми потребами можливість формування та ситуативного змінення батьківської сфери відповідно до конкретних особливостей культури в нашій країні. Для подолання кризової ситуації у сім'ї, яка виховує дитину з відхиленнями розвитку, батьки потребують інформації про особливості психофізичного розвитку своєї дитини, можливості її розвитку та специфіку поведінки з такою дитиною.

Проводячи семінари, маючи школи батьків, вже можливо організувати групи взаємодопомоги жінок та чоловіків, у межах яких вони можуть обмінюватися досвідом, залучити до спілкування дітей, допомагати один одному. Більш стабільними та адекватними потребами батьків постає можливість приймати участь у житті громадських організацій батьків, які мають дітей з особливими потребами. Вхідження до соціальної групи є гострою потребою будь якої людини, що закладено генетично [1].

Однією з доступних та ефективних соціальних технологій як для батьків, так і для дітей з порушеннями у розвитку є проведення свята. Велике значення святкових подій для формування конкретно-культурних рис особистості батьків та дитини досліджено у крос-культурних дослідженнях М. Мид [4].

Свято поєднує емоційний вплив та соціальну взаємодію людей, надає можливість жінкам та чоловікам, які мають дітей з особливими потребами, подолати бар'єри відкинутості та отримати соціальні зв'язки.

У сучасних роботах, присвячених корекції видозмінених батьківсько-дитячих відносин у сім'ї, що виховує дитину з особливими освітніми потребами, особлива увага приділяється такій дієвій формі соціально-психологічній реабілітації, як літні табори інтенсивної корекції для батьків, що мають таких дітей, інших членів сім'ї за участю фахівців та волонтерів. У такому таборі фахівці мають можливість моделювання для батьків та дітей різноманітних ситуацій – ситуацій спільної діяльності, успіху, виникнення дружби. Дані ситуації проводяться в неформальній, емоційній атмосфері [3].

Російська дослідниця О. Карвасарська вважає, що в літньому таборі всі вчать іншу мову – мову емоцій, почуттів, міміки, жестів, відчуттів і це все – глибинна невербальна мова. Батьки дітей з особливими освітніми потребами потребують саме емоційного спілкування з своїми дітьми та з іншими дітьми [2].

Отже, дуже важливою є саме своєчасна психологічна підтримка батьків на перших етапах виховання та лікування дитини, яка здатна відчувати внутрішні переживання та емоції батьків.

Список використаних джерел та літератури

1. Ейдемиллер Е. Г. Психология и психотерапия семьи. СПб.: Питер, 2010. 668 с.
2. Карвасарская Е. Е. Осознанный аутизм. Москва: Генезис, 2010. 400 с.
3. Киртоки А. Е. Особенности психологической поддержки семьи. Опыт Центра ранней помощи «Даунсайд Ап». *Синдром Дауна. XXI век.* 2009. № 1. С. 18–24.
4. Майерс Д. Социальная психология. СПб.: Питер, 2011. 793 с.
5. Мастюковая Е. М. Лечебная педагогика (ранний и дошкольный возраст). Москва: Владос, 2007. 258 с.

Чернюк Світлана Володимирівна,
*старший викладач кафедри педагогіки
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії*

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА З ПІДВИЩЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ДИТИНИ В ШКОЛІ

Однією з важливих умов формування особистості дитини є її потреба в захищеності, комфорті, позитивних емоціях. Саме ця орієнтація педагогів у школі повинна визначати їх позицію у взаємодії з учнями. Але у сучасній школі поки що не вистачає теплоти, людяності і поваги до учня, чуйності до його внутрішнього світу, бракує віри у величезні здібності школяра, розуміння того, що їх потрібно відкрити і допомогти реалізувати. Школа ще не стала «країною почуттів», де панує психологічна безпека, захищеність учнів, розвивається їх емоційне здоров'я.

Емоційне благополуччя людини пов'язане як з характером пережитих емоцій, так і з можливістю і вмінням ці емоції висловлювати. Емоційне благополуччя є показником успішності емоційної регуляції людини, показником того, наскільки ефективно та повноцінно емоції можуть виконувати свої функції у житті окремого індивіда. Також емоційне благополуччя може розглядатись як невід'ємна і складова частини психологічного благополуччя особистості в цілому. В такому випадку, емоційне благополуччя є інтегральною характеристикою, де сконцентровані почуття, зумовлені успішним (або неуспішним) функціонуванням всіх сторін особистості [6, с. 402].

Педагоги та учні матимуть проблеми в налагодженні взаєморозуміння, якщо емоції школярів стримувати або буде накладене табу на їх вільне виявлення. Відкрите спілкування вчителя та учня базується на емоційній свободі, що допомагає дитині бути собою, природною і справжньою в стосунках з іншими. Менші діти легше виявляють свої емоції – як позитивні, так і негативні. Старші діти частіше приховують біль, не показують своїх переживань. Лікарі раніше говорили, що емоційне напруження, не усунуте

сльозами, примушує «плакати» внутрішні органи людського організму. Отож дитина потребує постійного супроводу освітнього процесу позитивними емоційними переживаннями [3, с. 53].

Емоційне благополуччя дитини залежить від того, наскільки розвинена емоційна сфера її особистості, емоційний інтелект та емоційна компетентність. Емоційний інтелект представляє собою дуже важливу інтегральну характеристику особистості, яка реалізується в її здібностях розуміти емоції, узагальнювати їх зміст, виокремлювати емоційний підтекст у міжособистісних відносинах, регулювати емоції таким чином, щоб сприяти за допомогою позитивних емоцій успішній когнітивній пізнавальній діяльності та долати негативні емоції, які заважають спілкуванню чи загрожують досягненню індивідуального успіху [2, с. 122]. Поряд із поняттям «емоційний інтелект», широкого вжитку набуває більш новий феномен сьогодення – емоційна компетентність особистості, яка є сукупністю знань, вмінь та навичок, які дозволяють приймати адекватні рішення та діяти на основі результатів інтелектуальної обробки зовнішньої та внутрішньої емоційної інформації [2, с.123].

Перші публікації по проблемі емоційної компетентності з'явилися у представника змішаної моделі емоційного інтелекту Д. Гоулмана. На його думку, емоційна компетентність включає дві складові: особистісна компетентність, куди входять розуміння себе, саморегуляція та мотивація, і соціальна компетентність, яка охоплює емпатію та соціальні навички [1].

1. Розуміння себе – знання власних станів, переваг, ресурсів та інтуїції: емоційне розуміння себе (розуміння власних емоцій та їх наслідків); адекватна самооцінка (знання власних сил та меж); впевненість в собі (правильна оцінка власних достоїнств та здібностей).

2. Саморегуляція – управління власними внутрішніми станами, імпульсами, ресурсами: самоконтроль (контроль над руйнівними емоціями та імпульсами); надійність (відданість нормам честі та чесності); сумлінність (відповідальність за свої дії); пристосованість (гнучкість за необхідності змін); відкритість новому (готовність працювати з новою інформацією та новими підходами).

3. Мотивація – емоційні тенденції, які управляють чи полегшують досягнення цілей: мотив досягнення (прагнення до поліпшення чи до вдосконалення); обов'язковість (відданість цілям групи чи організації); ініціатива (готовність використовувати всі можливості); оптимізм (завзятість у досягненні мети, незважаючи на перешкоди та невдачі).

4. Емпатія – чутливість до почуттів, потреб та турбот інших: розуміння інших (сприйнятливості до почуттів та поглядів інших, активний інтерес до їх турбот); сприяння розвитку інших (сприйнятливості до потреб інших людей у розвитку і підтримка їхніх здібностей); орієнтація на обслуговування (розуміння та задоволення потреб інших); використання різноманіття (забезпечення сприятливих можливостей для різних людей); політична чутливість (розуміння відносин влади та емоційних переваг у групі).

5. Соціальні навички – вміння викликати бажані реакції у інших: переконання (володіння ефективними тактиками переконання); комунікація (відкрите сприйняття та переконливий зворотній зв'язок); розв'язання конфліктів (обговорення та розв'язання суперечностей); лідерство (надихання та управління індивідами і групами); каталізація змін (ініціювання чи управління змінами); створення зв'язків (формування ділових взаємовідносин); співробітництво та кооперація (спільна робота заради спільної мети); здатність працювати в команді (забезпечення групової взаємодії у досягнення спільної мети) [2, с. 122-123].

Більш пізніми є дослідження емоційної компетентності Керолін Саарні. Дослідниця представляє емоційну компетентність у вигляді набору з восьми видів здібностей чи вмінь: усвідомлення власних емоційних станів; здатність розрізняти емоції інших людей; здатність використовувати словник емоцій та форми вираження, прийняті в даній культурі; здібність симпатичного та емпатичного включення в переживання інших людей; здібність розуміти, що внутрішній емоційний стан не обов'язково відповідає зовнішньому вираженню як у самого індивіда, так і у інших людей; здібність справлятися зі своїми негативними переживаннями; усвідомлення того, що структура та характер взаємовідносин в значній мірі визначається тим, як емоції виражаються у взаємовідносинах; здібність бути емоційно адекватним, тобто приймати власні емоції, якими би унікальними чи культурно детермінованими вони не були [2, с. 123].

Початком формування емоційного світу особистості є сім'я. Ще нещодавно для успішного батьківства було достатньо стихійних педагогічних знань. На даному етапі актуальною залишається проблема емоційної компетентності батьків, адже сімейна освіта повинна задовольняти розвиток як емоційної, так і інтелектуальної сфер. Глибокий постійний емоційний контакт з дитиною – це універсальний засіб виховання, а успішне виховання має місце лише за гармонійної взаємодії емоційно компетентних батьків. Отже, першими тренерами емоційної компетентності дитини виступають батьки. Саме емоційна багатогранність близьких – це шлях до повноцінного життя особистості [2, с. 124].

Соціальні педагоги, вчителі та вихователі мають познайомити батьків з поняттям емоційної компетентності та емоційного інтелекту, пояснити важливість їх для підростаючої особистості її реалізації у житті, допомогти продіагностувати рівень емоційного інтелекту батьків, надати рекомендації щодо формування емоційної компетентності дитини, проводити тренінги, круглі столи, консультації.

У школі формування емоційної компетентності починається з початкової школи, використовуючи можливості ранкових зустрічей і рефлексії на кожному уроці. Крім цього в курсі «Я досліджую світ» передбачено велику кількість уроків, на яких діти дізнаються про різноманітність емоцій, їх вплив на життя і здоров'я людини, вчать їх визначати та керувати ними. У середній школі ця робота продовжується на уроках з основ здоров'я.

У позаурочний час розвитку емоційної компетентності школярів сприятимуть відкрита, ясна комунікація з дітьми, свобода в обговоренні різних подій і вчинків, інтерес дорослих до справ та самопочуття дитини, сомооцінка, а також проведення виховних заходів «Мій настрій», «Що я ціную у житті», «Мій день», «Найцінніше в моєму житті», «Мої мрії», «Мій день: хороше і погане», «Віра у себе», «Світ моїх почуттів», та ін.

У роботі соціального педагога, психолога та вчителів є великий арсенал засобів для діагностування та корекції емоційної сфери дитини: тести на визначення емоційного здоров'я, тренінги-заняття розвитку емоційного інтелекту; корекційно-розвивальні програми для розвитку пізнавальної і емоційної сфер, для подолання стресу та напруги тренінги розвитку емоційного інтелекту дітей різного віку та ін.

Отже, завданням педагогів у школі є застосування своїх професійних знань та вмінь, щоб створити умови емоційного благополуччя дитини в школі, яке є однією з передумов успіху у житті. Тому педагоги мають вірити в сили кожного учня, надавати допомогу в духовному зростанні, оберігати духовну цілісність, берегти і розвивати в дитині відчуття власної цінності, значущості, компетентності, зосереджувати увагу на її потребах, вподобаннях, самоцінності, визначати його персональний шлях до досягнення успіху.

Список використаних джерел та літератури

1. Гоулман Д., Бояцис Р., Макки Э. Эмоциональное лидерство: Искусство управления людьми на основе эмоционального интеллекта; Пер. с англ. [6-изд.] Москва: Альпина Паблишер, 2012. 383 с.

2. Льошенко О. А. Проблема розвитку емоційної. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2012. Вип. 14. С. 119-126. URL: https://soc.univ.kiev.ua/sites/default/files/library/elopen/aktprob14_119.pdf (дата звернення 31.01.2021 р.).

3. Мешко Г. Емоційне благополуччя учнів у сучасній школі. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/emotsiyne-blagopoluchchya-uchniv-u-suchasniy-shkoli> (дата звернення 31.01.2021 р.).

4. Шпак М. М. Емоційний інтелект як особистісний ресурс забезпечення психологічного благополуччя молодших. *Наука і освіта*. 2016. № 5. С. 266–270. URL: <https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/articles/2016-5-doc/2016-5-st44> (дата звернення 31.01.2021 р.).

5. Шпак М. М. Психологія розвитку емоційного інтелекту молодших школярів : монографія. Тернопіль : ТНПУ імені В. Гнатюка, 2016. 372 с.

6. Шульженко О. Є. Дослідження емоційного благополуччя в контексті формування емоційної стійкості фахівця для корекційної роботи з аутичними дітьми. *Актуальні проблеми колекційної роботи*. 2017. Вип. 10. С. 401-413. URL:

<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:Lj1U9fGSxDIJ:aqce.com.ua/download/publications/360/310.docx+&cd=17&hl=ru&ct=clnk&gl=ua> (дата звернення 31.01.2021 р.).

Чорна Оксана Миколаївна,
практичний психолог
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЯК ВАЖЛИВИЙ ПОКАЗНИК ДОБРОБУТУ ОСОБИСТОСТІ

Постановка проблеми в загальному вигляді. В сучасних умовах соціально-економічної нестабільності, для яких є характерними стрімкий темп науково-технічного прогресу, модернізація та реформування у всіх сферах життєдіяльності, виникають нові високі вимоги до психічних функцій людського організму. Поява віртуального світу, який все частіше замінює людям реальне буття, величезний потік інформації, несприятливі психологічні чинники спричиняють психічну перенапругу й можуть викликати негативні прояви в психологічному добробуті людини і молодого покоління зокрема. Саме тому всебічне вивчення психологічного здоров'я стало вкрай актуальним.

Мета статті полягає у теоретичному аналізі проблеми психологічного здоров'я здобувача освіти.

Сучасність диктує високі вимоги перед молодим поколінням: реалізація професійних і особистісних ресурсів, конкурентноспроможність, здатність оперативно засвоювати нововведення і адаптуватися до швидких змін умов дійсності, мобільність, самостійність в прийнятті важливих відповідальних рішень, розвиток саморегуляції поведінки.

Значної уваги заслуговує вивчення проблеми ціннісних орієнтацій саме категорія юнацького віку на етапі навчання у ЗВО, оскільки психологічні характеристики періоду студентства є найбільш чутливим для освоєння і прийняття цінностей професійної діяльності, в цьому віці відбувається активне професійне та особистісне становлення, що в певній мірі визначає життєві цілі і перспективи майбутнього фахівця, формування професійної стратегії. Це важливий період визначення свого місця в житті, формування свідомого світогляду, життєвих ідеалів й переконань. Саме в цьому віці є значущою потреба в досягненні успіху та сталість благополуччя.

Безсумнівно, в умовах постійних змін здатність до гнучкості й швидкої адаптації молоді особистості здебільшого залежить не тільки від компетентності закладу в цілому, але й від самого студента, від його готовності та здатності накопичувати певний досвід, знання, безперервно ними обмінюватися в процесі постійного навчання [2].

Основоположним дослідницьким підходом у вивченні психологічного благополуччя як комплексного поняття є теорія американської дослідниці К. Ріфф, яка базується на соновних концепціях А. Маслоу, К. Роджерса, Г. Олпорта, К. Юнга та ін.

К.Ріфф виділила шість основних компонентів психологічного благополуччя: самоприйняття, позитивні відносини з оточуючими, автономія, управління зовнішнім середовищем, мета в житті, особистісне зростання.

Важливим є те, що дефіцит психологічного благополуччя зумовлює ситуації вразливості при найменших можливих негараздах [6]

Тим не менш, М. Ягода вказує на шість критеріїв психічного здоров'я: позитивна установка щодо власної особи, духовний ріст і самореалізація, інтегрованість особистості, автономія, адекватне сприймання реальності, компетентність щодо вимог навколишнього світу [5].

Психологічне здоров'я – це не тільки душевне, але й особистісне здоров'я і визначається як оптимальне функціонування всіх психічних структур, що забезпечують стан душевного комфорту в соціальному середовищі. У науковий лексикон термін «психологічне здоров'я» ввела І. Дубровіна. На її думку, «психологічне здоров'я передбачає інтерес людини до життя, свободу думок та ініціативу, активність і самостійність, відповідальність і здатність до ризику, віру в себе та повагу іншого, здатність до сильних почуттів і переживань, усвідомлення своєї індивідуальності, творчість у самих різних сферах життя і діяльності» [2].

М. Смирнов визначає психологічне здоров'я як високий рівень соціально - психологічної адаптації, що виявляється в гармонійних стосунках з оточуючими, суб'єктивним відчуттям психологічного комфорту і високим потенціалом досягнення благополуччя в житті [4].

Дослідники сходяться на думці, що емоційне здоров'я споріднене зі станом суб'єктивного благополуччя, стресостійкістю, здатністю до емоційно-вольової саморегуляції та емпатії, оптимістичною налаштованістю самосвідомості, позитивною Я-концепцією, вірою у потенціал саморозвитку, почуттям власної гідності тощо.

Узагальнення існуючих підходів до розуміння психологічного благополуччя дозволило Ю. Безсоновій визначити його як «інтегральний психічний феномен, цілісне переживання, що відбиває успішність функціонування індивіда в соціальному середовищі, що супроводжується благосприятливим емоційним фоном, функціональним станом організму і психіки і позитивним самоставленням, довірливим відношенням до світу». При цьому підкреслюється, що в структуру даного поняття входить «самооцінка і самосприйняття, в тому числі — впевненість у власних можливостях при подоланні негативних обставин, прийняття особистої відповідальності за власне життя, відсутність внутрішнього конфлікту» [3].

Натомість в центрі психологічного благополуччя молоді людини знаходиться самоприйняття, позитивна оцінка себе й свого життя. Це свідчить про те, що психологічне благополуччя особистості студента здебільшого ґрунтується на гедоністичному аспекті психологічного благополуччя, тобто більше пов'язано із задоволенням від життя та позитивними емоціями, ніж з «належним», осмисленим та добродішним буттям [1].

Проте, психологічно здорова особистість є цілісною, самореалізованою та самоврегульованою. Вона характеризується креативністю, збалансованістю та адаптивністю (індивідуально-психологічний рівень); має схильність до пошуку нових сенсів, осмислення досвіду та відрізняється здатністю отримувати

задоволення від життя (ціннісно-смысловий рівень); схильна до співробітництва, здатна співпереживати та відчуває відповідальність перед соціумом (соціально-психологічний рівень) [7].

Емоційне здоров'я особистості слід вважати невід'ємним аспектом як психічного, так і психологічного (особистісного) здоров'я, що має цілком визначені суб'єктноціннісні критерії оцінки.

Таким чином, можна окреслити найбільш значимі аспекти ціннісної сфери здобувача вищої освіти. Для сучасного студента є необхідністю цілеспрямований розвиток і актуалізація ціннісних орієнтацій як компонента професійної стратегії на етапі навчання у виші та набуття професії. Очевидно, що для саморозвитку молодшої людини у навчальній діяльності необхідні певні освітні умови, які як відносяться до психологічного благополуччя, так і обумовлюють його у процесі навчання. Логічно припустити, що вміння саморегуляції в більшій мірі визначають досягнення студентів, процес їхньої реакції на екзистенційні виклики, сприяють розвитку самокритики, а також можуть бути й необхідною передумовою цього розвитку. Як показують результати багатьох досліджень, саме особистісні характеристики саморегуляції і є найбільш пов'язаними з психологічним благополуччям здобувачів вищої освіти у навчанні.

Висновки... Теоретичний аналіз підтверджує тісний зв'язок психологічного благополуччя студентів з особистісними характеристиками саморегуляції у процесі навчальної діяльності. Також визначено, що психологічне благополуччя статистично значуще й взаємопов'язане з усіма показниками у навчальній діяльності.

Отже, найбільш доцільними засобами для підвищення психологічного благополуччя здобувачів освіти через саморозвиток видається формування активної життєвої позиції, відповідальності за свою діяльність, розвиток ціннісної сфери, самооцінки, особистісної зрілості, вміння організовувати та керувати своєю власною мотиваційно-навчальною сферою.

Список використаних джерел та літератури

1. Александров Ю.М. Компоненти благополуччя особистості як прояви та детермінанти психологічного здоров'я. *Психологічні перспективи*. Луцьк: Вежа, 2009. Вип.14. С. 67.

2. Белова Е.Н. Принципы становления сетевой самообучающейся организации дополнительного профессионального образования в университете. *Вестник КГПУ им. В.П. Астафьева*. 2014. №2(28). С. 41-47.

3. Бессонова, Ю.В. О структуре психологического благополуччя. Психологическое благополучие личности в современном образовательном пространстве: сб. ст. / сост. Ю.В. Братчикова. Екатеринбург: Урал. гос. пед. ун-т., 2013. 146 с.

4. Дубровина И. В. Психическое и психологическое здоровье в контексте психологической культуры личности. *Вестник практической психологии образования*. 2009. № 3. С. 17–21.

5. Міляєва В. Р., Бреус Ю. В. Емоційне здоров'я як складова професійної успішності майбутніх фахівців соціономічних професій. URL: <http://www.apppsychology.org.ua/data/jrn/v10/i23/42.pdf> (дата доступу: 22.08.2019)

6. Рифф К. Психологическое благополучие во взрослой жизни// Современные направления в психологической науке. 1995. №4. С.17-21.

7. Титаренко Т. М. Індикатори психологічного здоров'я особистості// Психологічні науки: проблеми і здобутки: зб. наук. статей. Київ : КиМУ, 2016. Вип. 9. С. 196–215.

Швець Тетяна Миколаївна,
вихователь дітей дошкільного віку
Хмельницького ДНЗ № 33 «Джерельце»

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДОШКІЛЬНИКІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Розвиток сучасного українського суспільства зумовлює визначення нових пріоритетів і перспектив функціонування сучасних закладів дошкільної освіти та висуває нові вимоги до організації освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами, до розробки інноваційних технологій психолого-педагогічної підтримки і корекції. Ураховуючи зростання кількості дітей з особливими освітніми потребами в Україні, слід зазначити, що значна частина дітей цієї категорії навчається сьогодні в масових закладах дошкільної освіти і потребує особливої уваги педагогів.

У психолого-педагогічній літературі висвітлено різні аспекти організації процесу навчання дітей з особливими потребами, зокрема наукове обґрунтування концептуальних засад навчання осіб з особливими освітніми потребами в освітньому середовищі здійснювали А. Колупаєва, Г. Нікуліна, Л. Сердюк, П. Таланчук; дослідження проблем взаємодії фахівців психолого-педагогічного супроводу в межах освітнього середовища – Н. Борисова, Е. Данілавічюте, Н. Компанець, С. Литовченко, М. Малофєєв, Л. Шипіцина.

Для того, щоб забезпечити перебування дитини з особливими освітніми потребами в закладі дошкільної освіти необхідний відповідний психолого-педагогічний супровід, адже якість освітнього процесу залежить від того, наскільки враховуються та реалізуються потенційні можливості навчання та розвитку дитини.

В Законі України «Про освіту» визначено що, психолого-педагогічний супровід – це комплексна система заходів з організації освітнього процесу та розвитку дитини, передбачена індивідуальною програмою розвитку [4].

Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання в системі освіти визначається, як пріоритетний напрям в діяльності представників освітнього процесу. В системі

інклюзивної освіти Г.Кравченко, Г. Сіліна виділяють такі основні напрями психолого-педагогічного супроводу:

1. Попередження виникнення проблем розвитку дитини.
2. Допомога дитині у вирішенні актуальних завдань розвитку, навчання та виховання.
3. Психологічне забезпечення індивідуальних освітніх програм.
4. Розвиток психолого-педагогічної компетентності батьків та педагогів [2].

Сама ідея психолого-педагогічного супроводу тісно пов'язана з реалізацією права дитини на повноцінний розвиток і, як наслідок, якісною модернізацією системи освіти.

Організація психолого-педагогічного супроводу як процесу включення дитини з порушеннями психофізичного розвитку у заклад дошкільної освіти має забезпечити адаптацію освітніх та інших соціально-психологічних навантажень, які б, з одного боку, були оптимальні і достатні для різнобічного повноцінного розвитку дитини. З іншого ж боку, вказані навантаження мають не виходити за межі як реальних можливостей дитини, так і не перевищувати індивідуально допустимі навантаження для даної дитини. Іншими словами, психолого-педагогічний супровід передбачає системну діяльність всіх членів команди із забезпечення соціально-психологічних умов для успішного навчання дитини в ситуації шкільної взаємодії, метою якої є створення «у межах об'єктивно даного дитині середовища умов для максимального в даній ситуації особистісного розвитку і навчання» [1, с. 21].

Психолого-педагогічний супровід дитини з особливими освітніми потребами у закладі дошкільної освіти здійснює команда психолого-педагогічного супроводу, до якої входять постійні учасники: директор або методист, вихователі, асистент вихователя, практичний психолог, вчитель-логопед, вчитель-дефектолог (з урахуванням освітніх потреб дитини з ООП), вчитель-реабілітолог та батьки або законні представники дитини з ООП тощо; залучені фахівці: медичний працівник закладу освіти, лікар, асистент дитини, спеціалісти системи соціального захисту населення, служби у справах дітей тощо [3].

Склад команди залежить від особистості дитини та її психолого-педагогічних особливостей. Члени команди спільно оцінюють стан розвитку кожної дитини, розробляють перспективні та короткочасні індивідуальні плани роботи з дитиною, реалізують їх разом із дитиною, вирішують питання залучення команди фахівців, планують додаткові послуги, аналізують результати спільної діяльності, оцінюють її, а також різнобічно підвищують свою кваліфікацію.

Команда психолого-педагогічного супроводу виконує наступні завдання:

- збір інформації про особливості розвитку дитини, її інтереси, труднощі, освітні потреби на етапах створення, реалізації та моніторингу виконання індивідуальної програми розвитку;

- визначення напрямів психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг, що можуть бути надані в межах закладу освіти на підставі висновку інклюзивно-ресурсного центру, та забезпечення надання цих послуг;
- розроблення індивідуальної програми розвитку для кожної дитини з особливими освітніми потребами та моніторинг її виконання з метою коригування та визначення динаміки розвитку дитини;
- надання методичної підтримки педагогічним працівникам закладу освіти з організації інклюзивного навчання;
- створення належних умов для інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в освітнє середовище;
- проведення консультативної роботи з батьками дітей з особливими освітніми потребами щодо особливостей їх розвитку, навчання та виховання;
- проведення інформаційно-просвітницької роботи у закладі освіти серед педагогічних працівників, батьків і дітей з метою недопущення дискримінації та порушення прав дитини, формування дружнього та неупередженого ставлення до дітей з особливими освітніми потребами [2, С 23].

На нашу думку основними механізмами забезпечення командного підходу до надання додаткової підтримки на рівні окремої дитини й усієї дошкільної групи – це розроблення індивідуальної програми розвитку і використання практики спільного викладання.

1. Індивідуальна програма розвитку для дітей з особливими освітніми потребами розробляє команда супроводу впродовж 2-х тижнів з моменту початку освітнього процесу відповідно до висновку інклюзивно-ресурсного центру, індивідуальної програми реабілітації дитини з інвалідністю (за наявності).

2. Спільне викладання в інклюзивній групі ЗДО позитивно впливатиме на якість освітнього процесу. Цю практику може здійснювати вихователь спільно з асистентом вихователя, який часто має не лише педагогічну, а й спеціальну освіту [2].

Таким чином, проаналізувавши та узагальнивши науково-методичну літературу, ми дійшли висновку про те, що психолого-педагогічний супровід дошкільника з особливими потребами – системна діяльність цілої команди, спрямована на створення комплексної системи клініко-психологічних, психолого-педагогічних і психотерапевтичних умов, що сприяють засвоєнню знань, умінь і навичок, успішній адаптації, реабілітації, особистісному становленню особи, нормалізації сімейних стосунків, її інтеграції в соціум.

Список використаної літератури:

1. Бондар В. І. Проблеми корекційного навчання у спеціальній педагогіці : навч. посіб. Київ : Наш час, 2005. 176 с., 21
2. Кравченко Г.Ю., Сіліна Г.О. Інклюзивна освіта в ДНЗ. Харків: Вид-во «Ранок», 2018. 176 с.
3. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу

дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти» від 08.06.2018 р. № 609. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirnogo-polozhennya-pro-komandu-psihologo-pedagogichnogo-suprovodu-ditini-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-v-zakladi-zagalnoyi-serednoyi-ta-doshkilnoyi-osviti> (дата звернення: 10.01.2021)

4. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Дата оновлення: 05.09.2017. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 11.01.2021)

Шепель Інна Миколаївна,
соціального педагога
Хмельницького палацу творчості дітей та юнацтва

ПОПЕРЕДЖЕННЯ КОНФЛІКТІВ ЯК УМОВА ПІДТРИМКИ ЕМОЦІЙНОГО ДОБРОБУТУ ПЕДАГОГА

Проблема емоційного добробуту працівників освіти поєднує ряд аспектів, серед яких одним з найважливіших є соціально-психологічний. Це пояснюється тим, що ефективність освітнього процесу багато в чому визначається соціально-психологічним мікрокліматом педагогічного колективу.

Несприятливий соціально-психологічний мікроклімат характеризується напруженістю міжособистісних стосунків у колективі, конфліктністю, коли члени колективу негативно ставляться один до одного, не вболівають за спільну справу, не намагаються своєю діяльністю сприяти конструктивній взаємодії. Особливо гостро виявляються ця проблема в контексті негативної соціально-економічної ситуації, обумовленої COVID-19.

На певній стадії свого розвитку, з проблемою конфлікту стикається практично будь-який педагогічний колектив. Безконфліктності історія людського суспільства не знала і не буде знати, а отже організатори освітнього процесу мають працювати над тим, щоб конфлікти стали регульованими. Ось чому проблема попередження конфліктів визначається вченими всього світу як одна з найбільш актуальних [1, с. 17].

Конфлікти, як суттєва сторона соціальних зв'язків, взаємодії і відносин людей, їх поведінки і вчинків завжди була в центрі уваги науковців. Античні філософи розглядали конфлікти як важливу і необхідну складову суспільного життя і розвитку.

Особлива увага до дослідження проблеми конфліктів виявляється в другій половині ХХ століття в роботах відомих зарубіжних соціологів Т. Парсонса, Е.Мейо, Р. Дарендорфа, А. Гоулднера, психологів і спеціалістів по управлінню Дж. Скотта, Р. Фімера, У. Юрі та інших [2, с. 35].

У вітчизняній науці дослідження, присвячені опису, аналізу і оцінці конфліктів стали з'являтися лише в кінці 80-х років ХХ століття. Серед них

монографії В. Дружиніна, Д. Конторова, М. Конторова, А. Дмитрієва, В. Кудрявцева. В наш час досліджуються різні аспекти проблеми конфліктів такими відомими науковцями як Г. Ложкін, Д. Кайдалов, А. Гірник, Р. Шакуров, Л. Карамушка, Н. Коломінський [5].

Однією із складних проблем, які виникають в процесі формування взаємовідносин в педагогічному колективі і його згуртованості, є попередження і вирішення міжособистісних конфліктів. Залежно від способу розв'язання конфлікти можуть бути такими, що дезорганізують та руйнують або творчими та конструктивними. Педагог, що здатний адекватно поводити себе в конфліктній ситуації та переорієнтувати конфлікт у спосіб, прийнятний для всіх, викликає до себе повагу. Нездатність до конструктивного попередження та розв'язання конфлікту викликає зниження авторитету.

Конфлікт завжди пов'язаний з існуванням протиріччя, зіткненням протилежних поглядів, інтересів, потреб, цінностей, мотивів. Однак сутність конфлікту не стільки у виникненні протиріч, скільки в способі його розв'язання. До конфлікту призводить таке зіткнення інтересів, потреб, цілей, мотивів, при якому виявляється протидія сторін. Соціальна протидія – це спілкування, поведінка і діяльність, однією з основних цілей якої є нанесення морального і матеріального збитку опоненту чи супернику. В психологічному плані конфлікт супроводжується для його учасників негативними емоційними станами, негативними емоціями по відношенню один до одного. Якщо суб'єкти конфлікту протидіють, але не переживають при цьому негативних емоцій, чи, навпаки, переживають негативні емоції, але зовні не виявляють їх, не протидіють одне одному, то такі ситуації є передконфліктними [3, с. 178].

Теоретичний аналіз літератури показує, що для профілактики конфліктів важливим є знання типології «важких» педагогів, що можуть стати конфліктогенними особистостями. Зокрема, Р. Шакуров, аналізуючи психологічні особливості різних типів «важких» вчителів, дає поради щодо шляхів впливу на них з метою попередження деструктивних конфліктів як умови підтримки емоційного добробуту освітян.

Підґрунтям оптимізації стосунків з «важкими» особистостями, за Р. Шакуровим, є зміна їх соціально-психологічних ролей, вплив через колективне засудження негативних рис з одночасним виявленням та адекватною оцінкою позитивних проявів. Основою підходу до конфліктогенних особистостей є прагнення використати їх кращі якості, сформуванню адекватну самооцінку з метою забезпечення позитивного самопочуття, емоційного добробуту [2, с. 96].

Специфіка конфліктів у системі освіти полягає в тому, що в конфлікт досить часто «втягаються» не безпосередні опоненти, а інші учасники освітнього процесу (діти, батьки). Конфлікти безпосередньо і опосередковано негативно впливають на сприйняття педагогічних працівників оточенням, тобто на імідж педагогічних працівників, на формування позитивного образу вчителя.

Умовою профілактики конфліктів є експертне судження про наявність конфлікту. Експертиза конфліктів, за умови узагальнення, типізації та

систематизації їх причин, і є основою визначення типових труднощів та їх подолання [5].

Попередження конфліктів, які виникають в установах освіти, включає два основних завдання. По-перше, це застосування працівниками спеціальних способів та прийомів запобігання ймовірних конфліктів. По-друге, це пошуки шляхів та умов подолання вже існуючих, реальних конфліктів.

Заходи по запобіганню конфліктів спрямовані, перш за все, на досягнення узгодженості інтересів і дій учасників спільної діяльності, координацію їх цілей з метою ефективного розв'язання спільних завдань.

Профілактика конфліктів в освітянських закладах може здійснюватися двома основними способами:

- за допомогою «вертикальних» управлінських дій, які реалізуються організаційними структурами, що займають вищий рівень в ієрархії управлінських стосунків;

- за допомогою самостійних дій, які реалізуються керівниками освітянських установ спільно з членами педагогічних колективів автономно, без втручання вищих управлінських органів.

Попередження конфліктів може відбуватися самостійно всередині певної освітянської організації, шляхом застосування таких заходів:

- чіткого планування діяльності закладу освіти і визначення конкретних обов'язків усіх її працівників;

- урахуванням індивідуально-психологічних особливостей педагогів (їхніх потреб, інтересів, здібностей, особливостей характеру, темпераменту, педагогічного досвіду тощо) щодо організації роботи та розподілу завдань;

- залучення вчителів до спільного обговорення актуальних проблем та пошуків оптимальних шляхів їх розв'язання (під час проведення оперативних нарад, засідань методоб'єднань, педагогічної ради тощо);

- забезпечення своєчасного і повного інформування всіх членів педагогічного колективу щодо організації освітнього процесу, можливих нововведень і змін [3, с. 203].

Отже, попередження конфліктів в закладах освіти сприятиме не тільки покращенню соціально-психологічного клімату колективу, але і забезпечуватиме емоційний добробут педагогів.

Список використаних джерел та літератури

1. Антонова-Гурченко О.І. Від конфлікту до взаєморозуміння. Київ: Ін-т психології, 1992. 56 с.
2. Анцупов А.Я., Шипілов А.І. Конфліктологія. М., ЮНИТИ, 1999. 237 с.
3. Карамушка Л.М. Типи конфліктних ситуацій в управлінській діяльності керівників середньої освіти. Природа, феноменологія та динаміка конфліктів у сучасному світі. Ч. II - Чернівці, 1993. 365 с.
4. Карамушка Л.М. Управлінські конфлікти: Словник-довідник термінів з конфліктології. Київ, Чернівці: ЧДУ, 1995. 260с.

5. Павлютенков Є.М., Крижко В.В. Конфлікти: сутність і подолання *Управління школою*. 2007. №11. С.14-31.

Шоробура Інна Михайлівна,
*доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України,
ректор Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії;*

Рашина Інна Олександрівна,
*викладач кафедри педагогіки
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії*

СІМ'Я ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ВИХОВАННЯ ДИТИНИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Постановка проблеми. Процес становлення людини є складним і багатогранним. Важливу роль у формуванні особистості відіграють батьки, які повинні створити сприятливі умови для гармонійного розвитку дитини, поступового входження її у світ, адаптації в соціумі. Забезпечити права дитини народитися здоровою, вижити і мати умови для всебічного розвитку, бути надійно соціально й психологічно захищеною – основні функції сім'ї. Сім'я являє собою відносно самостійне явище суспільного життя зі своїми специфічними закономірностями розвитку. Вона виступає одночасно як інструментом для задоволення різнопланових індивідуальних потреб особистості (духовних, матеріальних, фізіологічних, культурних тощо), так і соціальним інститутом, який безпосередньо впливає на значну кількість суспільних процесів.

Сучасне суспільство все гостріше починає усвідомлювати, що в період соціальних потрясінь різко підвищується роль сім'ї в житті будь-якої людини, оскільки саме в ній вона може отримати захист, підтримку, співчуття та любов.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз психолого-педагогічних, соціологічних, культурологічних досліджень свідчить про зростаючий інтерес науковців до проблеми соціалізації дітей молодшого шкільного віку в сім'ї. Загальні питання сімейного виховання молодших школярів знайшли відображення у працях багатьох класиків педагогічної, психологічної та філософської наук як зарубіжних, так і вітчизняних: Л. Виготського, А. Макаренка, І. Песталоцці, С. Рубінштейна, Ж.-Ж. Руссо., В. Сухомлинського, С. Шацького та ін.

У працях учених О. Бодальова, С. Литвиненка, А. Мудрик, Л. Новикова, І. Кона розкрито соціально-педагогічні аспекти проблеми соціалізації. У роботах психологів відбито результати дослідження соціально-психологічних аспектів соціалізації з урахуванням вікових особливостей (І. Бех, Л. Божович, Д. Ельконін, О. Кононко, В. Кудрявцев, С. Куліковська, В. Петровський,

Т. Рєпіна, Т. Піроженко); соціально-педагогічні засади з урахуванням нової соціокультурної ситуації (Т. Алексеєнко, О. Безпалько, І.Зверєва, Л. Новікова та ін.).

Метою статті є визначення місії сім'ї як соціального інституту у вихованні дітей молодшого шкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Сім'я як соціальний феномен, що склався у суспільстві, має для кожної окремої людини дуже велике значення, і в самому суспільстві становить загально визнану соціальну цінність. У період шкільного дитинства розвиток особистості відбувається особливо динамічно й позначений глибинними перетвореннями. У цей час інтенсивно розгортаються процеси індивідуалізації й соціалізації особистості, відбувається становлення свідомості школяра, самосвідомості, особистісного самовизначення [1, с. 674]. Процес соціалізації починається з дитинства і продовжується усе життя. Однак варто зауважити, що соціалізація, все таки, процес двосторонній. Пристосування до світу, у який прийшла дитина, безумовно дуже важливе. Проте людина не тільки пасивно «приймає» світ, а й активно його перетворює. Організація умов для соціалізації особистості молодшого школяра жадає від учителя початкових класів і батьків не тільки осмислення значення соціалізації, але й створення виховного середовища, що допомагає дитині відійти в світ, пізнати його на доступному рівні, реалізувати потенціали особистісного і творчого розвитку.

Соціалізація визначається як процес, в ході якого людська істота набуває якостей, необхідних їй для життєдіяльності в суспільстві, який включає як біологічні передумови, так і безпосередньо саме входження індивіда в соціальне середовище, що передбачає: соціальне пізнання, соціальне спілкування, оволодіння навичками практичної діяльності, включаючи як предметний світ, так і всю сукупність соціальних функцій, ролей, норм, прав та обов'язків тощо, активна перебудова навколишнього (як природного, так і соціального) світу, зміна й якісне перетворення самої людини, її всебічний та гармонійний розвиток. Отже, сім'я є першим і єдиним на певному етапі формування особистості інститутом соціалізації [3, с. 157].

Як визначає О. Безпалько, сім'я – динамічна соціальна група людей, котрі разом проживають, пов'язані родинними відносинами (шлюбом, кровними зв'язками, усиновленням, опікою), спільністю формування і задоволення соціально-економічних та інших потреб, взаємною моральною відповідальністю, виконанням певних функцій у суспільстві тощо. Цей соціальний інститут характеризується спільною формою відносин між людьми, в межах яких здійснюється основна частина їх життєдіяльності. Як виховний інститут сім'я складається з трьох основних підсистем: чоловік – жінка, батьки – діти, дитина – дитина. Ці системи відносно автономні одна від одної, проте взаємозалежні у повсякденному житті [6, с. 208].

А. Капська, О. Безпалько, Р. Войнола виділяють фактори, які впливають на формування особистості молодшого школяра у сім'ї, умовно поділяють на три групи: соціальне мікросередовище, внутрішня і зовнішня сімейна діяльність, сімейне виховання як комплекс цілеспрямованих педагогічних впливів батьків

[6, с. 244-249]. За традиційним розподілом сфер сімейних стосунків, на думку С. Ковальова, перша група факторів охоплює морально-психологічний аспект цих стосунків, друга – господарсько-побутову сферу діяльності сім'ї, а третя група факторів поєднує комплекс виховних впливів батьків і вплив їх особистостей на власну дитину в міру участі у вихованні [4, с. 165].

Теоретичний аналіз літератури з проблеми дослідження (Т. Алексеєнко, С. Ковальов, М. Мироненко) дозволив визначити особливості виховання у сім'ї як соціального інституту виховання [1, с. 38; 4, с. 29; 5, с. 50]:

- сім'я є одним із перших інститутів виховання, що виконує функцію ранньої соціалізації;

- неперервність і довготривалість поєднання цілеспрямованих педагогічних впливів батьків та інших дорослих на дітей із повсякденним впливом устрою життя сім'ї;

- сімейне виховання більш емоційне за своїм характером, ніж будь-яке інше, оскільки взаємостосунки у сім'ї мають неформальний характер;

- афективна насиченість спілкування між членами сім'ї, перевантаження позитивними та негативними емоціями, що істотно відбивається на самопочутті молодшого школяра, його світосприйманні та усвідомленні образу близьких дорослих;

- правильне ставлення батьків до дітей молодшого шкільного віку позначається на їх навчальній, трудовій та суспільній активності, зокрема, у формуванні таких якостей як працелюбність, самостійність, ініціативність тощо.

- інтегративний характер впливу виховного потенціалу сім'ї на молодшого школяра.

Т. Алексеєнко та В. Мироненко визначили, що сімейне виховання на принципах позитивної соціалізації повинне відбуватися в атмосфері співраді, співдружності, співтворчості, співжиття. Саме за таких умов народжується розуміння цінності кожного і колективної цінності, здійснюється пошук можливостей гуманних взаємин, основною ознакою яких є розуміння і прийняття іншого, доброзичливість, готовність прийти на допомогу. Виходячи із цього, завдання батьків полягає у тому, щоб поставити дитину в умови співавтора і співвиконавця. Виходячи з цього, керування дитиною у процесі виховання повинно набути рефлексивного, діалогового, вдумливого характеру [1, с. 37-39; 4, с. 50-51].

Родина відіграє вагомий роль в соціалізації особистості дитини, задовольняючи її потреби в емоційному захисті, довірі, первинній інформації про соціальний світ і світ природи, про конкретні події, факти, взаємини, що є характерними для сучасного періоду функціонування людського суспільства. Щоб ефективно впливати на процес соціалізації, батьки повинні забезпечити умови для всебічного розвитку дітей, формування уявлень про соціальний світ і про самих себе в ньому, виховання соціальних почуттів, оцінювального ставлення до навколишнього світу, подій і явищ, фактів, які відбуваються в

ньому, формування активної позиції, оптимістичного світовідчуття і здібності до перетворювань, творчості.

До умов, які сприяють формуванню у дітей соціального досвіду варто віднести спілкування батьків з дітьми, у процесі якого розширюються їх знання про соціальний світ. Батько і мати виконують дві функції: вони є носіями соціального досвіду, норм і правил суспільного життя, знань про світ і організаторами виховання і навчання дітей. Обидві функції реалізуються в двох формах: стихійно і цілеспрямовано. Батьки мають достатньо великий досвід життя в суспільстві, в якому поєднано все те, що накопичено людством в культурі, в традиціях, побуті, моральних цінностях і усвідомлено та прийнято ними. Спілкуючись з дорослими, дитина спостерігає за їх діяльністю, орієнтується на їх оцінки, бачить їх вчинки. Якщо це навіть не спрямовано на дитину, вона все ж таки переймає досвід батьків [2, с. 364-367].

Важливість сім'ї у соціалізації дитини спричинюється тим, що вона постає як головний передавач культурних норм і цінностей. У сім'ї дитина навчається осмислювати і привласнювати спільні норми та цінності, що робить можливим їх сприйняття в інших референтних групах, членами яких вона стає або на які орієнтується у своєму житті.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, сімейне виховання важлива умова формування особистості дитини, бо сім'я – це той мікроколектив, в якому дитина набуває першого досвіду людських контактів, де, спостерігаючи за оточенням, вона засвоює норми і правила поведінки, і через брак життєвого досвіду робить висновок, що все, що відбувається у сім'ї повторюється у суспільстві в цілому, приймаючи сім'ю за модель усього суспільства. Належне функціонування сім'ї як соціального інституту є вкрай необхідним тому, що саме тут відбувається соціалізація дитини. Людина не народжується із закодованими соціально-позитивними чи соціально-негативними властивостями. Особистість людини, її сутність формується в процесі всього життєвого шляху – в процесі соціалізації, внаслідок якої людина набуває певних властивостей і якостей, що детермінують її поведінку.

Список використаних джерел та літератури

1. Алексеєнко Т. Ф. Умови позитивної соціалізації дитини у сім'ї. *Діти-батьки-сім'я*. Київ: Наук. світ. 2005. Вип. 3. С. 37 – 39.
2. Бех І. Д. Виховання особистості : [підручник]. Київ: Либідь, 2008. 818 с.
3. Голованова Н. Ф. Социализация и воспитание ребенка Санкт-Петербург: Речь, 2004. 289 с.
4. Мироненко В. П. Сім'я як головний інститут соціалізації дитини. *Юридична наука*. 2013. № 2. С. 49 – 54.
5. Соціальна педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / [О. В. Безпалько, І. Д. Зверева, Т. Г. Веретенко та ін.]. Київ: Академвидав, 2013. 328 с.
6. Соціальна педагогіка: підручник / За ред. проф. А. Й. Капської. КИЇВ: Центр навчальної літератури, 2006. 468 с.

Ящук Інна Петрівна,
*доктор педагогічних наук, професор,
декан факультету початкової освіти та філології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії*

РЕАЛІЗАЦІЯ СУЧАСНИХ ЗАВДАНЬ ОСВІТИ КРІЗЬ ПРИЗМУ СУГЕСТОПЕДАГОГІКИ

У час глобальних соціальних, економічних змін, активної інформаційної ери, завданням освіти є ефективне перенесення знань у свідомість їх користувачів і вміння успішно їх застосувати у всіх сферах життя. У зв'язку з цим надзвичайна увага приділяється дидактичним методам, які сприяють успішному поширенню знань, – що і є підставою нашого зацікавлення інтерактивними методами навчання. Знання, записані у свідомості індивідуумів, не є єдиним чинником успішного розвитку. Дуже важливий вплив на темп розвитку держав та народів має набір чинників, які називаються «соціальним капіталом». Під цим поняттям розуміють «ресурси вмінь, інформації, культури, знань та творчості індивідуумів, а також зв'язки між людьми та організаціями» [1].

У період переходу України від нормативно-адміністративної до демократичної моделі системи освіти якісно змінюються механізми функціонування держави, яка покликана слугувати суспільству та надавати ефективні послуги населенню [1]. Одним із найважливіших критеріїв ознак фахівців різних спеціальностей є рівень їхнього професіоналізму, який досить складно досягти при структурі вертикальної організації системи вищої освіти та її галузевому поділі, що вже не відповідають вимогам сьогодення.

Отже, слід розширювати фундаментальність та широкопрофільність освіти, збільшувати її варіативність та міждисциплінарність, що є властивим для більшості європейських систем підготовки спеціалістів. Згідно із сучасними підходами демократизації, гуманізації, спеціалізації, безперервності, диференціації особистісне спрямування людського потенціалу в освіті набуває важливого значення. Саме освіта є «могутнім способом створення соціокультурного обличчя людини – її особистості» [2].

В нових соціально-економічних умовах Української держави, політична, соціальна, економічна та інтелектуальна трансформація нашого суспільства відбувається в досить стислому часовому форматі, від сучасного фахівця вимагаються нові знання і, що найголовніше, стійкі професійні вміння та навички.

Зауважимо, що навчання є доволі складним процесом, який містить у собі непрості види психічної та практичної діяльності об'єктів та суб'єктів, а його організація є багатофакторною функцією таких компонентів, як особливості учасників процесу, характеру, змісту, засобів, джерел, форм та методів навчального процесу та умов його організації [5].

Сьогодні мережа вищих закладів освіти та закладів післядипломної освіти різних рівнів акредитації та форм власності в Україні налічує більше 1000 установ [5]. Якщо розглянути розвиток педагогічних технологій в системі підготовки та підвищення кваліфікації фахівців, які вже набули свого застосування в Україні [5,], то можна стверджувати, що в сенсі активізації навчання, зростання його навчально-пізнавального характеру, усі методи навчання можна класифікувати на неімітаційні та імітаційні. До перших відносять методи активізації пізнавальної діяльності тих, хто навчається на лекційних заняттях, а до других – здійснення та ініціювання навчально-пізнавальної діяльності студентів шляхом імітації умінь та навичок, достатніх для їх фахової діяльності.

До першої групи відносять такі як лекція-бесіда (діалог з аудиторією), що дозволяє встановити безпосередній контакт лектора із слухачем. Протягом занять відбуваються не лише відповіді на окремі запитання теми, але й вільний обмін думками між лектором та аудиторією. Виклад матеріалу може бути як у вигляді проблемної бесіди (елементи інтерактивності) так і монологічним.

Лекція-вікторина – потребує постійного звернення до практичного (чи життєвого) досвіду слухачів; лекція-консультація загалом побудована на роз'ясненні найбільш складних або важливих запитань з предмету (теми), які безпосередньо ставлять здобувачі освіти лектору. Можливий вільний обмін думками і на лекції-прес-конференції, на яку запрошують фахівців, експертів, консультантів, застосовується для розгляду складних та широкоформатних тем.

Широко використовується і метод «круглого столу»; теоретична співбесіда, яка зазвичай проводиться як із групою слухачів (так і в індивідуальному форматі). Це дає змогу не лише розглянути і засвоїти певний матеріал, але й одночасно забезпечити контроль знань; метод залучення (суггеспедагогіка), який ґрунтується на релаксації, відповідному впливі педагога на слухача, під час якого створюється визначений вплив на переконання чи рішення останнього без примусу чи установки. Викладачем ініціюється раціональне міркування, що все разом у кінцевому результаті посилює творчі спроможності здобувача освіти.

Метод мозкового штурму дозволяє вільно висловлювати свої пропозиції (досить часто несподівані) в контексті запропонованої теми. Мозковий штурм стихає, коли потік пропозицій зупиняється, після цього настає етап обговорення. Модифікацією зазначеного методу є «човниковий метод», під час проведення якого учасники поділяються на дві групи: генерації ідей та їхньої критики. Робота цих груп проводиться в різних навчальних аудиторіях. Мозкова атака починається у групі генерації ідей, після чого отримані там пропозиції скеровуються у групу критики, де і проводять відбір цікавих та перспективних пропозицій, які знову передаються на наступний розгляд у першу групу. Робота повторюється, поки не буде отриманий оптимальний результат.

Описані вище складові діалогової технології наразі є домінуючими в освітньому просторі України (саме їм належить лівова частка аудиторних

годин у робочих планах навчальних та професійних програм освітніх закладів та закладів післядипломної освіти).

Враховуючи реалії сьогодення, ми маємо активніше використовувати особливості діалогових технологій, які сприяють створенню комунікативного оточення тих, хто навчається розвитку співробітництва на рівнях «педагог-студент», «студент-студент», «педагог-автор» чи «автор-слухач» в процесі постановки та вирішення навчально-пізнавальних завдань [5]. Для цього необхідно навчитись «полемічній майстерності», освоїти методи переконування опонента, відстоювання своїх позицій, заперечення чужої точки зору, володіння технологією риторики тощо.

Більш ефективними для роботи з аудиторією є інтерактивні методи навчання, які мають імітаційні форми проведення. Специфіка цих освітніх методів припускає їхній поділ на ігрові та неігрові.

Організація навчального процесу у формі гри не є альтернативною щодо інших методів. Однак під час їх проведення як аналіз конкретних чи віртуальних ситуацій, так і розв'язування фахових задач, і виконання завдання практик сприяють закріпленню та нагромадженню необхідних знань, відпрацюванню стійких навичок та вмінь. В учасників гри формується не лише індивідуальна відповідальність, але й відповідальність за роботу всієї команди, оскільки успіх заняття в цілому залежить від узгодженості та взаємодії усіх учасників ігрового поля.

Світовий процес переходу від індустріального до інформаційного суспільства, а також швидкі соціально-економічні зміни, що відбуваються в Україні, вимагають суттєвих змін у багатьох сферах, що безумовно, залежить від стану системи освіти. Маючи вражаючі кількісні показники людського потенціалу, до якого відносять освіту та кваліфікаційний рівень українських викладачів, лише за умови активного використання у практичній діяльності методів сугестопедагогіки можна досягти підвищення якісного рівня підготовки сучасних фахівців.

Список використаних джерел та літератури

1. Луговий В.І. Педагогічна освіта в Україні: структура, функціонування, тенденції розвитку / За заг. ред. акад. О.Г.Мороза. Київ: МАУП, 1994. 196с.
2. Інноваційні технології навчання в системі підготовки та підвищення кваліфікації державних службовців. Під. заг. ред. В.Г.Логвінова та С.К.Хаджирасвої. Одеса: ОРІДУ УАДУ, 2002. 253 с.
3. Сайт Міністерства науки та освіти України. URL: www.mon.gov.ua
4. Болонський процес: документи. Укладачі: Тимошенко З.І., Греков А.М., Гапон Ю.А. Київ : Вид-во Європ. ун-ту, 2004. 169с.
5. Кобилянський Л.С. Управління проектами. Навч. посіб. Київ: МАУП, 2002. 200с.

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
Факультет початкової освіти та філології
Кафедра педагогіки

Наукове видання

*Матеріали
міжвузівської (заочної) науково-практичної конференції
(до 100-річчя Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії)*

**ДОБРОБУТ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ТА УЧИТЕЛІВ
У СУЧАСНИХ УМОВАХ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ТА СОЦІУМУ**

26 лютого 2021 року

Д 56 Добробут здобувачів освіти та учителів у сучасних умовах освітнього простору та соціуму: матеріали міжвузів. (заочної) наук.-практ. конф. (до 100-річчя Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії) (Хмельницький, 26 лют. 2021 р.). Хмельницький: ПП «А.В.Царук», 2021. 196 с.

Відповідальні за випуск: **Казакова Н.В.**
Комп'ютерний набір та упорядкування: **Казакова Н.В.**

За достовірність фактів, назв, дат, посилань на літературні джерела тощо відповідальність несуть автори.

